

EUROPA BOGATA JĘZYKAMI

TRENDY W STRATEGIACH I PRAKTYKACH
DOTYCZĄCYCH WIELOJĘZYCZNOŚCI W EUROPIE

EDYCJA: Guus Extra i Kutlay Yağmur

Przy wsparciu:

Program
„Uczenie się przez całe życie”

Ten projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Projekt lub publikacja odzwierciedlają jedynie stanowisko ich autora i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w nich zawartość merytoryczną.

EUROPA BOGATA JĘZYKAMI

TRENDY W STRATEGIACH I PRAKTYKACH
DOTYCZĄCYCH WIELOJĘZYCZNOŚCI W EUROPIE

EDYCJA: Guus Extra i Kutlay Yağmur

Przy wsparciu:

Program
„Uczenie się przez całe życie”

Ten projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Projekt lub publikacja odzwierciedlają jedynie stanowisko ich autora i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w nich zawartość merytoryczną.

Wydane przez Cambridge University Press na zlecenie British Council. Listopad 2012.

© Language Reach Europe, British Council

Kopiowanie, pobieranie (www.language-rich.eu) i drukowanie publikacji Europa Bogata Językami jest dozwolone tylko do użytku osobistego. Fragmenty tekstu mogą być wykorzystywane w dokumentach, prezentacjach, blogach, na stronach internetowych oraz w materiałach edukacyjnych pod warunkiem umieszczenia odwołań do publikacji „Europa Bogata Językami” jako do materiału źródłowego oraz wskazania British Council jako właściciela praw autorskich. Wszelkie zapytania o możliwość publicznego i komercyjnego rozpowszechniania oraz o prawa do tłumaczeń powinny być kierowane na adres e-mail info@language-rich.eu.

Odpowiedzialność za wszelkie idee i opinie zawarte w publikacji ponoszą jej autorzy. Komisja Europejska nie ponosi za te idee i opinie oraz ich wykorzystanie żadnej odpowiedzialności.

Druk i oprawa: Rotolito Lombarda SpA, Włochy

SPIS TREŚCI

PODZIĘKOWANIA	2	ROZDZIAŁ 3: PROFILE NARODOWE I REGIONALNE	83
WPROWADZENIE <i>Martin Hope</i>	5	Wstęp <i>Guus Extra, Martin Hope, Kutlay Yağmur</i>	83
KLUCZOWE WNIOSKI I OMÓWIENIE <i>Guus Extra i Kutlay Yağmur</i>	7	1. Austria <i>Tanja Nagel, Anke Schad, Barbara Semmler, Michael Wimmer</i>	92
ROZDZIAŁ 1: KU EUROPEJSKIM WSKAŹNIKOM POLITYKI JĘZYKOWEJ I PRAKTYK JĘZYKOWYCH <i>Guus Extra i Kutlay Yağmur</i>	13	2. Bośnia i Hercegowina <i>Jasmin Dzindo i Selma Zeric</i>	101
1.1 Instytucje europejskie promujące wielojęzyczność i różnojęzyczność.....	14	3. Bułgaria <i>Dr Gueorgui Jetchev</i>	107
1.2 Formuła trójjęzyczna i różnojęzyczność.....	19	4. Dania <i>Sabine Kirchmeier-Andersen</i>	115
1.3 Odmiany języków badane na potrzeby projektu.....	21	5. Estonia <i>Kersti Sõstar</i>	123
1.4 Domeny językowe badane w ramach projektu.....	22	6. Francja <i>Louis-Jean Calvet</i>	132
1.5 Zbieranie danych i przeprowadzanie badań w trzech miastach.....	23	7. Niemcy <i>Ingrid Gogolin, Joana Duarte, Patrick Grommes</i>	140
1.6 Metodologia badań.....	26	8. Grecja <i>Sara Hannam, Evagelia Papathanasiou</i>	145
ROZDZIAŁ 2: ANALIZA WYNIKÓW NA POZIOMIE KRAJÓW I REGIONÓW W RAMACH PROJEKTU „EUROPA BOGATA JĘZYKAMI” <i>Kutlay Yağmur, Guus Extra i Marlies Swinkels</i>	30	9. Węgry <i>Dr Csilla Bartha</i>	152
2.1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych.....	31	10. Włochy <i>Monica Barni</i>	160
2.2 Języki w edukacji przedszkolnej.....	37	11. Litwa <i>Irena Smetonienė, Julija Moskvina</i>	168
2.3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej.....	41	12. Holandia.....	177
2.4 Języki w edukacji na poziomie szkoły średniej.....	49	12.1 Holandia ogólnie <i>Saskia Benedictus-van den Berg</i>	177
2.5 Perspektywy obserwacyjne dotyczące edukacji na etapie przedszkolnym, szkoły podstawowej i szkoły średniej.....	58	12.2 Fryzja <i>Saskia Benedictus-van den Berg</i>	186
2.6 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym.....	61	13. Polska <i>Liliana Szczuka-Dorna</i>	191
2.7 Języki w mediach audiowizualnych i prasie.....	65	14. Portugalia <i>Prof. J. Lachlan Mackenzie</i>	199
2.8 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej.....	70	15. Rumunia <i>Aleksandru Cernat, Ana Nedelcu, Stefan Colibaba, Calin Rus, Ruxandra Popovici</i>	207
2.9 Języki w biznesie.....	73	16. Hiszpania.....	215
2.10 Perspektywy przekrojowe dotyczących otrzymanych profili wielojęzycznych poza edukacją.....	78	16.1 Madryt, Walencja, Sewilla <i>Prof. Marta Genis</i>	215
Bibliografia w Rozdziałach 1 i 2.....	79	16.2 Katalonia <i>Vila i Moreno, F. Xavier</i>	223
Słowniczek.....	81	16.3 Kraj Basków <i>Iván Igartua</i>	230
		17. Szwajcaria <i>Raphael Berthele, Bernhard Lindt-Bangerter, Susanne Obermayer</i>	238
		18. Ukraina <i>Dr Lyubov Naydonova</i>	248
		19. Zjednoczone Królestwo.....	256
		19.1 Anglia <i>Teresa Tinsley & Philip Harding-Esch</i>	256
		19.2 Walia <i>Hywel Jones</i>	265
		19.3 Szkocja <i>Teresa Tinsley/Philip Harding-Esch</i>	273
		19.4 Irlandia Północna <i>Teresa Tinsley & Philip Harding-Esch</i>	281

PODZIĘKOWANIA

British Council kieruje swoje podziękowania za wsparcie przy tworzeniu publikacji do następujących osób i instytucji:

Zespół koordynatorów projektu „Europa Bogata Językami”:

Karin Berkhout, Sekretarz Centrum Studiów nad Społeczeństwem Wielokulturowym Babylon, Uniwersytet w Tilburgu

Prof. Guus Extra, Kierownik Katedry Języków i Mniejszości, Uniwersytet w Tilburgu

Martin Hope, Dyrektor Projektu „Europa Bogata Językami” (2009 – sierpień 2012), British Council

Simon Ingram-Hill, Dyrektor Projektu „Europa Bogata Językami” (od września 2012), British Council

Christiane Keilig, Koordynator ds. Komunikacji, British Council

Eilidh MacDonald, Koordynator Projektu, British Council

Nadine Ott, były Starszy Menadżer Projektu, British Council

Aneta Quraishy, Starszy Menadżer Projektu, British Council

David Sorrentino, Menadżer ds. Komunikacji, British Council

Marlies Swinkels, Wydział Studiów Kulturowych, Uniwersytet w Tilburgu

Dr Kutlay Yağmur, Profesor Nadzwyczajny Wielojęzyczności, Uniwersytet w Tilburgu

Członkowie Grup Nadzorczych w ramach projektu „Europa Bogata Językami”:

Dr Juan Pedro de Basterrechea, Dyrektor ds. Sprzedaży i Zbierania Funduszy, Instytut Cervantesa

Prof. Guus Extra, Kierownik Katedry Języków i Mniejszości, Uniwersytet w Tilburgu

Prof. Mário Filipe, Wiceprezydent, Instytut Camõesa

Martin Hope, Dyrektor Oddziału British Council dla Krajów Beneluksu i Unii Europejskiej (do sierpnia 2012)

Thomas Huddleston, Analityk ds. Polityki i Strategii, Migration Policy Group

Simon Ingram-Hill, Dyrektor British Council Węgry (od września 2012)

Tony Jones, Starszy Doradca, English Language Innovation, British Council

Dr Elidir King, Dyrektor Languages Company

Ulla-Alexandra Mattl, Koordynator, EUNIC w Brukseli

Xavier North, Delegat Generalny ds. Języka Francuskiego i Języków we Francji, Delegacja Generalna ds. Języka Francuskiego i Języków we Francji

Aneta Quraishy, Starszy Menadżer Projektu „Europa Bogata Językami”

Joseph Sheils, były Dyrektor Wydziału Edukacji i Polityki Językowej, Rada Europy

Wolf von Siebert, Project Management, Language and Integration, Instytut Goethego

Liliana Szczuka-Dorna, Kierownik Studium Języków Obcych, Politechnika Poznańska

Partnerzy:

Przygotowanie pierwszej edycji projektu „Europa Bogata Językami”, pt. „Trendy w polityce dotyczącej wielojęzyczności w Europie” było możliwe dzięki rozległej i długoterminowej współpracy między naszymi zaufanymi partnerami, którym jesteśmy niezmiernie wdzięczni za poświęcenie swojej energii i zaangażowania w realizację projektu:

Austria: EDUCULT, Denken und Handeln im Kulturbereich

Belgia: Migration Policy Group, EUNIC Bruksela, Duński Instytut Kultury i Uniwersytet w Gandawie (Steunpunt Diversiteit en Leren/ Dyrektor Centrum Zachowania Różnorodności Kulturowej i Nauki)

Bośnia i Hercegowina: Uniwersytet w Sarajewie, Wydział Filozofii

Bułgaria: Uniwersytet Sofijski, Wydział Filologii Klasycznych i Nowożytnych

Dania: Duński Instytut Kultury

Estonia: Narodowe Centrum ds. Egzaminów i Kwalifikacji

Francja: Observatoire Européen du plurilinguisme

Niemcy: Uniwersytet w Hamburgu, LIMA – Wydział Zarządzania Różnorodnością Językową na Obszarach Miejskich oraz Instytut Goethego

Grecja: Południowo-Wschodnie Europejskie Centrum Badań

Węgry: Instytut Badań nad Językoznawstwem, Instytut Badań nad Wielojęzycznością

Włochy: Università per Stranieri di Siena, LEND

Litwa: Litewskie Centrum Badań Społecznych, Instytut Badań Rynku Pracy i Badań Społecznych, Państwowa Komisja ds. Języka Litewskiego

Holandia: Uniwersytet w Tilburgu - Centrum Studiów nad Społeczeństwem Wielokulturowym Babylon, Fryske Akademy

Polska: Fundacja Instytut Jakości w Edukacji

Portugalia: ILTEC – Institute of Theoretical and Computational Linguistics, Instytut Camõesa

Rumunia: Centre Education 2000+, EuroEd Foundation

Hiszpania: Instytut Cervantesa, Uniwersytet Nebrija, Wydział Kultury, Uniwersytet w Barcelonie

Szwajcaria: Uniwersytet we Fryburgu, Instytut Wielojęzyczności

Ukraina: Instytut Psychologii Społecznej i Politycznej

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii

Północnej: Languages Company, Rada Języka Walijskiego i Krajowe Centrum Językowe CILT, Krajowe Centrum Językowe CILT (przeprowadzono w nim badania wstępne)

Współpartnerzy

Rada Europy, Strasburg

Europejskie Centrum Języków Nowożytnych (ECML), Graz

Chcielibyśmy również podziękować naszym kolegom i koleżankom z oddziałów British Council w innych krajach za ich współpracę i bezcenną pomoc:

Austria: Martin Gilbert
 Belgia: Julia Kofler, Kirsi Suutarinen
 Bośnia i Hercegowina: Samir Avdibegovic i Alisa Mulalic
 Bułgaria: Tzvetanka Panova
 Dania: Dorte Friis i Brid Conneely
 Estonia: Ursula Roosmaa
 Francja: Marianne Garcia
 Niemcy: Michael Croasdale, Sally Goodman, Sandrine Mahieu
 Grecja: Alison Weedall
 Węgry: Viktoria Vas i Agota Biro
 Włochy: Stephen Benias, Patricia Corasaniti, Susan Costantini, Isabella Pallone
 Litwa: Vilma Bačkiūtė
 Holandia: Manon de Ruijter, Aleksandra Parcińska i Canan Marasligil
 Polska: Alicja Grymek
 Portugalia: Fátima Dias
 Rumunia: Ruxandra Popovici
 Hiszpania: Raquel Fernandez Montes
 Hiszpania (Katalonia): Isabella Petith
 Szwajcaria: Caroline Morrissey i Simon Brimblecombe
 Ukraina: Irina Sukhinina i Elena Gorsheniova
 Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej: Tony Jones
 Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej: (Walia): Simon Ford

Chcielibyśmy z całego serca podziękować wielu ekspertom, recenzentom i autorom raportów krajowych, którzy podzielili się z nami swoją szczegółową wiedzą i przygotowali dane, na których opiera się niniejsza pierwsza wersja raportu. Ich imiona i nazwiska podane są poniżej:

Austria

Dr Waldemar Martyniuk, Rada Europy, ECML
 Anke Schad, EDUCULT
 Dr Michael Wimmer, EDUCULT

Recenzent:

Prof. Dieter Halwachs, Uniwersytet w Graz

Belgia

Rebecca Marx, Duński Instytut Kultury, Bruksela

Bośnia i Hercegowina

Prof. Jasmin Dzindo, Uniwersytet w Sarajewie, Wydział Filozofii
 Prof. Ivo Komsic, Uniwersytet w Sarajewie, Wydział Filozofii
 Selma Zeric, Angielski: Ekspert do spraw prawnych i administrator programu

Recenzent:

Ranko Risojević, Narodowa i Akademicka Biblioteka Republiki Serbskiej

Bułgaria

Dr Gueorgui Jetchev, Uniwersytet Sofijski
 Prof. Galina Sokolova, Uniwersytet Sofijski

Recenzent:

Prof. Angel Pachev, Departament Lingwistyki Ogólnej i Stosowanej, Bułgarska Akademia Nauki

Dania

Sabine Kirchmeier-Andersen, Rada Języka Duńskiego

Recenzent:

Prof. Anne Holmen, Wydział Anglistyki, Germanistyki i Romanistyki, Uniwersytet w Kopenhadze

Estonia

Kersti Sostar, National Examinations and Qualifications Centre

Recenzent:

Tuuli Oder, Centrum Języków Uniwersytetu w Talinie

Francja

Członkowie francuskiej Grupy Nadzorczej:
 Prof. Louis.Jean Calvet, Uniwersytet Prowansalski
 Prof. Christos Clairis, European Observatory for Plurilingualism
 Valérie Drake, Ministerstwo Spraw Zagranicznych
 Claire Extramiana, Delegacja Generalna ds. Języka Francuskiego i Języków we Francji
 Prof. José Carlos Herreras, European Observatory for Plurilingualism
 Michel Lefranc, Ministerstwo Edukacji
 François Monnanteuil, Ministerstwo Edukacji
 Xavier North, Delegacja Generalna ds. Języka Francuskiego i Języków we Francji
 Christian Tremblay, European Observatory for Plurilingualism
 Prof. Claude Truchot, Uniwersytet w Strasburgu

Zbierający dane:

Claude Bourgeois
 Dr Kenza Cherkaoui
 Yvonne Touchard

Recenzent:

Prof. Georges-Daniel Veronique, Uniwersytet Prowansalski

Niemcy

Dr Joana Duarte, Uniwersytet w Hamburgu, LIMA
 Prof. Ingrid Gogolin, Uniwersytet w Hamburgu, LIMA
 Dr Patrick Grommes, Uniwersytet w Hamburgu, LIMA
 Emel Özcep, Uniwersytet w Hamburgu, LIMA
 Uwe Mohr, Instytut Goethego
 Barbara Baumann, Instytut Goethego
 Rolf C. Peter, Instytut Goethego
 Heike Uhlig, Instytut Goethego
 Wolf von Siebert, Instytut Goethego

Recenzent:

Prof. Marianne Kruger-Potratz, – Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Institut für Erziehungswissenschaft

Grecja

Dr Sara Hannam, poprzednio w Południowo-Wschodnim Europejskim Centrum Badań
 Dr Evagelia Papatthanasiou, Południowo-Wschodnie Europejskie Centrum Badań
 Dr Zoi Tatsioka, Południowo-Wschodnie Europejskie Centrum Badań
 Nikos Zaharis, Południowo-Wschodnie Europejskie Centrum Badań

Recenzent:

Prof. Angeliki Kiliari, Uniwersytet Arystotelesa w Salonikach

Węgry

Dr Csilla Bartha, Węgierska Akademia Nauk,
Instytut Badań nad Wielojęzycznością
Helga Hattyar, Węgierska Akademia Nauk,
Instytut Badań nad Wielojęzycznością
Dr Noemi Nagy, Węgierska Akademia Nauk,
Instytut Badań nad Wielojęzycznością

Recenzent:

Prof. Peter Medgyes, Uniwersytet w Budapeszcie

Włochy

Prof. Monica Barni, Università per Stranieri di Siena
Silvia Minardi, Iend – lingua e nuova didattica

Recenzent:

Prof. Tullio De Mauro, Uniwersytet w Rzymie

Litwa

Prof. Boguslavas Gruževskis, Lithuanian Social Research Centre
Dr Julija Moskvina, Lithuanian Social Research Centre
Dr Irena Smetonienė, Komisja Krajowa ds. Języka Litewskiego

Recenzent:

Prof. Meilute Ramonienė, Uniwersytet w Wilnie

Holandia

Dr Cor van der Meer, Fryske Akademy
Dr Saskia Benediktus, Fryske Akademy

Recenzent:

Prof. Durk Gorter, Uniwersytet Kraju Basków, Donostia/San Sebastian

Tłumacze

Taalbuuro Popkema Groningen (Anne Tjerk Popkema)
Tłumacz (arabski): Dr Abderrahman el Aissati,
Uniwersytet w Tylburgu
Tłumacz (turecki): Dr Kutlay Yağmur, Uniwersytet w Tylburgu

Polska

Dr Liliana Szczuka-Dorna, Instytut Jakości w Edukacji
Dr Paweł Poszytek, poprzednio Instytut Jakości w Edukacji

Recenzent:

Prof. Władysław Miodunka, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Portugalia

Prof. Lachlan Mackenzie, ILTEC – Institute of Theoretical and Computational Linguistics
Fabíola Santos, ILTEC – Institute of Theoretical and Computational Linguistics
Lis Gonçalves, ILTEC – Institute of Theoretical and Computational Linguistics
Nuno Carvalho, ILTEC – Institute of Theoretical and Computational Linguistics
Prof. Maria Helena Mateus, ILTEC – Institute of Theoretical and Computational Linguistics
Cristina Faustino, Instytut Camõesa
Prof. Mario Filipe, Instytut Camõesa
Recenzent:
Prof. Ricardo Salomao, Universidade Aberta (Open University, Portugalia)

Rumunia

Dr Anca Nedelcu, Centre Education 2000+
Monica Dvorski, Centre Education 2000+

Monica Vlad, EuroEd Foundation
Prof. Stefan Colibaba, EuroEd Foundation
Prof. Anca Colibaba, EuroEd Foundation
Alexandru Cernat, Centre Education 2000+ - współpraca zewnętrzna
Recenzent:
Dr Calin Rus, Instytut Międzykulturowy, Timisoara

Hiszpania

Madryt, Sewilla, Walencja
Prof. Marta Genis, Uniwersytet Nebrija
Recenzent:
Prof. Jose J. Gomez Asencio, Uniwersytet w Salamance
Tłumacze:
Maria Ortiz i Carmen Octavio, Uniwersytet Nebrija
Kraj Basków:
Ivan Igartua, Wydział Kultury Rządu Baskijskiego
Recenzent:
Prof. Alberto Lopez Basaguren, Uniwersytet Kraju Basków
Tłumacz:
Idoia Gillenea, Hitzurun
Katalonia:
Prof. Xavier Vila, Uniwersytet w Barcelonie
Recenzent:
Prof. Miquel Angel Pradilla Cardona, Universitat Rovira i Virgili

Szwajcaria

Prof. Raphael Bertele, Uniwersytet we Fryburgu,
Instytut Wielojęzyczności
Prof. Bernhard Lindt, Uniwersytet we Fryburgu,
Instytut Wielojęzyczności
Susanne Obermayer, Uniwersytet we Fryburgu,
Instytut Wielojęzyczności
Recenzent:
Prof. Georges Ludi, Uniwersytet w Basel

Ukraina

Dr Lyubov Naydanova, Instytut Psychologii Społecznej i Politycznej
Recenzent:
Dr Yaroslav M. Pylynsky, the Kennan Institute, Projekt Kijów

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej:

Phillip Harding-Esch, Languages Company
Teresa Tinsley, Alcantara Communications
Nick Byrne, Centrum Językowe w London
School of Economics and Political Science
Hywel Jones, Komisarz ds. Języka Walijskiego
Meirion Prys Jones, Rada Języka Walijskiego
Dr Elidir King, Languages Company
Recenzent:
Prof. Mike Kelly, Uniwersytet w Southampton
Walia: Prof. Colin Williams, Uniwersytet w Cardiff
Poprzednio także:
Kathryn Board, Krajowe Centrum Językowe CILT
Youping Han, Krajowe Centrum Językowe CILT
Nick Joujou, Krajowe Centrum Językowe CILT

WPROWADZENIE

Martin Hope, Dyrektor projektu „Europa Bogata Językami” (2009-sierpień 2012)

British Council jako organizacja reprezentująca Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej w zakresie międzynarodowej współpracy kulturowej jest zaangażowana w budowanie trwałych relacji i trwałego zaufania pomiędzy Wielką Brytanią a innymi krajami. Projekt „Europa Bogata Językami” (Language Rich Europe (LRE)), który wprowadzamy we współpracy ze Wspólnotą Europejskich Instytutów Kultury (EUNIC) oraz z siecią zaangażowanych w niego partnerów europejskich, leży u samych podstaw naszej misji rozwoju relacji kulturowych. Celem naszego projektu jest promowanie szerszej współpracy między decydentami a praktykami w zakresie przygotowywania dobrych strategii i praktyk dotyczących wielojęzyczności. Takie strategie będą zachęcały do wymiany językowej i kulturowej i będą ją wciąż promowały w szkołach, na uniwersytetach i w społeczeństwie w szerszym tego słowa znaczeniu. Wierzymy, że jest to niezwykle ważne, jeśli Europejczycy w każdym wieku mają w szerszym zakresie kształtować swoje spojrzenie na kwestie międzynarodowe, i jeśli Europa jako całość ma zdobyć ugruntowaną pozycję na świecie, która z powodzeniem pozwoli jej na konkurowanie z nowymi światowymi potęgami gospodarczymi w XXI wieku.

Od chwili utworzenia British Council w 1934 r. organizacja zapewnia wsparcie osobom uczącym się języka angielskiego na całym świecie, aby mogły z powodzeniem komunikować się z mieszkańcami innych krajów, i aby zwiększać ich możliwości zatrudnienia, organizując kursy indywidualne i grupowe, a ostatnio także kursy internetowe.. Współpracujemy także z ministerstwami i lokalnymi władzami edukacyjnymi w zakresie wspierania nauczycieli języka angielskiego, jeśli chodzi o ich rozwój zawodowy. Nie jest rzeczą powszechnie wiadomą, że nasza organizacja w dużym zakresie wspiera uczenie się języków obcych w Wielkiej Brytanii poprzez program „Foreign Language Assistants” („Asystenci Nauczycieli Języków Obcych”), poprzez opracowywanie podręczników do nauki języków obcych dla szkół w tym kraju oraz poprzez promowanie partnerskich stosunków między nauczycielami i uczniami z innych krajów. W roku szkolnym 2011/2012 gościmy w Wielkiej Brytanii ponad 2 500 asystentów językowych z krajów francusko-, niemiecko- i hiszpańskojęzycznych, a także z Włoch, Chin, Japonii, Omanu i Rosji. Pomagają oni naszym nauczycielom języków obcych w pracy w szkołach podstawowych i średnich, a także pomagają wzbogacać treści kulturowe prezentowane na lekcjach.

Projekt „Europa Bogata Językami” wpisuje się w misję naszej organizacji polegającej na wspieraniu dialogu międzykulturowego i różnorodności w Europie, która to różnorodność objawia się ogromnym bogactwem językowym i różnorodnością, które obserwujemy wokół siebie niezależnie od tego, gdzie mieszkamy. Pierwszą część naszego projektu zamykamy niniejszą publikacją, w której prezentujemy wyniki wyjściowych badań mających na celu zebranie informacji na temat bieżących strategii i praktyk dotyczących języków w naszych krajach partnerskich oraz sprawdzanie na ile są one „bogate językami”. Naszą ambicją podczas badań było dokładne przyjrzenie się różnym typom języków: językom obcym, regionalnym i mniejszościowym, językom imigrantów i językom narodowym. W drugim przypadku przyglądamy się uważnie temu, jak nasze instytucje pomagają osobom nowoprzybyłym do danego kraju w nauce danego języka narodowego, co jest tak ważne zarówno w edukacji jak i na rynku pracy.

Nasze badania koncentrowały się naturalnie na sektorze edukacyjnym, w którym powszechnie naucza się języków obcych, ale chętnie też wychodziliśmy poza ten obręb i przyglądaliśmy się strategiom i praktykom dotyczącym języków w mediach, w usługach publicznych i

przestrzeni publicznej oraz w biznesie. Jesteśmy przekonani o tym, że bogactwo językowe, którego można doświadczyć poza szkołą, pomaga zrozumieć inne języki i kultury, a także zdobyć wiedzę na ich temat, i że jest ono tak samo ważne jak to, z którym formalnie spotykamy się w klasie, czyli w trakcie nauki danego języka.

Dobra polityka dotycząca języków może również sprawić, że miasta będą bardziej przyjazne zarówno dla swoich mieszkańców, jak i osób je odwiedzających, a także pomóc firmom w rozwijaniu ich konkurencyjności, natomiast programy radiowe i telewizyjne emitowane w różnych językach przyczynią się do budowania w każdym społeczeństwie tolerancji i otwartości wobec innych kultur.

Ogólnymi celami projektu „Europa Bogata Językami” są:

- Ułatwienie wymiany dobrych praktyk promowania dialogu międzykulturowego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez nauczanie i uczenie się języków;
- Promowanie europejskiej współpracy w zakresie przygotowywania polityki językowej i strategii językowych dla kilku sektorów edukacyjnych i społeczeństwa w sensie ogólnym;
- Podnoszenie świadomości na temat istnienia rekomendacji Unii Europejskiej i Rady Europy w zakresie promowania uczenia się języków i różnorodności językowej w całej Europie.

Pierwszy etap badań ujęty w niniejszej publikacji stanowi podstawę stworzenia sieci kontaktów i partnerskich stosunków między decydentami w zakresie języków a praktykami w Europie. Mamy ambicję stworzenia sieci 1 200 osób wywodzących się spośród tych zaangażowanych w kształcenie na etapie przedszkolnym, z formalnego sektora edukacyjnego, uniwersytetów, koledżów, świata biznesu, ze służb publicznych w miastach oraz będących przedstawicielami mediów i stowarzyszeń imigrantów. Wierzymy, że dopiero wtedy, gdy wszystkie te grupy zjednoczą się w ścisłej wzajemnej współpracy, będziemy mogli mówić o społeczeństwach prawdziwie bogatych językami, które będą w stanie zrozumieć znaczenie, jakie uczenie się języków obcych ma w budowaniu spójności oraz dobrobytu materialnego i duchowego naszych społeczności i społeczeństw.

Pomimo tego, że nasze wyniki oczywiście muszą być dopracowane, tak jak będzie się to także musiało stać w przypadku podstawy, według której badaliśmy politykę językową i praktyki dotyczące języków w Europie, bardzo chętnie poddamy je konsultacjom i podzielimy się nimi ze wszystkimi zainteresowanymi stronami w celu rozpoczęcia dialogu i debaty nad nimi.

Ogólne wnioski dotyczące krajów europejskich zostaną udostępnione w publikacji w 23 językach na koniec 2012 r.

Wykonanie dotychczasowej pracy nie byłoby możliwe bez pomocy ze strony konsorcjum naszych partnerów i analityków zajmujących się badaniami, którym chciałbym podziękować za ich zaangażowanie i cierpliwość. Specjalne uznanie należy się zespołowi z *Babylon Centre for Studies of the Multicultural Society* (działającym przy Uniwersytecie w Tilburgu), w którego skład wchodziły następujące osoby: Guus Extra, Kutlay Yağmur i Marlies Swinkels, i któremu pomagała Karin Berkhout, za zrealizowanie obszernego zadania polegającego na przygotowaniu niniejszego studium, zebraniu wszystkich danych i zaprezentowaniu wyników w niniejszej publikacji.

Wyrażam nadzieję, że te wstępne wyniki badań okażą się inspirujące, i że przyczynią się do rozwoju debat na temat użyteczności języków w naszym kraju. Europą bogatą językami możemy poszczycić się już teraz, ale obecnie wyzwaniem dla nas jest to, jak to najlepiej wykorzystać z pożytkiem dla nas wszystkich.

Rada Europy (RE)

Realizując program „Europa Bogata Językami” jego koordynatorzy zdecydowali się oprzeć go na rezultatach wynikających z długiej tradycji Rady Europy i jej obszernej pracy w obszarze polityki językowej w jej 47 krajach członkowskich. W konsekwencji przedstawiciele Rady Europy przyjęli zaproszenie koordynatorów projektu, British Council współpracującej w partnerstwie ze Wspólnotą Europejskich Instytutów Kultury (EUNIC) i zaangażowali się we wstępne opracowanie projektu i fazę pilotażową, zwłaszcza w odniesieniu do korzystania z jej instrumentów polityki językowej.

Rada Europy jest swego rodzaju forum paneuropejskim, dzięki któremu można dzielić się wiedzą i doświadczeniem w oparciu o wspólne wartości i szacunek wobec różnorodności kontekstów. W tym właśnie duchu instytucja ta wspiera ogólne założenia projektu: wymianę dobrych praktyk dotyczących promowania dialogu międzykulturowego i inkluzji społecznej, promowania współpracy europejskiej w zakresie opracowywania polityki językowej i praktyk językowych, a także podnoszenia świadomości na temat wartości europejskich i zasad przewodnich. Rada Europy zamierza opierać się na rezultatach projektu „Europa Bogata Językami” podczas swoich prac nad tym, jak można w najbardziej efektywny sposób wzmocnić wpływ instrumentów polityki językowych i odpowiednich działań w zakresie promowania różnorodności językowej oraz edukacji wielojęzycznej i międzykulturowej.

Rada Europy chciałaby wyrazić swoje podziękowania autorom przedsięwzięcia i jego koordynatorom za ich pracę. Jej przedstawiciele doceniają ogromne wyzwanie, przed którym stanęli pomysłodawcy projektu, polegające na opracowaniu niezwykle skomplikowanego projektu i wdrożeniu go w ponad 20 różnych kontekstach. Oczekuje się, że konsultacje niniejszego szkicu pomogą przy następnym etapie polegającym na dopracowaniu projektu.

Rada Europy zaoferowała wsparcie dotyczące swojej polityki i powiązanych z nią działań, ale nie odpowiada za treść obecnego raportu lub dokumentów powiązanych, zarówno w wersji papierowej, jak i elektronicznej – za to odpowiedzialni są wyłącznie ich autorzy.

Na stronie Rady Europy znajdują się pełne i uaktualniane informacje na temat jej konwencji, rekomendacji, instrumentów oraz działań polegających na współpracy międzyrządowej.

DYREKCJA GENERALNA DS. EDUKACJI (DGII)
DYREKCJA DS. DEMOKRATYCZNEGO OBYWATELSTWA I
UCZESTNICTWA - WYDZIAŁ EDUKACJI

Wydział Polityki Językowej

www.coe.int/lang

Platforma zasobów i źródeł na temat edukacji różnojęzycznej i międzykulturowej

Centrum Języków Nowożytnych

www.ecml.at

Kluczowe wnioski i omówienie

Guus Extra i Kutlay Yağmur

Pomimo wyzwań, jakimi było porównanie polityki językowej i praktyk w odniesieniu do wielojęzyczności i różnojęzyczności w różnych kontekstach krajowych i regionalnych, udało nam się zestawić dane porównawcze, które stanowią bogate źródło informacji i spostrzeżeń w przekroju transnarodowym. Pominąwszy stopień uznania wielojęzyczności i różnojęzyczności, stwierdzamy, że w badanych 24 krajach i regionach istnieją wielo- i różnojęzyczne strategie językowe i polityka wielo- i różnojęzyczna, które są zgodne z wieloma rekomendacjami zawartymi w dokumentach Unii Europejskiej i Rady Europy. Na podstawie zaprezentowanych wniosków w przekroju transnarodowym, a także szczegółowych informacji kontekstowych zawartych przez naszych analityków w profilach krajowych i regionalnych w Rozdziale 3 niniejszego opracowania mamy nadzieję, że decydenci, praktycy i specjaliści pracujący w branży będą w stanie ustalić dobre praktyki, które mogą następnie służyć jako punkt wyjścia do rozwoju i wymiany wiedzy. Poniżej przedstawiamy podsumowanie kluczowych wniosków dla każdej badanej domeny językowej.

Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

- W prawie wszystkich krajach i regionach istnieją przepisy prawne dotyczące języków narodowych oraz regionalnych i mniejszościowych, w 14 krajach i regionach są przepisy dotyczące języków obcych, a zaledwie sześć krajów regionów ma przepisy prawne dotyczące języków imigrantów.
- W prawie wszystkich krajach i regionach istnieją dokumenty na temat oficjalnej polityki językowej w odniesieniu do promowania języków narodowych i obcych, w 18 krajach i regionach dostępne są oficjalne dokumenty dotyczące języków regionalnych i mniejszościowych, natomiast w zaledwie czterech krajach istnieją oficjalne dokumenty dotyczące języków imigrantów.
- „Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych” ratyfikowały parlamenty 11 krajów z 24 biorących udział w projekcie; kartę ratyfikowały rządy Francji i Włoch. Kraje, w których jej nie ratyfikowano, to Bułgaria, Estonia, Francja, Grecja, Litwa, Portugalia i Włochy.
- Najwięcej języków regionalnych lub mniejszościowych oficjalnie oferowanych w edukacji jest w Europie Południowo-Wschodniej i Środkowej. W Europie Zachodniej państwa, które wyraźnie odstają od tej reguły, to Francja i Włochy, ponieważ oferuje się w nich szeroką gamę języków do nauki. Pojęcia języków „regionalnych” lub „mniejszościowych” nie są określone w „Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych”, ale wyklucza ona wyraźnie języki imigrantów. W krajach Europy Zachodniej zwykle występuje więcej języków imigrantów niż języków regionalnych lub mniejszościowych, ale są one w mniejszym stopniu uznane, chronione i/lub promowane.
- W większości krajów i regionów istnieją oficjalne mechanizmy zbierania danych na temat języków i większość z nich nakierowana jest na zbieranie informacji na temat trzech typów języków: języków narodowych, języków regionalnych lub mniejszościowych i języków imigrantów. W pięciu krajach i regionach z 24 biorących udział w projekcie mechanizmy zbierania danych na temat języków nie istnieją w ogóle. Są to Austria, Bośnia i Hercegowina, Dania, Grecja i Holandia. W Portugalii zbiera się informacje wyłącznie na temat języka narodowego.

- Istnieją również różnice dotyczące pytania (lub pytań) o język główny zadawanego w oficjalnych mechanizmach zbierania danych na poziomie kraju lub regionu. W ponad 50 proc. badanych krajów i regionów zadaje się pytanie na temat języka używanego w domu, natomiast w innych pyta się respondentów o język główny i/lub język ojczysty.

Języki w edukacji przedszkolnej

- W wielu dokumentach Unii Europejskiej i Rady Europy podkreśla się znaczenie uczenia się języków od najmłodszych lat. Na etapie edukacji przedszkolnej w 14 krajach i regionach z badanych 24 zapewnia się wszystkim dzieciom dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego, co jest finansowane z budżetu państwa. Kraje, w których przeznaczona jest na to najwięcej czasu, to Holandia i Ukraina.
- Na tym poziomie naukę języków obcych oferuje się w siedmiu krajach i regionach: Bośni i Hercegowinie, Bułgarii, Estonii, Hiszpanii, Katalonii, Kraju Basków, i na Ukrainie, chociaż może być ona częściowo lub w całości finansowana przez rodziców lub opiekunów prawnych. Najczęściej oferowanymi językami są angielski, francuski i niemiecki.
- Naukę języków i regionalnych oferuje się w 17 krajach i regionach i jest ona finansowana głównie przez dane państwo lub region. W niektórych krajach istnieją wymagania co do minimalnej liczby uczniów potrzebnej do utworzenia grupy. Najszerzą gamę języków oferuje się w Austrii, Rumunii, na Ukrainie, Węgrzech i we Włoszech.
- W edukacji przedszkolnej nie jest jeszcze powszechne zapewnianie nauki w językach imigrantów. Jednakże pomimo trudności w znalezieniu odpowiednich nauczycieli i materiałów do nauki, w trzech krajach (Danii, Hiszpanii i Szwajcarii) zapewnia się wsparcie w nauce bardzo małym dzieciom tak, aby mogły one zachować i rozwijać swoje języki, a także kulturę kraju, z którego pochodzą. W Danii wszystkie koszty związane z takimi programami pokrywane są z krajowych, regionalnych lub lokalnych funduszy, natomiast w Hiszpanii i Szwajcarii koszty pokrywane są częściowo przez kraj, z którego pochodzi dana osoba, na mocy umów dwustronnych.
- Jedynym krajem, w którym oferuje się wczesną naukę wszystkich typów języków, jest Hiszpania.

Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej

- Zgodnie z zaleceniami zarówno Unii Europejskiej jak i Rady Europy wszystkie małe dzieci w Europie powinny oprócz języka narodowego lub języków narodowych kraju, w którym mieszkają, uczyć się dwóch innych języków. W edukacji na poziomie szkoły podstawowej we wszystkich krajach z wyjątkiem Ukrainy i Włoch oferuje się dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybytych w nauce języka narodowego.
- We wszystkich krajach i regionach z wyjątkiem Walii zapewnia się, przynajmniej według raportów, naukę języka obcego w edukacji na poziomie szkoły podstawowej. W Danii i Grecji obowiązkowe są dwa języki obce, natomiast w 18 krajach i regionach obowiązkowa jest nauka jednego języka obcego. W Anglii, Irlandii Północnej i Szkocji języki obce są opcjonalne.

- Języków obcych naucza się od pierwszej klasy szkoły podstawowej w 12 krajach, od połowy szkoły podstawowej w siedmiu, natomiast od końca szkoły tylko w Holandii, Szkocji i Szwajcarii.
- Okazuje się, że najczęściej nauczaniem językami są język angielski, francuski i niemiecki. W wielu przypadkach jeden z tych języków jest przedmiotem obowiązkowym dla wszystkich uczniów. Język hiszpański, rosyjski i włoski to inne języki, których można się uczyć jako języków obowiązkowych lub opcjonalnych.
- W przypadku języków obcych zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe (CLIL) jest upowszechnione jedynie w Hiszpanii, mimo że podejście to stosuje się w 13 innych krajach i regionach, ale nie robi się tego systematycznie.
- Według raportów w siedmiu krajach i regionach w sposób jasno określony w nauczaniu języków obcych korzysta się z „Poziomu biegłości językowej” (CEFR), chociaż w większej liczbie krajów standardy krajowe opierane są właśnie na jego zasadach i podejściu. Dla tej grupy wiekowej celem w uczeniu się języka obcego jest osiągnięcie poziomu A1/A2.
- Naukę języków regionalnych lub mniejszościowych oferuje się w 22 krajach lub regionach z wyjątkiem Danii i Estonii. W 20 krajach lub regionach lekcje języków regionalnych lub mniejszościowych i lekcje innych przedmiotów nauczanych poprzez języki regionalne lub mniejszościowe są dostępne dla wszystkich uczniów niezależnie od ich pochodzenia, chociaż w Bułgarii i Grecji mogą na nie uczęszczać wyłącznie rdzenni użytkownicy tych języków. W wielu krajach i regionach wybór języków jest bogaty, a w Austrii, Bułgarii, na Litwie, w Rumunii, na Węgrzech, we Włoszech i na Ukrainie oferuje się naukę czterech lub większej liczby języków regionalnych lub mniejszościowych w ramach przedmiotu lub w większości przypadków naukę innych przedmiotów przy wykorzystaniu tych języków. Według raportów w 12 krajach i regionach na szeroką skalę korzysta się ze zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego (CLIL), natomiast w sześciu krajach odbywa się to na niektórych obszarach.
- Według raportów w zaledwie pięciu krajach i regionach oferuje się naukę języków imigrantów na poziomie szkoły podstawowej. Są to Austria, Dania, Francja, Hiszpania i Szwajcaria (w kantonie Zurych). We Francji i Szwajcarii, lekcje języków imigrantów są dostępne dla wszystkich uczniów, natomiast w Austrii, Danii i Hiszpanii są zarezerwowane dla rodzimych użytkowników danego języka imigrantów. W Hiszpanii i Szwajcarii oferuje się lekcje częściowo w godzinach nauki w szkole, natomiast w innych krajach są one częścią zajęć ponadprogramowych. Ocena wyników osiągniętych w nauce języków imigrantów nie jest w żaden sposób powiązana z jakimikolwiek standardami krajowymi, regionalnymi czy na poziomie szkoły, chociaż we wszystkich krajach z wyjątkiem Austrii monitoruje się rozwijanie umiejętności językowych. Lekcje języków imigrantów są w całości opłacane przez państwo w Austrii i Danii, natomiast we Francji, w Hiszpanii i Szwajcarii są one głównie opłacane przez kraj, z którego pochodzi dana osoba.
- Do nauczania języków na poziomie szkoły podstawowej w badanych krajach i regionach zatrudnia się wykwalifikowanych nauczycieli języków: w 16 krajach i regionach z 24 do nauczania języka narodowego, w 17 krajach z 22 do nauczania języków regionalnych lub mniejszościowych, w 14 krajach z 23 do nauczania języków obcych, w dwóch krajach z pięciu do nauczania języków imigrantów. W Anglii, Austrii, we Francji, w Holandii, Irlandii Północnej, Szkocji, Szwajcarii i we Włoszech języków obcych uczą ogólnie wykwalifikowani nauczyciele. Szkolenie nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy jak i w jej trakcie jest powszechne w większości krajów lub regionów z wyjątkiem szkoleń dla nauczycieli języków imigrantów.
- Inną kwestią, którą trzeba koniecznie się zająć w kontekście nauczania języków obcych, jest mobilność nauczycieli: według raportów w dziewięciu krajach i regionach z 24 nie istnieje wsparcie na tym obszarze i tylko w Katalonii dostępne są zorganizowane programy mobilności nauczycieli. Należy podjąć dalsze działania w celu zachęcania nauczycieli języków do spędzania więcej czasu w kraju, którego języka uczą, aby udoskonalać swoje kompetencje językowe i kulturowe.
- W wielu krajach lub regionach podejmuje się aktywne działania zmierzające do zwiększenia liczby nauczycieli języków. W Danii, Estonii, Kraju Basków i Szwajcarii rekrutuje się nauczycieli języka narodowego. W Anglii, Bułgarii, Danii, we Fryzji, na Litwie, Ukrainie i Węgrzech zatrudnia się dodatkowych nauczycieli języków obcych. W Bośni i Hercegowinie, Danii, Hiszpanii, Irlandii Północnej, Kraju Basków, Szkocji i na Ukrainie zatrudnia się nauczycieli języków regionalnych i mniejszościowych. W żadnym z badanych krajów lub regionów nie rekrutuje się aktywnie nauczycieli języków imigrantów.

Języki w edukacji na poziomie szkoły średniej

- W 21 krajach i regionach z wyjątkiem Danii, Włoch i Ukrainy zapewnia się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego osobom nowoprzybyłym albo przed rozpoczęciem przez nich nauki w edukacji głównego nurtu albo w trakcie niej.
- Tak ja przypuszczano, we wszystkich krajach i regionach oferuje się naukę języków obcych zarówno na niższym jak i wyższym etapie kształcenia na poziomie szkoły średniej. Pojawiają się jednak znaczące różnice co do liczby oferowanych języków obowiązkowych, zakresu języków, monitorowania postępu w rozwijaniu umiejętności językowych, wykorzystywania zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego (CLIL) i stopnia, w jakim korzysta się z „Poziomu biegłości językowej” (CEFR) w celu ewaluacji osiągniętego przez ucznia poziomu.
- Jedynymi krajami i regionami, w których obowiązkowa jest nauka dwóch języków zarówno na niższym i wyższym etapie kształcenia na poziomie szkoły średniej są Austria, Estonia, Francja, Polska, Portugalia, Rumunia i Szwajcaria.
- Tak jak przypuszczano, cele, jakie mają zostać osiągnięte przez uczniów uczących się języków obcych oparte na „Poziomu biegłości językowej” (CEFR) są o wiele lepiej określone w szkołach średnich niż szkołach podstawowych w krajach i regionach biorących udział w projekcie, a w 13 z nich jasno i wyraźnie określa się poziom, jaki muszą osiągnąć uczniowie. Jeśli chodzi o pierwszy język obcy, zdaje się, że B2 jest najbardziej popularnym poziomem, natomiast jeśli chodzi o drugi język, jest to poziom B1.

- W 19 krajach i regionach z wyjątkiem Anglii, Danii, Estonii, Grecji i Polski w szkole średniej oferuje się naukę języków regionalnych lub mniejszościowych.
- W 18 krajach i regionach monitoruje się postęp w rozwijaniu przez uczniów nabytych umiejętności językowych albo za pomocą testów na poziomie krajowym lub regionalnym albo testów na poziomie poszczególnych szkół, chociaż według raportów nie dzieje się tak we Włoszech. W Austrii i Walii nie ustala się poziomów, jakie mają być osiągnięte przez uczniów, ale robi się tak we wszystkich innych krajach i regionach. We wszystkich krajach i regionach uczniowie uczą się języków nieodpłatnie.
- W niewielu krajach zapewnia się systematycznie naukę języków imigrantów (w trzech na etapie edukacji przedszkolnej i w pięciu na etapie edukacji w szkole podstawowej). W przypadku szkół średniej pozytywnie odpowiedziano na to pytanie w ośmiu krajach i regionach z 24 biorących udział w projekcie. Są to Anglia, Austria, Dania, Estonia, Francja, Holandia, Szkocja i Szwajcaria.
- W Anglii, Austrii, Danii, Holandii i Szkocji nauka języków imigrantów jest w pełni opłacana z budżetu państwa. We Francji i w Szwajcarii naukę opłacają kraje, z których pochodzą dzieci imigrantów, natomiast w Estonii koszty pokrywają rodzice. Jedynymi krajami i regionami, w których oferuje się naukę języków imigrantów zarówno w szkole podstawowej, jak i średniej, są Austria, Dania, Francja i Szwajcaria.
- Najczęściej oferowanymi językami obcymi są angielski, niemiecki i francuski, chociaż oferuje się inne również naukę innych języków europejskich takich jak hiszpański i włoski. Naukę niektórych języków imigrantów takich jak arabski, chorwacki, polski, rosyjski i turecki oferuje się w ramach opcjonalnej nauki języków obcych, natomiast język arabski i turecki mają silną pozycję w szkołach średnich we Francji i w Holandii, ponieważ są one przedmiotami egzaminacyjnymi. Naukę języka rosyjskiego oferuje się szeroko w krajach Europy Wschodniej w ramach nauki języka regionalnego i mniejszościowego lub jako języka obcego.
- Podobnie jak w szkole podstawowej, korzystanie ze zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego (CLIL) jest powszechne w nauczaniu języków regionalnych lub mniejszościowych, ale jest rzadsze w nauczaniu języków obcych. Tylko we Francji według raportów jest to powszechną praktyką, natomiast w 14 innych krajach i regionach przypadki korzystania z tego podejścia napotyka się w skali lokalnej.
- Nauczyciele języków obcych są dobrze wykwalifikowani i tylko w Estonii i Irlandii Północnej języków obcych uczą nauczyciele przedmiotów ogólnych.
- Istnieje trochę bardziej zorganizowane podejście do kwestii mobilności nauczycieli pracujących w szkołach średnich niż w przypadku nauczycieli pracujących w szkołach podstawowych. Według raportów, nauczyciele z Austrii i Katalonii spędzają jeden semestr zagranicą w ramach rozwoju zawodowego przed podjęciem pracy, jak i w jej trakcie. W kolejnych 17 krajach i regionach nauczycieli zachęca się do mobilności i wspiera się ich finansowo w tym zakresie. Nauczyciele z takich krajów jak Estonia, Francja, Portugalia, Rumunia i Włochy rzadziej spędzają czas w kraju, którego języka uczą.
- Zgodnie z rekomendacjami Unii Europejskiej i Rady Europy w większości krajów wymaga się, aby nauczyciele języków obcych osiągnęli pewien poziom biegłości w języku obcym, którego uczą. W ośmiu krajach lub regionach poziom ten określa się w odniesieniu do „Poziomu biegłości językowej” (CEFR). Okazuje się, że najczęściej wymaganym poziomem jest C1, chociaż we Francji i w Kraju Basków za wystarczający uważa się poziom B2.
- W niektórych krajach i regionach brakuje nauczycieli języków, w związku z czym podejmuje się specjalne działania mające na celu rekrutację profesjonalistów z odpowiednimi kwalifikacjami i zachęcanie do przekwalifikowania się na nauczyciela języków. Kraje i regiony, w których najbardziej aktywnie rekrutuje się nauczycieli, to Szkocja, Kraj Basków, Anglia, Rumunia i Szwajcaria, w których rekrutuje się nauczycieli trzech z czterech kategorii języków.

Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

- Nowe, podstawowe dane zebrano bezpośrednio z 69 największych centrów zajmujących się kształceniem i szkoleniem zawodowym w 67 miastach uczestniczących w projekcie: całkiem dobrze wspiera się naukę języka narodowego. Według ankiet w 30 instytucjach zajmujących się kształceniem i szkoleniem zawodowym z 69, w których przeprowadzono badania, oferuje się szeroki wybór programów pomagających w nauce języka narodowego i rozwijających zarówno podstawowe umiejętności komunikacyjne jak i umiejętności językowe na poziomie zaawansowanym. W 24 instytucjach oferuje się ograniczoną liczbę takich programów, natomiast w 15 badanych instytucjach w ogóle nie oferuje się takiego wsparcia.
- W 62 instytucjach z 69, w których przeprowadzono badania, oferuje się naukę języków obcych. Według raportów w 15 z nich naucza się ponad czterech języków, w 22 naucza się 3–4 języków, a w 25 można się uczyć jednego lub dwóch języków. 41 instytucji oferuje szeroki wybór programów rozwijających zarówno podstawowe umiejętności komunikacyjne jak i umiejętności językowe na poziomie zaawansowanym, natomiast w 18 instytucjach można się uczyć jedynie podstawowych umiejętności językowych. W 26 instytucjach poziomy zaawansowania określane są zgodnie z kryteriami CEFR.
- W 25 instytucjach oferuje się naukę języków regionalnych i mniejszościowych, a w 13 z nich w pełni pokrywa się koszty takiej nauki. Kraje i regiony oferujące naukę takich języków we wszystkich trzech instytucjach zajmujących się kształceniem i szkoleniem zawodowym, to Irlandia Północna, Katalonia, Kraj Basków, Walia i Węgry. Naukę języków imigrantów oferuje się jedynie w czterech z badanych instytucji – po jednej w Anglii, Austrii, Walii i we Włoszech.
- Zgodnie z przypuszczeniami, wśród języków obcych dominują język angielski, francuski, niemiecki i hiszpański. W niektórych krajach i regionach oferuje się w pewnym zakresie język rosyjski jako język regionalny lub mniejszościowy lub język obcy. W wielu instytucjach zajmujących się kształceniem i szkoleniem zawodowym oferuje się naukę języka arabskiego. Największy wybór języków regionalnych lub mniejszościowych występuje w krajach i regionach, w których mówi się więcej niż jednym językiem urzędowym.

- Nowe/podstawowe dane zebrano w 65 uniwersytetach państwowych zajmujących się kształceniem ogólnym we wszystkich krajach i regionach. Jak przypuszczano, we wszystkich europejskich uniwersytetach, w których przeprowadzono badania, w miastach, które stanowiły dla nas próbkę, językiem ćwiczeń i wykładów jest język narodowy, ponieważ w większości przypadków jest to język główny dla studentów i jest to oficjalny język danego państwa. Jednakże w większości instytucji, w których przeprowadzono badania, mogą być używane również inne języki.
- Międzynarodowa mobilność studentów i pracowników, a także potrzeba przyciągnięcia zagranicznych studentów, sprawiają, że język angielski staje się językiem drugim w wielu uniwersytetach europejskich i wiele podręczników pisze się również w tym języku.
- Bardzo dużo uniwersytetów oferuje kursy językowe dla studentów nie studiujących na kierunkach językowych, tak jak zalecają to instytucje europejskie. Oferta jest bogata, a 31 uczelni (czyli prawie połowa) daje studentom szansę wyboru więcej niż czterech języków. Zaledwie osiem uniwersytetów z naszej próby nie zapewnia studentom nie studiującym na kierunkach językowych szansy uczenia się innych języków. To, do jakiego stopnia studenci i absolwenci podejmują naukę na takich kursach, jest zupełnie inną sprawą, która jest poza zasięgiem naszych badań.
- Prawie wszystkie uniwersytety podejmują wysiłki mające na celu przyciągnięcie studentów międzynarodowych. Według raportów w połowie z nich podejmuje się świadome wysiłki pozyskiwania studentów pochodzących z rodzin imigrantów.
- Mobilność studentów finansowo wspierana jest przez uniwersytety europejskie, ale tylko w 10 spośród tych, w których przeprowadzono badania, programy mobilności są obowiązkowe dla studentów uczących się języków.

Języki w mediach audiowizualnych i prasie

- Aby określić różnorodność języków w mediach, poprosiliśmy naszych analityków o zgromadzenie informacji na temat języków, które w ciągu jednego tygodnia oferuje się w państwowym radiu i państwowej telewizji według najlepiej sprzedających się gazet w miastach, w których przeprowadzono badania. W większości krajów i regionów w tygodniu, w którym przeprowadzano badania, audycje radiowe i telewizyjne nadawane były w językach innych niż język narodowy. W Katalonii programy telewizyjne były emitowane w bardzo wielu językach obcych, regionalnych, mniejszościowych i imigranckich. Na Węgrzech i we Włoszech audycje radiowe nadawano w ponad 10 językach.
- Jeśli chodzi o stosowanie dubbingu i napisów, rezultaty otrzymane w ramach projektu „Europa Bogata Językami” zaprezentowane w Tabeli 40 są porównywalne do tych otrzymanych we wcześniejszych badaniach. Pokazują one, że w około połowie krajów i regionów zwykle stosuje się dubbing, a w drugiej połowie – napisy. Kraje i regiony, gdzie stosuje się dubbing zarówno w telewizji jak i w kinie, to Austria, Hiszpania, Katalonia, Polska, Szwajcaria, Węgry, Włochy, natomiast napisy zarówno w telewizji jak i w kinie stosuje się w Anglii, Bośni i Hercegowinie, Danii, Estonii, Fryzji, Grecji, Irlandii Północnej, Portugalii, Rumunii, Szkocji, Szwajcarii i Walii. W innych krajach programy w jednym medium mogą mieć napisy, a w drugim może być zastosowany dubbing.
- Jeśli chodzi o dostępność gazet w największych kioskach i na największych stacjach kolejowych w miastach w każdym kraju i regionie, w którym przeprowadzaliśmy badania, nasi analitycy udali się do tych miejsc i zebrali informacje na temat gazet dostępnych w różnych językach, znowu stosując metodologię „pejzażu językowego”, za pomocą której byli w stanie określić stan rzeczy w danej chwili i danym miejscu. Ogólnie, najbardziej popularnym językiem gazet jest angielski, następnie niemiecki, a dopiero później francuski, rosyjski i włoski. Sporo było również gazet w języku arabskim i tureckim.
- Badaliśmy również kwestię uznania języków migowych i dostępność tłumaczenia na języki migowe podczas ważnych wydarzeń medialnych. Języki migowe oficjalnie uznaje się i promuje we wszystkich krajach i regionach z wyjątkiem Danii, Grecji, Kraju Basków, Polski i Włoch. Osoby niesłyszące zawsze mogą posługiwać się językiem migowym w oficjalnych kontaktach z pracownikami służb publicznych w połowie badanych krajów i regionów. W czasie ważnych wydarzeń medialnych tłumaczenie na język migowy jest zawsze zapewnione w Estonii, natomiast często jest ono zapewnione w innych dziewięciu krajach i regionach. Według raportów, nie dzieje się tak w Polsce, Rumunii i we Włoszech.

Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

- Badano strategię językowe i politykę językową na poziomie miasta, a także liczbę języków, jakie oferuje się w usługach sektora publicznego. Oprócz tego reprezentanci miast dostarczyli informacji na temat tego, jakie języki są faktycznie dostępne zarówno w komunikacji pisemnej jak i ustnej w sektorze usług edukacyjnych, służbach interwencyjnych, w służbie zdrowia, w opiece społecznej, w usługach prawnych, transporcie, turystyce, w instytucjach obsługujących imigrantów, a także w programach teatralnych
- Ankiety przeprowadzono ogółem w 63 miastach. Wybierano głównie stolicę danego kraju lub regionu, drugie największe miasto w danym kraju lub regionie oraz duże lub małe miasto, w którym mówiono językiem danej lokalnej społeczności. Według raportów analityków we wszystkich tych miastach łącznie świadczy się usługi w sektorze publicznym w 140 językach nie licząc języka narodowego.
- Około jedna trzecia miast, w których przeprowadzono badania, ma szeroko stosowaną zinstytucjonalizowaną strategię promowania wielojęzyczności, a według raportów w połowie miast, w których przeprowadzono badania, oferuje się na szeroką skalę usługi w wielu językach. Nie robi się tego w zaledwie 10 z 63 przebadanych miast. W 23 miastach powszechną praktyką jest zawieranie informacji na temat języków w opisach stanowisk pracowników administracji, a w 18 miastach zapewnia się pracownikom gruntowne szkolenia językowe. Według danych, pięć miast, w których istnieją najbardziej zaawansowane strategię językowe, to, w malejącej kolejności, Wiedeń, Barcelona, Londyn, Mediolan i Kraków.

- Największej liczby języków używa się w turystyce, usługach dla imigrantów mających wspomóc ich integrację, w usługach prawnych (komunikacja ustna) i usługach transportowych (komunikacja pisemna). Najmniej usług wielojęzycznych jest w sektorze kulturalnym (teatrze) i nie używa się ich prawie wcale w debatach politycznych i podczas procesów podejmowania decyzji. Usługi edukacyjne również pod tym względem nie znajdują się tak wysoko jak by oczekiwano, biorąc pod uwagę duże liczby uczniów (i ich rodziców), którzy uczęszczają do szkół w całej Europie, i którzy nie mówią płynnie językiem oficjalnym obowiązującym w kraju i regionie, w których się uczą.
 - W 17 miastach oferuje się większość wyżej wspomnianych usług w ponad 4 językach, natomiast w 23 zapewnia się je w 3–4 językach. Miasta, w których według raportów oferuje się najwięcej usług w komunikacji ustnej w największej liczbie języków, to, w malejącej kolejności, Londyn, Aberdeen, Glasgow, Madryt, Walencja, Zurych, Mediolan, Belfast, Barcelona i Lugano.
 - Mniej miast udzieliło równie pozytywnych odpowiedzi na temat komunikacji pisemnej w usługach. Według raportów w zaledwie sześciu miastach większość usług oferuje się w ponad czterech językach, a w 27 miastach w 3–4 językach. To może sugerować, że mniej nacisku kładzie się na zapewnienie dokumentów w wielu językach niż na zapewnienie tłumaczenia ustnego i mediacji na miejscu.
 - Oprócz języka narodowego najczęściej oferowany język w usługach ustnych i pisemnych we wszystkich miastach, w których przeprowadzono badania, jest język niemiecki, rosyjski, francuski i hiszpański. Ważnymi językami są również języki chiński i arabski, w związku z czym oferuje się je w wielu miastach. W tych regionach język walijski, kataloński i baskijski są powszechnie używane w usługach świadczonych w usługach publicznych. Wyniki dotyczące języków najczęściej używanych w usługach w sektorze publicznym są bardzo podobne do tych otrzymanych w przypadku języków gazet.
 - Możemy wnioskować, że istnieją trzy rodzaje grup docelowych, jeśli chodzi o komunikację ustną i pisemną w usługach świadczonych w sektorze publicznym i przestrzeni publicznej: a) usługi kierowane do osób przyjezdnych, biznesmenów i turystów; b) usługi kierowane do grup imigrantów; c) usługi kierowane do tych, którzy posługują się w mowie i piśmie językami regionalnymi i mniejszościowymi.
 - Na większości stron internetowych miast obok języka narodowego używany jest język angielski, ale w naszej próbie miast popularne są również języki: niemiecki i francuski. Niektóre z miast będące drugimi pod względem wielkości mają strony internetowe w większej liczbie języków niż miasta stołeczne w niektórych krajach. Na przykład Rzym ma stronę internetową tylko w języku włoskim i angielskim, przemysłowy Mediolan na swojej stronie internetowej podaje informacje w języku włoskim, ale także w ośmiu innych językach. To samo można zaobserwować w Polsce na przykładzie Krakowa w przeciwieństwie do Warszawy. W miastach regionalnych, w których przeprowadzono badania, najpopularniejszym językiem używanym na ich stronach internetowych oprócz języków narodowych jest język angielski.
- ### Języki w biznesie
- W ramach projektu „Europa Bogata Językami” opracowano ankietę która badała kwestię strategii językowych w firmach, abyśmy mogli dowiedzieć się, czy traktują one priorytetowo umiejętności językowe podczas procesu rekrutacji i zapewniają swoim pracownikom szkolenia językowe, i abyśmy mogli ustalić poziom wielojęzyczności w firmach oraz zakres języków, których używają w materiałach promocyjnych i porozumiewając się z klientami. Zbadane kryteria podzielono na trzy główne kategorie: ogólne strategie językowe firm, wewnętrzne strategie językowe i zewnętrzne strategie językowe.
 - Nasi analitycy zebrali dane w wybranej grupie firm, które mają swoje siedziby we wszystkich krajach lub regionach. Ogólnie zbadano 484 firmy w czterech sektorach biznesowych: w bankach, hotelach, firmach budowlanych i supermarketach. Ogólnie mimo że liczba hoteli biorących udział w badaniu była stosunkowo niska w porównaniu do innych sektorów, między sektorami w tym względzie istniała równowaga.
 - Jeśli chodzi o ogólne strategie językowe, rezultaty pokazują, że w 25 proc. firm w tych sektorach istnieją jasno określone strategie językowe, a w ponad 50 proc. bierze się pod uwagę znajomość języków obcych jako kryterium rekrutacji nowych pracowników. W jednej czwartej firm regularnie zachęca się pracowników do mobilności w celu doskonalenia języka i podnoszenia świadomości międzykulturowej. Niestety w 70 proc. firm nie prowadzi się rejestru dotyczącego umiejętności językowych pracowników i niewiele firm korzysta z programów unijnych związanych z nauką języków.
 - Według raportów 27 proc. badanych firm na szeroką skalę zapewnia swoim pracownikom szkolenia w zakresie Business English, w 14 proc. firm zapewnia się szkolenia w języku narodowym pracownikom, którzy nie są ich rdzennym użytkownikiem, natomiast w 12 proc. firm oferuje się szkolenia w celu udoskonalenia innych języków. Stosunkowo niski procent firm stosuje system nagradzania i awansu za doskonalenie umiejętności językowych. 11 proc. z nich przyznaje się w raportach, że jest to rozpowszechnione w przypadku nauki Business English, natomiast w zaledwie 5 proc. firm dotyczy to języka narodowego i innych języków. Liczba firm, które tworzą partnerstwa we współpracy z sektorem edukacyjnym w celu doskonalenia umiejętności językowych swoich pracowników, również wydaje się skromna – 25 proc. firm robi to albo regularnie albo rzadko w przypadku języka angielskiego, 17 proc. w przypadku języka narodowego, którego w firmach uczą się pracownicy nie będący jego rdzennym użytkownikiem, i 14 proc. w przypadku rozwijania umiejętności w innych językach.
 - Niniejsze rezultaty pokazują, że w badanych sektorach trochę mniej niż 50 proc. firm używa na szeroką skalę oprócz języka narodowego również języka Business English do komunikacji zewnętrznej, i że 30 proc. z nich używa innych języków na swoich stronach internetowych.

- Najczęściej używanymi w badanych firmach językami okazują się języki: francuski, niemiecki, rosyjski, włoski i hiszpański, co odzwierciedla istnienie silnego rynku wewnętrznego w Europie. Wysoka częstotliwość wzmianek w odniesieniu do języka katalońskiego, baskijskiego i galicyjskiego świadczy o ich dużym znaczeniu w regionach Hiszpanii, natomiast wysoka częstotliwość wzmianek w odniesieniu do języka walijskiego świadczy o dużym znaczeniu, jakie przywiązuje się do niego w Walii. W niektórych firmach europejskich sporą uwagę przywiązuje się do znajomości języka chińskiego, japońskiego, arabskiego i tureckiego, chociaż sytuacja w odniesieniu do tych języków mogłaby być znacznie lepsza.

Omówienie

Wnioski porównawcze zaprezentowane powyżej podkreślają pewnie interesujące trendy w polityce wielojęzyczności i różnojęzyczności oraz praktykach ich dotyczących w kontekście europejskim. W niektórych krajach i regionach stosuje się bardzo dobrze dopracowane praktyki i strategie w konkretnych domenach, ale w pozostałych krajach i regionach trzeba jeszcze dalej nad nimi pracować, aby dostosować je lepiej do rekomendacji europejskiej, i aby wykreować społeczeństwa, które będą bogate językowo w większym stopniu. Ze wszystkich domen językowych, które zostały przebadane, to w szkole podstawowej i średniej podejmuje się największe wysiłki promowanie wielojęzyczności i różnojęzyczności. Jednak jeśli chodzi o wczesne nauczanie języków, nauczanie języków w szkolnictwie wyższym i dalszym, sytuację języków w mediach, usługach publicznych i biznesie, wnioski uzyskane w projekcie „Europa Bogata Językami” sugerują, że oficjalna deklaracja krajów i regionów europejskich, że będzie się w nich promowało wielojęzyczność i różnojęzyczność, musi zamienić się w konkretne plany działania i konkretne strategie na poziomie lokalnym i instytucjonalnym.

Ze wszystkich zbadanych odmian języków nienarodowych, najmniej uznane, chronione i/lub promowane są języki imigrantów, pomimo akcji informacyjnych na poziomie europejskim. Większe zainteresowanie językami innymi niż językami narodowymi pozwoliłoby miastom i firmom europejskimi stać się bardziej inkluzywnymi w kontekście zwiększonej mobilności i migracji w Europie.

Wierzmy, że zaprezentowane tu wnioski pozwolą nam wyjść poza obecny stan naszej wiedzy odnośnie do polityki językowej i strategii językowych w Europie z trzech różnych powodów: (i) dużej liczby krajów i regionów europejskich biorących udział w projekcie, (ii) szerokiego zakresu wybranych odmian językowych w grupie języków europejskich, (iii) zakresu wybranych domen językowych w obrębie systemu edukacji i poza nim, (iv) faktu publikacji i rozpowszechniania wyników niniejszego opracowania w 23 językach, nie licząc języka angielskiego.

Zakres i ranga ankiet przeprowadzonych w ramach projektu „Europa Bogata Językami”, których rezultatem była ogromna baza danych na temat polityki językowej i strategii językowych w obrębie systemu edukacji i poza nim, mogą być wyrażone w ogólnej liczbie 260 pytań zadanej w 24 krajach i regionach, co przekłada się na 6 240 zdobytych i przeanalizowanych wartości (trzeba tu odjąć dane, które były częściowe tylko w przypadku Fryzji).

Jak wspomniano we wstępie do pierwszego rozdziału niniejszej publikacji, wstępne wskazówki opracowane w projekcie „Europa Bogata Językami” mają służyć jako narzędzie pomagające krajom i regionom w stwierdzeniu, do jakiego stopnia ich polityka językowa i strategia językowa współgra z dokumentami Unii Europejskiej i Rady Europy w zakresie wielojęzyczności i różnojęzyczności. Poprzez to chcemy zwiększyć świadomość społeczeństwa i polityków na poziomie ogólnym, czyli decydentów odpowiadających za politykę językową w kraju i regionie, i zachęcić kluczowe podmioty w różnych sektorach, krajach i regionach do podjęcia stosownych działań. Zachęcamy do przedstawienia sugestii na temat dalszych wskazówek, a także do aktywnej dyskusji na temat naszych wniosków.

ROZDZIAŁ 1

Ku Europejskim wskaźnikom polityki językowej i praktyk językowych

Guus Extra i Kutlay Yağmur

Wstęp

Niniejsza publikacja jest częścią projektu „Europa Bogata Językami” współfinansowanego przez Komisję Europejską w ramach programu „Uczenie się przez całe życie” i rozpoczętego przez British Council, organizację reprezentującą Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej w zakresie międzynarodowej współpracy kulturowej i edukacyjnej. Projekt jest zarządzany przez British Council, a nadzorowany przez Grupę Nadzorczą złożoną z reprezentantów Wspólnoty Europejskich Instytutów Kultury (EUNIC) oraz naszych organizacji partnerskich.

W Centrum Studiów nad Społeczeństwem Wielokulturowym Babilon przy Uniwersytecie w Tilburgu prowadzono część badawczą projektu, opracowując projekty wskazówek w oparciu o rezolucje, konwencje i rekomendacje Unii Europejskiej i Rady Europy w celu zbadania polityki językowej i praktyk dotyczących języków w 24 krajach i regionach, tworzenia kwestionariuszy badawczych i przeprowadzanie ich wśród naszych partnerów, przetwarzanie i analizowanie danych oraz opisywanie rezultatów danych zebranych we wszystkich krajach i regionach. Nasi partnerzy we wszystkich krajach i regionach uzupełnili te dane o swoje własne analizy rezultatów, a także przedstawili przykłady dobrych praktyk i obiecujących inicjatyw.

Ogólne cele projektu „Europa Bogata Językami” to:

- Ułatwienie wymiany dobrych praktyk odnośnie do promowania dialogu międzykulturowego i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu poprzez nauczanie i uczenie się;
- Promowanie współpracy europejskiej dotyczącej przygotowywania polityki językowej i praktyk językowych w kilku sektorach edukacyjnych i społeczeństwie w szerszym tego słowa znaczeniu;
- Zwiększenie w społeczeństwie świadomości dotyczącej zaleceń Unii Europejskiej i Rady Europy w zakresie promowania uczenia się języków obcych i różnorodności językowej w całej Europie.

Wstępne wskazówki opracowane w projekcie „Europa Bogata Językami” mają służyć jako narzędzie pomagające krajom i regionom w stwierdzeniu, do jakiego stopnia ich polityka językowa i strategia językowa współgra z dokumentami Unii Europejskiej i Rady Europy w zakresie wielojęzyczności i różnorodności. Poprzez to chcemy zwiększyć świadomość społeczeństwa i polityków na poziomie ogólnym, czyli decydentów odpowiadających za politykę językową w kraju i regionie, i zachęcić kluczowe podmioty w różnych sektorach,

krajach i regionach do podjęcia stosownych działań. Zachęcamy do przedstawienia sugestii na temat dalszych wskazówek, a także do aktywnej dyskusji na temat naszych wniosków. Mamy nadzieję, że zaprezentowane tutaj wyniki przyczynią się do rozpoczęcia odpowiednich studiów przypadku i dogłębnych badań na temat polityki językowej i praktyk językowych na poziomie mikro dotyczących wielojęzyczności i różnorodności.

Zdajemy sobie sprawę z oczywistych ograniczeń, jakie niesie ze sobą przeprowadzanie takich badań. Ograniczenia te zostaną omówione w części 1.6 pod kątem zasadności. Jednak wierzymy, że zaprezentowane przez nas wyniki wychodzą poza granice naszej bieżącej wiedzy w odniesieniu do polityki językowej i praktyk dotyczących języków z czterech różnych powodów:

- Wysoka liczba krajów i regionów uczestniczących w projekcie – 24
- Przekrój odmian języków wybranych spośród języków w Europie – przyglądamy się kwestii języków obcych, regionalnych lub mniejszościowych, języków imigrantów i języków narodowych. Jeśli chodzi o języki narodowe, jesteśmy szczególnie zainteresowani tym, czy ich naukę zapewnia się osobom nowoprzybyłym do danego kraju lub regionu
- Zakres domen językowych wybieranych w edukacji i poza nią, z uwzględnieniem języków w biznesie, usług publicznych i przestrzeniach publicznych w miastach i mediach
- Publikacja i rozpowszechnianie wyników niniejszego opracowania w 23 językach.

W części 1.1 i 1.2 znajdują się ogólne informacje na temat instytucji europejskich zajmujących się promowaniem wielojęzyczności i różnorodności i na temat tzw. formuły trójjęzycznej. W części 1.3 i 1.4 omówione są odmiany języka i domeny językowe, które zostały przebadane na potrzeby projektu. Część 1.5 opisuje kwestię zbierania danych i zastosowanego w projekcie podejścia polegającego na przeprowadzaniu stosownych ankiet w trzech miastach. W ostatniej części, czyli 1.6, znajdują się informacje na temat metodologii użytej podczas realizacji naszego projektu.

1.1 Instytucje europejskie promujące wielojęzyczność i różnorodność

Różnorodność językowa leży u samych podstaw tożsamości Europy. Zarówno instytucje Unii Europejskiej z siedzibą w Brukseli jak i Rada Europy z siedzibą w Strasburgu aktywnie promowały i promują uczenie się języków, a także wielojęzyczność i różnorodność. Dwie główne agencje w tych instytucjach odpowiedzialne za politykę językową to Wydział ds. Wielojęzyczności przy Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji i Kultury oraz Wydział Polityki Językowej przy Dyrekcji ds. Edukacji Rady Europy. Praca wykonana przez wymienione agencje stanowi fundament ważnych rezolucji, kart i konwencji przygotowanych przez odpowiednie jednostki. Baetens Beardsmore (2008) bardzo wnikliwie przedstawia wcześniejszą działalność Unii Europejskiej i Rady Europy w zakresie promowania języków.

Wynikami wyszukiwania publikacji na temat wielojęzyczności na <http://europa.eu> są kluczowe dokumenty w wielu językach umieszczone pod pięcioma nagłówkami: dokumenty dotyczące polityki Unii Europejskiej, broszury informacyjne, raporty, studia i ankiety. Na stronie internetowej Rady Europy, www.coe.int/lang publikacje znajdują się w następujących domenach: opracowywanie polityki, instrumenty i standardy, języki w szkole, migranci, raporty z konferencji i wybrane badania.

Według Rady Europy istnieje rozróżnienie między różnorodnością rozumianą w kategoriach umiejętności językowych określonego użytkownika (jego umiejętności posługiwania się więcej niż jednym językiem), a wielojęzycznością, czyli obecnością różnych języków na danym obszarze geograficznym. Unia Europejska używa tych określeń w obydwu przypadkach (czasami mówiąc o „wielojęzyczności danej osoby”). W całym raporcie używa się zarówno koncepcji wielojęzyczności, jak i różnorodności.

Unia Europejska (UE)

W Unii Europejskiej polityka językowa to odpowiedzialność poszczególnych państw członkowskich. Instytucje Unii Europejskiej na tym obszarze odgrywają rolę polegającą na ich wspieraniu w oparciu o „zasadę subsydiarności”. Ich rola polega na promowaniu współpracy między państwami członkowskimi i promowaniu europejskiego wymiaru w polityce językowej poszczególnych państw. W polityce trzech głównych instytucji Unii Europejskiej, mianowicie Rady Unii Europejskiej, Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego, wielojęzyczność od wielu lat jest głównym obszarem zainteresowania. Polityka językowa Unii Europejskiej ma na celu ochronę różnorodności lingwistycznej i promowanie wiedzy o językach ze względu na tożsamość kulturową i integrację społeczną, ale także dlatego, że jej obywatele, którzy potrafią posługiwać się wieloma językami, mają lepsze szanse wykorzystania szans edukacyjnych, zawodowych i ekonomicznych, jakie oferuje im zjednoczona Europa. Polityka wielojęzyczności opiera się na celu ustanowionym przez Radę Unii Europejskiej w Barcelonie w 2002 r., który polega na tym, aby obywatele Unii Europejskiej opanowali podstawowe umiejętności językowe, ucząc się co najmniej dwóch innych języków od wczesnych lat swojego życia. To z kolei opierało się na Białej Księdze z 1995 r. o nauczaniu i uczeniu się, w której opowiadano się za tym, aby wszyscy nauczyli się dwóch języków europejskich. Oprócz tego podczas posiedzenia w Barcelonie wzywano do utworzenia wskaźnika kompetencji językowej.

W 2003 r. Komisja Europejska zobowiązała się do podjęcia 45 nowych działań, które miały zachęcić władze krajowe, regionalne i lokalne do przedsięwzięcia kroków mających na celu wprowadzenie

„ważnych zmian mających na celu promowanie uczenia się języków i różnorodności językowej”. Pierwszy komunikat, jaki Komisja wydała kiedykolwiek w związku z wielojęzycznością, a mianowicie „Nowa ramowa strategia na rzecz wielojęzyczności”, została przyjęta w listopadzie 2005 r. Była ona uzupełnieniem planu działania Komisji pt. „Promowanie uczenia się języków obcych i różnorodności językowej”. Komunikat Komisji Europejskiej z 2005 r. zawierał trzy podstawowe wątki polityki wielojęzyczności Unii Europejskiej:

1. Zapewnienie wszystkim obywatelom UE dostępu do przepisów prawnych UE, procedur i informacji w ich własnym języku
2. Podkreślanie głównej roli, jaką dla gospodarki europejskiej odgrywa znajomość języków i wielojęzyczność i znajdowanie sposobów dalszego rozwoju tej kwestii
3. Zachęcanie wszystkich obywateli do nauki większej liczby języków i posługiwania się nimi w celu ulepszenia wzajemnego zrozumienia i komunikacji

Znaczenie, jakie Komisja Europejska przywiązuje do wielojęzyczności, zostało podkreślone poprzez wyznaczenie specjalnego Komisarza Europejskiego Leonarda Orbana, którego zadanie polegało na zarządzaniu portfolio po raz pierwszy na początku 2007 r., chociaż w wyniku wprowadzonych zmian przez Barroso stało się to częścią obowiązków Komisarza ds. edukacji, kultury, wielojęzyczności i młodzieży. Kiedy funkcję Komisarza pełnił Orban, Komisja Europejska wydała swój komunikat z 2008 r. pt. „Wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie”, w którym polityka językowa została określona jako temat międzysektorowy, który przyczynił się do powstania wszystkich innych strategii Unii Europejskiej. W komunikacie wyszczególniano, co należy zrobić, aby różnorodność językową zamienić w atut, który będzie rozwijał solidarność między państwami oraz dobrobyt. Dwa główne cele polityki wielojęzyczności to:

- Podnoszenie świadomości na temat wartości i szans, jakie pociągają za sobą różnorodność językowa w Unii Europejskiej, i zachęcanie do usuwania przeszkód w dialogu międzykulturowym
- Zapewnienie wszystkim obywatelom realnych szans nauczenia się komunikowania w dwóch językach oprócz języka ojczystego.

Państwa członkowskie zachęcane do oferowania w obrębie systemu edukacyjnego bardziej efektywnej nauki większej liczby języków od wczesnych lat nauki po edukację dorosłych i do przywiązywania większej wagi do rozwijania umiejętności językowych nabytych poza formalnym systemem edukacji. Ponadto Komisja Europejska wyraziła swoją determinację strategicznego użycia stosownych programów i inicjatyw europejskich, aby „przybliżyć obywatelom” kwestię wielojęzyczności.

Dokument roboczy służb Komisji z 2008 r., który towarzyszy wyżej wspomnianemu komunikatowi Komisji Europejskiej, dobrze przedstawia obecne działania Unii Europejskiej promujące wielojęzyczność. Komunikat Komisji Europejskiej z 2008 r. został przyjęty z zadowoleniem i zatwierdzony przez rezolucje zarówno Rady Unii Europejskiej (2008 r.) jak i Parlamentu Europejskiego (2009 r.), ponieważ kładł nacisk na kwestię uczenia się przez całe życie, konkurencyjność, mobilność i zatrudnialność. W 2011 r. Komisja Europejska zdała raport z tego, jakiego postępu w tym zakresie dokonano od 2008 r. i przedstawiła pełny spis działań

Unii Europejskiej na tym obszarze. Z niecierpliwością oczekiwano również „Strategicznych ram współpracy europejskiej w zakresie edukacji i szkoleń” (ET 2020), w których uczenie się języka jest określone jako priorytet, a porozumiewanie się w językach obcych jest jedną z ośmiu kluczowych kompetencji mających na celu ulepszenie jakości i skuteczności edukacji i szkoleń. Według dokumentu fundamentalnymi umiejętnościami jest porozumiewanie się w języku ojczystym, mediacja i zrozumienie międzykulturowe. Raport podkreśla, że umiejętności językowe są niezbędne w przypadku inicjatywy „Nowe umiejętności w nowych miejscach pracy”, ponieważ zwiększają one szanse zatrudnienia. Są także warunkiem zasadniczym, jeśli chodzi o mobilność, a tym samym o skuteczne wdrożenie nowej inicjatywy „Youth on the Move” („Mobilna młodzież”). W szerszym znaczeniu umiejętności językowe mogą skutecznie zachęcić obywateli Unii Europejskiej do korzystania z ich prawa do swobodnego przemieszczania się i osiedlania się w państwach członkowskich, a także z korzystania z szeregu innych praw, które są im zapewnione w ustawodawstwie Unii Europejskiej.

W Unii Europejskiej kluczowe statystyki na temat uczenia się języków i ich nauczania gromadzi się w ramach badań programu Eurydice i Eurobarometru. W przypadku domen 3–4 kwestionariusza projektu „Europa Bogata Językami” szczególnie ważne są raporty: „Kluczowe dane na temat nauczania języków w szkołach europejskich” (Eurydice 2008, zaktualizowana wersja raportu z 2005 r.), „Integracja dzieci-imigrantów w szkołach europejskich” (Eurydice 2009) oraz dwa raporty Eurobarometru na temat umiejętności językowych obywateli Europy i ich podejście do języków (Eurobarometr 2001 i 2006). Raport przedstawiony Komisji Europejskiej, o którym mowa wyżej, autorstwa Strubell i in. (2007) zawiera również kluczowe dane na temat rekrutacji uczniów do klas językowych w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i średnich w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Ponadto w raporcie znajduje się analiza porównawcza rezultatów i trendów w poszczególnych krajach, a także znajdują się w nim liczne rekomendacje.

W dalszej wersji kwestionariusza projektu „Europa Bogata Językami” mogą znaleźć się informacje na temat konkretnych liczb osób uczących się języka i egzaminów językowych w szkołach, a także rodzaju kompetencji językowych. Przyjrzymy się szansom efektu synergii między zbieraniem danych na potrzeby bieżącej wersji projektu „Europa Bogata Językami”, a także, odpowiednio, „Europejskiego Monitora Językowego” (ELM) Europejskiej Federacji Narodowych Instytucji na rzecz Języka (EFNIL) i „Europejskiego Badania Kompetencji Językowych” (ESLC) (informacje na temat bieżącej pracy instytucji znajdują się na ich stronach internetowych). Projekt „Europejski Monitor Językowy” skupia się na oficjalnych językach urzędowych i zawiera specjalny rozdział na temat kwestii stosowania oficjalnych językach urzędowych jako języków wykładowych, a także nauczania tych języków w odniesieniu do języka angielskiego na poziomie uniwersytetów. Projekt „Europejskie Badanie Kompetencji Językowych” koncentruje się na kompetencji językowej studentów w odniesieniu do języka angielskiego, francuskiego, niemieckiego, włoskiego i hiszpańskiego jako pierwszego i drugiego języka obcego w ostatniej klasie gimnazjum lub w drugiej klasie szkoły średniej, w zależności od danego kontekstu edukacyjnego. Pierwszy raport „Europejskiego Badania Kompetencji Językowych” został udostępniony przez Komisję Europejską w 2012 roku. Zawierał on dane na temat prawie 54 000 słuchaczy z 14 krajów uczestniczących w projekcie. Przygotowano testy, które nie były oparte na programie nauczania, ujednolicono je i zastosowano w przypadku takich

umiejętności jak czytanie, słuchanie i pisanie dla każdego z pięciu wspomnianych języków w odniesieniu do i w powiązaniu z poziomami CEFR. Rezultaty „Europejskiego Badania Kompetencji Językowych” pokazują, że ogólnie poziom kompetencji językowych jest niski zarówno jeśli chodzi o pierwszy jak i drugi język obcy. Ponadto rezultaty znacznie różnią się od siebie w zależności od poszczególnych krajów, wybranych języków, jak i mierzonych umiejętności językowych.

Głównym programem Komisji Europejskiej na lata 2007–2013 finansowania i wspierania wielojęzyczności jest „Program uczenia się przez całe życie” (LLP), który pod jedną nazwą zrzesza różne europejskie inicjatywy edukacyjne i szkoleniowe, i którego budżet wynosi prawie 7 miliardów euro. „Program uczenia się przez całe życie”, który jest następcą programu „Sokrates” przeprowadzanego w latach 1994–2006, składa się z czterech podprogramów, z których każdy odnosi się do konkretnego sektora edukacyjnego: „Comenius” jest przeprowadzany w szkołach, „Erasmus” w szkołach wyższych, „Leonardo da Vinci” w kształceniu i szkoleniu zawodowym, a program „Grundtvig” jest realizowany w kształceniu dorosłych. Program przekrojowy jest uzupełnieniem tych czterech podprogramów z uwzględnieniem tak zwanego kluczowego działania w dziedzinie języków (Key Activity – KA). Na koniec trzeba dodać, że dostępny jest również program „Jean Monnet”, który wspiera nauczanie, refleksje i debatę na temat procesu integracji europejskiej w instytucjach kształcenia wyższego na całym świecie.

Jednym z konkretnych celów „Programu uczenia się przez całe życie” jest promowanie uczenia się języków i różnorodności językowej. W ramach różnych części tego programu można ubiegać się o pozyskiwanie funduszy na realizację propozycji projektów językowych, tworzenia sieci językowych i innych działań zorientowanych na języki (np. kwestii związanych z mobilnością uczniów i studentów, nauczycieli oraz innych pracowników). Finansowaniem objęte są działania związane ze wszystkimi językami – urzędowymi, narodowymi, regionalnymi, mniejszościowymi i językami imigrantów. Program „Europa Bogata Językami” jest współfinansowany w ramach programu KA2 (Sieci).

Rada Europy (RE)

Rada Europy została założona 5 maja 1949 roku jako organizacja międzyrządowa składająca się z 47 państw członkowskich, w tym 27 państw członkowskich Unii Europejskiej.

Misją Rady Europy jest promowanie praw człowieka, demokracji parlamentarnej i poszanowania prawa. Te najważniejsze wartości stanowią podstawę jej działalności we wszystkich obszarach, z uwzględnieniem polityki językowej, która opiera się na trzech odrębnych, ale uzupełniających się wymiarach pracy tej instytucji: *konwencji, rekomendacji i instrumentów technicznych*.

„Europejska Konwencja Kulturalna” zachęca państwa członkowskie do wspierania nauki języków innych państw, a także nauki o ich historii i cywilizacji. „Europejska Karta Socjalna” zapewnia pracownikom migrującym i ich rodzinom prawo do nauki języka lub języków państwa przyjmującego i wspiera nauczanie języka ojczystego w przypadku dzieci migrantów.

Dwie *konwencje* Rady Europy są bezpośrednio związane z europejskimi standardami promowania i ochrony różnorodności językowej, a także praw dotyczących języka. Są to, odpowiednio, „Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych” i „Konwencja ramowa Rady Europy o ochronie mniejszości

narodowych”. „Karta” jest instrumentem kultury i służy ochronie i promowaniu języków regionalnych lub mniejszościowych postrzeganych jako zagrożony aspekt europejskiego dziedzictwa kulturowego. Przewiduje ona konkretne działania mające na celu wspieranie tej kategorii języków w edukacji i mediach, a także umożliwienie używania ich w systemie prawnym i administracyjnym, a także w życiu gospodarczym i społecznym oraz kontekście kulturowym. „Konwencja ramowa” określa warunki umożliwiające osobom należącym do mniejszości narodowych zachować i pielęgnować swoją kulturę, zachować istotne elementy swojej tożsamości, a mianowicie religię, język, tradycje i dziedzictwo kulturowe.

Państwa, które ratyfikowały te konwencje, sprawdza się w odniesieniu do tego, czy spełniają kryteria, do wypełnienia których się zobowiązały.

Rekomendacje Rady Europy to zalecenia przedstawiane władzom państwowym w odniesieniu do zasad przewodnich i ich realizacją, ale nie są one prawnie wiążące. Te przedstawione poniżej najlepiej odpowiadają założeniom projektu „Europa Bogata Językami”:

- Rekomendacja nr R (98) 6 Komitetu Ministrów w sprawie języków nowożytnych (Rada Europy, 1998) podkreślająca znaczenie komunikacji międzykulturowej i różnorodności jako kluczowych celów polityki językowej i proponująca konkretne działania dla każdego sektora edukacyjnego, a także dla szkolenia dla nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy i w jej trakcie. Załącznik do tej rekomendacji w przypadku każdego sektora edukacji określa szeroko to, w jaki sposób różnorodność może stać się celem przewodnim w spójnej koncepcji edukacji językowej we wszystkich państwach członkowskich Rady Europy.
- Rekomendacja 1383 (1998) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie dywersyfikacji językowej mówiąca o tym, że „różnorodność lingwistyczna Europy jest cennym atutem kultury, którą należy zachować, i którą należy chronić”, oraz że „w związku z tym powinna istnieć większa różnorodność, jeśli chodzi o nauczanie języków nowożytnych w państwach członkowskich Rady Europy; powinno to pomóc wszystkim obywatelom europejskim w akwizycji nie tylko języka angielskiego, ale także innych języków używanych w Europie i na świecie. Powinno to iść w parze z opanowaniem ich własnego języka narodowego lub języka regionalnego”.
- Rekomendacja 1539 (2001) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie Europejskiego Roku Języków 2001 wzywająca państwa członkowskie do „stosowania i dalszego rozwijania inicjatyw Rady Europy w zakresie polityki językowej w celu promowania różnorodności, różnorodności kulturowej i zrozumienia pomiędzy obywatelami poszczególnych krajów i narodami” oraz „zachęcania Europejczyków do nabycia określonej umiejętności komunikowania się w kilku językach, np. poprzez promowanie różnorodnego i nowoczesnego podejścia dostosowanego do indywidualnych potrzeb”.
- Rekomendacja Rec (2005) 3 Komitetu Ministrów w sprawie nauczania języków państw sąsiadujących w obszarach przygranicznych zachęcająca państwa członkowskie do „stosowania zasad edukacji różnorodnej”, w szczególności poprzez ustanowienie warunków, które umożliwią instytucjom nauczającym w regionach przygranicznych zapewnienie na każdym poziomie, a także tam gdzie istnieje potrzeba, wprowadzenie nauczania języków i ich używania w krajach

sąsiadujących, połączonego z nauką o kulturze tych krajów, która jest blisko związana z nauczaniem języków”.

- Rekomendacja 1740 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie miejsca języka ojczystego w edukacji szkolnej zachęcająca młodych Europejczyków do nauki ich języka ojczystego (lub języka głównego) w sytuacji, gdy nie jest on językiem urzędowym kraju, w którym mieszkają, podkreślająca przy tym, że mają on obowiązek uczenia się języka urzędowego kraju, którego są obywatelami.
- Rekomendacja nr R (2008) 7 Komitetu Ministrów w sprawie korzystania z poziomów biegłości językowej CEFR i promowania różnorodności określająca ogólne zasady i działania, które powinny być wdrażane przez władze odpowiedzialne za edukację językową na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, a także konkretne kroki mające na uwadze tworzenie polityki językowej, programów nauczania i podręczników, szkolenie nauczycieli i ocenę.

Instrumenty „techniczne” w obszarze edukacji językowej mogą być ogólnie zdefiniowane jako narzędzia odniesienia, które nigdy nie są normatywne, które mogą być wykorzystane przez decydentów i praktyków, z nimi konsultowane i dopasowane do konkretnego kontekstu edukacyjnego i konkretnych potrzeb. Do tych instrumentów należą „Europejski Opis Kształcenia Językowego”, czyli CEFR, „Europejskie Portfolio Językowe” (ELP), wskazówki dotyczące tworzenia polityki językowej i wiele innych narzędzi praktycznych opracowanych dzięki programom Wydziału Polityki Językowej w Strasburgu i European Centre for Modern Languages (Europejskie Centrum Języków Nowożytnych) (ECML) w Graz.

„Europejski Opis Kształcenia Językowego” (CEFR) (2001) opracowano w celu promowania edukacji różnorodnej i dostosowania go do konkretnych kontekstów. CEFR jest płaszczyzną odniesienia, jeśli chodzi o opracowywanie i porównywanie programów nauczania języka drugiego lub obcego, podręczników, kursów i egzaminów z dynamicznej perspektywy ustawicznego kształcenia różnorodnego. Został on opracowany w wyniku badań naukowych i szerokich konsultacji i jest on praktycznym narzędziem, dzięki któremu można ustalać jasne cele do osiągnięcia na kolejnych etapach nauki, i dzięki któremu można oceniać wyniki nauki w skali międzynarodowej. Służy jako podstawa wzajemnej uznawalności kwalifikacji językowych, wspomagając w ten sposób mobilność związaną z nauką i pracą zawodową. Coraz częściej jest używany podczas reformy krajowych programów nauczania, a także pomaga konsorcjom w porównywaniu certyfikatów językowych ich pracowników w Europie i poza nią. Jest dostępny w ponad 35 językach.

„Europejskie Portfolio Językowe” (2001) jest dokumentem osobistym, w którym osoby uczące się języka, lub te, które się go nauczyły, czy to w szkole, czy poza nią, mogą rejestrować swoje doświadczenia płynące z nauki języka i kultury danego kraju, a także wszelkie uwagi z tym związane. Jest ono własnością uczącego się. W „Portfolio” docenia się wszystkie nabyte kompetencje, niezależnie od poziomu osoby uczącej się, ani od tego, czy został on osiągnięty podczas nauki w szkole, czy poza nią. Jest powiązane z CEFR.

„Wskazówki dotyczące opracowywania edukacyjnej polityki językowej w Europie” (*The Guide for the Development of Language Education Policies in Europe*) (2007) jest instrumentem analitycznym, który może służyć jako dokument odniesienia, jeśli chodzi o formułowanie lub reorganizację polityki dotyczącej

nauczania języków w celu promowania różnorodności i dywersyfikacji w sposób zaplanowany tak, aby stosowne decyzje były spójne. Według „Wskazówek” różnorodność to pojedyncza kompetencja, potencjalnie obejmująca kilka języków na zwykle zróżnicowanym poziomie zaawansowania, to „umiejętność komunikacji, do której przyczynia się cała znajomość i doświadczenie języka, i w której języki wzajemnie łączą się i wzajemnie na siebie oddziałują”.

Instrumenty tworzenia polityki językowej, o której mowa wyżej, zostały stworzone przez Wydział Polityki Językowej, który ostatnio uruchomił „Platformę zasobów i źródeł na temat edukacji różnorodnej i międzykulturowej” (<http://www.coe.int/lang>). Strona poszerza zasięg rozważań poza domenę nowożytnych języków obcych i uwzględnia języki klasyczne, języki migrantów i, co ważne, języki wykładowe używane w szkołach. Odnosi się to do języków takich jak niemiecki w Niemczech, szwedzki w Szwecji, itd., które są nauczane jako przedmioty szkolne, i które są używane jako języki wykładowe w przypadku innych przedmiotów szkolnych (uwzględniając tu kluczową rolę języka w nabywaniu wiedzy ze wszystkich przedmiotów). „Platforma” stanowi dynamiczne i otwarte źródło z systemem definicji, punktów odniesienia, opisami, deskryptorami, opracowaniami i przykładami dobrych praktyk, do których konsultacji, i których używania zachęca się państwa członkowskie w odniesieniu do wspierania ich polityki promowania równego dostępu do edukacji na wysokim poziomie zgodnie z potrzebami, zasobami i kulturą edukacyjną.

„Platformie” towarzyszą „Wskazówki dotyczące opracowywania programów nauczania na rzecz edukacji różnorodnej i międzykulturowej”, które obecnie pilotuje się w różnych sektorach edukacji formalnej. „Wskazówki” mają na celu umożliwienie lepszej realizacji wartości i zasad edukacji różnorodnej i międzykulturowej, jeśli chodzi o nauczanie wszystkich języków – obcych, regionalnych lub mniejszościowych, klasycznych oraz języków wykładowych. Dają one ogólne wyobrażenie na temat kwestii i zasad potrzebnych do opracowywania lub ulepszania programów nauczania, a także na temat podejścia dydaktycznego i pedagogicznego, które pozwoli lepiej zrealizować ogólny cel stojący za edukacją różnorodną i międzykulturową.

Według Rady Europy, kompetencja różnorodna i międzykulturowa to umiejętność używania zróżnicowanego repertuaru zasobów językowych i kulturowych w celu spełnienia potrzeb komunikacji lub interakcji z ludźmi z innych środowisk lub kontekstów przy jednoczesnym wzbogacaniu tego repertuaru. Edukacja różnorodna i międzykulturowa bierze pod uwagę repertuar języków i związane z nimi wiadomości o kulturze nabyte przez poszczególnych uczniów niezależnie od tego, czy zostały one formalnie uznane w oficjalnych programach nauczania, czy nie. Języki te to języki nauczane w szkole (jako odrębne przedmioty lub jako języki wykładowe), języki regionalne lub mniejszościowe, języki obce nowożytne i klasyczne i języki imigrantów. Rada Europy zaleca stosowanie podejścia całościowego, dzięki któremu rozwija się większa synergia między językami, istnieje większa współpraca między nauczycielami oraz istnieje możliwość wykorzystania kompetencji przekrojowych uczniów.

Pracę Rady Europy w zakresie edukacji językowej koordynuje Wydział Polityki Językowej w Strasburgu i European Centre for Modern Languages (Europejskie Centrum Języków Nowożytnych) (ECML) w Graz.

Wydział Polityki Językowej prowadzi programy współpracy międzyrządowej w ramach programu Komitetu Sterującego ds. polityki i praktyki edukacyjnej (CDPPE).

Wydział Polityki Językowej jest pionierem współpracy międzynarodowej w zakresie edukacji językowej od 1957 roku i swego rodzaju katalizatorem innowacji, stając się jedynym w swoim rodzaju forum paneuropejskim, na którym dyskutuje się o priorytetach polityki wszystkich państw członkowskich. Rezultaty programów Wydziału Polityki Językowej zaowocowały licznymi rekomendacjami i rezolucjami Komitetu Ministrów i Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, które zapewniają wsparcie polityczne dotyczące instrumentów polityki i odpowiednich inicjatyw. Na tej podstawie Wydział Polityki Językowej wspólnie z Komisją Europejską zorganizował „Europejski Rok Języków 2001”, które cele były następnie promowane podczas dorocznego „Europejskiego Dnia Języków” (www.coe.int/edl).

Wydział Polityki Językowej zapewnia również państwom członkowskim wsparcie eksperckie w zakresie przeprowadzania aktualizacji polityki edukacji językowej, a także angażuje się i angażował w opracowanie polityki językowej odnośnie do edukacji mniejszości narodowych. Ostatnio zajmuje się zwłaszcza kwestią języków wykładowych (z uwzględnieniem potrzeb studentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) w szerszym kontekście edukacji różnorodnej i międzykulturowej, a także sprawą polityki językowej związanej z integracją dorosłych migrantów.

Programy Wydziału Polityki Językowej uzupełniane są przez programy European Centre for Modern Languages (Europejskiego Centrum Języków Nowożytnych) (ECML), będące rozszerzoną umową częściową Rady Europy ustanowioną w 1994 roku w Graz w Austrii. Jest ona uznawana obecnie przez 31 państw.¹¹⁾

Misją European Centre for Modern Languages (Europejskiego Centrum Języków Nowożytnych) (ECML) jest promowanie innowacyjnych rozwiązań i upowszechnianie przykładów dobrych praktyk w nauce i nauczaniu języków. Centrum prowadzi czteroletnie śródsesemestralne programy projektów organizowanych we współpracy z ekspertami europejskimi w zakresie edukacji językowej. Rezultatem tej pracy są praktyczne zestawy szkoleniowe, wskazówki i interaktywne strony internetowe takie jak „European Portfolio for Student Teachers of Languages” („Europejskie portfolio dla studentów – przyszłych nauczycieli języków”) (EPOSTL) przetłumaczone na 13 języków i wykorzystywane w wielu programach kształcenia nauczycieli w Europie (<http://epostl.ecml.at>), czy „Framework of Reference for Pluralistic Approaches to Languages and Cultures” („Wspólny system odniesienia dla pluralistycznego podejścia do języków i kultur”) (CARAP), który pokazuje, jak pomagać uczącym się w rozwijaniu ich kompetencji różnorodnych i międzykulturowych w klasie (<http://carap.ecml.at>). Kilka narzędzi opracowanych przez Europejskie Centrum Języków Nowożytnych jest powiązanych z poziomami CEFR i Europejskim Portfolio Językowym (ELP) i odpowiada potrzebom profesjonalistów pracujących z językiem w kontekstach wielojęzycznych. Wszystkie publikacje Europejskiego Centrum Języków Nowożytnych są dostępne nieodpłatnie na jego stronie internetowej – www.ecml.at.

Przygotowując kwestionariusz do naszych badań na rzecz projektu „Europa Bogata Językami” opieraliśmy się na kluczowych rezolucjach, konwencjach, rekomendacjach i komunikatach Unii Europejskiej i Rady Europy, które przyczyniły

się do opracowania polityki językowej i praktyk językowych dotyczących wielojęzyczności i różnojęzyczności. W Tabeli 1 znajduje się lista dokumentów, które skonsultowaliśmy. Podsumowanie kluczowych punktów i sam kwestionariusz można znaleźć na stronie internetowej projektu. Należy zwrócić uwagę na rozróżnienie między Radą Unii Europejskiej (głowy państw i rządy) i Radą Europy.

Tabela 1: Ogólne zestawienie dokumentów Unii Europejskiej i Rady Europy wykorzystanych w przygotowaniu kwestionariusza w ramach projektu „Europa Bogata Językami”

Dokumenty Unii Europejskiej	Dokumenty Rady Europy
<p>Rezolucje i konkluzje Rady</p> <ul style="list-style-type: none"> – Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Roku Języków 2001 (2000 r.) – Konkluzje Prezydencji z posiedzenia Rady Europejskiej w Barcelonie (2002 r.) – Konkluzje w sprawie wielojęzyczności (maj 2008 r.) – Rezolucja w sprawie europejskiej strategii dotyczącej wielojęzyczności (listopad 2008 r.) – Konkluzje w sprawie strategicznych ram współpracy europejskiej w zakresie edukacji i szkolenia ET 2020 (2009 r.) – Konkluzje w sprawie kompetencji językowych w celu zwiększenia mobilności (2011 r.) 	<p>Konwencje</p> <ul style="list-style-type: none"> – Europejska Konwencja Kulturalna (1954 r.) – Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych (ECRML) (1992 r.) – Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych (1995 r.)
<p>Rezolucje Parlamentu Europejskiego</p> <ul style="list-style-type: none"> – Rezolucja dotyczące promowania różnorodności językowej i uczenia się języków (2001 r.) – Rezolucja w sprawie europejskich języków regionalnych i języków mniej używanych (2003 r.) – Rezolucja w sprawie wielojęzyczności: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie (2009 r.) 	<p>Rekomendacje Komitetu Ministrów</p> <ul style="list-style-type: none"> – Rekomendacja nr (82) 18 dotycząca języków nowożytnych (1982 r.) – Rekomendacja nr (98) 6 dotycząca języków nowożytnych (1998 r.) – Rekomendacja Nr (2008) 7 Komitetu Ministrów w sprawie używania Europejskiego Opisu Kształcenia Językowego (CEFR) i promowania różnojęzyczności
<p>Komunikaty Komisji Europejskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> – Komunikat 2005: Nowa strategia ramowa w sprawie wielojęzyczności – Komunikat 2008: wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie – Zielona Księga 2008: migracja i mobilność. Wyzwania i szanse dla systemu edukacyjnego Unii Europejskiej 	<p>Rekomendacje Zgromadzenia Parlamentarnego</p> <ul style="list-style-type: none"> – Rekomendacja 1383 (1998) w sprawie dywersyfikacji językowej – Rekomendacja 1539 (2001) w sprawie Europejskiego Roku Języków 2001 – Rekomendacja 1598 (2003) w sprawie ochrony języków migowych w państwach członkowskich Rady Europy – Rekomendacja 1740 (2006) w sprawie miejsca języka ojczystego w edukacji szkolnej
<p>Raporty zewnętrzne</p> <ul style="list-style-type: none"> – Raport końcowy Grupy Wysokiego Szczebla ds. Wielojęzyczności (2007 r.) – Biznes to języki: firmy funkcjonują lepiej przy znajomości języków, Forum Biznesu ds. Wielojęzyczności (2008) 	<p>Raporty zewnętrzne</p> <ul style="list-style-type: none"> – From linguistic diversity to plurilingual education: Guide for the development of language education policies in Europe (Od różnorodności językowej do edukacji różnojęzycznej: wskazówki dotyczące opracowywania edukacyjnej polityki językowej w Europie) Beacco i Byram (2007 r.) – Guide for the development and implementation of curricula for plurilingual and intercultural education (Wskazówki dotyczące opracowywania i wdrażania programów nauczania różnojęzycznego i międzykulturowego), Beacco i inni (2010 r.) <p>Narzędzia nauczania i uczenia się</p> <ul style="list-style-type: none"> – Europejski Opis Kształcenia Językowego (CEFR) (2001 r.)^[2] – Europejskie Portfolio Językowe (ELP) (2001 r.) – Wspólny system odniesienia dla pluralistycznego podejścia do języków i kultur (Framework of Reference for Pluralistic Approaches to Languages and Cultures – FREPA) (2012 r.): http://carap.ecml.at – Europejskie portfolio dla studentów – przyszłych nauczycieli języków (2007): http://epostl2.ecml.at

^[1] Albania, Andora, Armenia, Austria, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Była Republika Jugostawii Macedonia, Chorwacja, Cypr, Czarnogóra, Estonia, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Islandia, Irlandia, Liechtenstein, Litwa, Luxemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Norwegia, Polska, Rumunia, Republika Czeska, Republika Słowacji, Słowenia, Szwecja, Szwajcaria.

^[2] „Europejski Opis Kształcenia Językowego” (CEFR) (2001) opracowano w celu promowania edukacji różnojęzycznej i dostosowania go do konkretnych kontekstów. CEFR jest płaszczyzną odniesienia, jeśli chodzi o opracowywanie i porównywanie programów nauczania języka drugiego lub obcego, podręczników, kursów i egzaminów z dynamicznej perspektywy ustawicznego kształcenia różnojęzycznego.

1.2 Formuła trójjęzyczna i różnojęzyczność

Wielojęzyczności w kategoriach trójjęzyczności nie jest promowana wyłącznie przez Unię Europejską. UNESCO przyjęło termin „edukacja wielojęzyczna” w 1999 r. (Rezolucja Konferencji Generalnej 12) w odniesieniu do używania w edukacji co najmniej trzech języków, tzn. języka ojczystego, języka regionalnego lub narodowego i języka międzynarodowego. Już w latach 50. ubiegłego wieku rząd Indii zaproponował projekt edukacyjnej polityki wielojęzycznej, która obejmowała nauczanie w języku ojczystym, w języku regionalnym (lub państwowym), w języku hindi jako języku ogólnej komunikacji i w jednym z języków klasycznych – sanskrycie, pali, arabskim lub perskim. Propozycję poprawiono w 1961 r. i nazwano „formułą trójjęzyczną” (*three language formula* (TLF)). Odnosiła się ona do nauczania w języku regionalnym, w języku hindi na obszarach, na których nie mówiło się tym językiem lub w innym indyjskim języku na obszarach, na których mówiło się językiem hindi, w języku angielskim lub innym języku europejskim.

W 1995 r. Komisja Europejska w tzw. Białej Księdze optowała za trójjęzycznością jako za celem, który miałyby zrealizować każdy obywatel Europy. Oprócz „języka ojczystego” każdy obywatel powinien nauczyć się co najmniej dwóch „języków wspólnotowych”. Cel ten poparła Rada Unii Europejskiej w rezolucji z Barcelony z 2002 r. Na tym etapie koncepcji „języka ojczystego” używano w odniesieniu do oficjalnych języków państw członkowskich, przez co nie uwzględniano faktu, że dla wielu mieszkańców Europy „język ojczysty” i „oficjalny język państwowy” nie są tymi samymi językami (Extra i Gorter 2008: 44). Równocześnie koncepcja „języków wspólnotowych” była używana w odniesieniu do języków oficjalnych dwóch innych państw członkowskich Unii Europejskiej. Późniejsze dokumenty Komisji Europejskiej odnosiły się do jednego języka obcego cieszącego się dużym uznaniem międzynarodowym (celowo nie mówiono w tym kontekście o języku angielskim) i do tzw. „języka sąsiadującego”. Ta druga koncepcja odnosiła się do języka używanego w krajach sąsiadujących, a nie do języka, którym posługują się sąsiedzi mieszkający obok. Ostatnio w tym zakresie ewaluował sposób myślenia przedstawiciele Komisji Europejskiej i Paragraf 4.1 Komunikatu z 2008 r. jest zatytułowany „Dowartościowanie wszystkich języków”:

W obecnej sytuacji zwiększonej mobilności i migracji posługiwanie się językiem narodowym bądź językami narodowymi jest wymogiem koniecznym do skutecznej integracji i aktywnego funkcjonowania w społeczeństwie. Dlatego też kombinacja „język plus dwa” powinna w przypadku osób niebędących rodzimymi użytkownikami języka obejmować język ich kraju zamieszkania.

Nasze społeczeństwo posiada również niewykorzystane zasoby językowe: należałoby dowartościować różne języki ojczyste oraz inne języki, którymi posługujemy się w domach oraz w otoczeniu lokalnym i w sąsiedztwie. W przypadku dzieci posługujących się różnymi językami ojczystymi – czy to językami unijnymi czy krajów trzecich – zadanie szkoły jest skomplikowane, gdyż język nauczania jest już drugim językiem. Jednakże obecność takich dzieci może stymulować ich rówieśników, zachęcając ich do nauki innych języków i otwarcia się na inne kultury.

W celu zacieśnienia związków między społecznościami grupa doradcza Komisji ds. wielojęzyczności i dialogu międzykulturowego (2008 r.) zdefiniowała pojęcie „przybranego języka własnego”, które zasługuje na dalszą refleksję.

Rada Europy nie określiła wprost, ile języków powinni nauczyć się obywatele Europy, ale odegrała ona pionierską rolę w promowaniu uczenia się języków i rozwijania różnojęzyczności od najwcześniejszych lat życia danej osoby, a także konsekwentnie podkreślała potrzebę dowartościowania wszystkich języków. Przyczyniła się także do powstania ciekawej perspektywy, która polegała na stworzeniu koncepcji kompetencji zmiennych i częściowych.

Opierając się na rezolucji z 1969 r. w sprawie programu zintensyfikowanego nauczania języków nowożytnych w Europie i rekomendacji 814 (1977), Rada Europy w 1982 r. stworzyła rekomendację 82 (18), która wzywała państwa członkowskie, aby, tak jak było to możliwe, zapewniły wszystkim obywatelom dostęp do skutecznych środków nabywania znajomości języków innych państw członkowskich (lub języków innych społeczności zamieszkujących dany kraj) i aby zachęcały u siebie do tego, aby uczniowie od 10. roku życia lub od momentu rozpoczęcia przez nich nauki w szkole średniej uczyły się co najmniej jednego języka europejskiego oprócz języka narodowego lub języka komunikowania się na danym obszarze. Rekomendacja zachęcała również państwa członkowskie do zapewniania obywatelom możliwości uczenia się „możliwie największej liczby języków”. Rada Europy również ujęła w niej potrzeby pracowników-migrantów, wzywając do zapewnienia im dostępu do nauki tak, aby mogli oni

Nauczyć się w wystarczającym stopniu języka społeczności przyjmującej, żeby móc aktywnie funkcjonować w życiu zawodowym, politycznym i społecznym tej społeczności. Szczególnie ważne jest, aby dzieci migrantów mogły otrzymać odpowiednie wykształcenie i aby mogły gładko przejść od pełnowymiarowej edukacji do życia zawodowego, a także żeby mogły uczyć się swojego języka ojczystego jako narzędzia edukacyjnego i kulturowego w celu utrzymania i rozwijania swoich związków z kulturą kraju, z którego pochodzą.

W kluczowej uzupełniającej rekomendacji 98(6) Komitetu Ministrów Rada Europy zachęcała do tego, aby obywatele Europy osiągnęli pewien poziom umiejętności komunikacyjnych w wielu językach, i wzywała państwa członkowskie do tego, aby poszerzały zakres języków, których można się uczyć, i aby ustalały odpowiednie dla każdego języka cele, zapewniały studia modułowe i takie, których celem byłoby rozwijanie kompetencji częściowych.

Najnowszą rekomendacją Rady Europy jest rekomendacja CM/Rec (2008) 7E dla państw członkowskich dotycząca używania CEFR Rady Europy i promowania różnojęzyczności.

Szczegółowy przegląd i analiza strategii Unii Europejskiej w sprawie wielojęzyczności jest zawarty w opracowaniu Cullen et al. (2008). Cullen twierdzi, że wciąż można się spotkać z dużą niechęcią lub oporem, jeśli chodzi o naukę języka dodatkowego – oprócz nauki języka angielskiego. Pogląd ten znajduje swoje

poparcie w danych Eurostatu z 2009 r., na podstawie których wyraźnie widać zwiększone zainteresowanie uczeniem się języka angielskiego, ale nie innych języków. Cullen twierdzi, że tylko jeden Europejczyk na pięciu aktywnie uczy się języka dodatkowego, a znajomość języków jest nierównomiernie rozłożona w sensie geograficznym i kulturowym. Wiele działań mających na celu promowanie wielojęzyczności jest podejmowanych w oficjalnym sektorze edukacyjnym, zwłaszcza w szkołach średnich. Cullen et al. (2008: iii–iv) dochodzą do następujących głównych wniosków w kontekście politycznym, a także w kontekście prowadzenia określonej polityki językowej promującej wielojęzyczność w Unii Europejskiej:

- Wielojęzyczność i różnorodność językowa to założenia polityki, które często są ze sobą sprzeczne. Na politykę uczenia się języków bardzo często wpływały priorytety „twarde” takie jak konkurencyjność gospodarcza i mobilność na rynku pracy, natomiast na politykę dotyczącą różnorodności językowej wpływały kwestie „miękkie” takie jak inkluzja społeczna i prawa człowieka. Polityka wielojęzyczności pod względem konkretnych działań miała o wiele wyższy priorytet niż polityka dotycząca różnorodności językowej.
- Działanie Parlamentu Europejskiego odzwierciedla konsekwentny i ciągły wysiłek na rzecz ciągłego zapewniania ochrony języków mniejszościowych i różnorodności językowej. Od końca lat 70. XX wieku Parlament Europejski wydał szereg komunikatów i rezolucji, w których wzywano Komisję Europejską do podjęcia działań w celu promowania użycia języków mniejszościowych i rewizji wszystkich wspólnotowych przepisów prawnych lub strategii, w których dyskryminuje się języki mniejszościowe. Jednak głównym problemem jest to, że żadna z tych inicjatyw nie jest wiążąca dla państw członkowskich.

Podjęcie obywateli Unii Europejskiej do wielojęzyczności i różnojęzyczności

Jeden z barometrów europejskich okresowo zleczanych przez Komisję Europejską, Specjalny Barometr 243 (2006), zawiera przekrój opinii publicznej na temat kwestii związanych z wielojęzycznością. Analizowane jest w nim wsparcie niektórych zasad stanowiących podstawę polityki Komisji w sprawie wielojęzyczności, a także to, jak respondenci postrzegają tę kwestię w swoich krajach lub regionach, i jak wspierają strategię wielojęzyczności na poziomie krajowym. Respondentom przedstawiono pięć stwierdzeń, które ilustrują niektóre z kluczowych zasad odpowiednich strategii, które promują wielojęzyczność w Europie. Wszystkie stwierdzenia spotykają się z poparciem większości Europejczyków, ale dzieje się tak w różnym stopniu, tak jak przedstawia to Tabela 2.

Tabela 2: Podejście do wielojęzyczności w Europie (źródło: Raport z Barometru Specjalnego 243: 53, Komisja Europejska 2006)

Stwierdzenia	Raczej tak	Raczej nie	Nie wiem
1. Wszyscy w Unii Europejskiej powinni mówić jednym językiem dodatkowym	84%	12%	4%
2. Wszystkie języki w obrębie Unii Europejskiej powinny być traktowane na równi	72%	21%	7%
3. Wszyscy w Unii Europejskiej powinni mówić językiem powszechnie w niej używanym	70%	25%	5%
4. Instytucje europejskie powinny przyjąć jeden język do porozumiewania się z obywatelami Europy	55%	40%	5%
5. Wszyscy w Unii Europejskiej powinni umieć mówić dwoma językami dodatkowymi	50%	44%	6%

Wyniki ankiety pokazują, że mimo że przeważająca większość obywateli Unii Europejskiej uważa, że wymóg znajomości jednego języka dodatkowego jest możliwy do spełnienia, zaledwie 50 proc. uważa, że celem możliwym do osiągnięcia jest znajomość dwóch języków dodatkowych. Istnieje silne przekonanie, że wszystkie języki powinny być traktowane jednakowo, ale istnieje również silne przeświadczenie o tym, że wszyscy powinniśmy umieć posługiwać się językiem powszechnie używanym w Unii Europejskiej. Opinie są podzielone co do tego, czy instytucje Unii Europejskiej powinny przyjąć jeden język do porozumiewania się z jej obywatelami.

Projekt „Europa Bogata Językami” zawiera interesujące informacje na temat tego, do jakiego stopnia w badanych krajach i regionach realizowane są zasady z Barcelony, a także opisuje rezultaty tego, do jakiego stopnia języki narodowe, obce, języki imigrantów, regionalne lub mniejszościowe są dowartościowane zarówno w szkole, jak i poza nią.

1.3 Odmiany języków badane w ramach projektu

W projekcie „Europa Bogata Językami” naszym celem było odzwierciedlenie bogactwa językowego obecnego w społeczeństwie europejskim i opisanie zakresu, w jakim wszystkie te języki są ujęte w polityce i strategiach dotyczących wielojęzyczności. Wyzwanie, przed którym stanęliśmy, polegało na rozróżnieniu typów języków i odpowiednim ich skategoryzowaniu.

W komunikacie z 2008 r. Komisji Europejskiej nawiązuje się do wielu języków „narodowych, regionalnych, mniejszościowych i języków imigrantów” występujących w Europie, które „wzbogacają naszą wspólną rzeczywistość o dodatkowy wymiar”, a także „języków obcych”, którego to określenia używa się głównie zarówno w odniesieniu do języków europejskich jak i nieeuropejskich o zasięgu światowym.

W Europie powszechnie rozumie się potrzebę dobrego opanowania języka narodowego w celu dobrego funkcjonowania w społeczeństwie i pełnego wykorzystania szans edukacyjnych. Równie powszechne jest uczenie się w Europie języków obcych. Typy języków, na naukę których kładzie się mniejszy nacisk, to języki regionalne lub mniejszościowe i języki imigrantów, ale we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej uznano ich bardzo duże znaczenie. Są one wspierane zarówno przez Radę Europy jak i Unię Europejską, które podkreślają, że należy wspierać oba typy języków, ponieważ stanowią one dla różnych grup ważny sposób komunikowania się, a także są częścią tożsamości kulturowej i społecznej wielu obywateli Unii Europejskiej.

W swojej rekomendacji 98(6) Rada Europy wzywała już państwa członkowskie do wzięcia pod uwagę zapisów „Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych” oraz „Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych” i potraktowania ich jako pożądanych parametrów potrzebnych do przygotowania odpowiedniej polityki dotyczącej kultur lub języków regionalnych lub mniejszościowych. Podkreślano również potrzebę zapewnienia równego traktowania wszystkich języków i wzywano państwa członkowskie do „dalszego promowania dwujęzyczności na obszarze lub w sąsiedztwie imigranckim, a także wspierania imigrantów w nauce języka obszaru, na którym mieszkają.”

Raport końcowy Grupy Wysokiego Szczebla ds. Wielojęzyczności z 2007 r. wspomina także o konieczności korzystania z potencjału imigrantów jako źródła wiedzy językowej. Podkreśla, że firmy powinny korzystać z umiejętności językowych i kulturowych imigrantów w celu uzyskania dostępu do rynków w krajach, z których oni pochodzą.

Zbyt często imigranci postrzegani są jako problem – dzieci imigrantów nie osiągają wystarczająco dobrych wyników w nauce, a dorośli znają język kraju zamieszkania jedynie w minimalnym stopniu. Często nie zauważa się faktu, że imigranci są źródłem wartościowych zasobów językowych. Przydając wartości językom imigrantów wśród nas, możemy zwiększyć ich motywację do nauki języka wspólnoty przyjmującej oraz innych języków, dzięki czemu mogliby oni stać się mediatorami między różnymi kulturami.

Bardzo często drugie i trzecie pokolenie młodych imigrantów posiada dobrze rozwinięte umiejętności rozumienia ze słuchu i mówienia w języku swoich przodków lub społeczności przyjmującej, ale nie potrafi

czytać ani pisać w tych językach. Wielu z nich ma silną motywację, aby te umiejętności opanować. Szkoły oraz instytucje kształcenia wyższego i kształcenia dorosłych powinny zająć się zapewnieniem specjalnych możliwości nauczania dla tych grup docelowych. Byłaby to rozsądna inwestycja, jako że osoby te mogłyby pomóc w ustanowieniu kontaktów gospodarczych z krajami ich pochodzenia oraz mogłyby odgrywać aktywną rolę w dialogu międzykulturowym i programach integracyjnych dla nowo przybyłych imigrantów.

W tym kontekście języki (zob. Extra i Gorter 2008: 3–60), które będzie obejmował nasz kwestionariusz opracowany w ramach projektu „Europa Bogata Językami”, to języki narodowe, obce, regionalne lub mniejszościowe i języki imigrantów. W pełni zdajemy sobie sprawę z istnienia różnych konotacji w krajach europejskich w odniesieniu do ludzi (lub ich języków), którzy rezydują zagranicą przez krótszy lub dłuższy okres czasu (nazewnictwo w tym obszarze: zob. Extra i Gorter 2008: 10).

Dlatego w kontekście projektu „Europa Bogata Językami” przyjrzymy się wcześniej wspomnianym typom języka i będziemy używali następujących definicji (patrz także „Słowniczek” w Aneksie do Części 1 i 2):

- **Języki narodowe:** Oficjalne języki danego państwa narodowego.
- **Języki obce:** Języki, które nie są nauczane lub używane w domu, ale które są nauczane w szkole lub używane jako języki służące do komunikacji w szerszym tego znaczeniu w sektorach nieedukacyjnych.
- **Języki regionalne lub mniejszościowe:** Języki, których tradycyjnie używa się na danym terytorium danego państwa przez osoby zamieszkałe w tym państwie i tworzące grupę, której liczebność jest mniejsza niż populacja całego kraju.
- **Języki imigrantów:** Języki, którymi mówią imigranci i ich potomkowie w kraju zamieszkania z różnych (byłych) krajów pochodzenia.

Podobne perspektywy prezentuje McPake i Tinsley (2007). W tym kontekście chcemy podkreślić, że jesteśmy świadomi tego, że języki imigrantów zostały włączone do europejskiego repertuaru językowego, ale jednocześnie podczas pierwszego etapu zbierania danych na temat polityki i praktyk dotyczących wielojęzyczności do tej pory nie odniesiono się do języków migowych. W społeczeństwach zachodnich, w których zjawisko migracji jest powszechne, lub w grupach mniejszości narodowych wewnątrz państwa jednonarodowego, są ludzie głusi, którzy de facto stanowią mniejszość w mniejszości. W czasach dominacji doktryny oralizmu większość ludzi głuchych została odcięta nie tylko od kultury głównego nurtu, ale także od swych kultur „rodzimych”, co jest formą opresji podwójnej (Schermer 2011). Istnieje ważna różnica pomiędzy społecznościami ludzi głuchych a innymi mniejszościami językowymi. Tylko w ograniczonym stopniu język migowy jest przekazywany z pokolenia na pokolenie. Głównym tego powodem jest to, że ponad 95 proc. ludzi głuchych ma rodziców słyszących, dla których język migowy nie jest językiem

ojczystym. Większość ludzi głuchych nauczyła się tego języka od swoich niesłyszących rówieśników, niesłyszących osób dorosłych spoza rodziny lub od rodziców, którzy nauczyli się języka migowego jako swojego języka drugiego.

17 czerwca 1988 r. Parlament Europejski jednogłośnie zatwierdził rezolucję o językach migowych, która wzywała wszystkie państwa członkowskie do uznania swoich krajowych języków migowych jako języków oficjalnych ludzi głuchych. Jak dotąd z niewielkimi rezultatami. W 2003 roku języki migowe zostały uznane przez Radę Europy za języki mniejszościowe w „Europejskiej Karcie Języków Regionalnych lub Mniejszościowych”. W pierwszej części zbierania przez nas danych umieścimy odniesienie do języka migowego/języków migowych w Domenie 1 i 6 Kwestionariusza, który ma być zaproponowany.

Zaprezentowane powyżej rozróżnienie pomiędzy językami „regionalnymi lub mniejszościowymi” a językami „imigrantów” jest szeroko stosowane i rozumiane na terenie Europy kontynentalnej, natomiast atrakcyjnego popieranego oddolnie określenia „języki wspólnotowe” popularnego w Wielkiej Brytanii używa się w odniesieniu do języków krajowych, regionalnych i/lub języków imigrantów. Ponadto koncepcja języków „wspólnotowych” w dokumentach unijnych często odnosi się do języków narodowych państw członkowskich Unii Europejskich i w tym sensie jest ona „terytorium okupowanym”, przynajmniej w żargonie unijnym (nazewnictwo w tym obszarze - zob. Extra i Gorter, 2008: 7–11). Ostatecznym argumentem na rzecz używania terminu „języki imigrantów” jest jego powszechne użycie na stronie internetowej „*Ethnologue, Languages of the World*”, najbardziej cennego i najczęściej używanego standardowego źródła zawierającego informacje na ten temat w przekroju krajowym.

W kontekście obecnego projektu będziemy uważali języki regionalne i mniejszościowe za „uznane oficjalnie”, jeżeli takie uznanie będzie istniało w rozważanym narodzie-państwie. Dodatkowo takie uznanie może również wynikać z „Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych”. „Karta” weszła w życie w marcu 1998 r. Stanowi ona punkt odniesienia do porównywania środków prawnych i udogodnień funkcjonujących w państwach członkowskich w zakresie polityki językowej (Nic Craith 2003) i ma na celu ochronę i promocję „historycznych języków regionalnych i mniejszościowych w Europie”. „Karta” nie precyzuje koncepcji języków „regionalnych” i „mniejszościowych” („definicję ustalają poszczególne państwa”), a języki imigrantów są z niej wyraźnie wykluczone. Państwa mogą same decydować, które języki regionalne lub mniejszościowe mają uwzględnić. W „Karcie” nie sprecyzowano również zakresu ochrony języków, dlatego poszczególne państwa mogą się zdecydować na bardziej swobodne lub bardziej dookreślone przepisy. Rezultatem tego jest duże zróżnicowanie pod tym względem w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Grin 2003).

Jesteśmy świadomi tego, że istnieje wiele komplikujących czynników, które sprawiają, że nie można dokonać jasnego i prostego rozróżnienia między proponowanymi typami języków. Przede wszystkim w niektórych państwach członkowskich Unii Europejskiej więcej osób posługuje się językami regionalnymi/mniejszościowymi i językami imigrantów niż oficjalnymi językami państwowymi. Ponadto języki zarówno regionalne/mniejszościowe

jak i języki imigrantów, którymi mówi się w jednym kraju Unii Europejskiej, mogą być oficjalnymi językami urzędowymi w innym kraju, np. język niemiecki w Danii lub język rosyjski na Ukrainie. Należy również mieć na uwadze to, że wiele języków imigrantów, jeśli nie wszystkie, którymi mówi się w krajach europejskich pochodzi z krajów poza Europą. To kwestie migracji, a zwłaszcza minoryzacji, sprawiają, że zaproponowane przez nas rozróżnienie między językami regionalnymi i mniejszościowymi a językami imigrantów jest dwuznaczne, jednak trudno jest nam zaproponować bardziej przejrzystą alternatywę. Naszym zdaniem, zaproponowane rozróżnienie przyczyni się przynajmniej do zwiększenia świadomości na ten temat i w ostatecznym rachunku doprowadzi do przyjęcia podejścia inkluzywnego w europejskim pojęciu o językach mniejszościowych.

1.4 Domeny językowe badane w ramach projektu

Projekt „Europa Bogata Językami” obejmuje osiem domen językowych. Pierwsza domena to meta domena, za pomocą której omawiamy dostępność dokumentów na poziomie regionalnym i krajowym i baz danych dotyczących różnorodności językowej. Cztery domeny koncentrują się na głównych etapach finansowanej przez państwo edukacji od etapu przedszkolnego po kształcenie w szkołach wyższych, ponieważ uczenie się języków odgrywa w edukacji kluczową rolę. Poza tym zajmujemy się też trzema domenami językowymi poza systemem edukacji w celu opisanego poziomu usług wielojęzycznych oferowanych w przestrzeni publicznej i biznesie. Ogólnie do wszystkich ośmiu domen w kwestionariuszu odnosi się 260 pytań tak, jak pokazuje to Tabela 3. Zostały one rozłożone na poszczególne domeny. Pytania na temat domen 2–8 opierają się na dokumentach instytucji europejskich o których mowa w Części 1.1.

Tabela 3: Rozkład pytań w odniesieniu do domen językowych

Nr	Domeny językowe	Liczba pytań
1	Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych	15
2	Języki w edukacji przedszkolnej	34
3	Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej	58
4	Języki w edukacji na poziomie szkoły średniej	60
5	Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym	30
6	Języki w mediach audiowizualnych i prasie	14
7	Języki usług publicznych i przestrzeni publicznej	31
8	Języki w biznesie	18
	Całkowita liczba pytań	260

W obrębie domeny 1 badana jest dostępność w każdym z uczestniczących w projekcie krajów i regionów oficjalnych dokumentów i baz danych na poziomie krajowym lub regionalnym w odniesieniu do różnorodności językowej. Dostępność takich dokumentów i baz danych może w znacznym stopniu przyczynić się do zwiększenia świadomości na temat wielojęzyczności w danym kraju i regionie oraz może pomóc w opracowaniu polityki edukacji językowej. Podział w obrębie tej domeny na oficjalne dokumenty i bazy danych jest blisko związany z powszechnym rozróżnieniem stosowanym w studiach nad planowaniem językowym, a mianowicie rozróżnieniem między planowaniem *statusowym* a *korpusowym*. W naszych badaniach część dotycząca dokumentów odnosi się do wysiłków podejmowanych na rzeczy regulacji użycia i funkcji różnych języków w danym społeczeństwie, natomiast część dotycząca baz danych odnosi się do wysiłków podejmowanych na rzecz mapowania rozkładu i żywotności spektrum języków w danym społeczeństwie.

Domeny 2–4 projektu skupiają się na edukacji uczniów niedorodzonych, która jest zapewniana przez państwo. Definicje każdej z tych domen są umieszczone w Słowniczku do Części I niniejszej publikacji, włączony w to powszechne rozróżnienie między niższym a wyższym etapem edukacji na poziomie średnim, które może się odnosić do różnic wiekowych uczniów i/lub różnic związanych z *typem kształcenia*. W obrębie każdej z tych domen porusza się kwestię organizacji nauczania, a także kwalifikacji i szkolenia nauczycieli dla każdej z czterech odmian języka. W kontekście europejskim powszechnie używa się kluczowego rozróżnienia między organizacjami a nauczycielami (zob. np. Eurydice 2008). Odpowiedzi w tych częściach opierają się na powszechnie dostępnych danych, a także danych oficjalnych.

Jeśli weźmie się pod uwagę znaczną dywersyfikację w edukacji na etapie dalszym na poziomie krajowym lub międzykrajowym, Domena 5 koncentruje się na edukacji podstawowej (zawodowej) w zestawieniu z edukacją na poziomie wyższym (uniwersyteckim). W rezultacie otrzymujemy tu binarne i uzupełniające się dane na temat edukacji na poziomie dalszym. Domeny 6–8 zajmują się trzema zasadniczymi domenami spoza systemu edukacji.

Odpowiedzi w domenach 5–8 są oparte na danych zebranych w trzech miastach każdego państwa lub regionu (zob. Część 1.5). W domenie 5 bada się zapewnianie nauki języków w małej próbie instytucji edukacyjnych kształcenia dalszego lub wyższego (uniwersytety). Domena 6 koncentruje się na zakresie języków dostępnych w mediach wizualnych i prasie, natomiast domena 7 na językach oferowanych w usługach sektora publicznego i przestrzeni publicznej w kontekście zinstytucjonalizowanych strategii językowej, ułatwienia komunikacji ustnej i pisemnej. Domena 8, czyli języki w biznesie, skupia się na strategiach językowych firm, konkretnych strategiach zarządzania językami i promowaniem wśród pracowników kompetencji językowych. W każdym kraju i regionie przeprowadzono badania w 24 firmach.

1.5 Zbieranie danych i przeprowadzanie badań w trzech miastach

Jak wspomniano wyżej, odpowiedzi dla domen językowych 1–4 w ankiecie projektu „Europa Bogata Językami” były oparte na danych *oficjalnych/wtórnych* i odzwierciedlają politykę językową i powszechne praktyki dotyczące języka na poziomie krajowym. Z kolei domeny 5–8 opierają się na danych zebranych/pierwotnych. Dane pierwotne zebrano w trzech miastach w każdym kraju z uwzględnieniem następujących czynników:

- Wielojęzyczność jest rozpowszechniona zwłaszcza w miastach, ponieważ to tu jest najwięcej osób nowoprzybyłych w poszukiwaniu pracy
- Miasta utrwalają dynamikę krajową reagując na różnorodność językową
- Duże instytucje kształcenia wyższego i dalszego obecne są w miastach (domena 5)
- Prasę międzynarodową, kina i stacje telewizyjne można najczęściej znaleźć w miastach (domena 6)
- W rezultacie władze miejskie i urbaniści muszą stworzyć lokalnie strategie dotyczące wielojęzyczności (domena 7)
- Siedziby główne wielu firm znajdują się w miastach (domena 8).

Kryteria doboru miast był identyczny dla krajów 1–14 w Tabeli 4. Wybierano dwa miasta z największą liczbą mieszkańców oraz jedno miasto, w którym język regionalny lub mniejszościowy cieszy się największym statusem i żywotnością, lub w którym jest największa liczba osób w kraju mówiąca tym językiem. Kraje 15–18 stanowiły wyzwanie, ponieważ nie pasowały do wspomnianego wyżej modelu.

Kraj 15, Bośnia i Hercegowina, ma trzy języki narodowe: bośniacki, serbski i chorwacki. Miasta wybrane do zbierania w nich danych pierwotnych to Sarajewo, gdzie głównie używa się języka bośniackiego, Banja Luka, gdzie głównie mówi się językiem serbskim, oraz Mostar, gdzie głównie mówi się językami: bośniackim i chorwackim.

Kraj 16, Szwajcaria, składa się z 26 kantonów i także ma trzy języki urzędowe: francuski, niemiecki i włoski. Badania w ramach projektu „Europa Bogata Językami” w odniesieniu do wszystkich domen miał miejsce w trzech kantonach, które stanowiły tutaj próbkę: w jednym francuskojęzycznym (Genewa), w jednym niemieckojęzycznym (Zurych) i w jednym włoskojęzycznym (Ticino). Dane dla domen 2–4 były zgromadzone w tabelkach obecnych w niniejszej publikacji, ale w przypadku domen 5–8 są zaprezentowane na poziomie miast.

Kraj 17, Hiszpania, składa się z 17 autonomicznych wspólnot i dwóch autonomicznych miast. Badania w ramach projektu „Europa Bogata Językami” dla domen 2–4 były przeprowadzane w trzech autonomicznych wspólnotach – Madrycie, Sewilli, Walencji, i dwóch „narodowości historycznych” – w Kraju Basków i Katalonii. Stworzono trzy profile: wspólny profil w przypadku

Madrytu, Sewilli i Walencji pod nazwą „Hiszpania” i dwa oddzielne profile dla Kraju Basków i Katalonii. Kraj Basków ma dwa języki oficjalne: baskijski i hiszpański, Katalonia ma trzy: kataloński, hiszpański i aragoński. Kraje wybrane na rzecz badań pierwotnych to:

- W Hiszpanii: Madryt, Sewilla i Walencja
- W Katalonii: Barcelona, Tarragona, L'Hospitalet
- W Kraju Basków: Bilbao, San Sebastian, Vitoria-Gasteiz

Kraj 18, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, składa się z czterech krajów mających osobne rządy i systemy edukacyjne. W przypadku domen edukacyjnych (czyli 2-4) dane na temat strategii i powszechnych praktyk dotyczących języków zebrano w każdym kraju lub regionie. W przypadku

domen 5–8 miasta w Walii i Szkocji wybrano na podstawie wielkości populacji. W Anglii wybrano Londyn, a następnie z powodów praktycznych Sheffield. Przeprowadzenie badań w trzecim mieście nie było jeszcze możliwe, ale mamy nadzieję, że te informacje będą wkrótce dostępne. Jeśli chodzi o Irlandię Północną, do badań na razie udało się włączyć jedynie Belfast.

Wybór trzech miast i proponowanych języków regionalnych lub mniejszościowych został ustalony wcześniej we współpracy ze wszystkimi krajowymi lub regionalnymi zespołami na podstawie statystyk miejskich w przypadku dwóch pierwszych miast i na podstawie statystyk dotyczących języków lub grup regionalnych lub mniejszościowych w trzecim mieście. Tabela 4 zestawia zebrane wyniki w odniesieniu do miast, w których przeprowadzono badania w danym kraju.

Tabela 4: Badania przeprowadzone w trzech miastach we wszystkich uczestniczących w projekcie krajach i regionach

Nr	Kraje typu A	Największe miasto	Drugie/Trzecie największe miasto	Dodatkowe miasto	Dominujący język regionalny/mniejszościowy w mieście dodatkowym
1	Austria	Wiedeń	Graz	Klagenfurt	słoweński
2	Bułgaria	Sofia	Płowdiw	Szumen	turecki
3	Dania	Kopenhaga	Aarhus	Aabenraa	niemiecki
4	Estonia	Tallinn	Tartu	Narwa	rosyjski
5	Francja	Paryż	Marsylia	Corte	korsykański
6	Grecja	Ateny	Tesaloniki	Xanthi	turecki
7	Holandia	Amsterdam	Rotterdam	Leeuwarden*	fryzyjski
8	Litwa	Wilno	Kaunas	Kłajpeda	rosyjski
9	Polska	Warszawa	Kraków	Gdańsk	kaszubski
10	Portugalia	Lizbona	Porto	Miranda do Douro*	mirandyjski
11	Rumunia	Bukareszt	Jassy	Cluj	węgierski
12	Ukraina	Kijów	Charków	Lwów	rosyjski
13	Węgry	Budapeszt	Debrecen	Pecz	niemiecki
14	Włochy	Rzym	Mediolan	Triest	słoweński
	Kraje typu B	Największe miasto	Miasto w regionie 2	Miasto w regionie 3	Oficjalny język/Oficjalne języki
15	Bośnia i Hercegowina	Sarajewo	Banja-Luka	Mostar	bośniacki/serbski/chorwacki
16	Szwajcaria	Zurych	Genewa	Lugano	niemiecki/francuski/włoski
17	Hiszpania: Madryt, Walencja, Sewilla Katalonia Kraj Basków	Madryt Barcelona Bilbao	Walencja Tarragona San Sebastian	Sewilla L'Hospitalet Vitoria-Gasteiz	hiszpański kataloński baskijski
18	UK: Anglia Walia Szkocja Irlandia Północna	Londyn Cardiff Glasgow Belfast	Manchester Swansea Edynburg –	– Newport Aberdeen –	angielski walijski/angielski gaelicki/język scots/angielski irlandzki/język ulster scots/ angielski

*W mieście nie ma uniwersytetu, co oznacza brak danych w tym zakresie.

Profile krajowe lub regionalne opierają się na danych pierwotnych zebranych dla 23+22+22=67 miast, o których mowa w Tabeli 4. Jak widać w Tabeli 4, najbardziej dominujące języki regionalne lub mniejszościowe w wybranych miastach dodatkowych mają status języków narodowych w krajach przylegających. Główny cel zbierania danych pierwotnych dla domen językowych 5–8 w każdym z 24 krajów i regionów uczestniczących w projekcie można streścić w następujący sposób:

- W przypadku domeny 5, celem było zebranie informacji na temat zapewniania przez państwo nauki języka w różnych typach instytucji kształcenia dorosłych. Zbadano dwa sektory uzupełniające: zapewnianie nauki języka w instytucjach kształcenia zawodowego (młodszych osób) dorosłych w wieku od 16 lat wzwyż oraz zapewnianie nauki języka w instytucjach akademickich i szkołach wyższych.
- W przypadku domeny językowej 6, celem było zebranie informacji na temat języków w mediach audiowizualnych z uwzględnieniem publicznego radia i publicznej telewizji, największych kinach i w prasie dostępnej na największych stacjach kolejowych i kioskach w miastach, w których przeprowadzono badania.

- W przypadku domeny językowej 7, celem było zebranie informacji na temat języków oferowanych w usługach publicznych i w przestrzeni publicznej na poziomie miast, a zwłaszcza na temat zinstytucjonalizowanych strategii językowych, komunikacji ustnej i pisemnej na poziomie miasta (rad miejskich) w miastach, w których przeprowadzono badania.
- W przypadku domeny językowej 8, celem było zebranie informacji na temat czterech różnych sektorów biznesowych – supermarketów, firm budowlanych, hoteli i banków. Analityków poproszono o zebranie możliwie równo rozłożonych próbek w firmach wielonarodowych/międzynarodowych (W/M), krajowych (K) i regionalnych lub lokalnych (R/L). W praktyce to ambitne zadanie okazało się trudne do realizacji we wszystkich krajach i regionach.

Tabela 5 zawiera informacje zebrane dla miasta (3x) w odniesieniu do domen językowych i celów zbierania danych pierwotnych.

Tabela 5: Domeny i cele zbierania danych pierwotnych w przypadku miast

Nr	Domena językowa	Cele dla miasta (3x)
5	Języki w szkoleniu zawodowym i kształceniu na etapie wyższym	<ul style="list-style-type: none"> – Największe instytucje kształcenia i szkolenia zawodowego (VET) zapewniające naukę języków – Największy uniwersytet państwowy
6	Języki w mediach	<ul style="list-style-type: none"> – Języki w programach radiowych i telewizyjnych, w kinie według najlepiej sprzedawanej gazety – Języki w prasie sprzedawanej na największej stacji kolejowej i kioskach w mieście – Używanie w filmach napisów lub dubbingu w językach innych niż język narodowy – Używanie języka migowego
7	Języki usług publicznych i przestrzeni publicznych	<ul style="list-style-type: none"> – Zinstytucjonalizowane strategie językowe, komunikacja ustna i pisemna na poziomie miasta
8	Języki w biznesie	<ul style="list-style-type: none"> – Małe/średnie i duże firmy wielonarodowe i międzynarodowe, krajowe i regionalne/lokalne supermarkety, firmy budowlane, hotele i banki

1.6 Metodologia badań

Różne typy badań

Do badania polityki językowej lub praktyk językowych w danym społeczeństwie można przyjąć różne metodologie badań. W zależności od zainteresowań badawczych, analitycy mogą przyjąć perspektywę mikro-socjolingwistyczną lub makro-socjolingwistyczną w celu udokumentowania odpowiedniej polityki lub odpowiednich praktyk (Fishman i Garcia, 2010). Jeżeli badania ograniczają się do studiów przypadku z niewielką liczbą informatorów, analitycy w większości przypadków decydują się na obserwację etnograficzną i podejścia analityczno-dyskursywne. Etnografia lingwistyczna (Heller 2007) jest jedną z powszechnych metodologii badania tego, jak i w którym języku ludzie porozumiewają się między sobą. Etnografowie lingwistyczni próbują zrozumieć, jak ludzie korzystają z dostępnych sobie zasobów lingwistycznych w interakcjach z innymi osobami.

Jednakże metody etnograficzne nie zawsze są optymalne do badania polityki językowej i praktyk językowych na poziomie społeczeństwa. Projekt „Europa Bogata Językami” skupiał się przede wszystkim na wielojęzyczności społeczeństwa, a zwłaszcza na polityce instytucjonalnej i praktykach instytucjonalnych promowania (lub ograniczania) wielojęzyczności. Dlatego metodologia przyjęta w projekcie polegała na zbieraniu *danych ankietowych* na temat powszechnej polityki językowej i powszechnych praktykach w różnych domenach językowych w danych kontekstach krajowych lub regionalnych w całej Europie.

Kwestionariusz do ankiety został opracowany w wyniku przejrzania przez nas głównych dokumentów Unii Europejskiej i Rady Europy na temat polityki językowej i praktykach dotyczących języka, o których wspomniano wyżej, i znalezienia kluczowych rekomendacji. Jednakże jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że polityka językowa i praktyki dotyczące języków są bardzo złożonym problemem, nie jest możliwe znalezienie wszystkich stosownych zmiennych, skonkretyzowanie ich i ich zamiana na mierzalne konstrukcje.

Budowa kwestionariusza

Jeśli chodzi o budowę kwestionariusza, przestrzegano następujących kryteriów przy formułowaniu pytań:

- Z każdego z pytań powinno uzyskać się dane możliwe do oceny
- Dane możliwe do oceny powinny być ważne, co pozwoli dokonać rozróżnienia polityki językowej i praktyk językowych
- Powinno unikać się pytań ogólnych (na które można odpowiedzieć „tak” lub „nie”), w przypadku których jedna z odpowiedzi w sposób nieunikniony prowadziłyby do wyniku 100 proc.
- Pytania powinny być na tyle treściwe, aby można je było zadawać przez pewien okres czasu.

Każde pytanie miało najczęściej trzy opcje odpowiedzi i analitycy musieli wybrać opcję, która była najbliższa rzeczywistości, jeśli chodzi o politykę lub praktykę językową, która była wspólna w ich kraju lub regionie. Każdej opcji przypisywano punkty, a najwięcej punktów przyznawano za każde pytanie odpowiadające polityce lub praktyce, która była najbliższa rekomendacjom Unii Europejskiej i Rady Europy. Rezultaty dla każdego kraju i regionu znajdują się w Rozdziale 2 niniejszej publikacji, natomiast analiza profili wszystkich krajów i regionów znajduje się w Rozdziale 3.

Zasadność

Z punktu widzenia zasadności najbardziej interesowały nas następujące kwestie dotyczące ogólnego poziomu kwestionariusza:

Zasadność wewnętrzna

- Czy kwestionariusz na potrzeby projektu „Europa Bogata Językami” jest wystarczająco *wszechstronny* pod względem konceptualnym i pod względem jego zasięgu, czyli czy służy założeniom projektu?
- Czy kwestionariusz na potrzeby projektu „Europa Bogata Językami” jest wystarczająco jasny i *przejrzysty* w swojej formule?
- Czy kwestionariusz na potrzeby projektu „Europa Bogata Językami” jest wystarczająco *praktyczny* jako narzędzie zbierania danych, jeśli chodzi o jego zrozumiałość i obciążenie administracyjne?

Zasadność zewnętrzna

- Czy kwestionariusz na potrzeby projektu „Europa Bogata Językami” jest wystarczająco *słuszny* w odniesieniu do ram europejskich, dzięki którym można go ocenić?

Porównywalność między krajami

- Czy kwestionariusz na potrzeby projektu „Europa Bogata Językami” jest wystarczająco *sprawiedliwy*, jeśli chodzi o reprezentowanie czterech kluczowych odmian języka, które są brane pod uwagę: języków narodowych, obcych, regionalnych lub mniejszościowych i języków imigrantów?
- Czy kwestionariusz na potrzeby projektu „Europa Bogata Językami” jest oparty o *równe pytania* we wszystkich krajach i regionach?
- Czy kwestionariusz na potrzeby projektu „Europa Bogata Językami” jest oparty o procedury *równej oceny* we wszystkich krajach i regionach?

Wierzmy, że kwestionariusz, który niewątpliwie wymaga poprawienia i dopracowania ze strony reprezentantów ustalonej sieci kontaktów i partnerów społecznych, usiłuje spełniać wymienione wyżej kryteria. Można powiedzieć, że jest on już dobrym zestawem wstępnych wskaźników i stanowi ogólne ramy wspomagające kraje i regiony w ich próbach oceny tego, czy ich polityka językowa i praktyki dotyczące języków są zgodne z odpowiednimi dokumentami Unii Europejskiej i Rady Europy. Pomaga też on zwiększać świadomość społeczeństwa, a także politycznych decydentów na poziomie makro w Europie, poszczególnych krajach oraz regionach. Motywuje on także partnerów społecznych w różnych sektorach, mówiących różnymi językami i mieszkających w różnych krajach do podjęcia działań.

Wierzmy także, że nasze wstępnie opracowane wskaźniki pozwolą użytkownikom na porównanie stosowanych przez nich praktyk z tymi występującymi w innych krajach i regionach, co w rezultacie pozwoli na podzielenie się informacjami w przejrzysty sposób i pozwoli na określenie dobrych praktyk. Mamy nadzieję, że wskaźniki te przyczynią się także do stworzenia konkretnych inicjatyw stworzenia nowej polityki w zależności od danego kontekstu. Trzeba pamiętać o tym, że wstępne wskaźniki nie mają być instrumentem, dzięki któremu można będzie przeprowadzać dogłębne analizy polityki i praktyk wielojęzyczności na poziomie mikro. Wyniki badań mogą jednakże zapoczątkować stosowne studia przypadków, które w rezultacie przyniosą uzupełniające perspektywy i dane, które będą się wywodziły z perspektyw wskaźników na poziomie makro.

Podjęcia uzupełniające

Nie wszystkie domeny omówione w projekcie „Europa Bogata Językami” da się przeanalizować za pomocą tej samej metodologii badawczej i dlatego dla domen językowych 1–8 przyjęto podejście uzupełniające (zob. Tabela 3). Część kwestionariusza przygotowanego na rzecz projektu, w którym są odniesienia do praktyk i dokumentów krajowych lub regionalnych, oparta jest na *danych oficjalnych/wtórnych* (domeny językowe 1–4). Jeśli ich nie ma (edukacja na etapie dalszym i wyższym, media, usługi publiczne i przestrzeń publiczna, biznes), rezultaty opierają się na *danych samodzielnie zebranych/pierwotnych* (domeny językowe 5–8).

Dane pierwotne nie mają być reprezentatywne dla któregoś z krajów lub regionów, ani nie są na tyle obszerne, aby na ich podstawie można było generalizować. Mają one służyć jako punkt wyjścia do stworzenia wstępnych wskaźników dotyczącej polityki i praktyk wielojęzyczności i różnojęzyczności w domenach, którym w dokumentach Komisji Europejskiej i w badaniach poświęcono mniej miejsca. Biorąc pod uwagę przyjętą metodologię łązoną, zdecydowano, że nie zostaną zaprezentowane całościowe wyniki dla każdej domeny ani nie zostanie zaprezentowany całościowy wynik lub indeks zbiorczy dla każdego kraju i regionu.

Mimo że, jak powiedziano wyżej, na podstawie bazy danych zebranych samodzielnie/pierwotnych nie można dokonywać generalizacji, z pewnością stanowi ona cenną bazę danych dla poszczególnych krajów, która powinna zostać poddana dalszym badaniom. Wierzmy, że połączenie analizy danych wtórnych dla domen językowych 1–4 i analizy/zbierania danych pierwotnych dla domen językowych 5–8 jest innowacyjnym i pionierskim elementem całego projektu.

Proces

Następująca procedura podsumowuje kroki, jakie podjęliśmy w przygotowaniu i pilotażu kwestionariusza na potrzeby projektu „Europa Bogata Językami” oraz w zbieraniu i przetwarzaniu danych:

- 2010 – wstępne pytania i propozycje oceny dla opcji pytań wielokrotnego wyboru zostały przygotowane na Uniwersytecie w Tilburgu, przez British Council i Grupę ds. Polityki Migracyjnej w Brukseli. Domena biznesowa została przygotowana przez CILT (National Centre For Languages) w Londynie przy pomocy badania ELAN (2006), które było potraktowane jako punkt wyjścia, a następnie dopracowane przez francuski zespół badawczy. Rad dotyczących domeny usług publicznych udzielił zespół językowy Policji Metropolitalnej i innych instytucji publicznych świadczących usługi w Londynie.
- Wstępną wersję kwestionariusza przygotowanego na potrzeby projektu była przetestowana w trzech badaniach pilotażowych w Polsce, Hiszpanii i w Katalonii na początku 2011 r. Badania pilotażowe miały na celu przetestowanie zawartości i zasadności kwestionariusza poprzez uwzględnienie różnic między polityką językową i praktykami dotyczącymi języków zarówno *między* krajami jak i w ich *obrębie*.
- Na podstawie wyników pilotażowych kwestionariusz, instrukcja prac terenowych dla analityków oraz procedury oceniania były następnie przystosowane, a następnie dokładnie sprawdzone przez Grupę Wykonawczą projektu „Europa Bogata Językami” i ekspertów zewnętrznych. Ostateczna wersja kwestionariusza została rozesłana jesienią 2011 r. do wszystkich zespołów regionalnych i krajowych w celu zebrania danych.
- Różne wersje kwestionariusza stworzono dla Bośni i Hercegowiny, Hiszpanii, Szwajcarii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (zob. Tabela 4).
- Analitykom wysłano szczegółową instrukcję prac terenowych z dodatkowymi informacjami na temat tła projektu i na temat tego, jak ma przebiegać zbieranie danych. Dodatkowo odbyło się dwudniowe spotkanie, podczas którego omawiano metodologię, wymieniano maile i przeprowadzono rozmowy telefoniczne z każdym zespołem badawczym.
- Po tym, jak zespoły krajowe i regionalne dostarczyły wszystkich odpowiedzi na wszystkie pytania, wszystkie zebrane dane zostały niezależnie przejrane przez innych członków zespołu, aby zapewnić dobrze sprawdzoną i spójną interpretację.
- Następnie wszystkie sprawdzone dane zostały przetworzone, przeanalizowane i sprawdzone przez zespół projektu „Europa Bogata Językami” na Uniwersytecie w Tilburgu.
- Podczas tego procesu stało się jasne, że niektóre pytania zostały różnie zinterpretowane przez różnych analityków, natomiast inne nie zostały zrozumiane w pełni. Proces wyjaśniania tego, standaryzowania odpowiedzi i uzgadniania ostatecznych interpretacji ukończono na początku 2012 r. Zdecydowano, że niektóre pytania nie będą punktowane z powodu niewykonalności zbierania danych. Zebranie danych dla pytań na temat zbiorów książek w językach innych niż język narodowy zbierane w bibliotekach publicznych i księgarniach okazało się niemożliwe w niektórych krajach. Pytania na temat języków wymaganych na studiach licencjackich i podyplomowych okazały się dwuznaczne i nie były oceniane.
- Rezultaty dla każdego kraju lub regionu były odsyłane do wszystkich analityków, co stwarzało dalszą szansę dostarczenia przez nich informacji zwrotnych. Rezultaty zaprezentowano wstępnie na poziomie całej domeny, ale później zdecydowano się zaprezentować je na poziomie bardziej szczegółowych pytań w celu bardziej szczegółowego uchwycenia polityki krajowej i regionalnej lub krajowych i regionalnych strategii.

Rezultaty

Rezultaty zaprezentowane w niniejszej publikacji opierają się na tej pierwszej obszernej ankiecie dotyczącej polityki i praktyk w odniesieniu do wielojęzyczności w Europie i są wynikiem dwukrotnie sprawdzonych raportów eksperckich i odnoszą się do 260 pytań zadanych w ramach projektu. Nie ze wszystkich pytań udało się otrzymać rezultaty, które można by przetworzyć i przeanalizować w sposób przewidywalny. Dotyczy to na przykład niektórych pytań o języki w mediach.

Profile krajowe i regionalne zaprezentowane w Rozdziale 3 niniejszej publikacji są wynikami opisanego wyżej procesu, tak jak było to w przypadku perspektyw w poszczególnych krajach i poszczególnych sekcjach w Rozdziale 2. Dla każdego kraju i regionu opis oparty jest na *profilu jakościowym i ilościowym* w kontekście tekstów i tabel, które bezpośrednio odnoszą się do pytań zadanych w kwestionariuszu przygotowanym na rzecz projektu „Europa Bogata Językami”, i którym towarzyszą *komentarze*, w których analitycy z poszczególnego kraju i regionu wyjaśniają rezultaty, umieszczają je w kontekście, wybierają najważniejsze wnioski oraz wyróżniają nowe interesujące inicjatywy i przykłady dobrych praktyk. Naszą ambicją było stworzenie równowagi i wzajemnej zależności między tymi dwoma typami informacji.

Uwzględnienie wszystkich możliwych zmiennych w takich badaniach jak te nie jest możliwe, co jest nieuniknione. Zdajemy sobie sprawę z tego, że w badaniu tym są luki, ale wiemy

jednocześnie, że zbadaliśmy wiele kwestii, dzięki czemu udało nam się zdobyć wiele informacji na temat praktyk i strategii językowych na poziomie makro. Warto zauważyć, że w obrębie wybranych domen edukacyjnych celem ankiety w ramach projektu było zebranie informacji na temat zapewniania nauki języków lub dostępu do nich, a nie na temat zapotrzebowania na nie wyrażanego faktycznym uczestnictwem ucznia w danych zajęciach, czy biegłości językowej wyrażanej faktycznymi osiągnięciami w nauce języka. Dwie ostatnie kwestie były poza zasięgiem pierwszego etapu zbierania danych.

Niniejsza publikacja zawiera dwa aneksy. Pierwszy z nich zawiera w sobie kwestionariusz projektu „Europa Bogata Językami” w Wersji A i można go znaleźć na naszej stronie internetowej. Wersja B jest zaadaptowaną Wersją A, która była używana w tych krajach w próbie zebranej na potrzeby projektu, gdzie jest więcej niż jeden język narodowy, tj. w Bośni i Hercegowinie oraz Szwajcarii. Drugi aneks to Słowniczek zawierający definicje najważniejszych haseł użytych w niniejszej publikacji. We wszystkich trzech rozdziałach wszystkie odniesienia do języków oparte są o dokładną analizę strony internetowej „*Ethnologue: Languages of the World*”, najbardziej cennego i najczęściej używanego standardowego źródła informacji na ten temat.

ROZDZIAŁ 2

Analiza wyników na poziomie krajów i regionów w ramach projektu „Europa Bogata Językami”

Kutlay Yağmur, Guus Extra i Marlies Swinkels

Wprowadzenie

Niniejszy rozdział prezentuje perspektywę na poziomie danego kraju dotyczącą tego, do jakiego stopnia strategie i praktyki odnoszące się do języków i obowiązujące w 24 krajach i regionach uczestniczących w projekcie są dostosowane do europejskich wzorców. Zawiera on także tabele dla poszczególnych krajów odnoszące się do ośmiu domen językowych z uwzględnieniem jednej meta domeny, w których znajdują się rezultaty dotyczące edukacji, usług publicznych, mediów i biznesu. Zamieszczone są również informacje przekrojowe z różnych domen tak, aby czytelnik mógł lepiej zrozumieć rozłożenie i dystrybucję języków w kontekście europejskim.

W podrozdziale 2.1 zamieszczone są informacje, które zebrano na temat języków w oficjalnych dokumentach i bazach danych we wszystkich uczestniczących w projekcie krajach i regionach. Podrozdział 2.2. skupia się na kwestii nauczania języków na etapie przedszkolnym w kontekście zapewniania dzieciom nauki języków narodowych, obcych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów. Podrozdział 2.3 zawiera perspektywę porównawczą dotyczącą edukacji na etapie szkoły podstawowej w odniesieniu do jej organizacji oraz nauczycieli i opisującą cztery typy języków. To samo, ale w odniesieniu do kształcenia na poziomie szkoły średniej, zawiera podrozdział 2.4. Podrozdział 2.5 opisuje trzy typy danych na temat kształcenia na poziomie przedszkolnym, szkoły podstawowej i średniej z perspektywy obserwacyjnej, a podrozdział 2.6 opisuje sytuację języków na dalszym i wyższym etapie kształcenia. Podrozdział 2.7 prezentuje zebrane rezultaty naszych badań dotyczących języków w mediach audiowizualnych i prasie, natomiast podrozdział 2.8 koncentruje się na sytuacji językach w usługach publicznych i przestrzeni publicznej. W podrozdziale 2.9 znajdują się perspektywy porównawcze dotyczące języków w biznesie we wszystkich krajach i regionach uczestniczących w projekcie. Podrozdział 2.10 zawiera opis całościowego spojrzenia na dystrybucję języków w prasie, usługach publicznych i przestrzeni publicznej oraz w biznesie. Kluczowe wnioski i konkluzje powiązane ze wszystkimi wyżej wymienionymi częściami znajdują się na początku niniejszej publikacji po wprowadzeniu, co jest powszechną praktyką stosowaną w projektach badawczych Unii Europejskiej.

Niemcy są krajem federalnym i mocno zdecentralizowanym, zwłaszcza jeśli chodzi o domeny edukacji i dobrobytu społeczno-kulturalnego. Zebranie danych na rzecz projektu „Europa Bogata Językami” w sposób spójny i konsekwentny było i jest zadaniem niewykonalnym, biorąc pod uwagę bardzo dużą różnorodność i rozbieżność między polityką językową a praktyką, zarówno w obrębie samych bundeslandów, jak i między nimi, a także w każdym z trzech miast wybranych na potrzeby projektu. W wybranych domenach językowych projektu „Europa Bogata Językami” za politykę językową i praktyką odpowiedzialne są lokalne samorządy, a nawet szkoły. Biorąc pod uwagę tę niezależność, nie możemy przygotować raportu na temat „wspólnych” praktyk i „wspólnej” polityki językowej w kontekście niemieckim. Z tego powodu baza danych przygotowana dla Niemiec nie została włączona do analiz międzykrajowych w Rozdziale 2 niniejszego opracowania.

2.1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

W pierwszej części ankiet przeprowadzonych w ramach projektu „Europa Bogata Językami” przyjrzelśmy się temu, czy w krajach i regionach, które w nim uczestniczą, istnieją oficjalne dokumenty i bazy danych na temat języków. Wierzmy, że istnienie oficjalnych dokumentów, które wspierają różnorodność językową, oraz budowanie baz danych, które dostarczą informacji na temat tego, jakimi językami mówi się w danym miejscu, zwiększy świadomość społeczeństwa na temat różnojęzyczności w skali krajowej i regionalnej, a także doprowadzi do tworzenia lepszych strategii dotyczących języków. Na podstawie danych zebranych na rzecz projektu, a także po sprawdzeniu oficjalnych rejestrów Rady Europy („Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych”), byliśmy w stanie opracować raport na temat strategii i praktyk dotyczących języków na tym obszarze.

Tabela 1 zawiera odpowiedzi na dwa główne pytania opracowane na podstawie raportów przygotowanych przez naszych analityków na temat przepisów odnośnie języków i dokumentów odnoszących się do oficjalnej polityki językowej we wszystkich 24 krajach i regionach, w których przeprowadzono badania. Przepisy prawne odnoszące się do języków narodowych oraz regionalnych i mniejszościowych istnieją w prawie wszystkich krajach i regionach. 14 krajów i regionów ma przepisy dotyczące języków obcych, a pięć krajów i regionów przepisy dotyczące języków imigrantów.

Dokumenty odnoszące się do oficjalnej polityki na temat języków narodowych i obcych dostępne są w prawie wszystkich krajach i regionach. W 19 krajach i regionach istnieją dokumenty odnoszące się do języków regionalnych i mniejszościowych, a tylko 4 kraje i regiony mają stosowne dokumenty na temat języków imigrantów.

Tabela 1: Przepisy prawne i dokumenty odnoszące się do oficjalnej polityki dotyczącej języków w 24 krajach i regionach, w których przeprowadzono ankiety

Kraj/Region	Czy istnieją przepisy prawne na poziomie krajowym lub regionalnym/federalnym, które zawierają artykuły dotyczące języka lub języków?				Czy istnieją dokumenty odnoszące się do oficjalnej polityki, której celem jest promowanie uczenia się i nauczania języków w Twoim regionie/kraju?			
	JN	JO	R/M	JI	JN	JO	R/M	JI
Austria	√		√		√		√	
Kraj Basków	√		√		√	√	√	
Bośnia i Hercegowina	√		√		√	√	√	
Bułgaria	√	√	√	√	√	√	√	
Katalonia	√		√		√	√	√	√
Dania	√	√	√	√	√			
Anglia			√		√	√	√	
Estonia	√	√		√	√	√		
Francja	√	√	√		√	√	√	√
Fryzja	√	√	√		√	√	√	
Grecja	√				√	√		
Węgry	√	√	√		√	√	√	
Włochy			√		√	√	√	
Litwa	√	√	√		√	√	√	
Holandia	√	√	√		√	√	√	
Irlandia Północna	√	√	√		√	√	√	
Polska	√		√					
Portugalia	√		√		√	√		
Rumunia	√	√	√		√	√	√	
Szkocja	√	√	√	√	√	√	√	
Hiszpania	√	√	√	√	√	√√	√	√
Szwajcaria	√		√		√	√	√	√
Ukraina	√	√	√		√	√	√	
Walia	√	√	√			√	√	

Jak wspomniano w podrozdziale 1.1, jednym z kluczowych dokumentów wspierających różnorodność językową w Europie jest „Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych”. Karta jest konwencją, która ma z jednej strony chronić i promować języki regionalne i mniejszościowe zagrożone z punktu widzenia europejskiego dziedzictwa kulturowego, a z drugiej strony umożliwić użytkownikom takich języków używanie ich w życiu prywatnym i publicznym. Przede wszystkim karta określa główne cele i zasady, które kraje ratyfikujące ją zobowiązują się realizować w odniesieniu do języków regionalnych i mniejszościowych na terytorium danego kraju. Karta zawiera także szereg konkretnych działań, które mają ułatwiać użycie konkretnych języków regionalnych i mniejszościowych w życiu publicznym, a także zachęcać do ich użycia. Karta w swoim zakresie obejmuje języki tradycyjnie używane na terytorium danego państwa, ale nie odnosi się do tych, które są związane z ostatnimi trendami migracyjnymi, i nie obejmuje dialektów języków urzędowych. Celem Karty jest zapewnienie tak jak będzie to możliwe użycia języków regionalnych lub regionalnych i mniejszościowych w edukacji i w mediach,

a także umożliwianie użycia tych języków w kontekstach prawnych i administracyjnych, w życiu gospodarczym i społecznym, w kontekście kulturowym i wymianie transgranicznej, a także zachęcanie ich używania we wszystkich tych dziedzinach.

Karta została ratyfikowana przez parlamenty 11 z 18 krajów, w których przeprowadzono badania, ale nie stało się tak w Bułgarii, Estonii, Francji, Grecji, we Włoszech, na Litwie i w Portugalii. Karta została podpisana przez rządy Francji i Włoch, ale nie została ratyfikowana przez parlamenty tych krajów. Jednym z powodów braku ratyfikacji Karty w niektórych krajach jest to, że stałoby to w sprzeczności z Konstytucją danego kraju. Tabela 2 zawiera informacje o tym, które języki są uznane oficjalnie, chronione lub promowane w każdym kraju w odniesieniu jedynie do dokumentów krajowych lub w odniesieniu zarówno do dokumentów krajowych, a także do „Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych”. Więcej informacji można znaleźć na ciągle uaktualnianej stronie internetowej Karty Rady Europy.

Tabela 2: Oficjalne uznanie, ochrona lub promowanie języków regionalnych i mniejszościowych w 18 krajach

WIELKIMI LITERAMI: JEDYNIEM WEDŁUG OFICJALNYCH DOKUMENTÓW DANEGO KRAJU

Pochyłą czcionką: według oficjalnych dokumentów danego kraju i „Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych”

Kraj	Języki regionalne i mniejszościowe uznane, chronione i promowane według oficjalnych dokumentów lub według Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych
Austria	<i>chorwacki (w Burgenlandzie), czeski (w Wiedniu), węgierski (w Burgenlandzie i Wiedniu), rumuński (w Burgenlandzie), słowacki (w Wiedniu), słoweński (w Karyntii i Styrii)</i>
Bośnia i Hercegowina	<i>albański, czeski, niemiecki, węgierski, włoski, języki żydowskie (jidysz i ladino), macedoński, czarnogórski, polski, romski, rusiński, serbsko-chorwacki, słowacki, słoweński, turecki, ukraiński</i>
Bułgaria	ARMEŃSKI, HEBRAJSKI, ROMSKI, TURECKI
Dania	<i>niemiecki</i> (JĘZYKI ESKIMO-ALEUCKIE I FARERSKIE CHRONIONE PRAWEM O WŁADZTWIE MIEJSCOWYM)
Estonia	W NOWEJ USTAWIE O JĘZYKACH (2011) ZA RZECZ WAŻNĄ UWAŻA SIĘ OCHRONĘ WSZYSTKICH ESTOŃSKICH JĘZYKÓW REGIONALNYCH
Francja	BASKIJSKI, BRETOŃSKI, KATALOŃSKI, KORSYKAŃSKI, DIALEKTY JĘZYKA NIEMIECKIEGO W ALZACJI I MOZELI (GWARY ALZACKIE I MOZELSKIE), ZACHODNIO-FLAMANDZKI, FRANKO-PROWANSALSKI, JĘZYKI D'OÏL („JĘZYKI PÓŁNOCY”: FRAINC-COMTOU, WALOŃSKI, SZAMPAŃSKI, PIKARDYJSKI, NORMANDYJSKI, GALLO, POITEVIN-SAINTONGEAIS, LOTARYŃSKI, DIALEKT BURGIONOŃSKI), OKSYTAŃSKI („JĘZYKI POŁUDNIA”: GASKOŃSKI, LANGWEDOCCI, PROWANSALSKI, OWERNIAKI, LIMUZYŃSKI, VIVAROALPEJSKI), JĘZYKI LIGURYJSKIE (PARLERS LIGURIENS) (Z DOLINY RZeki ROYA W ALPACH NADMORSKICH I BONIFACIO NA KORSYCE). OPRÓCZ TEGO 41 JĘZYKÓW Z TERYTORIÓW ZAMORSKICH ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA OFICJALNEJ LIŚCIE LANGUES DE FRANCE ORAZ JĘZYKI NIETERYTORIALNE, KTÓRYMI MÓWIĄ POPULACJE IMIGRANTÓW: DIALEKT ARABSKI, ARMEŃSKI OCCIDENTAL, BERBERYJSKI, JUDEO-HISZPAŃSKI I ROMSKI.
Grecja	promowane, ale nie jest sprecyzowane, których języków to dotyczy
Węgry	<i>armerński, bułgarski, grecki, polski, rusiński, ukraiński, chorwacki, niemiecki, romski/Boyash, rumuński, serbski, słowacki, słoweński</i>
Włochy	ALBAŃSKI, KATALOŃSKI, CHORWACKI, FRANKO-PROWANSALSKI, FRANCUSKI, FRIULSKI, NIEMIECKI, GRECKI, LADYŃSKI, OKSYTAŃSKI, SARDYŃSKI, SŁOWEŃSKI
Litwa	BIAŁORUSKI, HEBRAJSKI, POLSKI, ROSYJSKI
Holandia	<i>limburski, dolnosaksoński, romski, jidysz</i> : chronione i uznane, <i>fryzyjski</i> : promowany
Polska	<i>armerński, białoruski, czeski, niemiecki, hebrajski, karaimski, kaszubski, łemkowski, litewski, romski, rosyjski, słowacki, tatarski, ukraiński, jidysz</i>
Portugalia	MIRANDYJSKI
Rumunia	<i>albański, armerński, bułgarski, chorwacki, czeski, niemiecki, grecki, węgierski, włoski, macedoński, polski, romski, rosyjski, rusiński, serbski, słowacki, tatarski, turecki, ukraiński, jidysz</i>
Hiszpania	<i>baskijski, kataloński, galicyjski, walencki, arabski, aranés oksytański, asturyjski bable, języki berberyjskie, caló, aragoński, portugalski, romski</i>
Szwajcaria	<i>włoski na poziomie federalnym w kantonach: Gryzonii i Ticino, romansz, francuski w Bernie, niemiecki w Bosco-Gurin i Ederswiler i w kantonach: Fryburgu i Valais, walszer, yenish, jidysz</i>
Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej	<i>cornwalijski w Anglii, irlandzki i ulster scots w Irlandii Północnej, gaelicki szkocki i scots w Szkocji, walijski w Walii</i>
Ukraina	<i>białoruski, bułgarski, krymsko-tatarski, gagauski, niemiecki, grecki, węgierski, mołdawski, polski, rumuński, rosyjski, słowacki, jidysz</i>

Oficjalne uznanie lub ochrona języków na podstawie „Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych” niekoniecznie oznacza promowanie języków w edukacji. Tabela 3 zawiera języki, których nauka jest oficjalnie zapewniona w każdym z krajów zarówno na podstawie oficjalnych dokumentów krajowych jak i „Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych”.

Tabela 3: Języki regionalne i mniejszościowe, których nauka oficjalnie zapewniona jest w edukacji na poziomie krajowym i regionalnym w 18 krajach
WIELKIMI LITERAMI: NAUKA ZAPEWNIONA JEDYNIEM WEDŁUG OFICJALNYCH DOKUMENTÓW KRAJOWYCH

Pochyłą czcionką: nauka zapewniona według oficjalnych dokumentów krajowych a także według Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych.

Kraj	Nauka języków regionalnych i mniejszościowych oficjalnie zapewniona w edukacji na poziomie krajowym i regionalnym	Liczba całkowita
Austria	<i>Burgenland: chorwacki, węgierski, romski; słoweński w Karyntii</i>	4
Bośnia i Hercegowina	<i>albański, czeski, niemiecki, węgierski, włoski, języki żydowskie (jidysz i ladino), macedoński, czarnogórski, polski, romski, rumuński, rusiński, słowacki, słoweński, turecki, ukraiński</i>	17
Bułgaria	ARMEŃSKI, HEBRAJSKI, ROMSKI, TURECKI	4
Dania	<i>niemiecki</i>	1
Estonia	JĘZYK VÕRO	1
Francja	BRETOŃSKI, BASKIJSKI, KATALOŃSKI, KORSYKAŃSKI, KREOLSKI, FRANCUSKI JĘZYK MIGOWY, GALLO, OKSYTAŃSKI, REGIONALNE JĘZYKI W ALZACJI, REGIONALNE JĘZYKI W MOZELI JĘZYK TAHITAŃSKI I MELANEZYJSKI (AJIE, DREHU, MENGONE, PAICI) SĄ OFEROWANE WE FRANCUSKICH TERYTORIACH ZAMORSKICH.	10+5
Grecja	–	–
Węgry	<i>chorwacki, niemiecki, ROMSKI/BOYASH, rumuński, serbski, słowacki, słoweński</i>	8
Włochy	ALBAŃSKI, KATALOŃSKI, CHORWACKI, FRANKO-PROWANSALSKI, FRANCUSKI, FRIULSKI, NIEMIECKI, GRECKI, LADYŃSKI, OKSYTAŃSKI, SARDYŃSKI, SŁOWEŃSKI	12
Litwa	BIAŁORUSKI, HEBRAJSKI, POLSKI, ROSYJSKI	4
Holandia	<i>fryzyjski tylko we Fryzji</i>	1
Polska	<i>armeński, białoruski, czeski, niemiecki, hebrajski, karaimski, kaszubski, łemkowski, litewski, romski, rosyjski, słowacki, tatarski, ukraiński, jidysz</i>	15
Portugalia	MIRANDYJSKI w regionie Miranda do Douro	1
Rumunia	<i>bułgarski, chorwacki, czeski, niemiecki, grecki, węgierski, włoski, polski, romski, rosyjski, serbski, słowacki, tatarski, turecki, ukraiński,</i>	15
Hiszpania	<i>aranes oksytański, baskijski, kataloński, galicyjski, walencki</i>	4
Szwajcaria	<i>włoski, romansz</i>	2
Wielka Brytania	<i>kornwalijski, irlandzki, gaelicki szkocki, walijski</i>	4
Ukraina	<i>białoruski, bułgarski, krymsko-tatarski, gagauski, niemiecki, grecki, węgierski, mołdawski, polski, rumuński, rosyjski, słowacki, jidysz</i>	13

Powyższa tabela pokazuje, że są znaczne różnice co do liczby języków, których nauka jest oficjalnie zapewniona w edukacji. Ogólnie najwięcej języków regionalnych i mniejszościowych, których można uczyć się w szkołach, jest w Europie Południowo-Wschodniej i Środkowej, a w Europie Zachodniej wyjątkami od tej ogólnej reguły są Francja i Włochy. „Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych” nie definiuje pojęć języków „regionalnych” lub „mniejszościowych”, ale są z niej wyraźnie wykluczone języki imigrantów (Extra and Gorter 2008: 31). W krajach Europy Zachodniej mówi się wieloma językami imigrantów, ale są one uznawane, chronione i/lub promowane w mniejszym stopniu.

Grecja spośród krajów i regionów uczestniczących w projekcie „Europa Bogata Językami” jest jedynym, w którym nie uznaje się lub nie naucza się żadnego konkretnego języka regionalnego i mniejszościowego, chociaż w Tracji w szkołach podstawowych zapewnia się dzieciom mówiącym po turecku naukę tego języka. Z drugiej strony, tak naprawdę w szkołach nie zapewnia się nauki wszystkich języków, o których mówią dokumenty oficjalne. Informacje na temat języków, których faktycznie nauczało się w szkołach w chwili zbierania danych na rzecz projektu i według

raportów naszych analityków, którzy przeprowadzali badania, zawierają podrozdziały 2.3–2.5.

Zarówno w Europie jak i poza nią istnieje zróżnicowanie typów baz danych, które definiują i identyfikują grupy populacji w społeczeństwach wielokulturowych. Mogą one zawierać dane na temat języków zebrane na podstawie różnych pojedynczych lub wielorakich pytań ich dotyczących. Jeśli chodzi o kontekst europejski, Poulain (2008) przeprowadza rozróżnienie między spisami powszechnymi, rejestrami administracyjnymi a ankietami do celów statystycznych. Spisy powszechne odbywają się w ustalonych odstępach czasu (zwykle co 5 lub 10 lat), a ich rezultatem są krajowe bazy danych. Rejestry administracyjne zwykle tworzy się na poziomie zarówno lokalnym jak i centralnym. Są one zwykle uaktualniane co roku, a nawet co miesiąc (np. w Holandii). Ankiety do celów statystycznych mogą być przeprowadzane w regularnych odstępach czasowych w konkretnych podgrupach populacji. Wszystkie te trzy sposoby zbierania danych mogą być przeprowadzane w różnych kombinacjach. Tabela 4 zawiera przegląd strategii i praktyk obowiązujących w 24 krajach i regionach biorących udział w projekcie.

Tabela 4: Oficjalne sposoby zbierania danych na temat języków narodowych, regionalnych, mniejszościowych i języków imigrantów w 24 krajach i regionach.

Kraj/region	Oficjalne sposoby zbierania danych na temat języków narodowych, regionalnych, mniejszościowych i języków imigrantów na poziomie kraju lub regionu.
Austria	–
Kraj Basków	Dane ze spisu powszechnego oraz dane z ankiet dotyczące języków narodowych oraz regionalnych i mniejszościowych
Bośnia i Hercegowina	–
Bułgaria	Dane ze spisu powszechnego dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Katalonia	Dane z rejestrów gmin, dane ze spisu powszechnego i dane z ankiet dotyczące języków narodowych oraz języków regionalnych i mniejszościowych
Dania	–
Anglia	Dane z rejestrów gmin, dane ze spisu powszechnego i dane z ankiet dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Estonia	Dane ze spisu powszechnego dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Francja	Dane ze spisu powszechnego i dane z ankiet dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Fryzja	Dane z ankiet dotyczące języków narodowych oraz języków regionalnych i mniejszościowych
Grecja	–
Węgry	Dane ze spisu powszechnego dotyczące języków narodowych oraz języków regionalnych i mniejszościowych
Włochy	Dane z ankiet dotyczące języków narodowych oraz języków regionalnych i mniejszościowych
Litwa	Dane ze spisu powszechnego dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Holandia	–
Irlandia Północna	Dane ze spisu powszechnego dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Polska	Dane ze spisu powszechnego dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów

Kraj/region	Oficjalne sposoby zbierania danych na temat języków narodowych, regionalnych, mniejszościowych i języków imigrantów na poziomie kraju lub regionu.
Portugalia	Dane ze spisu powszechnego dotyczące wyłącznie języka narodowego
Rumunia	Dane ze spisu powszechnego dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Szkocja	Dane ze spisu powszechnego dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Hiszpania	Dane ze spisu powszechnego i z ankiet dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Szwajcaria	Dane z rejestrów gmin i ankiet dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów
Ukraina	Dane ze spisu powszechnego i dane z ankiet dotyczące języków narodowych oraz języków regionalnych i mniejszościowych
Walia	Dane ze spisu powszechnego i dane z ankiet dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów

Widzimy w Tabeli 4, że w większości krajów i regionów znane są sposoby zbierania danych na temat języków, a w większości z nich mechanizmy te dotyczą trzech typów języka: języków narodowych, języków regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów. W pięciu krajach i regionach z 24 w ogóle nie zbiera się takich danych, a mianowicie w Austrii, Bośni i Hercegowinie (pomimo tego, że w szkołach można uczyć się wielu języków regionalnych i mniejszościowych występujących w tym kraju, co pokazuje Tabela 2), Danii, Grecji i Holandii. W Portugalii natomiast zbiera się dane wyłącznie o języku narodowym.

Tabela 5 zawiera informacje o tym, jakie pytanie lub pytania zadano na temat najczęściej używanego języka w badaniach przeprowadzonych na szeroką skalę lub na poziomie krajowym. Istnieją różnice co do pytania lub pytań, które zostały zadane w związku z językiem najczęściej używanym przez respondentów. Extra (2010) zajmuje się zasadnością pytań zadanych w skali krajowej lub na szeroką skalę dotyczących języka ojczystego, głównego języka, którym posługują się respondenci, i języka, którego używają w domu. Na podstawie wyników danych zebranych na skalę międzynarodową, zwłaszcza w Australii, Kanadzie i Stanach Zjednoczonych, czyli w krajach nieeuropejskich, w których językiem dominującym jest język angielski, twierdzi on, że pytania na temat języka ojczystego mają

mniejszą zasadność empiryczną, natomiast największą ma pytanie dotyczące języka używanego przez respondentów w domu. Zdaje się, że w Europie panuje co do tego zgoda, ponieważ w ponad połowie krajów i regionów biorących udział w projekcie zadaje się pytanie o język używany przez respondentów w domu. Pytania dotyczące języków, które zadaje się w Szwajcarii, są najbardziej niezwykłe, zwłaszcza pierwsze: „W którym języku myślisz, i który język znasz najlepiej?”. Na koniec należy zauważyć, że dodatkowe pytania o umiejętności językowe zadaje się w zaledwie 11 krajach i regionach z ogólnej liczby 24; pytania zaczynają się od „czy” i można na nie odpowiedzieć „tak” lub „nie”: „Czy potrafisz...?” lub są bardziej konkretne „Jak dobrze potrafisz/jak dobrze (coś) robisz...?”.

W podsumowaniu, dostępność oficjalnych baz danych i mechanizmów zbierania informacji jest bardzo różna w zależności od kraju europejskiego i regionu. W perspektywie europejskiej jest w tej sprawie jeszcze wiele do zrobienia. Należy też dalej propagować wiedzę w tym zakresie tak, aby zwiększać świadomość społeczeństwa dotyczącą wielojęzyczności, dostarczać potwierdzone empirycznie dane w celu ułatwienia planowania nauki języków i zapewnienia ich dostępności w szkołach, a także przeprowadzać badania porównawcze w skali Europy.

Tabela 5: Pytania zadawane podczas oficjalnego zbierania danych na temat języków w 24 krajach i regionach

Kraj/region	Pytanie/Pytania o język głównie używany przez respondentów	Pytania o umiejętności językowe (X) dotyczące mówienia, zrozumienia danego języka i pisania
Austria	Język używany w domu	–
Kraj Basków	Język używany w domu + język główny + język ojczysty	Czy potrafisz X? Jak dobrze potrafisz X?
Bośnia i Hercegowina	–	–
Bułgaria	Język ojczysty	–
Katalonia	Język używany w domu + język główny + język ojczysty	Czy potrafisz X? Jak dobrze potrafisz X?
Dania	–	–
Anglia	Język używany w domu + język główny	Czy potrafisz X? Jak dobrze potrafisz X?
Estonia	Język ojczysty	Jak dobrze potrafisz X?
Francja	Język używany w domu	Czy potrafisz X?
Fryzja	Język używany w domu	Czy potrafisz X? Jak dobrze potrafisz X?
Grecja	–	–
Węgry	Język używany w domu + język ojczysty	Czy potrafisz X?
Włochy	Język używany w domu	–
Litwa	Język ojczysty	–
Holandia	–	–
Irlandia Północna	Język główny	Czy potrafisz X? Jak dobrze potrafisz X?
Polska	Język używany w domu	–
Portugalia	Język ojczysty	–
Rumunia	Język ojczysty	–
Szkocja	Język używany w domu + język główny	Czy potrafisz X?
Hiszpania	Język używany w domu	Czy potrafisz X? Jak dobrze potrafisz X?
Szwajcaria	Język, w którym respondent myśli, i który zna najlepiej + język używany w domu + język używany w szkole lub w pracy	–
Ukraina	Język ojczysty	–
Walia	Język używany w domu + język główny	Czy potrafisz X? Jak dobrze potrafisz X?

2.2 Języki w edukacji przedszkolnej

Wiele dokumentów Unii Europejskiej i Rady Europy, o których mowa w podrozdziale 1.1, podkreśla znaczenie uczenia się języków od najmłodszych lat i z tego też powodu w naszych badaniach uwzględniliśmy kwestię nauczania języków na etapie przedszkolnym. Rezolucja Rady Unii Europejskiej z 1997 r. zaleca rozpoczęcie nauczania języków Unii Europejskiej na wczesnym etapie życia dziecka, a konkluzje Rady Unii Europejskiej zarówno z 2002 r. jak i 2008 r. podkreślają znaczenie promowania wielojęzyczności od najmłodszych lat życia dziecka. Zielona księga Komisji Europejskiej „migracja i mobilność” (2009) podkreśla niezwykle znaczenie, jakie dla dzieci imigrantów ma nauka języka kraju, w którym mieszkają, rozpoczęta tak wcześnie, jak jest to możliwe, przy jednoczesnym zachowaniu języka i kultury kraju, z którego pochodzą.

Rada Europy zajmuje także jasne stanowisko wobec kwestii dzieci migrantów i zaleca, aby w celu ułatwienia im integracji państwa członkowskie zapewniały im możliwość rozwijania umiejętności w zakresie języka narodowego na etapie edukacji przedszkolnej (Komitet Ministrów i Zgromadzenie Parlamentarne, zalecenie 2008).

We „Wskazówkach dotyczących tworzenia i wdrażania programów nauczania w kontekście różnorodności i wielokulturowości” (Beacco i inni, 2010, str. 45) (*Guide for the development and implementation of curricula for plurilingual and intercultural education*) znajduje się dobre podsumowanie tego, co jest wymagane:

Institucje przedszkolne, które są dla dzieci miejscem odkrywania nowych rzeczy i nawiązywania nowych kontaktów, zapewniają podstawowy etap kształcenia w kontekście różnorodności i wielokulturowości, zwłaszcza dla dzieci z rodzin nieuprzywilejowanych lub migranckich, w przypadku których język, którego używają w domu, może być zupełnie inny niż odmiany języków i normy językowe wybrane i promowane w szkołach, w których się uczą. Z tego też powodu, ale również dlatego, że mówimy tutaj o prawie dzieci do nauki języków i nauki jako takiej na jak najlepszym poziomie, najważniejszą sprawą jest to, aby zapewnić i zagwarantować im naukę w optymalnych warunkach. Powinno to dotyczyć wszystkich dzieci – zarówno tych, które na stałe zamieszkują kraj, w którym się urodziły, jak i tych, które pochodzą z rodzin, które właśnie się do niego przeprowadziły.

Z punktu widzenia języków regionalnych i mniejszościowych w „Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych” (1992) mowa jest o znaczeniu nauczania języków regionalnych i mniejszościowych na etapie przedszkolnym: „państwa członkowskie powinny zapewnić nauczanie przedszkolne w odpowiednich językach regionalnych lub mniejszościowych przynajmniej tym uczniom, których rodziny wyrażają takie życzenie (Część III, Artykuł 8 – Szkolnictwo, Paragraf 1).

Najnowszą publikacją dotyczącą wczesnej nauki języków w nauczaniu początkowym jest podręcznik pt. „Efektywna i trwała nauka języka na etapie przedszkolnym”. Podręcznik został stworzony przez zespół 28 krajowych ekspertów i przedstawia w skrócie zalety i wady nauczania języków w nauczaniu początkowym, a także definiuje przykłady dobrych praktyk.

Niniejsza część będzie przedstawiała kwestię uczenia się języków od najmłodszych lat w instytucjach przedszkolnych w krajach i regionach biorących udział w projekcie. Trzeba podkreślić, że nie we wszystkich krajach i regionach państwo zapewnia edukację na etapie przedszkolnym. W naszej analizie naszym celem jest zwrócenie uwagi na kraje i regiony, w których rekomendacje Unii Europejskiej dotyczące podnoszenia świadomości społeczeństwa w zakresie nauki języków i stwarzania szans na wymianę wiedzy są najściślej przestrzegane. Chcemy również dokładnie zaprezentować wyzwania poruszone w naszych badaniach dotyczące edukacji językowej na etapie przedszkolnym.

Dodatkowe wsparcie w przypadku nauczania języków narodowych na etapie przedszkolnym

Zadaliśmy naszym analitykom pytania dotyczące poziomu dodatkowego wsparcia, jeśli chodzi o naukę języków narodowych na etapie przedszkolnym, które przede wszystkim dotyczyły:

- Grup docelowych, dla których to wsparcie jest przeznaczone,
- Liczby lat, podczas których jest ono zapewniane,
- Liczby dni, podczas których jest ono zapewniane,
- Wymogów dotyczących liczebności grup, które składały się na jedną klasę,
- Źródła finansowania.

W 15 krajach i regionach z 24 biorących udział w projekcie zapewnia się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego na etapie przedszkolnym. Są to Austria, Kraj Basków, Bułgaria, Dania, Anglia, Fryzja, Litwa, Holandia, Irlandia Północna, Rumunia, Szkocja, Hiszpania, Szwajcaria Ukraina i Walia. Wyniki dotyczące tych krajów i regionów przedstawione są w Tabeli 6.

Tabela 6: Dodatkowe wsparcie w nauce języków narodowych na etapie przedszkolnym w 15 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba
Grupy docelowe	Wszystkie	14	Tylko dzieci imigrantów	1	brak wsparcia	0
Okres wsparcia	≥2 lata	10	1 rok	5	<1 rok	0
Dni na tydzień	<1 dzień	3	0.5–1 dzień	10	<0.5 dnia	2
Wymagania dotyczące liczebności grup	brak	13	5–10	2	>10	0
Dostępne finansowanie z budżetu państwa	całościowe	14	częściowe	1	brak	0

Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego na poziomie przedszkolnym zapewnia się wszystkim dzieciom w 14 krajach i regionach z 15, które biorą udział w projekcie, przy czym w Szwajcarii wsparcie zapewnia się jedynie dzieciom imigrantów. Trzy kraje i regiony, w których poświęca się najwięcej czasu w tygodniu na dodatkowe wsparcie nauki języka narodowego, to Holandia, Fryzja i Ukraina. W 10 krajach zapewnia się wsparcie przez 2 lata lub dłużej, natomiast w 5 krajach, mianowicie Bułgarii, Danii, Holandii, Szkocji i Szwajcarii, przez 1 rok. W 14 krajach i regionach wsparcie to jest finansowane przez państwo, natomiast w Szwajcarii rodzice pokrywają część kosztów związanych z nauką.

Zapewnianie nauki języka obcego na etapie przedszkolnym

Jeśli chodzi o zapewnianie nauki języka obcego na etapie przedszkolnym, zapytaliśmy naszych analityków o:

- To, których języków można się uczyć,
- Ilość czasu poświęconego na naukę języków obcych w skali tygodnia,
- Liczbę lat, podczas których można uczyć się języków obcych,
- Wymogi dotyczące liczebności grup,
- Źródła finansowania nauki.

Należy podkreślić, że nasze badania nie zajmowały się kwestią nauczania języków obcych w sektorze prywatnym, w którym jest ono bardziej powszechne. Ogólnie w 7 krajach z 24, które biorą udział w projekcie, naukę języków obcych oferuje się w państwowych instytucjach przedszkolnych. Odpowiednie wyniki prezentuje Tabela 7 znajdująca się poniżej.

Tabela 7: Zapewnianie nauki języków obcych na etapie przedszkolnym w 7 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba
Grupy docelowe	wszystkie	7	ograniczone	0	brak wsparcia	0
Okres trwania	≥2 lata	6	1 rok	0	<1 rok	1
Dni w tygodniu	>1 dzień	1	0.5–1 dzień	6	<0.5 dnia	0
Wymagania dotyczące liczebności grup	brak	6	5–10	0	>10	1
Dostępne finansowanie z budżetu państwa	całościowe	2	częściowe	3	brak	2

7 krajów, o których wspomniano, że zapewniają naukę języków obcych na tym poziomie, to Bośnia i Hercegowina, Kraj Basków, Bułgaria, Katalonia, Estonia, Hiszpania i Ukraina. W Kraju Basków zapewnia się więcej niż 1 dzień nauki języków obcych w skali tygodnia, natomiast pozostałe kraje i regiony od pół do jednego dnia. Języki, które są oferowane w każdym kraju i regionie, są wymienione w Tabeli 8. W Bułgarii wybór języków jest największy, mimo że za kursy te płacą rodzice. Najczęściej oferowanymi językami jest angielski, francuski i niemiecki.

Tabela 8: Zapewnianie nauki języków obcych na etapie przedszkolnym w siedmiu krajach/regionach

Kraj/region	Oferowane języki obce
Bośnia i Hercegowina	angielski, francuski, niemiecki
Kraj Basków	angielski
Bułgaria	angielski, francuski, niemiecki, włoski, rosyjski, hiszpański
Katalonia	angielski
Estonia	angielski, francuski, niemiecki, rosyjski
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	angielski w społecznościach w Madrycie i Walencji angielski, francuski, niemiecki w Andaluzji
Ukraina	angielski, francuski, niemiecki

Ogólny wniosek, jaki możemy wyciągnąć na podstawie tej analizy, jest taki, że w niektórych krajach i regionach należy w dalszym ciągu rozwijać wsparcie na poziomie krajowym i instytucjonalnym w celu zapewnienia dzieciom uczenia się języków obcych już od najwcześniejszych lat. Jednak raport i podręcznik Komisji Europejskiej z 2011 r. na temat wczesnego uczenia się języków obcych sugeruje, że w tym zakresie dzieje się o wiele więcej, niż jesteśmy tu w stanie opisać, i że powinno to stać się przedmiotem dogłębnej analizy.

Zapewnianie nauki języków regionalnych i mniejszościowych na etapie przedszkolnym

Jeśli chodzi o języki regionalne i mniejszościowe, daliśmy naszym analitykom ten sam zestaw pytań co w przypadku języków obcych. Wyniki zaprezentowane są w Tabeli 19, w której zebrane są odpowiedzi z 17 krajów i regionów, które zapewniają naukę tych języków.

Tabela 9: Zapewnianie nauki języków regionalnych i mniejszościowych na etapie przedszkolnym w 17 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba krajów/ regionów	Odpowiedzi	Liczba krajów/ regionów	Odpowiedzi	Liczba krajów/ regionów
Grupy docelowe	wszystkie	14	tylko rodzimi użytkownicy języka	1	brak wsparcia	2
Okres trwania	≥2 lata	15	1 rok	2	<1 rok	0
Dni w tygodniu	>1 dzień	12	0.5–1 dzień	3	<0.5 dnia	2
Wymagania dotyczące liczebności grup	brak	13	5–10	2	>10	2
Dostępne finansowanie z budżetu państwa	pełne	15	częściowe	2	brak	0

Jak widać na podstawie Tabeli w 15 krajach i regionach z 17 biorących udział w projekcie oferuje się naukę języków regionalnych i mniejszościowych przez ponad 2 lata, a w 13 z nich nie ma wymagań co do liczebności grup, chociaż w Irlandii Północnej i na Ukrainie musi być co najmniej 10 dzieci, aby móc stworzyć klasę, natomiast w Danii i na Węgrzech potrzeba co najmniej 5 uczniów. W 15 krajach i regionach kursy są opłacane przez państwo, przy czym w Katalonii i Anglii rodzice pokrywają

część związanych z tym kosztów. Kraje, w których nie zapewnia się nauki języków regionalnych i mniejszościowych na etapie przedszkolnym, to Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Estonia, Francja, Grecja, Polska i Szwajcaria.

Tabela 10 zawiera spis języków, których naukę oferuje się w 17 krajach i regionach w państwowych instytucjach przedszkolnych

Tabela 10: Zapewnienie nauki języków regionalnych i mniejszościowych na etapie przedszkolnym w 17 krajach i regionach

Kraj/region	Oferowane języki regionalne i mniejszościowe
Austria	chorwacki w Burgenlandzie, czeski, węgierski, włoski w Tyrolu, słowacki, słoweński
Kraj Basków	baskijski
Katalonia	wszędzie kataloński, aranés oksytański (w Val d'Aran)
Dania	niemiecki
Anglia	kornwalijski
Fryzja	fryzyjski
Węgry	bułgarski, chorwacki, niemiecki, grecki, romski/Boyash, rumuński, rusiński, serbski, słowacki, słoweński
Włochy	albański, chorwacki, friulski, francuski, niemiecki, grecki, ladyński, oksytoński, franko-prowansalski, sardyński, słoweński
Litwa	białoruski, hebrajski, polski, rosyjski
Holandia	fryzyjski we Fryzji
Irlandia Północna	irlandzki
Portugalia	mirandyjski
Rumunia	bułgarski, chorwacki, czeski, niemiecki, grecki, węgierski, polski, serbski, słowacki, turecki, ukraiński
Szkocja	gaelicki szkocki
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	walencki w Walencji
Ukraina	krymsko-tatarski, niemiecki, węgierski, mołdawski, polski, rumuński, rosyjski
Walia	walijski

Jak widać na podstawie raportów naszych analityków, zapewnianie dzieciom nauki w różnych językach regionalnych i mniejszościowych jest powszechne, a najwięcej języków do nauki oferuje się w Austrii, na Węgrzech, we Włoszech i w Rumunii.

Zapewnianie nauki języków imigrantów na etapie przedszkolnym

Na podstawie danych zebranych w ramach projektu „Europa Bogata Językami” wynika, że zapewnienie nauki języków imigrantów na etapie przedszkolnym nie jest jeszcze powszechną praktyką. Jednak pomimo trudności związanych ze znalezieniem odpowiednich nauczycieli i z opracowaniem materiałów do nauki, w trzech krajach zapewnia się jednak wsparcie w nauce języków imigrantów w przypadku bardzo małych dzieci; dzieje się tak w Danii, Hiszpanii i Szwajcarii, ale nie ma to miejsca w żadnym innym kraju lub regionie. W kantonie Zurych można się uczyć 17 języków, co jest liczbą robiącą duże wrażenie. Języki, których naukę zapewnia się w tych trzech krajach, są zestawione w Tabeli 11.

Tabela 11: Zapewnianie nauki języków imigrantów na etapie przedszkolnym w trzech krajach i regionach

Kraj/region	Oferowane języki
Dania	albański, arabski, bośniacki, islandzki, somalijski, tamilski, turecki, urdu/panjabi
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	(marokański) arabski, portugalski, rumuński
Szwajcaria kanton Zurych	albański, arabski, bośniacki, bułgarski, chiński, chorwacki, fiński, francuski, grecki, węgierski, włoski, koreański, portugalski, rosyjski, słoweński, hiszpański (Ameryka Łacińska), turecki
Szwajcaria kanton Genewa	albański, arabski, włoski, portugalski, hiszpański, turecki

Aby pomóc dzieciom imigrantów w integracji językowej, w instytucjach przedszkolnych w Szwajcarii zapewnia się im udział w programach wsparcia językowego w ich ojczystych językach. W ramach „Strategicznego Planu Na Rzecz Obywatelstwa i Integracji na lata 2007–2010” w instytucjach przedszkolnych oferuje się do nauki wiele języków imigrantów w celu zachowania i rozwijania języka i kultury kraju, z którego pochodzą. W Danii wszystkie koszty związane z takimi programami pokrywane są z funduszy krajowych, regionalnych lub lokalnych, natomiast w Hiszpanii i Szwajcarii opłacane są one na podstawie obustronnych umów z krajem, z którego pochodzą imigranci.

2.3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej

Konkluzje Rady Unii Europejskiej z 2002 r. podkreślają, że należy podjąć odpowiednie kroki, aby zapewnić uczniom szansę uczenia się dwóch – lub jeśli jest taka potrzeba – większej liczby języków już od najmłodszych lat oprócz możliwości uczenia się ich języków ojczystych, a także sprawić, aby oferta językowa była tak różnorodna, jak jest to możliwe. Podkreślały również znaczenie tego, aby programy językowe pomagały dzieciom kreować pozytywne podejście do innych kultur.

Integracja osób nie mówiących językiem kraju, do którego przybyli, miała być umożliwiana poprzez działania mające na celu poszerzenie ich wiedzy na temat języka narodowego (lub języków narodowych), w którym prowadzone są lekcje, przy jednoczesnym poszanowaniu języka i kultury kraju, z którego się wywodzą. Uwypuklano również kwestię szkolenia nauczycieli i ich mobilności, a także standaryzacji kompetencji dotyczących wiedzy o języku w oparciu o Poziom biegłości językowej (CEFR) opracowany przez Radę Europy. Konkluzje Rady Unii Europejskiej z 2008 r. ponownie podkreśliły znaczenie tych kwestii, dodając do tego sprawę dotyczącą uczenia się przez całe życie, a także udoskonalania umiejętności językowych poprzez sposoby formalne, nieoficjalne i nieformalne. Powtórnie w Konkluzjach wzywano do oferowania do nauki większej liczby języków i ułatwiania oceny postępu uczniów na podstawie uznanych powszechnie narzędzi. Podkreślono znaczenie szkolenia nauczycieli i ich wymiany, a po raz pierwszy wspomniano o potrzebie wspierania nauczania innych przedmiotów poprzez języki (CLIL). Konkluzje Rady Unii Europejskiej z 2011 r. podkreślają znaczenie jakościowego nauczania języków, oceny

jego wyników, szkolenia nauczycieli i ich mobilności, nauczania innych przedmiotów poprzez języki (CLIL), poszerzenia oferty językowej, ugruntowania pozycji nauczania języków narodowych, a także rozważania oferowania opcji imigrantom w celu pielęgnowania i rozwijania umiejętności w zakresie języka kraju, z którego pochodzą.

Rada Europy także aktywnie wspiera różnorodność językową i edukację międzykulturową na etapie szkoły podstawowej i zapewnia konkretną politykę oraz narzędzia do wykorzystania w klasie. „Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych” podkreśla potrzebę zapewniania nauczania w odpowiednim języku regionalnym i mniejszościowym i uczenia się odpowiedniego języka regionalnego i mniejszościowego, jeśli poproszą o to rodzice uczniów bez jakiegokolwiek umniejszania znaczenia nauczania języka narodowego.

Poziom biegłości językowej (CEFR) stanowi wspólną podstawę tworzenia programów do nauczania języków obcych, wskazówek dotyczących programów nauczania, egzaminów i podręczników w całej Europie, a także poprawia przejrzystość kursów, programów nauczania i kwalifikacji, promując w ten sposób współpracę międzynarodową w zakresie języków nowożytnych. Rekomendacja 98 (6) wzywała państwa członkowskie, aby opracowały politykę dotyczącą promowania rozpowszechnionej różnorodności oraz zachęcały do nauczania przedmiotów nielingwistycznych poprzez języki obce. Podobnie jak Unia Europejska, Rada Europy także zachęcała do tworzenia sieci kontaktów i wymiany z instytucjami i osobami na każdym etapie kształcenia w innych krajach. W odniesieniu do miejsca, jakie język używany w domu ma w programie nauczania, Rekomendacja Rady Europy 1740 (2006) podkreśla potrzebę zachęcania młodych Europejczyków do uczenia się ich języka ojczystego (lub języka głównego), jeśli nie jest on językiem urzędowym w ich kraju. Równocześnie każdy młody Europejczyk ma obowiązek uczenia się języka urzędowego lub języków urzędowych kraju, którego jest obywatelem. Ta sama Rekomendacja mówi dalej, że edukacja dwujęzyczna jest podstawą sukcesu, i że dwujęzyczność i różnorodność są uważane za ważne atuty.

Kiedy weźmie się pod uwagę zróżnicowanie językowe wśród dzieci w wielu szkołach europejskich, nie jest zawsze łatwo zapewnić im naukę w języku, którym posługują się w domu. Jednak, jak podkreślają Extra i Yağmur (2004: 99–105), można to zrobić tam, gdzie jest wola zrobienia tego.

Pionierskie i szeroko znane strategie i praktyki w Victorian School of Languages w Melbourne w Australii stanowią przykład doskonałych „dobrych praktyk”, które mogą być przyjęte również na gruncie europejskim. Przełom, jakim jest odniesienie do „kierunkowości” i „zapewniania” nauki dodatkowego języka, jest podstawą działania Victorian School of Languages, w której oprócz języka angielskiego jako języka pierwszego lub drugiego wymaga się od wszystkich uczniów nauki dodatkowego języka we wszystkich szkołach podstawowych i średnich w Wiktorii. Dotyczy to także uczniów, którzy mówią językiem angielskim jako językiem pierwszym. W tym przypadku oferuje się obecnie naukę w przypadku ponad 60 języków w szkołach finansowanych przez rząd i w tak zwanych szkołach „poetnicznych”, w zależności od zapotrzebowania.

W ankietach przeprowadzanych w ramach projektu „Europa Bogata Językami” zadawaliśmy pytania w oparciu o powyższe rekomendacje i wskazówki dotyczące języków narodowych, regionalnych i mniejszościowych, obcych i języków imigrantów.

Wsparcie w nauce języków narodowych na etapie szkoły podstawowej

Tabela 12 zawiera ogólne informacje na temat organizacji dodatkowego wsparcia w nauce języka narodowego w szkołach podstawowych. Analityków pytano o:

- To, do jakiego stopnia istnieje spójny i jasno określony program nauczania,
- Zakres poziomu wsparcia nowoprzybyłych do kraju i regionu osób w ich nauce języka,
- Wstępne testy diagnostyczne dla osób nowoprzybyłych do kraju i regionu,
- Monitorowanie umiejętności językowych.

Tabela 12: Wsparcie w nauce języków narodowych na etapie szkoły podstawowej w 24 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba
Program nauczania	spójny i jasno określony	19	ogólny	5	brak	0
Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	pełne	22	częściowe	0	brak	2
Wstępne testy diagnostyczne	dla wszystkich	8	tylko dla imigrantów	7	brak	9
Monitorowanie umiejętności językowych	na poziomie krajowym	16	na poziomie szkoły	8	brak	0

Według raportów naszych analityków, w 19 krajach i regionach dostępne są spójne i jasno określone programy nauczania języków narodowych w szkołach podstawowych, natomiast w 5 krajach i regionach są one ogólne. Oprócz Włoch i Ukrainy, we wszystkich krajach i regionach oferuje się osobom nowoprzybyłym dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego. Są natomiast różne podejścia, jeśli chodzi o testy diagnostyczne, i jest to kwestia, którą dalej powinni zająć się decydenci. W 8 krajach i regionach, mianowicie w Austrii, Bułgarii, Danii, Anglii, Litwie, Irlandii Północnej, Szkocji i Walii, testów diagnostycznych używa się w przypadku wszystkich dzieci na początku ich nauczania na poziomie szkoły podstawowej. W 7 krajach i regionach testy są przeprowadzane wyłącznie dla dzieci imigrantów, natomiast w 9 krajach i regionach w ogóle nie przeprowadza się wstępnych testów diagnostycznych. Jeśli chodzi o kolejną kwestię, czyli regularne monitorowanie umiejętności językowych, tutaj również są różnice. W 16 krajach i regionach przeprowadza się testy na poziomie krajowym, natomiast w 8 – na poziomie szkoły. Ogólnie mówiąc, Bułgaria, Dania, Litwa i Szkocja to kraje i regiony, których spełnione są kryteria określone przez projekt „Europa Bogata Językami” dotyczące dodatkowego wsparcia w nauce języka narodowego, natomiast są one spełnione w mniejszym stopniu, jeśli chodzi o Włochy, Polskę i Ukrainę.

Nauka języków obcych na poziomie szkoły podstawowej

W przypadku języków obcych pytaliśmy naszych analityków o:

- Grupy docelowe,
- Liczbę obowiązkowych języków obcych,
- To, do jakiego stopnia istnieje spójny i jasno określony program nauczania,
- Powszechność zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego (CLIL),
- Początek nauki języków obcych,
- Rozkład zajęć w szkole i po szkole,
- Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie,
- Monitorowanie umiejętności językowych,
- Poziom, który uczniowie mają osiągnąć, i stopień spełnienia kryteriów Poziomu biegłości językowej (CEFR),
- Dostępność finansowania z budżetu państwa.

W 23 krajach i regionach na 24, które biorą udział w projekcie, czyli we wszystkich oprócz Walii, na etapie szkoły podstawowej oferuje się naukę języków obcych, a wyniki dla tych 23 krajów i regionów są zestawione w tabeli poniżej.

Tabela 13: Organizacja nauczania języków obcych w szkołach podstawowych w 23 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba krajów	Odpowiedzi	Liczba krajów	Odpowiedzi	Liczba krajów
Grupy docelowe	wszystkie	23	ograniczone	0	brak	0
Liczba obowiązkowych języków obcych	2	2	1	18	tylko opcjonalny	3
Program nauczania	spójny i jasno określony	20	ogólny	3	brak wskazówek	0
Język, w którym naucza się przedmiotów (CLIL)	rozpowszechnione	1	lokalne	13	tylko przedmiot	9
Początek edukacji językowej	od klasy 1.	12	w połowie szkoły	7	pod koniec szkoły	4
Rozkład zajęć	w ramach godzin lekcyjnych	21	częściowo w godzinach zajęć szkolnych	1	poza godzinami zajęć szkolnych	1
Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	brak	21	5–10 uczniów	1	>10 uczniów	1
Monitorowanie umiejętności językowych	ustandaryzowane na poziomie kraju	10	na poziomie szkoły	13	brak	0
Poziom, jaki ma być osiągnięty	według CEFR	7	na poziomie krajowym lub na poziomie szkoły	13	nie określone	3
Finansowanie dostępne z budżetu państwa	pełne	23	częściowe	0	brak	0

Nasze badania pokazują, że naukę języków obcych powszechnie oferuje się we wszystkich krajach i regionach, w których przeprowadzono ankietę, z wyjątkiem Walii. W 2 krajach i regionach, czyli w Grecji i Danii, obowiązkowe są 2 języki obce, natomiast w 18 krajach i regionach obowiązkowy jest 1 język. W Anglii, Irlandii Północnej i Szkocji nauka języków obcych jest opcjonalna. W 20 krajach i regionach obowiązuje spójny i jasno określony program nauczania, natomiast we Fryzji, Włoszech i w Holandii jest on określony ogólnie. Hiszpania jest jedynym krajem, w którym powszechnie jest nauczanie przedmiotów poprzez język obcy (CLIL), natomiast w 13 krajach i regionach używa się tego podejścia, ale nie jest ono usystematyzowane. Języków obcych naucza się od klasy pierwszej szkoły podstawowej w 12 krajach i

regionach z 24 biorących udział w projekcie, w 7 rozpoczyna się ją w połowie szkoły, natomiast we Fryzji, w Holandii, Szkocji i Szwajcarii rozpoczyna się ją w ostatniej klasie. Rozwijanie umiejętności językowych jest monitorowane za pomocą standardowych instrumentów w 10 krajach i regionach, natomiast na poziomie lokalnym odbywa się to w 12 krajach i regionach. Nie ma to także miejsca w Austrii. Pomimo tego, że w wielu krajach i regionach programy nauczania przygotowuje się niewątpliwie na podstawie CEFR, czyli Poziomu biegłości językowej, tylko w 7 krajach, według raportu, używa się tego instrumentu w sposób jasno określony i systematyczny w celu osiągnięcia zamierzonego poziomu. Dzieje się tak w Bułgarii, Estonii, Francji, Rumunii, Szkocji, Hiszpanii i Szwajcarii.

Na podstawie raportów naszych analityków w Tabeli 14 zestawiono języki obce, których naukę oferuje się na poziomie szkoły podstawowej – zarówno te, które są obowiązkowe, jak i te, które są opcjonalne.

Tabela 14: Zapewnienie nauki języków obcych na poziomie szkoły podstawowej w 23 krajach i regionach

Kraj/region	Języki obce, których naukę oferuje się na poziomie szkoły podstawowej
Austria	czeski, chorwacki, angielski, francuski, węgierski, włoski, słowacki, słoweński (jeden z tych języków jest obowiązkowy)
Kraj Basków	angielski: obowiązkowy
Bośnia i Hercegowina	angielski lub niemiecki: obowiązkowy; francuski, włoski, arabski: opcjonalny
Bułgaria	angielski, francuski, niemiecki, włoski, hiszpański: jeden z tych języków jest obowiązkowy
Katalonia	angielski: obowiązkowy
Dania	angielski i francuski lub niemiecki: obowiązkowy; hiszpański, niemiecki lub francuski: opcjonalny
Anglia	francuski, niemiecki, hiszpański, bardzo rzadko także chiński, włoski, japoński, urdu: opcjonalny
Estonia	angielski, francuski, niemiecki, rosyjski: jeden język jest obowiązkowy, reszta opcjonalna
Francja	angielski, niemiecki, o wiele rzadziej inne języki takie jak arabski, chiński, włoski, portugalski, rosyjski, hiszpański: jeden z tych języków jest obowiązkowy
Fryzja	angielski: obowiązkowy - francuski, niemiecki, hiszpański: opcjonalny
Grecja	angielski and francuski lub niemiecki: obowiązkowy
Węgry	angielski, francuski, niemiecki, włoski, rosyjski: jeden z tych języków jest obowiązkowy
Włochy	angielski: obowiązkowy
Litwa	angielski, francuski, niemiecki: jeden z tych języków jest obowiązkowy
Holandia	angielski: obowiązkowy - francuski, niemiecki, hiszpański: opcjonalny
Irlandia Północna	hiszpański, francuski: opcjonalny
Polska	angielski, niemiecki, francuski: jeden z tych języków jest obowiązkowy
Portugalia	angielski, francuski: jeden z tych języków jest obowiązkowy
Rumunia	angielski, francuski, niemiecki, włoski, hiszpański, rosyjski: jeden z tych języków jest obowiązkowy
Szkocja	chiński, francuski, niemiecki, włoski, hiszpański: jeden z tych języków obowiązkowy
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	angielski, francuski, niemiecki: jeden z tych języków jest obowiązkowy
Szwajcaria	W kantonie Zurych: angielski: obowiązkowy W kantonie Genewa: niemiecki, obowiązkowy W kantonie Ticino: francuski, obowiązkowy
Ukraina	angielski, francuski, niemiecki, hiszpański: jeden z tych języków jest obowiązkowy

Okazuje się, że najczęściej nauczonymi językami obcymi są język angielski, francuski i niemiecki. W wielu przypadkach, jeden z tych języków stanowi język obowiązkowy, którego mają się uczyć wszyscy uczniowie. Język włoski, rosyjski i hiszpański są innymi językami, które oferuje się albo w ramach języka obowiązkowego albo opcjonalnego. W niektórych krajach w ramach nauki opcjonalnego języka obcego oferuje się język arabski, chiński i japoński. Tak duża różnorodność oferty językowej w szkołach podstawowych jest pozytywną oznaką w kontekście różnojęzyczności w Europie, chociaż ta kwestia powinna zostać zestawiona z danymi Eurydice z 2008 r., które podkreślają rosnące znaczenie języka angielskiego w nauczaniu. http://eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/KDL2008_EN.pdf.

Aby wspierać efektywne uczenie się języków, ważne jest opracowanie jasno określonego programu nauczania, ale należy także określić cele, które są do osiągnięcia. Poziom biegłości językowej (CEFR) stał się standardowym narzędziem wspierającym ten proces. Jest to dokument, który za pomocą kategorii wskaźników biegłości językowej, tzw. deskryptorów, w sposób wyczerpujący opisuje a) kompetencje konieczne do komunikacji, b) powiązane umiejętności językowe i znajomość języka, oraz c) sytuacje i domeny dotyczące komunikacji. W krajach i regionach, w których przeprowadzono badania, w 7, według raportów, w nauczaniu języków obcych powszechnie stosuje się kryteria Poziomu biegłości językowej (CEFR), chociaż oczywiście większa liczba krajów opiera na nim swoje krajowe standardy.

Tabela 14 zawiera informacje o poziomach językowych, które należy osiągnąć w danym kraju i regionie. Tak jak wcześniej oczekiwano, dla tej grupy wiekowej poziomem docelowym jest A1/A2.

Tabela 15: Osiągnięcie poziomu językowego według CEFR w przypadku języków obcych na etapie szkoły podstawowej w siedmiu krajach i regionach

Kraj/region	Poziom biegłości językowej, który ma być osiągnięty przez ucznia do końca szkoły podstawowej
Bułgaria	A1–A2
Estonia	A1–A2
Francja	A1
Rumunia	A1
Szkocja	A1
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	A2 i „nie określony” w Walencji
Szwajcaria	W kantonie Zurych: A2.1, jeśli chodzi o zrozumienie tekstów mówionych i czytanych oraz wypowiedź ustną, A1.2, jeśli chodzi o wypowiedź pisemną

Nauczanie języków regionalnych i mniejszościowych na etapie szkoły podstawowej

Zgodnie z metodologią przyjętą w przypadku edukacji języków obcych zapytaliśmy naszych analityków o języki regionalne i mniejszościowe, których naukę zapewnia się na poziomie krajowym i regionalnym. Konkretnie pytania dotyczyły:

- Grup docelowych
- To, do jakiego stopnia istnieje spójny i jasno określony program nauczania,
- Powszechności zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego (CLIL),
- Początku nauki języków regionalnych lub mniejszościowych,
- Rozkładu zajęć w szkole i po szkole,
- Wymagań dotyczące minimalnej liczby osób w grupie,
- Monitorowania umiejętności językowych,
- Tego, czy istnieją jasne wymagania w odniesieniu do poziomu, który uczniowie mają osiągnąć w zakresie języków regionalnych lub mniejszościowych na koniec szkoły podstawowej,
- Dostępności finansowania z budżetu państwa.

Naukę języków regionalnych i mniejszościowych oferuje się w 22 krajach i regionach, w których przeprowadzono badania, a według raportów nie dzieje się tak w Danii i Estonii. Tabela 16 prezentuje wyniki dla 22 krajów i regionów.

Tabela 16: Organizacja nauczania języków regionalnych i mniejszościowych w szkołach podstawowych w 22 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba krajów	Odpowiedzi	Liczba krajów	Odpowiedzi	Liczba krajów
Grupy docelowe	wszystkie	20	tylko rodzimi użytkownicy języka	2	brak wsparcia	0
Program nauczania	spójny i jasno określony	16	ogólny	5	brak wskazówek	1
Język, w którym naucza się przedmiotów (CLIL)	powszechne	12	na w niektórych obszarach	6	tylko przedmiot	4
Początek edukacji językowej	od klasy 1.	19	od połowy szkoły	3	od końca szkoły	0
Rozkład zajęć	w ramach godzin lekcyjnych	17	częściowo w godzinach zajęć szkolnych	4	poza godzinami zajęć szkolnych	1
Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	brak	16	5–10 uczniów	3	>10 uczniów	3
Monitorowanie umiejętności językowych	ustandaryzowane na poziomie kraju	8	na poziomie szkoły	11	brak	3
Poziom, jaki ma być osiągnięty	normy krajowe lub regionalne	14	normy szkolne	3	brak	5
Finansowanie dostępne z budżetu państwa	pełne	21	częściowe	1	brak	0

Zajęcia z języków regionalnych i mniejszościowych oraz lekcje przedmiotów przeprowadzanych w tych językach są otwarte dla wszystkich uczniów niezależnie od tego, jaki język jest ich językiem ojczystym. Dzieje się tak w 20 krajach i regionach, chociaż w Bułgarii i Grecji takie zajęcia dostępne są tylko i wyłącznie dla rodzimych użytkowników tych języków. We wszystkich krajach z wyjątkiem Austrii istnieją wskazówki dotyczące programu nauczania. Zintegrowanie nauczania przedmiotów poprzez języki regionalne i mniejszościowe (CLIL) jest o wiele bardziej powszechne niż nauczanie języków obcych. Taka sytuacja, według raportów, jest normą w 12 krajach i regionach, natomiast w innych 6 krajach jest to powszechne na poziomie lokalnym. W 19 krajach i regionach z 22 nauczanie języków regionalnych i mniejszościowych rozpoczyna się zaraz na początku szkoły podstawowej, natomiast tylko we Francji, Polsce i Szwajcarii wprowadza się je od połowy szkoły podstawowej. W 16 krajach i regionach nie ma wymagań

dotyczących liczebności grup, ale w Anglii, na Węgrzech i w Polsce potrzeba 5 uczniów, aby utworzyć grupę, natomiast w Austrii, Bułgarii i Irlandii Północnej liczba ta wynosi 10. Jeśli chodzi o monitorowanie rozwijania umiejętności językowych, w 18 krajach i regionach używa się do tego standardowych instrumentów w zależności od wieku uczniów lub metod na poziomie danej szkoły. Według raportów, rozwijanie umiejętności językowych nie jest sprawdzane, we Fryzji, Włoszech i w Holandii. Poziomy biegłości językowej powiązane są ze standardami krajowymi i regionalnymi w 14 krajach i regionach, natomiast w 3 standardy ustala się na poziomie szkoły. W 5 krajach i regionach, mianowicie w Austrii, Bośni i Hercegowinie, Grecji, we Włoszech i w Irlandii Północnej nie określa się jasno poziomów, które mają być osiągnięte.

Tabela 17 zestawia na podstawie raportów naszych analityków języki regionalne i mniejszościowe, których naukę oferuje się faktycznie.

Tabela 17: Zapewnianie nauki języków regionalnych i mniejszościowych na etapie szkoły podstawowej w 22 krajach i regionach

Kraj/region	Zapewnianie nauki języków regionalnych i mniejszościowych na etapie szkoły podstawowej
Austria	chorwacki w Burgenlandzie, czeski, węgierski, słowacki, słoweński, romski
Kraj Basków	baskijski
Bośnia i Hercegowina	Inne języki narodowe: bośniacki, chorwacki, serbski
Bułgaria	armeński, hebrajski, romski, turecki
Katalonia	kataloński wszędzie, aranés oksytański w Val d'Aran
Anglia	kornwalijski w Kornwalii
Francja	baskijski, bretoński, kataloński, korsykański, oksytański, JĘZYK TAHITAŃSKI I MELANEZYJSKI (AJIE, DREHU, MENGONE, PAICI) są oferowane we francuskich terytoriach zamorskich.
Fryzja	fryzyjski
Grecja	turecki
Węgry	bułgarski, chorwacki, niemiecki, grecki, polski, romski/Boyash, rumuński, rusiński, serbski, słowacki, słoweński
Włochy	albański, kataloński, chorwacki, francuski, franko-prowansalski, friuński, niemiecki, grecki, ladino, oksytański, sardyński, słoweński
Litwa	białoruski, hebrajski, polski, rosyjski
Holandia	fryzyjski
Irlandia Północna	irländzki
Polska	kaszubski
Portugalia	mirandyjski
Rumunia	Bułgarski, chorwacki, niemiecki, węgierski, włoski, polski, romski, lipowański rosyjski, serbski, słowacki, turecki, ukraiński
Szkocja	gaelicki szkocki
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	walencki wyłącznie w Walencji
Szwajcaria	Inne języki narodowe: francuski, niemiecki, włoski
Ukraina	białoruski, bułgarski, krymsko-tatarski, gagauski, niemiecki, grecki, węgierski, jidysz, mołdawski, polski, rumuński, rosyjski, słowacki
Walia	walijski

Oferta języków jest bogata w wielu krajach i regionach, natomiast w Austrii, Bułgarii, na Węgrzech, we Włoszech, w Litwie, Rumunii i Ukrainie oferuje się do nauki 4 języki regionalne i mniejszościowe lub więcej zarówno w ramach przedmiotu jak i w ramach nauczania innych przedmiotów poprzez te języki.

Nauczanie języków imigrantów na etapie szkoły podstawowej

W przypadku języków imigrantów zapytaliśmy naszych analityków o podobne kwestie jak w przypadku języków regionalnych i mniejszościowych oraz języków obcych. Według raportów, tylko w 5 krajach oferuje się w znacznym stopniu naukę języków imigrantów na poziomie szkoły podstawowej. Są to Austria, Dania, Francja, Hiszpania i Szwajcaria (w kantonie Zurych). Odpowiednie wyniki zestawione są w Tabeli 18.

Tabela 18: Organizacja nauczania języków imigrantów na etapie szkoły podstawowej w pięciu krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba krajów/ regionów	Odpowiedzi	Liczba krajów/ regionów	Odpowiedzi	Liczba krajów/ regionów
Grupy docelowe	wszystkie	2	tylko rodzimi użytkownicy języków	3	brak wsparcia	0
Program nauczania	spójny i jasno określony	2	ogólny	3	brak wskazówek	0
Język, w którym naucza się przedmiotów (CLIL)	powszechne	1	lokalnie	3	tylko przedmiot	1
Początek edukacji językowej	od klasy 1.	2	od połowy szkoły	1	od końca szkoły	2
Rozkład zajęć	w ramach godzin lekcyjnych	0	częściowo w godzinach zajęć szkolnych	2	poza godzinami zajęć szkolnych	3
Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	brak	2	5–10 uczniów	1	>10 uczniów	2
Monitorowanie umiejętności językowych	na poziomie krajowym	0	na poziomie lokalnym	5	brak	0
Poziom, jaki ma być osiągnięty	normy krajowe lub regionalne	0	normy szkolne	0	brak	5
Finansowanie dostępne z budżetu państwa	pełne	2	częściowe	3	brak	0

We Francji i w Szwajcarii lekcje języków imigrantów są otwarte dla wszystkich uczniów, natomiast w Austrii, Danii i Hiszpanii są one zarezerwowane dla rodzimych użytkowników języków imigrantów. W Szwajcarii i we Francji nie ma wymagań dotyczących minimalnej liczby uczniów w grupie, natomiast w Hiszpanii potrzeba ponad 5 uczniów, aby móc uruchomić zajęcia, natomiast liczba ta w Austrii i Danii wynosi 10. W Austrii i Danii istnieje jasno określony i spójny program nauczania, natomiast w innych krajach program nauczania jest ogólny. W Hiszpanii powszechne jest nauczanie przedmiotów w języku imigrantów, natomiast w Austrii, Danii i we Francji jest to rozpowszechnione w mniejszym stopniu. Jeśli chodzi o Szwajcarię, języków imigrantów naucza się jako przedmiotów. W Hiszpanii i Szwajcarii oferuje się naukę częściowo

w ramach lekcji, natomiast w innych krajach odbywają się one w ramach zajęć ponadprogramowych. Osiąganie wyników w nauce języków imigrantów nie jest powiązane z jakimikolwiek krajowymi, regionalnymi standardami lub standardami na poziomie szkoły, chociaż rozwijanie umiejętności językowych wśród uczniów jest monitorowane we wszystkich krajach. Lekcje języków imigranckich są w pełni finansowane przez państwo w Austrii i Danii, natomiast we Francji, w Hiszpanii i Szwajcarii finansowane są one głównie przez kraj, z którego pochodzi dana ucząca się osoba.

Języki imigrantów oferowane w danym kraju są zestawione w poniższej Tabeli 19.

Tabela 19: Zapewnienie nauki języków imigrantów na etapie szkoły podstawowej w pięciu krajach

Kraj/region	Języki imigrantów, których nauka jest oferowana na etapie szkoły podstawowej
Austria	albański, bośniacki/chorwacki/serbski, polski, rosyjski, turecki
Dania	albański, arabski, bośniacki, islandzki, somalijski, tamilski, turecki, urdu/pendżabi
Francja	arabski, chiński, włoski, portugalski, rosyjski, hiszpański
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	(marokański), arabski i portugalski w Madrycie i Walencji
Szwajcaria	w Zurychu: albański, arabski, bośniacki/serbski/chorwacki, bułgarski, chiński, fiński, francuski, grecki, węgierski, włoski, koreański, kurdyjski, portugalski, turecki, rosyjski, hiszpański, słoweński, szwedzki w Genewie: albański, arabski, włoski, portugalski, hiszpański, turecki

Rozwój zawodowy nauczycieli pracujących w szkołach podstawowych

Zarówno Unia Europejska jak i Rada Europy konsekwentnie podkreślały i podkreślają znaczenie rekrutacji i rozwoju

zawodowego wykwalifikowanych nauczycieli językowych w celu wspierania rozwijania umiejętności językowych i międzykulturowych wśród uczniów. Podkreślają potrzebę rozwijania wśród nauczycieli ich własnych umiejętności językowych, kompetencji kulturowych i zwiększania świadomości na temat wielojęzyczności i różnorodności. Programy mobilności nauczycieli, w ramach których zachęca się ich do przebywania w kraju, którego języka uczą, zostały uznane za ważny sposób wspomaganie ich w celu osiągnięcia założonych celów (EC 2008: 11).

W ankietach przeprowadzonych w ramach projektu „Europa Bogata Językami” pytaliśmy o:

- Kwalifikacje nauczycieli,
- Zapewnienie szkoleń przed podjęciem przez nauczyciela pracy i w czasie trwania pracy,
- Mobilność nauczycieli uczących języków,
- Kroki podejmowane w celu zwiększenia liczby nauczycieli tam, gdzie ich brak.

Tabela 20 zawiera rezultaty w odniesieniu do wszystkich czterech typów języków oferowanych na etapie szkoły podstawowej we wszystkich krajach i regionach. Trzeba mieć na uwadze to, że nie wszystkie typy są oferowane do nauki we wszystkich krajach i regionach, co tłumaczy niskie liczby w odniesieniu zwłaszcza do języków imigrantów, które oferuje się w 5 krajach i regionach.

Tabela 20: Rozwój kwalifikacji nauczycieli pracujących w szkołach podstawowych w 24 krajach

Zakres	Odpowiedzi	Liczba krajów				Odpowiedzi	Liczba krajów				Odpowiedzi	Liczba krajów			
		JN	J R/M	JO	JI		JN	J R/M	JO	JI		JN	J R/M	JO	JI
Kwalifikacje nauczycieli	wykwalifikowani nauczyciele języka	16	17	14	2	nauczyciele wykwalifikowani ogólnie	8	5	9	3	brak konkretnych informacji	0	2	1	19
Szkolenia przed podjęciem przez nich pracy	związane z przedmiotem	20	18	17	1	ogólne	4	3	4	2	brak	0	3	3	21
Szkolenia w trakcie pracy	związane z przedmiotem	16	14	20	1	ogólne	7	7	3	4	brak	1	3	1	14
Kroki podjęte w celu zwiększenia liczby nauczycieli	działania strukturalne	3	7	8	0	kampanie rekrutacyjne w prasie	1	2	2	0	brak konkretnych działań	20	15	14	24
Mobilność nauczycieli	włączone do szkoleń	nd.	nd.	2	nd.	nieformalne wsparcie finansowe	nd.	nd.	13		brak	nd.	nd.	9	nd.

Według odpowiedzi na podstawie naszych ankiet, w ok. 2/3 krajów i regionów, które biorą udział w projekcie, zatrudnia wykwalifikowanych nauczycieli języków. W 16 krajach i regionach z 24 dotyczy to języków narodowych, w 17 krajach i regionach z 22 odnosi się do nauczania języków regionalnych i mniejszościowych, w 14 krajach i regionach na 23 dotyczy to nauczycieli języków obcych, a w 2 krajach na 5 odnosi się to do nauczycieli języków imigrantów. Oczywiście tam, gdzie przedmiotów naucza się poprzez języki (CLIL), mniej ważne jest to, aby ich nauczyciele byli wykwalifikowanymi nauczycielami języków (choć ich znajomość języka musi być bardzo dobra), a w wielu szkołach podstawowych wykwalifikowani nauczyciele języków uczący przedmiotów ogólnych w językach narodowych oraz językach regionalnych i mniejszościowych nie są często zatrudniani. Jednak z pewnością oczekiwano by od nauczycieli języków obcych posiadania kwalifikacji formalnych. Pomimo tego w Austrii, Anglii, we Francji, Fryzji, Włoszech, w Holandii, Irlandii Północnej, Szkocji i Szwajcarii języków obcych nauczają ogólnie wykwalifikowani nauczyciele.

Programy szkoleniowe oferowane nauczycielom zanim podejmą pracę, a także w jej trakcie, zarówno odnoszące się do kwestii konkretnych, jak i ogólnych, są powszechne we wszystkich krajach, chociaż według raportów we Włoszech i w Irlandii Północnej nie zapewnia się nauczycielom języków obcych szkoleń, zanim podejmą pracę, a według raportów w Grecji nie zapewnia się szkoleń nauczycielom języków narodowych, kiedy już pracują. Nauczyciele języka kornwalijskiego w Anglii również nie są objęci szkoleniem formalnym. Jeśli chodzi o nauczanie języków imigrantów, tylko w Austrii zapewnia się nauczycielom szkolenia odnoszące się bezpośrednio do przedmiotu, którego uczą, zanim podejmą pracę, a także w jej trakcie.

W naszych ankietach oczywiście nie byliśmy w stanie zadać szczegółowych pytań dotyczących charakteru programów szkoleniowych dla nauczycieli i sugerujemy, aby ten obszar został zbadany w kolejnych analizach.

Naszeankiety w swoim zakresie nie obejmowały również kwestii tego, czy nauczyciele języków regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów mogą być formalnie zdefiniowani jako nauczyciele języków rodzimych, jeśli uczą oni w szkołach mniejszościowych lub w szkołach dla imigrantów, lub określeni jako nauczyciele języków obcych, jeśli uczą oni nie rodzimych użytkowników języka, którzy uczęszczają do szkół dla społeczności mniejszościowych lub imigranckich. W ten sposób mogą oni brać udział w szkoleniach zawodowych dla nauczycieli języków rodzimych lub obcych, w zależności od tego, jakiego konkretnie języka uczą.

Inną kwestią, którą trzeba się zająć w kontekście nauczania języków obcych, jest mobilność nauczycieli. Według raportów, w 9 krajach i regionach na 24, które biorą udział w projekcie, brak jest takiego wsparcia w ogóle. Jedynie Katalonii i Szwajcarii dostępne są zorganizowane programy mobilności nauczycieli. W 14 innych zachęca się nauczycieli do brania udziału w takich programach i zapewnia się na ten cel wsparcie finansowe, ale okazuje się, że trzeba podejmować więcej działań tak, aby zachęcić nauczycieli języków do spędzania więcej czasu w kraju, którego języka uczą, a także do spełniania zaleceń Unii Europejskiej, które kładą duży nacisk na kwestię mobilności nauczycieli i wymianę nauczycieli jako na sposób rozwijania przez nich swoich kompetencji językowych i kulturalnych.

Ciekawym wnioskiem jest to, że w wielu krajach i regionach podejmuje się aktywnie kroki w celu zwiększenia liczby nauczycieli języków obcych, co byłoby obszarem owocnej wymiany wiedzy. Czy to oznacza, że rośnie popyt, czy może zwyczajnie to, że liczba nauczycieli się zmniejsza? W Kraju Basków, Danii, Estonii i Szwajcarii podejmuje się specjalne działania mające na celu zatrudnienie większej liczby nauczycieli dodatkowego języka narodowego. W Bułgarii, Danii, Anglii, we Fryzji, na Węgrzech, Litwie i Ukrainie podejmuje się wysiłki na rzecz promowania i ułatwiania dodatkowego zatrudniania i szkolenia wykwalifikowanych nauczycieli języków obcych. Odrodzenie się i promowanie wielu języków regionalnych i mniejszościowych prawdopodobnie wyjaśnia, dlaczego w Kraju Basków, Bośni i Hercegowinie, Danii, Irlandii Północnej, Szkocji, Hiszpanii i na Ukrainie podejmuje się kroki mające na celu rekrutację nauczycieli języków regionalnych i mniejszościowych. Ale według raportów w żadnym kraju i regionie aktywnie nie zatrudnia się jeszcze nauczycieli języków imigrantów, co z pewnością jest obszarem, który powinien być dalej rozwijany.

2.4 Języki w edukacji na poziomie szkoły średniej

Dokumenty Unii Europejskiej i Rady Europy dotyczące wielojęzyczności podkreślają potrzebę tego, aby po rozpoczęciu nauki w szkole średniej uczniowie bazowali na tym, czego na lekcjach języka nauczyli się w szkole podstawowej, uczyli się większej liczby języków i rozwijali swoje umiejętności komunikowania się w nich, mając na uwadze kwestię ich zatrudnienia w przyszłości i nauki na poziomie dalszym i wyższym.

Według Rekomendacji 98 (6) Komitetu Ministrów Rady Europy celem uczenia się języków na poziomie szkoły średniej powinno być:

dalsze podnoszenie standardu komunikowania się, jaki ma być osiągnięty przez uczniów tak, aby mogli oni skutecznie komunikować się z innymi użytkownikami danego języka w sytuacjach codziennych, budować z nimi relacje społeczne i osobiste, a także nauczyć się rozumienia i respektowania innych kultur i praktyk.

Szkoły średnie powinny ogólnie przedstawiać uczniom o wiele bardziej zróżnicowaną ofertę nauki języków i dawać im szansę uczenia się więcej niż jednego języka europejskiego lub innego języka. Osiąganie rezultatów powinno być monitorowane za pomocą standardowych wzorców europejskich z uwzględnieniem kompetencji częściowych tam, gdzie jest to właściwe. Zaleca się, aby na szerszą skalę używano podejścia polegającego na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL). Za ważny czynnik przyczyniający się do sukcesu uważa się rozwój zawodowy nauczycieli i mobilność, a także stworzenie międzynarodowej sieci partnerów i rozwijanie współpracy między krajami w celu realizacji wspólnych projektów. Nasze badania były zorganizowane w sposób, który uwzględnił wiele powyższych aspektów (choć nie wszystkie z nich zostały uwzględnione).

W przypadku edukacji na poziomie średnim oczywiście trudniej jest dokonać porównania między krajami niż w przypadku edukacji na poziomie podstawowym, ponieważ jest coraz więcej szkół specjalistycznych, spośród których uczniowie mogą dokonać wyboru, w różnych krajach inaczej zorganizowany jest podział na młodsze klasy szkoły średniej, czyli gimnazja, i klasy starsze (zob. Słowniczek), a także istnieją znaczne różnice dotyczące programów nauczania języków. Wbrew tym trudnościom, naszym analitykom udało się zebrać dane na temat organizacji nauczania języków i rozwoju zawodowego nauczycieli w 24 krajach i regionach z uwzględnieniem wszystkich czterech typów języka.

Organizacja dodatkowego wsparcia nauki języka narodowego na poziomie szkoły średniej

Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego wciąż pozostaje ważne na poziomie szkoły średniej zarówno w przypadku osób nowoprzybyłych, jak i wszystkich tych, którzy

mają trudności ze zrozumieniem danego języka narodowego i komunikowania się w nim. Daliśmy naszym analitykom ten sam zestaw pytań jak w przypadku nauki w szkole podstawowej. Zapytaliśmy o:

- To, do jakiego stopnia istnieje spójny i jasno określony program nauczania,
- Poziom dodatkowego wsparcia oferowany osobom nowoprzybyłym do kraju i regionu osób w nauce języka,
- Wstępne testy diagnostyczne dla osób nowoprzybyłych do kraju i regionu,
- Monitorowanie umiejętności językowych.

Wyniki znajdują się w Tabeli 21:

Tabela 21: Organizacja dodatkowego wsparcia nauki języka narodowego na poziomie szkoły średniej

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba krajów	Odpowiedzi	Liczba krajów	Odpowiedzi	Liczba krajów
Program nauczania	spójny i jasno określony	20	ogólny	4	brak wytycznych	0
Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	pełne	21	częściowe	0	brak	3
Wstępne testy diagnostyczne	wszyscy	9	tylko imigranci	5	brak	10
Monitorowanie umiejętności językowych	na poziomie krajowym	15	na poziomie szkoły	8	brak	1

Według raportów naszych analityków, w 20 krajach i regionach istnieją spójne i jasno określone programy nauczania, natomiast we Fryzji, Włoszech, w Irlandii Północnej i w Holandii są one ogólne. Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego jest zapewnione osobom nowoprzybyłym albo przed rozpoczęciem przez nich nauki w szkołach głównego nurtu albo w czasie jej trwania. Według raportów, dzieje się tak w 21 krajach i regionach z wyjątkiem Danii, Włoch i Ukrainy. Dokładny charakter tego wsparcia, a także to, w jakim stopniu pomaga ono uczniom osiągnąć sukces w uczeniu się, jest obszarem, który należy zbadać. Tak jak w przypadku szkoły podstawowej, w stosunkowo małej liczbie krajów i regionów przeprowadza się diagnozę opartą o analizę potrzeb, która dotyczy poziomu zaawansowania języka narodowego wśród wszystkich uczniów, którzy rozpoczęli naukę w szkole średniej. Dotyczy to Bośni i Hercegowiny, Katalonii, Anglii, Francji, Polski, Portugalii, Szkocji, Ukrainy i Walii. W 5 innych krajach i regionach – Bułgarii, na Węgrzech, Litwie, w Hiszpanii i Kraju Basków – testy diagnostyczne przeprowadza się jedynie dla dzieci imigrantów. Charakter tych testów, a także informacje, które pomagają później w ułożeniu programu nauczania i zapewnianiu trwałego wsparcia w nauce, to obszary, które powinny być dalej zbadane. Tak samo jak w przypadku szkoły podstawowej, na tym etapie również sprawdza się wśród uczniów rozwijanie ich umiejętności, jeśli chodzi o język narodowy. W 15 krajach i regionach robi się to na poziomie

krajowym, a w 8 odbywa się to na poziomie regionalnym. Według raportów, w Danii nie monitoruje się postępów w rozwijaniu umiejętności języka narodowego.

Języki obce w nauce na poziomie szkoły średniej

Tabela 22 zawiera ogólne informacje na temat organizacji nauczania języków obcych na etapie szkoły średniej. Naszych respondentów zapytaliśmy o:

- Grupy docelowe,
- Liczbę nauczanych języków i o to, czy są one obowiązkowe, czy nie,
- To, do jakiego stopnia istnieje spójny i jasno określony program nauczania,
- Powszechność podejścia polegającego na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL),
- Rozkład zajęć w szkole i po szkole,
- Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie,
- Monitorowanie umiejętności językowych,
- Poziom, który uczniowie mają osiągnąć, i stopień spełnienia kryteriów Poziomu biegłości językowej (CEFR),
- Dostępność finansowania z budżetu państwa.

Tabela 22: Organizacja nauczania języków obcych w szkole średniej w 24 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba
Grupy docelowe	wszystkie	24	ograniczone	0	brak wsparcia	0
Liczba obowiązkowych języków obcych (niższy etap szkoły średniej)	dwa	14	jeden	10	brak	0
Liczba obowiązkowych języków obcych (wyższy etap szkoły średniej)	dwa	9	jeden	10	brak	5
Program nauczania	spójny i jasno określony	20	ogólny	4	brak wskazówek	0
Język, w którym naucza się przedmiotów (CLIL)	rozpowszechnione	1	w niektórych obszarach	14	tylko przedmioty	9
Rozkład zajęć	w ramach godzin lekcyjnych	23	częściowo w godzinach zajęć szkolnych	1	poza godzinami zajęć szkolnych	0
Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	brak	19	5–10 uczniów	5	>10 uczniów	0
Monitorowanie umiejętności językowych	ustandaryzowane na poziomie kraju	11	na poziomie szkoły	13	brak	0
Poziom, jaki ma być osiągnięty	według cefr	13	normy na poziomie krajowym lub na poziomie szkoły	7	nie określone	4
Finansowanie dostępne z budżetu państwa	pełne	24	częściowe	0	brak	0

Tak jak zakładano, według ankiet we wszystkich krajach i regionach oferuje się naukę języków obcych zarówno na niższym jak i na wyższym etapie nauki w szkole średniej. Pojawiają się jednak znaczne różnice dotyczące liczby języków obowiązkowych, zakresu wyboru, monitorowania postępu w uczeniu się umiejętności językowych, stosowania podejścia polegającego na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL), i stopnia, w jakim korzysta się z kryteriów CEFR w celu określenia poziomu zaawansowania osiągniętego przez ucznia.

Według raportów w 20 krajach i regionach istnieją spójne i jasno określone programy nauczania, a tylko w Holandii, Irlandii Północnej, Francji i we Włoszech są one ogólne. W jednym kraju, mianowicie Hiszpanii, w szkołach podstawowych powszechnie stosuje się podejście polegające na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL). Jeśli chodzi o szkoły

średnie, takie podejście stosuje się jedynie we Francji, natomiast w 14 krajach i regionach stosuje się je na poziomie lokalnym, a w 9 nie stosuje się go wcale. W podrozdziale 2.5 znajduje się analiza dotycząca stosowania CLIL w odniesieniu do wszystkich typów języków. Ogólnie nie istnieją wymagania dotyczące liczebności grup, jeśli chodzi o naukę języków obcych, chociaż według raportów w Bułgarii, Danii, Grecji, na Litwie i w Rumunii potrzeba co najmniej 5 uczniów, aby móc rozpocząć niektóre kursy rzadziej używanych języków. W 11 krajach i regionach sprawdza się postępy w nauce umiejętności językowych na poziomie krajowym, a w 13 na poziomie szkoły.

Tabela 23 pokazuje, w jakim stopniu w danym kraju i regionie oferuje się naukę obowiązkowych języków obcych w szkole średniej.

Tabela 23: Liczba języków obowiązkowych oferowanych do nauki na niższym i wyższym etapie nauki w szkole średniej w 24 krajach i regionach

Liczba języków obowiązkowych	Obowiązkowe dwa języki obce	Obowiązkowy jeden język obcy	Brak obowiązkowych języków
Niższy etap szkoły średniej	Austria, Dania, Estonia, Francja, Fryzja, Grecja, Włochy, Litwa, Holandia, Polska, Portugalia, Rumunia, Ukraina	Kraj Basków, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Katalonia, Anglia, Węgry, Irlandia Północna, Szkocja, Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla), Szwajcaria, Walia	Szkocja
Wyższy etap szkoły średniej	Austria, Bułgaria, Estonia, Francja, Węgry, Polska, Portugalia, Rumunia, Szwajcaria	Kraj Basków, Bośnia i Hercegowina, Katalonia, Dania, Fryzja, Włochy, Litwa, Holandia, Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla), Ukraina	Anglia, Grecja, Irlandia Północna, Szkocja, Walia

W 14 krajach i regionach uczenie się dwóch języków obcych jest obowiązkowe na niższym etapie nauki w szkole średniej, ale liczba ta spada do 9 na wyższym etapie nauki. W Danii, Fryzji, we Włoszech, na Litwie, w Holandii i na Ukrainie obniża się ten wymóg z 2 na 1, natomiast w Grecji z 2 na 0. Na Węgrzech i Szwajcarii liczbę obowiązkowych języków obcych zwiększa się z 1 na 2. Jedynymi krajami i regionami, w których nauka dwóch języków obcych jest obowiązkowa zarówno na niższym jak i na wyższym etapie szkoły średniej, są Austria, Estonia, Francja, Polska, Portugalia, Rumunia i Szwajcaria. W Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Północnej obowiązkowa jest nauka jednego języka obcego na niższym etapie nauki w szkole średniej, ale są to jedyne kraje i regiony, oprócz Grecji, w których według raportów, nie istnieje obowiązek uczenia się żadnego języka obcego na wyższym etapie nauki w szkole średniej. W Szkocji nauka języków zarówno na niższym jak i wyższym poziomie szkoły średniej jest prawem, co oznacza, że technicznie nie jest to obowiązkowe, chociaż w praktyce większość dzieci uczy się języka obcego w szkole średniej.

Tak jak zakładano, wymagania dotyczące tego, jaki poziom zaawansowania języka według CEFR powinien zostać osiągnięty przez ucznia, są lepiej określone w przypadku szkół średnich niż w przypadku szkół podstawowych. W 13 krajach i regionach wymagania te są określone bardzo jasno.

Informacje na temat tych standardów zawiera Tabela 24.

Tabela 24: Poziomy zaawansowania języka określone według CEFR w odniesieniu do języków obcych nauczanych w szkołach średnich w 13 krajach i regionach

Kraj/ region	Poziomy zaawansowania, które powinny zostać osiągnięte przez uczniów przed ukończeniem szkoły średniej
Austria	B2
Kraj Basków	B1
Bułgaria	B1-B2 w przypadku pierwszego języka obcego; A1 w przypadku drugiego języka obcego
Dania	B2
Estonia	Niższy etap szkoły średniej: w przypadku pierwszego języka obcego: B1 w przypadku drugiego języka obcego: A2 Wyższy etap szkoły średniej: dwa języki obce na poziomie B (B1 lub B2)
Francja	B2 w przypadku pierwszego języka obcego; B1 w przypadku drugiego języka obcego A2/B1 w przypadku trzeciego języka obcego
Fryzja	W zależności od typu szkoły, od A1 do B2 (lub C1, jeśli chodzi o umiejętność czytania)
Węgry	w przypadku pierwszego języka obcego: B1 lub B2; w przypadku drugiego języka obcego B1
Litwa	Niższy etap szkoły średniej: w przypadku pierwszego języka obcego - B1; w przypadku drugiego języka obcego - A2; wyższy etap szkoły średniej: w zależności od poziomu osiągniętego w nauce na niższym etapie szkoły średniej: B2, B1 lub A2
Holandia	W zależności od typu szkoły, od A1 do B2 (lub C, jeśli chodzi o umiejętność czytania)
Portugalia	Poziomy od A.2.2 do B.1.2
Rumunia	B2
Szwajcaria	W kantonach: Zurych i Genewa: B2.

W przypadku nauki pierwszego języka obcego, poziomem, który powinni osiągnąć uczniowie, jest B2, natomiast w przypadku drugiego języka jest to B1. Wyniki badań przeprowadzonych przez SurveyLang pod koniec roku pokażą, do jakiego stopnia udaje się spełnić te wymagania.

Języki regionalne i mniejszościowe w nauce na poziomie szkoły średniej

Na mocy „Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych” i ustaleń prawnych kraje i regiony wciąż zobowiązane są do zapewniania nauczania w językach regionalnych i mniejszościowych, a także nauczania tychże języków. Naszym analitykom zadaliśmy podobny zestaw pytań co w przypadku języków obcych. Pytaliśmy o:

- Grupy docelowe,
- To, do jakiego stopnia istnieje spójny i jasno określony program nauczania,
- Powszechność podejścia polegającego na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL),
- Rozkład zajęć w szkole i po szkole,
- Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie,
- Monitorowanie umiejętności językowych,
- Poziom, który uczniowie mają osiągnąć,
- Dostępność finansowania z budżetu państwa.

Naukę języków regionalnych i mniejszościowych w szkołach średnich zapewnia się w 19 krajach i regionach, a odpowiednie informacje zawarte są w Tabeli 25.

Tabela 25: Organizacja nauczania języków regionalnych i mniejszościowych w szkole średniej w 19 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba
Grupy docelowe	wszystkie	18	tylko rodzimi użytkownicy języka	1	brak wsparcia	0
Program nauczania	jasny i spójny	16	ogólny	3	brak wskazówek	0
Język, w którym naucza się przedmiotów (clil)	rozpowszechnione	10	w niektórych obszarach	8	tbrak	1
Rozkład zajęć	w ramach godzin lekcyjnych	15	częściowo w godzinach zajęć szkolnych	3	poza godzinami zajęć szkolnych	1
Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	brak	13	5–10 uczniów	1	>10 uczniów	5
Monitorowanie umiejętności językowych	standardy krajowe	10	na poziomie szkoły	8	brak	1
Poziom, jaki ma być osiągnięty	normy krajowe lub regionalne	14	normy szkolne	3	nie określone	2
Finansowanie dostępne z budżetu państwa	pełne	19	częściowe	0	brak	0

Kraje i regiony, w których nie zapewnia się nauki języków regionalnych i mniejszościowych, a także nauki poprzez te języki, to Dania, Anglia, Estonia, Grecja i Polska. W 19 krajach i regionach, które zapewniają taką naukę, w 10 powszechnie jest podejście polegające na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL), w ośmiu jest ono obecne na niektórych obszarach, natomiast według raportów tylko i w Bułgarii naucza się tych języków jako przedmiotów. Kursy są otwarte dla wszystkich uczniów, ale nie dzieje się tak w Bułgarii, gdzie są one dostępne tylko dla rodzimych użytkowników danego języka. Odbývają się one w ramach zajęć szkolnych we wszystkich krajach i regionach z wyjątkiem Austrii, Bośni i Bułgarii, w których to krajach kursy te zapewnia się w czasie godzin lekcyjnych, a częściowo poza nimi. W 13 krajach i regionach nie ma wymagań dotyczących liczby osób w grupie, chociaż w Szkocji liczba uczniów potrzebna do utworzenia klasy wynosi 5, natomiast w Austrii, Bułgarii, Francji, Irlandii Północnej i Rumunii potrzebnych jest co najmniej 10 osób. W 18 krajach i regionach sprawdza się postęp w nauce umiejętności językowych przy pomocy testów przeprowadzanych na poziomie krajowym/regionalnym lub szkolnym, przy czym nie są one organizowane jedynie we Włoszech. W Austrii i Walii nie ustala się standardów, które mają być osiągnięte przez uczniów, ale są one ustalane we wszystkich innych krajach. We wszystkich krajach i regionach nauka tych języków jest zapewniana uczniom nieodpłatnie.

Języki imigrantów w nauce na poziomie szkoły średniej

Biorąc pod uwagę zwiększoną mobilność i migrację osób na obszarze Europy, a także na jej obszar, trzeba powiedzieć, że drastycznie wzrosła liczba języków imigrantów, którymi mówi się w szkołach europejskich, a dla wielu dzieci językiem, w jakim przeprowadzane są lekcje w szkole, jest ich drugi język. W dokumentach europejskich chętnie podkreśla się znaczenie poszanowania wszystkich tych języków i kultur w klasie, a w szczególności w Rekomendacji 98 (6) Rady Europy, która zachęca państwa członkowskie do dopilnowania, aby:

istniała równość w traktowaniu wszystkich języków i kultur tak, aby dzieci pochodzące z danych społeczności miały szansę

rozwijania umiejętności wystawiania się w języku społeczności, z której się wywodzą, rozwijania umiejętności pisania i czytania w tym języku, a także nauczania się rozumienia i doceniania innych języków i kultur.

Istnieje zielona księga Komisji Europejskiej 2008 dotycząca migracji i mobilności, o której mowa w Dyrektywie 77/486/EWG, na mocy której państwa członkowskie powinny:

promować nauczanie języka ojczystego i zagadnień kulturowych kraju, z którego pochodzi dana osoba, w koordynacji z regularnym kształceniem, przy współpracy z państwem członkowskim, z którego ta osoba pochodzi.

W naszych badaniach w ramach projektu „Europa Bogata Językami” założyliśmy, że zbadamy zakres, w jakim państwa członkowskie oferują imigrantom i innym osobom szansę uczenia się tych języków. Jak widzieliśmy na podstawie informacji opracowanych w przypadku nauczania ich na etapie przedszkolnym i szkoły podstawowej, w niewielu krajach taki wybór jest szeroko dostępny (3 w przypadku instytucji przedszkolnych i 5 w przypadku szkół podstawowych) – według raportów 8 krajów i regionów z 24 biorących udział w projekcie oferuje naukę języków imigrantów w szkole średniej. Są to Austria, Dania, Anglia, Estonia, Francja, Holandia, Szkocja i Szwajcaria.

Tabela 26 zawiera ogólne informacje na temat nauczania języków imigrantów w tych krajach z uwzględnieniem:

- Grup docelowych,
- Tego, do jakiego stopnia istnieje spójny i jasno określony program nauczania,
- Powszechności podejścia polegającego na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL),
- Rozkładu zajęć w szkole i po szkole,
- Wymagań dotyczących minimalnej liczby osób w grupie,
- Monitorowania umiejętności językowych,
- Poziomu, który uczniowie mają osiągnąć,
- Dostępności finansowania z budżetu państwa.

Tabela 26: Organizacja nauczania języków imigrantów w szkołach średnich w ośmiu krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	Liczba krajów	Odpowiedzi	Liczba krajów	Odpowiedzi	Liczba krajów
Grupy docelowe	wszystkie	4	tylko rodzimi użytkownicy języka	3	brak wsparcia	1
Program nauczania	jasno określony i spójny	3	ogólny	3	brak wskazań	2
Język, w którym naucza się przedmiotów (clil)	rozpowszechnione	1	lokalne	2	tylko przedmiot	5
Rozkład zajęć	w ramach godzin lekcyjnych	1	częściowo w godzinach zajęć szkolnych	1	poza godzinami zajęć szkolnych	6
Wymagania dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	brak	4	5–10 uczniów	2	>10 uczniów	2
Monitorowanie umiejętności językowych	ustandaryzowane na poziomie kraju	1	na poziomie szkoły	5	brak	2
Poziom, jaki ma być osiągnięty	normy krajowe lub regionalne	2	normy szkolne	3	brak norm	3
Finansowanie dostępne z budżetu państwa	pełne	5	częściowe	2	brak	1

Z ośmiu krajów i regionów, w których według raportów zapewnia się naukę tych języków, w Anglii, Danii, Francji i Holandii oferuje się takie języki jak turecki i arabski i to nie tylko uczniom pochodzącym z rodzin tureckich czy arabskich, ale także wszystkim uczniom szkół średnich w ramach nauczania języka obcego. Warto to podkreślić jako przykład dobrej praktyki, który mogą naśladować inne kraje i regiony. Francja jest jedynym krajem i regionem, w którym powszechne jest zastosowanie podejścia polegającego na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL), natomiast w Austrii i Szwajcarii stosuje się je na niektórych obszarach. W Holandii zapewnia się naukę języków imigrantów w ramach programu nauczania i zajęć szkolnych, natomiast w Anglii i Szwajcarii (kanton Zurych) oferuje się ją częściowo w ramach zajęć szkolnych a w innych krajach nauczanie tych języków odbywa się w ramach zajęć ponadprogramowych. W Anglii, we Francji, w Holandii i Szkocji nie ma wymogów co do minimalnej liczby osób w grupie, natomiast w Szwajcarii i Danii liczba ta wynosi co najmniej pięć, natomiast w Austrii i Estonii co najmniej 10. Rozwijanie umiejętności językowej monitoruje się za pomocą ustandaryzowanych testów na poziomie kraju w Anglii, na poziomie szkoły w Austrii, Danii, Francji, Holandii i Szwajcarii, natomiast w Estonii i Szkocji takie postępy nie są sprawdzane. Estonia i Holandia to jedyne kraje i regiony, w których określono poziom zaawansowania językowego, jaki ma być osiągnięty na poziomie kraju. Pełne finansowanie z budżetu państwa dostępne jest w przypadku nauczania języków imigrantów w Austrii, Danii, Anglii, Holandii i Szkocji. We Francji i w Szwajcarii

nauka jest finansowana przez kraje, z których pochodzą dzieci imigrantów, natomiast w Estonii odpowiednie koszty ponoszą rodzice. Jedynymi krajami, w których zapewnia się naukę języków imigrantów zarówno w szkole podstawowej jak i średniej, są Austria, Dania, Francja i Szwajcaria.

Ogólne informacje na temat języków innych niż narodowe, których naukę zapewnia się w szkole średniej

Poza obrębem szkoły podstawowej trudniej jest określić kwestię zapewniania nauki języków obcych, regionalnych i mniejszościowych, ponieważ grupy docelowe są coraz częściej trudniejsze do określenia i coraz częściej dochodzi do sytuacji, kiedy uczniom, którzy uniezależnili się od środowiska, w którym mówi się językiem używanym w ich domach, zapewnia się naukę *języków innych niż ich język narodowy (languages other than the national language (LONL))*. Pomimo tych trudności byliśmy w stanie utrzymać nasze wyjściowe rozróżnienie między językami obcymi, regionalnymi i mniejszościowymi a językami imigrantów, którego używaliśmy w celu opisania sprawy zapewniania ich nauczania w instytucjach przedszkolnych i szkole podstawowej, mając na uwadze to, że te kategorie przenikają się wzajemnie. W Tabeli 26 porównano kwestię zapewniania nauki w (głównie) językach regionalnych i narodowych, (w głównie) języków obcych i (głównie) języków imigrantów w 24 krajach i regionach na podstawie raportów naszych analityków.

Tabela 27: Porównanie kwestii zapewniania nauki w (głównie) języków regionalnych i narodowych, (głównie) języków obcych i (głównie) języków imigrantów w szkołach średnich (naukę języków obcych zaznaczonych czcionką pochyłą zapewnia się wyłącznie na wyższym etapie szkoły średniej) w 24 krajach i regionach

Kraj/region	(głównie) Języki regionalne i mniejszościowe	(głównie) Języki obce	(głównie) Języki imigrantów
Austria	chorwacki w Burgenlandzie, czeski, węgierski, romski, słowacki, słoweński	Obowiązkowe 2 spośród angielskiego, francuskiego, włoskiego, hiszpańskiego	albański, bośniacki, serbski, chorwacki, polski, rosyjski, turecki
Kraj Basków	baskijski	Obowiązkowy angielski, niemiecki Opcjonalny arabski, francuski, włoski, rosyjski, turecki	–
Bośnia i Hercegowina	bośniacki, serbski, chorwacki jako inne języki narodowe	Obowiązkowy angielski, niemiecki Opcjonalny arabski, francuski, włoski, rosyjski, turecki	–
Bułgaria	armeński, hebrajski, romski, turecki	Obowiązkowy 1–2 spośród chorwackiego, czeskiego, angielskiego, francuskiego, niemieckiego, włoskiego, japońskiego, koreańskiego, polskiego, rumuńskiego, rosyjskiego, serbskiego, słowackiego, hiszpańskiego Opcjonalny inne do wyboru spośród tych podanych wyżej	–
Katalonia	kataloński wszędzie, aranes oksytański w Val d'Aran	Obowiązkowy jeden spośród angielskiego, francuskiego, czasem niemieckiego i włoskiego Opcjonalny starożytna greka, łacina i inne	–
Dania	–	Obowiązkowy angielski Opcjonalny starożytna greka, chiński, francuski, niemiecki, włoski, japoński, taciński, rosyjski, hiszpański	arabski, turecki
Anglia	–	Obowiązkowy jeden język do 14. roku życia, może to być jakiegokolwiek język żywy (z odpowiednią akredytacją); głównymi językami są francuski, niemiecki, hiszpański, ale także arabski, włoski, japoński, mandaryński, polski, portugalski, rosyjski, turecki i urdu.	arabski, chiński, urdu
Estonia	–	Obowiązkowe dwa spośród angielskiego, francuskiego, niemieckiego, rosyjskiego	chiński, fiński, szwedzki

Kraj/region	(głównie) Języki regionalne i mniejszościowe	(głównie) Języki obce	(głównie) Języki imigrantów
Francja	<i>alzacki/niemiecki, baskijski, bretoński, korsykański, oksytański, mozelski, kreolski, tahitański, języki melanezyjskie (Ajie, Drehu, Nengone, Paici)</i>	Obowiązkowy dwa spośród 19: angielskiego, hiszpańskiego, niemieckiego, arabskiego, chińskiego, włoskiego, portugalskiego, rosyjskiego, duńskiego, holenderskiego, greckiego, hebrajskiego, japońskiego, norweskiego, polskiego, szwedzkiego, tureckiego, starożytnej greki i łaciny; inne języki, takie jak języki regionalne, są opcjonalne	arabski, chorwacki, włoski, portugalski, serbski, hiszpański i turecki
Fryzja	fryzyjski tylko we Fryzji	zob. Holandia	–
Grecja	–	Obowiązkowy angielski Opcjonalny francuski, niemiecki	–
Węgry	romski, Boyash	Obowiązkowy 1–2 spośród <i>chińskiego</i> , angielskiego, francuskiego, niemieckiego, włoskiego, rosyjskiego, hiszpańskiego, <i>łacińskiego</i>	–
Włochy	albański, kataloński, chorwacki, franko-prowansalski, francuski, friuński, niemiecki, grecki, ladino, oksytański, sardyński, słoweński	Obowiązkowy angielski i inny język obcy	–
Litwa	rosyjski, polski, hebrajski, białoruski	Obowiązkowy jeden spośród angielskiego, francuskiego, niemieckiego Opcjonalne inne języki	–
Holandia	fryzyjski tylko we Fryzji	Obowiązkowy <i>angielski plus inny język na najwyższym etapie szkoły średniej</i> Opcjonalny <i>starożytna greka, chiński, francuski, niemiecki, włoski, rosyjski, łaciński, hiszpański</i>	arabski, turecki
Irlandia Północna	irlandzki	Obowiązkowy jeden język do 14. roku życia, zwykle francuski, niemiecki lub hiszpański	–
Polska	–	Obowiązkowy dwa spośród angielskiego, francuskiego, niemieckiego, włoskiego, rosyjskiego, hiszpańskiego	–
Portugalia	mirandyjski	Obowiązkowy dwa spośród angielskiego, francuskiego, niemieckiego, hiszpańskiego, <i>łacińskiego, greckiego</i>	–
Rumunia	bułgarski, chorwacki, węgierski, włoski, polski, romski, rosyjski lipowański, słowacki, serbski, turecki, ukraiński	Obowiązkowy dwa spośród angielskiego, francuskiego, niemieckiego, włoskiego, portugalskiego, rosyjskiego, hiszpańskiego	–
Szkocja	gaelicki szkocki	Opcjonalny jeden spośród: francuskiego, niemieckiego lub hiszpańskiego, włoskiego i chińskiego.	chiński, rosyjski, urdu
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	walencki tylko w Walencji	Obowiązkowy jeden spośród angielskiego, francuskiego, niemieckiego.	–
Szwajcaria	francuski, niemiecki, włoski jako inne języki narodowe	Obowiązkowy 1–2 spośród angielskiego, greckiego, łacińskiego, hiszpańskiego:	W Zurychu: albański, bośniacki, chiński, chorwacki, fiński, francuski, grecki, węgierski, włoski, koreański, kurdyjski, portugalski, rosyjski, serbski, słoweński, hiszpański, szwedzki, turecki W Genewie: albański, arabski, włoski, portugalski, hiszpański, turecki
Ukraina	białoruski, bułgarski, krymsko-tatarski, gagauski, niemiecki, grecki, hebrajski, węgierski, mołdawski, polski, rosyjski, rumuński, słowacki	Obowiązkowy 1–2 spośród angielskiego, francuskiego, niemieckiego lub hiszpańskiego: w zależności od szkoły Opcjonalny armeński, czeski, koreański, turecki, wietnamski: jako języki ponadprogramowe	–
Walia	walijski	Obowiązkowy jeden język do 14. roku życia, spośród francuskiego, niemieckiego, hiszpańskiego	–

Językami obcymi, których naukę zapewnia się najczęściej, są języki: angielski, niemiecki i francuski, chociaż oferuje się także inne języki europejskie, takie jak hiszpański i włoski. Niektóre języki imigrantów takie jak arabski, chorwacki, polski, rosyjski i turecki oferuje się w ramach opcjonalnych języków obcych, a w szkołach średnich we Francji i Holandii języki: arabski i turecki mają bardzo silną pozycję, ponieważ są one przedmiotami egzaminacyjnymi. We Francji oferuje się największą liczbę języków i wszyscy uczniowie mogą wybierać spośród szerokiej gamy języków takich jak nowożytny języki europejskie, popularne języki azjatyckie, czyli język japoński i chiński, a także języków regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów. Według badań, w Austrii i Holandii również oferuje się szeroki wybór języków. Nauka języka rosyjskiego zapewniona jest oczywiście na dużą skalę w krajach Europy Wschodniej w ramach nauki języka regionalnego i mniejszościowego lub języka obcego. W Anglii, Irlandii Północnej, Szkocji i Walii najbardziej popularne są języki: francuski, niemiecki i hiszpański, chociaż zapewnia się również naukę języków imigrantów czasami w edukacji głównego nurtu, jak i – co zdarza się częściej – w tzw. edukacji uzupełniającej.

Kwalifikacje i rozwój zawodowy nauczycieli w szkołach średnich

Tak jak oczekiwano, według naszych raportów w szkołach średnich istnieją o wiele wyższe wymagania niż w szkołach podstawowych, jeśli chodzi o kwalifikacje i rozwój zawodowy nauczycieli. W ankietach przeprowadzanych na rzecz projektu „Europa Bogata Językami” pytaliśmy o:

- Kwalifikacje nauczycieli,
- Zapewnienia im szkoleń, zanim rozpoczną pracę, a także w jej trakcie,
- Mobilność nauczycieli języków obcych,
- Poziom języka, jaki jest od nich wymagany,
- Kroki podejmowane w celu zwiększenia liczby nauczycieli tam, gdzie istnieje ich niedobór.

Tabela 28 zawiera rezultaty dotyczące wszystkich czterech typów językowych dostępnych w szkołach średnich we wszystkich krajach i regionach. Trzeba mieć na uwadze, że nie wszystkie typy języków oferuje się we wszystkich krajach, co tłumaczy niskie liczby dotyczące szczególnie języków imigrantów, których naukę zapewnia się w 8 krajach i regionach.

Tabela 28: Kwalifikacje i rozwój zawodowy nauczycieli w szkołach średnich w 24 krajach i regionach

Kryteria	Odpowiedzi	JN	J R/M	JO	JI	Odpowiedzi	JN	J R/M	JO	JI	Odpowiedzi	JN	J R/M	FL	IL
Kwalifikacje nauczycieli	nauczyciele języka	23	16	22	3	nauczyciele klas	1	3	2	3	brak konkretnych kwalifikacji	0	5	0	18
Szkolenia przed podjęciem przez nich pracy	związane z przedmiotem	22	17	22	3	ogólne	2	2	2	2	brak	0	5	0	19
Szkolenia w trakcie pracy	związane z przedmiotem	19	14	20	3	ogólne	5	5	4	5	brak	0	5	0	16
Poziom, jaki ma być osiągnięty	według to cęfr	4	nd.	8	nd.	standardy krajowe/regionalne	13	nd.	13	nd.	brak	7	nd.	4	nd.
Kroki podjęte w celu zwiększenia liczby nauczycieli	działania strukturalne	7	8	10	1	kampanie	2	0	1	1	brak konkretnych działań	15	16	13	22
Mobilność nauczycieli	jako część szkolenia	nd.	nd.	2	nd.	nieformalne wsparcie finansowe	nd.	nd.	17	nd.	brak	nd.	nd.	5	nd.

W 23 krajach i regionach na 24, które biorą udział w projekcie, dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego jest zapewnianie przez wykwalifikowanych języków, a tylko w Estonii przez ogólnie wykwalifikowanych nauczycieli. Zapewnia się także szkolenia nauczycielom, zanim podejmą pracę, jak i w jej trakcie. Nauczyciele, którzy nie są rodzimymi użytkownikami danych języków narodowych, muszą osiągnąć w nim pewną biegłość w przypadku 17 krajów i regionów, chociaż tylko w 4 określa się te poziomy według kwalifikacji CEFR – w Kraju Basków (B2), Estonii (C1), we Włoszech (C2) i Szwajcarii (Zurych i Ticino) (C2). W 7 krajach i regionach nie obowiązują takie standardy.

Nauczyciele języków obcych są również dobrze wykwalifikowani i tylko w Estonii i Irlandii Północnej ogólnie wykwalifikowani nauczyciele przedmiotów uczą języków obcych, chociaż według raportów we Włoszech i Grecji nauczycielom zapewnia się ogólne szkolenia zanim podejmą pracę, a nie bezpośrednio związane z przedmiotem, którego mają uczyć. Dla nauczycieli szkół średnich istnieje trochę bardziej zorganizowane wsparcie, jeśli chodzi o ich mobilność, niż w przypadku nauczycieli szkół podstawowych. Nauczyciele z Austrii i Katalonii według raportów spędzają semestr zagranicą w ramach szkolenia przed podjęciem pracy lub w jej trakcie. W 17 innych krajach i regionach nauczyciele dostają na realizację swoich inicjatyw wsparcie, natomiast nauczyciele z takich krajów jak Estonia, Francja, Włochy, Portugalia i Rumunia, rzadziej spędzają czas w kraju, którego języka uczą. Zgodnie z rekomendacjami Unii Europejskiej i Rady Europy, od nauczycieli języków obcych w większości krajów i regionów wymaga się osiągnięcia pewnego poziomu biegłości w danym języku obcym, który określa się na podstawie kryteriów CEFR w 8 krajach i regionach, co pokazuje Tabela 29:

Tabela 29: Poziom biegłości językowej wymagany od nauczycieli języków obcych uczących w szkołach średnich w ośmiu krajach i regionach

Kraj/region	Poziom biegłości językowej wymagany od nauczycieli języków obcych uczących w szkołach średnich
Austria	C1
Kraj Basków	B2
Bułgaria	B2–C1
Katalonia	C1–C2
Estonia	C1
Węgry	C1
Rumunia	C1
Szwajcaria	Kanton Zurych: C2

Poziom C1 zdaje się być najczęściej wymagany poziomem, chociaż za właściwy we Francji i Kraju Basków uważa się poziom B2. Wymagania co do tego są wyższe w Katalonii i Szwajcarii (kanton Zurych), gdzie od nauczycieli wymaga się znajomości języka na poziomie C2.

Nauczycielami języków regionalnych i mniejszościowych w każdym kraju i regionie są wykwalifikowani nauczyciele języków z wyjątkiem Fryzji, w której kursy prowadzą ogólnie wykwalifikowani nauczyciele języków. We wszystkich krajach i regionach nauczycielom zapewnia się również szkolenia zanim podejmą pracę, jak i w jej trakcie.

Jedynie w Austrii, Danii i Holandii zajęcia w językach imigrantów przeprowadzają wykwalifikowani nauczyciele danego przedmiotu, natomiast w Estonii, Francji i Szwajcarii zatrudnia się nauczycieli wykwalifikowanych ogólnie.

Podobnie jak w przypadku nauczycieli pracujących w szkole podstawowej, w wielu krajach brakuje nauczycieli języków. Podejmuje się specjalnie działania mające na celu rekrutację profesjonalistów z odpowiednimi kwalifikacjami, a także zachęca się ludzi do przekwalifikowania się do zawodu nauczyciela języków. Kraje i regiony, w których przeprowadza się takie kampanie rekrutacyjne, zestawione są w Tabeli 30.

Tabela 30: Kraje i regiony, w których stwierdzono niedobór nauczycieli języka, i w których aktywnie się ich rekrutuje

Nauczyciele języków narodowych	Nauczyciele języków obcych	Nauczyciele języków regionalnych i mniejszościowych	Nauczyciele języków imigranckich
Kraj Basków	Kraj Basków	Kraj Basków	Anglia
Anglia	Bułgaria	Fryzja	Szkocja
Estonia	Anglia	Irlandia Północna	
Fryzja	Fryzja	Rumunia	
Holandia	Węgry	Szkocja	
Irlandia Północna	Litwa	Hiszpania	
Rumunia	Holandia	Szwajcaria	
Szkocja	Rumunia	Walia	
Szwajcaria	Szwajcaria		
	Szwajcaria		
	Walia		

Szkocja to jedyny kraj lub region, w którym, według raportów, aktywnie rekrutuje się nauczycieli języków każdej kategorii, natomiast w Kraju Basków, Anglii, Rumunii i Szwajcarii 3 z 4 kategorii języków.

2.5 Perspektywy dotyczące edukacji na etapie przedszkolnym, szkoły podstawowej i szkoły średniej

Niniejszy podrozdział zawiera perspektywę dotyczącą trzech ważnych obszarów, których znaczenie podkreśla się w dokumentach Unii Europejskiej i Rady Europy:

- podejścia polegającego na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL)
- mobilności nauczycieli języków obcych
- ogólnego uznania kwestii wielojęzyczności i różnorodności w szkołach

Nauka języka zintegrowana z treścią innego przedmiotu (CLIL)

Zintegrowana nauka języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL) polega na tym, że uczniowie uczą się przedmiotów ścisłych lub np. geografii w innym języku, do czego bardzo mocno się zachęca, tłumacząc to w ten sposób, że jest to wydajny i skuteczny sposób na rozwijanie kompetencji komunikacyjnych uczniów. Kwestię zintegrowanej nauki języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL) poruszyliśmy już w osobnych podrozdziałach dotyczących szkół podstawowych

i średnich, a w Tabeli 31 zamieściliśmy informacje dotyczące obu tych typów szkół. Zapytaliśmy naszych analityków o zakres zintegrowanej nauki języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL), tzn. czy jest on powszechny, lokalny, czy w ogóle nie jest stosowany w krajach i regionach biorących udział w projekcie. Całkowita liczba krajów i regionów, w których oferuje się każdy typ języka, jest zaznaczona w nawiasach.

Tabela 31: Liczba krajów i regionów, w których, według raportów, stosuje się zintegrowaną naukę języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL) w szkołach podstawowych i średnich (liczby to liczby krajów i regionów)

Kraj/ region	Edukacja w szkole podstawowej			Edukacja w szkole średniej		
	Język obcy (23)	Język regionalny i mniejszościowy (22)	Język imigrantów (5)	Język obcy (24)	Język regionalny i mniejszościowy (19)	Język imigrantów (8)
Rozpowszechniona	1	12	1	1	10	1
Lokalna	13	6	3	14	7	2
Brak	9	4	1	9	2	5

Tak jak oczekiwano, podejście polegające na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu (CLIL) jest rozpowszechnione głównie w przypadku nauczania języków regionalnych i mniejszościowych, ponieważ to te języki są zwykle językami, którymi uczniowie posługują się w domu, i którymi już są w stanie posługiwać się płynnie. W przypadku nauczania języków obcych w bardzo niewielu krajach i regionach zintegrowana nauka języka wraz z treścią innego przedmiotu nie jest powszechną praktyką z powodu niższych kompetencji komunikacyjnych wśród uczniów. Jest ona stosowana tylko w Hiszpanii w szkołach podstawowych i we Francji w szkołach średnich. Jednakże fakt, że w 13 krajach i regionach według raportów można mówić o lokalnych inicjatywach użycia tego podejścia w szkołach podstawowych, a w 14 o inicjatywach użycia tego podejścia w szkołach średnich, sugeruje, że istnieją już dobre praktyki, i że pomocne byłyby dalsze badania porównujące różne podejścia, badające kwestię rozwoju zawodowego nauczycieli i przygotowania materiałów do nauki. Spośród niewielu krajów i regionów, w których oferuje się naukę języków imigrantów, to w Hiszpanii szeroko stosuje się podejście polegające na zintegrowanej nauce języka wraz z treścią innego przedmiotu w szkołach podstawowych i we Francji w szkołach średnich, co pozwala sugerować, że w krajach tych nabyto wiedzę specjalistyczną na temat tego podejścia.

Mobilność nauczycieli języków obcych

Nauczycieli bardzo mocno zachęca do mobilności *Program uczenia się ustawicznego* Unii Europejskiej. W naszej ankiecie zapytaliśmy naszych analityków o szanse, jakie daje się nauczycielom w danym kraju i regionie do spędzenia czasu w kraju, którego języka zamierzają uczyć zarówno w ramach szkoleń zanim podejmą pracę, jak i w jej trakcie. Analityków pytano, czy w danym kraju i regionie

a) włącza się takie programy do strukturalnych programów szkolenia zawodowego, w ramach których nauczyciele spędzają co najmniej jeden semestr w kraju docelowym,

b) nie włącza się takich programów, ale zachęca się nauczycieli do podjęcia inicjatyw i proponuje im na ten cel wsparcie finansowe lub

c) nie stosuje się żadnego z tych rozwiązań.

Rezultaty zawarte są w Tabeli 32.

Tabela 32: Ogólne informacje na temat mobilności nauczycieli języków obcych pracujących w szkołach podstawowych i średnich w 24 krajach i regionach

	Nauczyciele szkół podstawowych	Nauczyciele szkół średnich
Programy zorganizowane – co najmniej jeden semestr w kraju docelowym	Katalonia, Szwajcaria	Austria, Katalonia, Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla), Szwajcaria
Wsparcie inicjatyw indywidualnych	Anglia, Austria, Kraj Basków, Bośnia i Hercegowina, Dania, Estonia, Grecja, Węgry, Litwa, Polska, Szkocja, Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla), Ukraina	Anglia, Irlandia Północna, Szkocja, Walia, Kraj Basków, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Dania, Fryzja, Grecja, Węgry, Litwa, Holandia, Polska, Ukraina
Żadne z powyższych	Bułgaria, Francja, Fryzja, Włochy, Holandia, Irlandia Północna, Portugalia, Rumunia, Walia	Estonia, Francja, Włochy, Portugalia, Rumunia,

Jedynie w Katalonii i Szwajcarii zapewnia się zorganizowane programy mobilności nauczycieli pracujących zarówno w szkole podstawowej jak i średniej, chociaż w połowie krajów, w których przeprowadzono badania, zapewnia się wsparcie finansowe nauczycielom pracującym w obu typach szkół. Okazuje się, że w zaskakująco dużej liczbie krajów nie wspiera się mobilności nauczycieli pracujących w szkołach podstawowych i średnich, a powody, które to wyjaśniają, powinny stać się przedmiotem dalszych dyskusji.

Ogólne uznanie kwestii wielojęzyczności i różnojęzyczności w szkołach

Organizacja nauki wielojęzycznej i różnojęzycznej, a także rozwój zawodowy nauczycieli, które mają na celu zapewnienie różnorodności lingwistycznej i kulturowej stanowią coraz większe wyzwania w systemie edukacji państwowej. Mając na uwadze fakt, że prawie we wszystkich szkołach można się uczyć tak wielu języków, którymi uczniowie posługują się w domu, trzeba powiedzieć, że dokumenty Unii Europejskiej i Rady Europy podkreślają znaczenie uznania istnienia różnojęzyczności wśród uczniów w odniesieniu do uczenia się i nauczania języków, a także rozwoju zawodowego nauczycieli tak, aby mogli oni wykorzystywać tę różnojęzyczność na zajęciach. Trudno ocenić, do jakiego stopnia to już się odbywa, ale z pewnością stanowiłoby to interesującą kwestię do zbadania. Jednak do celów informacyjnych, poprosiliśmy naszych analityków o ocenę, do jakiego stopnia kwestia ta jest popularna w danym kraju i regionie.

Rezultaty prezentuje Tabela 33.

Tabela 33: Uznanie wielojęzyczności i różnojęzyczności w instytucjach przedszkolnych, w szkołach podstawowych i średnich w 24 krajach i regionach (liczby odnoszą się do liczby krajów i regionów)

Stopień uznania	Spójne zintegrowane podejście			Podejście nieformalne			Nie uznane		
	Instytucje przedszkolne	Szkoły podstawowe	Szkoły średnie	Instytucje przedszkolne	Szkoły podstawowe	Szkoły średnie	Instytucje przedszkolne	Szkoły podstawowe	Szkoły średnie
Uznanie istnienia grupy uczniów wielojęzycznych i różnojęzycznych	8	11	9	15	11	11	1	2	4
Szkolenie nauczycieli, aby potrafili wykorzystać fakt istnienia takiej grupy	7	8	4	14	12	16	3	4	4

Według raportów, w większości krajów i regionów formalnie lub nieformalnie uznaje się fakt istnienia wielojęzyczności w społeczeństwie i różnojęzyczności wśród uczniów na wszystkich etapach edukacji, chociaż podejście do kwestii rozwoju zawodowego nauczycieli jest bardziej nieformalne, zwłaszcza w szkole średniej. Według raportów, kraje i regiony, w których istnieje spójne i zintegrowane podejście we wszystkich trzech domenach edukacyjnych, to Rumunia, Hiszpania i Walia. W Bośni i Hercegowinie, Anglii, Francji i Szkocji poziom uznania wielojęzyczności i różnojęzyczności jest wyższy w instytucjach przedszkolnych i w szkołach podstawowych niż w szkołach średnich, natomiast w szkołach średnich jest on wyższy w Holandii i Szwajcarii.

2.6 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Języki na poziomie dalszym

Kształcenie na poziomie dalszym zwane powszechnie kształceniem i szkoleniem zawodowym (Vocational Education and Training – VET) jest szczególnie ważnym elementem strategii Unii Europejskiej Europa 2020. Komisja Europejska blisko współpracuje z państwami członkowskimi w celu zapewniania nauki w całej Europie na podstawie procesu kopenhaskiego ustalonego w 2002 r. przez Radę Unii Europejskiej. W swoim komunikacie z 2008 r. Komisja Europejska podkreślała znaczenie kształcenia ustawicznego, rolę kształcenia i szkolenia zawodowego w dalszym rozwoju Europy i zapewniania szans uczenia się języków w takich instytucjach. W celu finansowania kursów rozwijania umiejętności językowych przydatnych w danym zawodzie, uruchomiono specjalne fundusze strukturalne Unii Europejskiej.

Komunikat Komisji Europejskiej z 2010 r. pt. „Nowy bodziec do europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego służący wspieraniu strategii Europa 2020” wzywa do przyjęcia strategicznego podejścia do kwestii mobilności w ramach kształcenia i szkolenia zawodowego i zaleca, aby w ramach wszystkich kursów oferować uczestnikom okresową naukę lub szkolenia w innych krajach, w trakcie których o wiele większy nacisk położony byłby na naukę języka. Jest to szczególnie ważne dla tych, którzy uczą się po to, aby później pracować w branżach przemysłowych lub takich sektorach jak bankowość, turystyka, czy handel międzynarodowy. Ponieważ większość instytucji zajmujących się szkoleniem zawodowym oferuje programy szkoleniowe osobom bezrobotnym i nowoprzybyłym, wsparcie w nauce języka narodowego jest również kwestią niebywale istotną.

Rekomendacja 98 (6) Rady Europy z 1998 r. także podkreślała znaczenie nauki języka obcego w celach zawodowych i wzywała instytucje do tego, aby zapewniały one kursy, podczas których w równym stopniu uczyłyby się języka ogólnego i specjalistycznego potrzebnego w danej pracy, które odpowiednio przygotowują słuchaczy do uczestnictwa w projektach międzynarodowych, i które przygotowują ich do podjęcia danej pracy a także zachęcają do mobilności.

Celem badań w ramach projektu „Europa Bogata Językami” było zebranie informacji na temat tego zakresu i typu języków, których nauka jest zapewniana przez instytucje zajmujące się kształceniem i szkoleniem zawodowym w całej Europie. Aby tego dokonać, nasi analitycy zbierali podstawowe dane bezpośrednio z instytucji w największych centrach zajmujących się kształceniem i szkoleniem zawodowym (w sumie w 69) w 67 miastach, które brały udział w projekcie (zob. Tabela 4 w Podrozdziale 1.5).

Dodatkowe wsparcie nauki języka narodowego w instytucjach kształcenia i szkolenia zawodowego (VET)

Aby zebrać informacje na temat poziomu wsparcia w nauce języka narodowego, nasi analitycy zapytali w instytucjach o:

- Zróżnicowanie grup docelowych
- Stopień urozmaicenia programów oferowanych osobom szkolonym
- To, do jakiego stopnia korzysta się z jasno określonego programu nauczania
- Wsparcie w rozwijaniu umiejętności przydatnych w pracy i w podwyższaniu kwalifikacji w sensie ogólnym
- Typy źródeł finansowania
- Szanse szkoleń w miejscu pracy
- Użycie instrumentów oferowanych przez Unię Europejską.

Wyniki zaprezentowano w Tabeli 34.

Tabela 34: Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego w instytucjach kształcenia i szkolenia zawodowego (VET) (N=69 instytucji)

Zakres	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba	Odpowiedzi	Liczba
Grupy docelowe	wszyscy	37	ograniczony dostęp	9	nie określone	23
Wybór programów oferujących wsparcie w nauce języka	szeroki	30	ograniczony	24	brak	15
Program nauczania	spójny i jasno określony	43	ogólny	8	brak wytycznych	18
Typy kursów	kursy języka ogólnego i specjalistycznego, przydatnego w danej pracy	34	tylko kursy ogólne	13	tylko kursy języka specjalistycznego, przydatnego w danej pracy	7
Finansowanie dostępne z budżetu państwa	pełne	39	częściowe	10	brak	19
Okresy szkoleń w firmach	jako część kursu	13	opcjonalne	3	brak	53
Korzystanie z instrumentów oferowanych przez unię europejską	tak	0			nie	69

Według informacji zebranych przez naszych analityków, 30 z 69 instytucji zajmujących się kształceniem i szkoleniem zawodowym, w których przeprowadzono badania, oferuje ich uczestnikom szeroką gamę programów wsparcia w nauce języków narodowych, w których można uczyć się zarówno podstawowych umiejętności komunikacyjnych, jak i rozwijać umiejętności na poziomie zaawansowanym, w 24 instytucjach wybór takich programów jest ograniczony, a w 15 instytucjach nie zapewnia się ich wcale. W ponad połowie instytucji stosuje się spójny i jasno określony program nauczania, w 34 instytucjach (czyli w prawie połowie) zapewnia się zarówno kursy języka specjalistycznego, jak i ogólnego, natomiast w 7 oferuje się jedynie kursy języka specjalistycznego. W 39 instytucjach dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego jest w pełni finansowane, natomiast w 10 instytucjach jest ono finansowane częściowo. Mimo że w dokumentach Unii Europejskiej zachęca się do oferowania pracownikom szkoleń w firmach zarówno w celu poszerzenia doświadczenia, jak i rozwijania umiejętności językowych, według raportów tylko w 13 instytucjach z ogólnej liczby 69 nawiązuje się relacje partnerskie z firmami w celu zapewnienia tego. Zdaje się, że żadna z tych instytucji nie korzysta z instrumentu jakim jest „Europejski System Transferu Osiągnięć w Kształceniu i

Szkoleniu Zawodowym” (ECVET) lub „Euro-pass” w celu określania i stosowania wyników uczenia się w programach języków narodowych, i na tej podstawie należy założyć, że ten instrument nie jest znany w instytucjach, w których przeprowadzono badania.

Języki inne niż narodowe w kształceniu na etapie dalszym

Aby zbadać, do jakiego stopnia zapewnia się naukę języków obcych, regionalnych, mniejszościowych i języków imigrantów zapytaliśmy instytucje o:

- Liczbę języków, jaką mają w ofercie
- Typy dostępnych programów
- To, do jakiego stopnia dostępny jest jasno określony program nauczania
- Stosowanie kryteriów Poziomu biegłości językowej (CEFR) (w przypadku języków obcych)
- Dostępność finansowania z budżetu państwa.

Rezultaty zebrane są w Tabeli 35.

Tabela 35: Organizacja nauczania języków obcych, regionalnych, mniejszościowych i języków imigrantów w kształceniu na etapie dalszym (N=69 instytucji)

Kryteria	Odpowiedzi	JO	J R/M	Jl	Odpowiedzi	JO	J R/M	Jl	Odpowiedzi	JO	J R/M	Jl
Liczba oferowanych języków	>4 języki	15	0	1	3–4 języki	22	3	1	1–2 języki	25	22	2
Wybór programów	szeroki wybór	41	17	2	ograniczony wybór	18	7	2	nie określony	10	45	65
Program nauczania	spójny i jasno określony	50	18	1	ogólny	11	5	3	nie określony	8	46	65
Stosowanie kryteriów CEFR	w pełnym zakresie	26	nd.	nd.	standardy krajowe	27	nd.	nd.	nie określony	16	nd.	nd.
Finansowanie dostępne z budżetu państwa	brak opłat	38	13	1	częściowe opłaty	22	11	1	opłaty pełne	9	45	67

Jeśli chodzi o organizację nauczania języków obcych w znaczeniu ogólnym, sytuacja jest podobna jak w innych sektorach edukacji, w których największe wsparcie zapewnia się w nauce języków narodowych i obcych, a następnie w nauce języków regionalnych i mniejszościowych, a najmniejsze – w nauce języków imigrantów.

W 62 instytucjach z całkowitej liczby 69, w których przeprowadzono badania, oferuje się naukę języków obcych. W 15 instytucjach według raportów zapewnia się naukę więcej niż 4 języków, w 22 – 3–4 języków, a w 25 – 1–2 języków. W 41 instytucjach wybór programów jest bardzo szeroki: w ich trakcie można się uczyć rozwijania podstawowych do zaawansowanych umiejętności językowych, natomiast w 18 instytucjach można uczyć się jedynie podstawowych umiejętności językowych. W 50 instytucjach, co jest bardzo wysoką liczbą, używa się spójnych i jasno określonych programów nauczania, a w 26 instytucjach kursy opiera się o kryteria biegłości językowej CEFR. W 38 instytucjach uczestnicy nie płacą za udział w takich kursach, natomiast trzeba za nie płacić w 22 instytucjach.

Inaczej jest w przypadku języków regionalnych i mniejszościowych: zaledwie w 24 instytucjach pokrywa się takie koszty, a tylko w 13 pokrywa się takie koszty w pełni. Kraje i regiony, w których zapewnia się kursy języków regionalnych i mniejszościowych we wszystkich 3 instytucjach zapewniających kształcenie i szkolenie zawodowe, w których przeprowadzono badania, to Kraj Basków, Katalonia, Węgry, Irlandia Północna i Walia. W Bośni i Hercegowinie i Szwajcarii zapewnia się kursy języków oficjalnych we wszystkich trzech instytucjach.

Naukę języków imigrantów oferuje się jedynie w 4 badanych instytucjach, po jednej w Austrii, Anglii, we Włoszech i w Walii.

Tabela 36 zawiera informacje porównawcze na temat zapewniania nauki języków regionalnych i mniejszościowych, (w większości) języków obcych i (w większości) języków imigrantów w 69 badanych instytucjach oferujących kształcenie i szkolenie zawodowe w wybranych przez nas 67 miastach według raportów naszych analityków.

Tabela 36: Informacje porównawcze na temat zapewniania nauki (głównie) języków regionalnych i mniejszościowych, (głównie) języków obcych i (głównie) języków imigrantów w instytucjach zajmujących się kształceniem i szkoleniem zawodowym (trzy w każdym kraju)

Kraj/region	(głównie) Języki regionalne i mniejszościowe	(głównie) Języki obce	(trzy w każdym kraju) (głównie) Języki imigrantów
Austria	–	angielski, arabski, chiński, czeski, francuski, hiszpański, holenderski (tylko e-learning), japoński, niemiecki, polski, rosyjski, rumuński, słowacki, słoweński, węgierski, włoski	bośniacki, chorwacki, serbski, turecki
Kraj Basków	baskijski	angielski, francuski	–
Bośnia i Hercegowina	bośniacki, serbski, chorwacki, jako inne języki narodowe	angielski, arabski, czeski, francuski, łaćciński, niemiecki, perski, rosyjski, turecki, włoski	–
Bułgaria	–	angielski, chorwacki, francuski, hiszpański, niemiecki, rumuński, rosyjski, turecki, włoski	–
Katalonia	kataloński	angielski, francuski, niemiecki	–
Dania	–	angielski w ramach nauczania przedmiotów poprzez język obcy (CLIL), francuski, hiszpański, niemiecki	–
Anglia	–	francuski, grecki, hiszpański, japoński, niemiecki, portugalski, rosyjski, włoski,	arabski, chiński, turecki, urdu
Estonia	–	angielski, fiński, francuski, niemiecki, rosyjski	–
Francja	korsykański	angielski, arabski, chiński, hiszpański, niemiecki, rosyjski włoski,	–
Grecja	–	angielski	–
Węgry	niemiecki	angielski	–
Włochy	słoweński	angielski, francuski, hiszpański, niemiecki	arabski
Litwa	polski, rosyjski	angielski, francuski, niemiecki	–
Holandia	–	angielski, francuski, hiszpański, niemiecki,	–
Irlandia Północna	irlandzki, ulster scots	francuski, grecki, hiszpański, japoński, niemiecki, polski, portugalski, rosyjski, włoski	arabski, turski, chiński
Polska	–	angielski, francuski, niemiecki, rosyjski	–
Portugalia	mirandyjski	angielski, francuski, hiszpański, niemiecki	–
Rumunia	romski, węgierski	angielski, francuski, niemiecki	–
Szkocja	–	francuski, hiszpański, niemiecki, polski, włoski	–
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	–	angielski, francuski	–
Szwajcaria	francuski, niemiecki, włoski jako inne języki narodowe	angielski, hiszpański	–
Ukraina	języki rosyjskie i ukraińskie	angielski, francuski, niemiecki	–
Walia	walijski	chiński, francuski, grecki, hiszpański, niemiecki, włoski	arabski

Tak jak się spodziewano, najbardziej popularne wśród języków obcych są następujące języki: angielski, francuski, niemiecki i hiszpański, chociaż w niektórych krajach i regionach zapewnia się naukę języka rosyjskiego jako języka regionalnego lub mniejszościowego, a w innych jako języka obcego. W bardzo wielu instytucjach zajmujących się kształceniem i szkoleniem zawodowym oferuje się także naukę języka arabskiego. Zgodnie

z oczekiwaniami, w krajach i regionach, które mają więcej niż jeden język urzędowy, oferuje się najwięcej języków regionalnych i mniejszościowych. Prawdopodobne jest to, że w instytucjach, w których przeprowadzono badania, językiem zajęć są: baskijski, kataloński, irlandzki/ulster scots i walijski, i że języków tych można się uczyć jako przedmiotów.

Języki w szkolnictwie wyższym

Zarówno w dokumentach Unii Europejskiej jak i Rady Europy podkreśla się znaczenie różnorodności językowej, a także rozwijania kompetencji różnojęzycznych na wszystkich etapach kształcenia. Jest to szczególnie ważne w szkolnictwie wyższym, ponieważ stanowi on ostatni etap kształcenia dla osób chcących rozpocząć pracę. Absolwenci uniwersytetów prawdopodobnie dużo podróżują w pracy i regularnie kontaktują się z obcokrajowcami, dlatego ważne jest, aby nabyli oni umiejętności językowe, które będą im to ułatwiać, a także rozwijali wiedzę i umiejętności nabyte na uczelni wyższej. W niektórych uniwersytetach w Europie już teraz wymogiem przyjęcia na wszystkie kierunki jest posiadanie umiejętności językowych, natomiast inne uczelnie zachęcają wszystkich studentów do poświęcenia pewnej ilości czasu w tygodniu na uczęszczanie na kursy językowe.

Rekomendacja 98 (6) Rady Europy z 1998 r. wspiera tworzenie kontaktów i przeprowadzanie wymian między instytucjami i osobami studiującymi na uczelniach wyższych tak, aby zapewnić im w największym zakresie możliwość kontaktu z językiem i kulturą innego kraju. Kwestie nauczania języków w szkolnictwie wyższym są również poruszone w „Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych”, co oznacza, że na prośbę studenta powinna zostać zapewniona mu nauka takiego języka lub nauka poprzez taki język. W przypadku języków obcych oczekuje się, że w szkołach wyższych będzie się stosowało kryteria „Poziomu biegłości językowej” (CEFR) jako główny dokument, na podstawie którego układa się programy nauczania i tworzy kryteria oceny.

Dokumenty Unii Europejskiej w sposób jasny odnoszą się do kwestii zwiększania zakresu i dywersyfikacji kształcenia językowego w szkolnictwie wyższym. Konkluzje Rady Unii

Europejskiej z 2011 r. wzywają państwa członkowskie do zwiększania wysiłków na rzecz osiągnięcia założeń procesu barcelońskiego poprzez lepsze zapewnienie nauczania języków obcych, ulepszenie jego jakości i jego znaczenia w kształceniu ogólnym, zawodowym, szkolnictwie wyższym, a także w kontekście kształcenia ustawicznego. Komunikat Komisji Europejskiej z 2008 r. wzywał także do zapewniania większej mobilności i wymiany osób między instytucjami i tego, aby na uniwersytetach nauczano języków obcych na wszystkich dostępnych kierunkach.

W świetle powyższego, poprosiliśmy naszych analityków o zadanie pytań reprezentantom trzech uniwersytetów publicznych i kształcących w zakresie ogólnym w każdym z wybranych miast, które będą dotyczyły:

- Języków, w jakich prowadzone są zajęcia
- Języków, jakich używa się na stronach internetowych
- Grup docelowych, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego
- Języków, których naukę oferuje się osobom niestudującym na kierunkach językowych
- Zakresu, w którym korzysta się z kryteriów Poziomu biegłości językowej (CEFR), przygotowując programy nauczania i kryteria ocen
- Rekrutacji studentów z zagranicy
- Mobilności studentów studiującym na kierunkach językowych
- Mobilności studentów niestudujących na kierunkach językowych.

Udało nam się zebrać dane z 65 uniwersytetów, a odpowiednie rezultaty zebrane są w Tabeli 37.

Tabela 37: Wielojęzyczność w 65 państwowych uniwersytetach kształcących w zakresie ogólnym

Zakres	Liczba krajów/regionów	Liczba krajów/regionów	Liczba krajów/regionów
Języki, w jakich prowadzone są zajęcia	23 narodowe, obce, regionalne lub mniejszościowe	31 narodowe i obce	11 tylko narodowe
Język używany na stronie internetowej	17 narodowe, obce, regionalne lub mniejszościowe	38 narodowe i obce	10 tylko narodowe
Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	24 wszyscy studenci	38 ograniczone	3 brak
Liczba języków, których naukę oferuje się osobom niestudującym na kierunkach językowych	31 >4	10 3–4	14 1–2
Poziom, jaki ma być osiągnięty przez uczących się języka	34 zgodnie z CEFR	22 w oparciu o standardy krajowe lub instytucjonalne	9 brak
Rekrutacja studentów z zagranicy	33 studenci z zagranicy i imigranci	31 studenci z zagranicy	1 tylko rodzimi użytkownicy języka
Mobilność studentów kierunków językowych	10 obowiązkowa	51 opcjonalna	4 nie oferuje się
Mobilność studentów kierunków niejęzycznych	1 obowiązkowa	60 opcjonalna	4 nie oferuje się

Tak jak oczekiwaliśmy, we wszystkich uniwersytetach europejskich w miastach, w których robiliśmy badania, przedmiotów naucza się w języku narodowym, ponieważ w większości przypadków jest to główny język, którym posługują się studenci, i który jest oficjalnym językiem urzędowym. W większości instytucji, w których przeprowadzono badania, używa się także innych języków. To, w jakich językach prowadzone są zajęcia, a także dokładny opis tego, jak te języki zmienia się na inne z powodu globalizacji zarówno badań ekonomicznych jak i akademickich, powinny stać tematami dalszych analiz. Wydaje się, że międzynarodowa mobilność studentów i pracowników, a także potrzeba przyciągnięcia zagranicznych studentów, sprawiają, że język angielski staje się językiem drugim w wielu uniwersytetach europejskich i wiele podręczników pisze się również w tym języku.

Wiele obiecującym faktem jest to, że strony językowe 55 z 65 zbadanych uniwersytetów są w różnych językach, a strony internetowe zaledwie 10 szkół wyższych są wyłącznie w języku narodowym. Jest to oznaką tego, że w większości uniwersytetów europejskich podejmuje się intensywne wysiłki mające na celu promowanie różnorodności i przyciągnięcie jak najbardziej różnorodnej grupy studentów. W ankietach projektu „Europa Bogata Językami” nie uchwycono tego, w jakich konkretnie językach tworzy się strony internetowe i jest to kwestia do dalszego zbadania.

Jeśli chodzi o zapewnienie dodatkowego wsparcia w nauce języka narodowego, które jest ważne nawet na tym etapie po to, aby zapewnić wszystkim studentom szansę osiągnięcia przez nich dobrego poziomu zaawansowania, w 24 uniwersytetach spośród przebadanych 65, zapewnia się wsparcie wszystkim studentom, a w 38 zapewnia się wsparcie jedynie osobom, które nie są rodzimymi użytkownikami języka, co potwierdza, że ogólny poziom wsparcia jest dobry.

W bardzo wielu uniwersytetach kursy językowe zapewnia się studentom nie studiującym kierunków językowych, tak jak zalecają to instytucje europejskie. Oferta jest bardzo szeroka i w 31 instytucjach, czyli prawie połowie, zapewnia się studentom wybór spośród ponad 4 języków. Zaledwie w 8 uniwersytetach z naszej badanej próbki nie zapewnia się studentom nie studiujących kierunków językowych szansy uczenia się innych języków. Pozytywną oznaką jest to, że w ponad połowie ankietowanych uniwersytetów przy układaniu programów nauczania i kryteriów oceny korzysta się z „Poziomu biegłości językowej” CEFR. Oczywiście to, do jakiego stopnia studenci i absolwenci podejmują naukę na takich kursach, jest zupełnie inną sprawą, która jest poza zasięgiem naszych badań.

Kiedy weźmie się pod uwagę silną konkurencję między uniwersytetami europejskimi, jeśli chodzi o wyławianie talentów i pozyskiwanie funduszy, nie jest zaskakujące to, że wszystkie uniwersytety z wyjątkiem jednego podejmują specjalne działania w celu przyciągnięcia studentów międzynarodowych. Interesujące jest to, że według raportów w połowie z nich podejmuje się świadome wysiłki pozyskiwania studentów pochodzących z rodzin imigrantów, a sposób, w jaki to robią, byłby doskonałym tematem dalszych badań.

Mobilność studentów finansowo wspierana jest przez uniwersytety europejskie, ale tylko w 10 spośród tych, w których przeprowadzono badania, programy mobilności są dla nich obowiązkowe, natomiast w zdecydowanej większości z nich do mobilności studentów „zachęca się”.

Tak jak zakładaliśmy, mobilność jest opcjonalna, a nie obowiązkowa, dla studentów, którzy nie studiują kierunków językowych w przypadku wszystkich uniwersytetów z wyjątkiem jednego. Komisja Europejska publikuje statystyki dotyczące mobilności studentów w ramach programu Erasmus, które powinny być przeanalizowane w celu uzyskania informacji na temat faktycznej liczby studentów z każdego kraju spędzających swój czas w innych krajach w ramach odbywania swoich studiów.
http://ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm

2.7 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Dokumenty Unii Europejskiej i Rady Europy w sposób jasny określają strategię, które uważa się za przykłady dobrych praktyk, i które odnoszą się do kwestii wielojęzyczności w mediach audiowizualnych i prasie. Komunikat Komisji Europejskiej z 2008 r. podkreślał konieczność uwzględniania potrzeb tych, którzy nie znają wielu języków obcych poprzez zapewnienie im tłumaczenia, dostępu do nowych technologii oraz programów obcojęzycznych w mediach: „Korzystanie z mediów może być świetnym sposobem uczenia się języka potocznego poprzez zabawę, tzw. „edutainment” (z połączenia słów „education” i „entertainment”), oraz oglądanie filmów z napisami”.

Komunikat ten zachęcał do tego, aby w państwach członkowskich emitowano filmy z napisami, i aby wspierano przepływ dzieł kultury. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2009 r. także zachęcała do emitowania w telewizji programów z napisami. Grupa Wysokiego Szczebla ds. Wielojęzyczności w 2007 r. poświęciła tej kwestii część swojego raportu, podkreślając znaczenie mediów w kształtowaniu w społeczeństwie postaw w odniesieniu do innych języków i kultur oraz zachęcając do przejścia od emitowania programów i filmów dubbingowanych do programów i filmów z napisami.

Stacje telewizyjne, w których zwykle stosuje się dubbing, powinno się zachęcać do tego, aby emitowały filmy i programy z napisami, jak i z dubbingiem po to, żeby widzowie mogli dokonać wyboru co do tego, którą wersję chcą oglądać.

Z punktu widzenia języków regionalnych i mniejszościowych, artykuł 11 „Europejskiej karty języków mniejszościowych lub regionalnych” koncentruje się na mediach i mówi wyraźnie, że jej sygnatariusze powinni dopilnować tego, aby w stacjach radiowych i telewizyjnych emitowano programy w językach regionalnych lub mniejszościowych oraz zachęcać do tego, aby programy radiowe, telewizyjne i gazety były tworzone i emitowane/dystrybuowane w tych językach.

Określa również, że powinna istnieć wolność bezpośredniego odbioru transmisji radiowej i telewizyjnej z krajów sąsiadujących w języku, który będzie językiem regionalnym lub mniejszościowym, lub językiem do niego podobnym.

W naszych badaniach w ramach projektu „Europa Bogata Językami” chcieliśmy odzwierciedlić powyższe rekomendacje i wskazówki, prosząc analityków o zebranie danych w miastach biorących w nim udział zarówno w kontekście języków narodowych i regionalnych. Pytania dotyczyły:

- Zakresu języków dostępnych w radiu i telewizji
- Praktyki umieszczania napisów w programach i filmach w telewizji i w kinie
- Odbioru języków regionalnych i mniejszościowych poza obszarem, na którym są one używane
- Zapewniania nauki języków migowych
- Różnorodności języków, w jakich dostępne są gazety do kupienia w najważniejszych kioskach i głównych stacjach kolejowych.

Aby zebrać potrzebne dane, poprosiliśmy naszych analityków o zgromadzenie informacji na temat języków, które w ciągu jednego tygodnia oferuje się w państwowym radiu i państwowej telewizji według najlepiej sprzedających się gazet w miastach, w których przeprowadzono badania. Użyto przy tym metodologii zwanej „pejzażem językowym”. Zdawaliśmy sobie sprawę z ograniczeń, jakie niosą za sobą takie badania, ale naszym celem było opisanie rzeczywistej sytuacji językowej w danym momencie i w danym miejscu, przedstawianej w różnych gazetach i dotyczącej programów telewizyjnych i radiowych. Z raportów naszych analityków jasno wynika, że wielojęzyczne programy radiowe i telewizyjne są dostępne w wielu krajach. Nasi analitycy zebrali informacje wyłącznie na temat programów w języku narodowym dostępnych w radiu i telewizji wymienionych w gazetach w Bośni i Hercegowinie, Grecji i Polski. W innych krajach uczestniczących w projekcie oferuje się programy w języku angielskim, francuskim i niemieckim zarówno w radiu, jak i telewizji. Oprócz języka narodowego, język angielski jest najbardziej powszechnie używany w telewizji w takich krajach jak Austria, Dania, Estonia, Hiszpania, Holandia/Fryzja, Katalonia, Kraj Basków, Portugalia, Szwajcaria, Ukraina i Włochy. Programy telewizyjne w języku niemieckim nagrywa się w Danii, Estonii, Holandii/Fryzji, we Francji, w Katalonii,

Rumunii i na Węgrzech, natomiast w języku francuskim w Anglii, Danii, Estonii i Katalonii. Według raportów, w wielu krajach dostępna jest bogata oferta programów w językach regionalnych lub mniejszościowych, np. w Bułgarii są to programy telewizyjne w języku armeńskim, hebrajskim, romskim i tureckim. Podobne trendy w odniesieniu do języków regionalnych lub mniejszościowych można zaobserwować we Francji, w Rumunii i na Węgrzech. W niektórych krajach i regionach takich jak Anglia, Holandia, Katalonia i Szwajcaria, realizowane są również programy w języku imigrantów. Sytuacja w przypadku programów radiowych jest podobna. Mimo że w porównaniu z ofertą programów telewizyjnych wybór programów radiowych jest o wiele szerszy w takich krajach jak Bułgaria, Francja, Litwa, Węgry, czy Włochy, jest on znacznie mniejszy w Estonii, Holandii czy Katalonii.

Według raportów, w Bośni i Hercegowinie, Danii, Estonii, Litwie, Portugalii, Szwajcarii i Walii programy radiowe i telewizyjne emitowane w językach regionalnych lub mniejszościowych można odbierać z innych krajów lub regionów, natomiast nie jest to w ogóle możliwe we Francji i Katalonii. Analitycy pracujący w pozostałych krajach i regionach stwierdzili, że programy w językach regionalnych lub mniejszościowych można czasami odbierać zza granicy. Warto się dalej przyjrzeć powodom takich rezultatów.

Według badań przeprowadzonych przez firmę Media Consulting Group w 2007 r. w krajach europejskich coraz bardziej rozpowszechnione stają się stosowanie napisów w filmach i audycjach, co jest zgodne z ciągle pojawiającymi się rekomendacjami Unii Europejskiej odnoszącymi się do tej kwestii, aczkolwiek wciąż popularne jest stosowanie dubbingu lub podkładanie głosu lektora. Ogólnie kraje można podzielić na dwie duże grupy, w zależności od tego, czy w filmach i audycjach stosuje się dubbing czy napisy, chociaż rzeczywistość pod tym względem jest o wiele bardziej złożona. Rezultaty otrzymane w ramach projektu „Europa Bogata Językami” zaprezentowane w Tabeli 38 są porównywalne do tych otrzymanych we wcześniejszych badaniach. Pokazują one, że w około połowie krajów i regionów zwykle stosuje się dubbing, a w drugiej połowie – napisy.

Tabela 38: Stosowanie napisów lub dubbingu w telewizji i kinie

Kraj/region	Produkcje telewizyjne		Produkcje kinowe	
	Zwykle z dubbingiem	Zwykle z napisami	Zwykle z dubbingiem	Zwykle z napisami
Austria	✓		✓	
Kraj Basków	✓		✓	
Bośnia i Hercegowina		✓		✓
Bułgaria	✓			✓
Katalonia	✓		✓	
Dania		✓		✓
Anglia		✓		✓
Estonia		✓		✓
Francja	✓			✓
Fryzja		✓		✓
Grecja		✓		✓
Węgry	✓		✓	
Włochy	✓		✓	
Litwa	✓			✓
Holandia		✓		✓
Irlandia Północna		✓		✓
Polska	✓		✓	
Portugalia		✓		✓
Rumunia		✓		✓
Szkocja		✓		✓
Hiszpania	✓		✓	
Szwajcaria		✓		✓
Ukraina		✓	✓	
Walia		✓		✓

Kraje i regiony, gdzie stosuje się dubbing zarówno w telewizji jak i w kinie, to Austria, Hiszpania, Katalonia, Polska Węgry i Włochy, natomiast napisy zarówno w telewizji jak i w kinie stosuje się w Anglii, Bośni i Hercegowinie, Danii, Estonii, Fryzji, Grecji, Holandii, Irlandii Północnej, Portugalii, Rumunii, Szkocji, Szwajcarii i Walii. W innych krajach programy w jednym medium mogą mieć napisy, a w drugim może być zastosowany dubbing.

Jeśli chodzi o dostępność gazet w największych kioskach i na największych stacjach kolejowych w miastach, w których

przeprowadzaliśmy badania, nasi analitycy udali się do tych miejsc i zebrali informacje na temat gazet dostępnych w różnych językach, znowu stosując metodologię „pejzażu językowego”, za pomocą której byli w stanie określić stan rzeczy w danej chwili i danym miejscu.

Tabela 39 podaje informacje na temat 20 najbardziej powszechnych języków nie narodowych i nie regionalnych, w jakich dostępne są gazety sprzedawane w badanych miastach znajdujących się poza danym krajem lub regionem.

Tabela 39: Gazety różnojęzyczne dostępne w miastach (z uwzględnieniem 20 najbardziej popularnych języków używanych w gazetach poza danym krajem lub regionem)

Języki gazet	Częstotliwość
1. angielski	408
2. niemiecki	270
3. francuski	181
4. rosyjski	162
5. włoski	127
6. arabski	77
7. turecki	54
8. hiszpański	51
9. holenderski	46
10. albański	40
11. serbski	36
12. chiński	27
13. chorwacki	23
14. bułgarski	12
15. japoński	11
16. polski	10
17. grecki	8
18. bośniacki	7
19. węgierski	7
20. szwedzki	6

Ogólnie, najbardziej popularnym językiem gazet jest angielski, następnie niemiecki, a dopiero później francuski, rosyjski i włoski. Można wyciągnąć wniosek, że generalnie istnieją trzy typy docelowych czytelników tych gazet: a) osoby podróżujące z zagranicy, biznesmeni i turyści, których interesują gazety w języku angielskim, niemieckim, francuskim i japońskim; b) grupy imigrantów w różnych miastach europejskich, którzy są zainteresowani gazetami w języku arabskim, tureckim, albańskim lub chińskim; ale oczywiście granice tego podziału nie są ostre.

Przyglądaliśmy się również temu, do jakiego stopnia zapewnia się tłumaczenie na język migowy podczas ważnych wydarzeń medialnych nadawanych w telewizji. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy w swojej rekomendacji z 2003 r. na temat ochrony języków migowych w państwach członkowskich zwracało uwagę na to, że języki migowe są częścią bogactwa kulturowego Europy, i że są one dla osób niesłyszących naturalnymi sposobami na porozumiewanie się z innymi, w związku z czym potrzebne jest oficjalne uznanie tych języków. Podkreślano również, że nadawanie programów telewizyjnych w językach migowych lub programów tłumaczonych na te języki pomogłoby ludziom niesłyszącym w społecznej integracji.

W Tabeli 40 zestawiamy odpowiedzi zebrane przez naszych analityków nie tylko w odniesieniu do języków migowych używanych w telewizji, ale także w odniesieniu do dwóch innych pytań zadanych w tym kontekście w ramach projektu „Europa Bogata Językami”: w jakim stopniu istnieją oficjalne dokumenty na temat polityki językowej, w których oficjalnie uznaje się języki migowe lub promuje się je w danym kraju i regionie, a także do jakiego stopnia osoby niesłyszące mogą się porozumiewać w języku migowym z pracownikami służb publicznych. Tabela 40 zawiera stosowne informacje na ten temat.

Tabela 40: Użycie języków migowych w 24 krajach i regionach

Kraj/region	Język migowy jest oficjalnie uznany i promowany	Osoby niesłyszące mogą posługiwać się z pracownikami służb publicznych w oficjalnych interakcjach	Tłumaczenie na język migowy jest zapewnione podczas ważnych wydarzeń medialnych
Austria	Tak	Zawsze	Czasami
Kraj Basków	–	–	Czasami
Bośnia i Hercegowina	Tak	Zawsze	Czasami
Bułgaria	Tak	Tylko w niektórych przypadkach	Regularnie
Katalonia	Tak	Zawsze	Czasami
Dania	–	Zawsze	Regularnie
Anglia	Tak	–	Regularnie
Estonia	Tak	Tylko w niektórych przypadkach	Zawsze
Francja	Tak	Zawsze	Regularnie
Fryzja	–	Tylko w niektórych przypadkach	Czasami
Grecja	–	–	Czasami
Węgry	Tak	Zawsze	Czasami
Włochy	–	–	–
Litwa	Tak	Zawsze	Czasami
Holandia	Tak	Tylko w niektórych przypadkach	Czasami
Irlandia Północna	Tak	Tylko w niektórych przypadkach	Regularnie
Polska	–	–	–
Portugalia	Tak	Zawsze	Regularnie
Rumunia	Tak	Zawsze	–
Szkocja	Tak	Tylko w niektórych przypadkach	Regularnie
Hiszpania (Madryt, Walencja, Sewilla)	Tak	Zawsze	Regularnie
Szwajcaria	Tak	Zawsze	Regularnie
Ukraina	Tak	Zawsze	Czasami
Walia	Tak	Tylko w niektórych przypadkach	Czasami

Języki migowe oficjalnie uznaje się i promuje się we wszystkich krajach i regionach z wyjątkiem, Danii, Grecji, Hiszpanii (Kraju Basków), Polski i Włoch. Osoby niesłyszące zawsze mogą posługiwać się językiem migowym w oficjalnych interakcjach z pracownikami służb publicznych w połowie badanych krajów i regionów. W czasie ważnych wydarzeń medialnych tłumaczenie na język migowy jest zawsze zapewnione w Estonii, natomiast często jest ono zapewnione w innych dziewięciu krajach i regionach. Według raportów, nie dzieje się tak w Polsce, Rumunii i we Włoszech. Ogólnie można powiedzieć, że wzrasta poziom świadomości dotyczący języków migowych w Europie, co jest niezwykle ważne dla społeczności ludzi niesłyszących.

2.8 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Komunikat Komisji Europejskiej z 2008 r. jest jednym z wielu dokumentów Unii Europejskiej, które podkreślają znaczenie tego, aby osoby zamieszkujące dany obszar jak i osoby zamieszkujące, które nie posługują się językiem lokalnym, miały dostęp do usług publicznych w różnych językach:

„Duże metropolie oraz miejscowości turystyczne w Europie powinny udostępniać niezbędne informacje w różnych językach i korzystać z usług osób wielojęzycznych jako mediatorów kulturowych i tłumaczy. Jest to wymagane w radzeniu sobie z potrzebami cudzoziemców nieznających języka lokalnej społeczności. Szczególnie ważne są sądowe tłumaczenia ustne i pisemne.”

„Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych” odnosi się również do usług świadczonych przez sektor publiczny bardziej z perspektywy obywatela. Artykuł 9 koncentruje się na kwestii postępowań prawnych i gwarantuje, że zarówno postępowanie karne jak i cywilne może być przeprowadzane w językach regionalnych i mniejszościowych z pomocą tłumaczy ustnych i pisemnych bez konieczności ponoszenia dodatkowych kosztów przez osobę zainteresowaną, a także zapewnia obywatelom możliwość składania dokumentów prawnych w tych językach. Artykuł 10 odnosi się do władz administracyjnych i usług świadczonych w sektorze publicznym i mówi, że tam, gdzie uzasadnia to liczba rezydentów, urzędnicy państwowi powinni posługiwać się językiem regionalnym lub mniejszościowym, a odpowiednie teksty i pisma powinny być również dostępne w danym języku. Powinna istnieć również możliwość posługiwania się tymi językami w debatach z władzami lokalnymi i regionalnymi. Ważne jest, aby przy zapewnianiu tego nie wykluczać języków urzędowych danego państwa.

Dokumenty Komisji Europejskiej i Rady Europy stanowczo wzywają władze miast i władze publiczne do promowania wielojęzyczności, jednocześnie zachęcając je do oferowania obywatelom szans uczenia się języka miejscowych społeczności bez ponoszenia wysokich kosztów.

Koncentrujemy się na językach usług publicznych i przestrzeni publicznej na poziomie miasta (rady miejskiej), tj. na poziomie centralnym miast, a nie zdecentralizowanym poziomie różnych sąsiedztw. Wykorzystujemy rekomendacje stowarzyszenia główniejszych miast europejskich „Eurocities Network”, a także rekomendacje europejskiego pioniera w tej domenie, czyli miasta Sheffield w Zjednoczonym Królestwie. „Strategia języków miasta Sheffield” („Sheffield City Languages Strategy”) została opublikowana w 2004 r., a jej zadaniem było połączenie nauki języka z szerszymi planami miasta dotyczącej inkluzji społecznej.

W 2008 r. Sheffield stało się pierwszym miastem w Europie, które miało swoją własną politykę językową przedstawioną przez Radę Europy, która to polityka zapewniała pomoc ekspercką w odniesieniu do oceny swojej polityki językowej w poszczególnych krajach, regionach i miastach. Raport o tym mieście, który opisuje promowanie wielojęzyczności w edukacji i poza nią, z uwzględnieniem sektora biznesowego, został opracowany przez Reynoldsa (2008).

W badaniach w ramach projektu „Europa Bogata Językami” naszym zamiarem jest dokładne przyjrzenie się strategiom językowym i polityce językowej na poziomie miasta, w związku z czym zbadaliśmy następujące kwestie:

- Do jakiego stopnia miasta mają zinstytucjonalizowane strategie promowania wielojęzyczności
- Czy świadczy się usługi i zapewnia dokumenty w językach innych niż język narodowy
- Czy strony internetowe dostępne są w innych językach
- Do jakiego stopnia w sektorze usług publicznych korzysta się z pomocy tłumaczy ustnych i pisemnych
- Języki zawarte w opisach stanowisk pracowników, zapewnianie szkolenia językowego, rekrutowanie użytkowników innych języków i rejestr informacji dotyczących kompetencji językowych pracowników
- Uznawanie różnojęzycznych umiejętności pracowników służb publicznych.

Zapytaliśmy także reprezentantów, aby określili liczbę języków dla których przyjmuje się powyższe strategie. Oprócz tego zbadano, jakie języki faktycznie są oferowane w *komunikacji ustnej i pisemnej* w sektorze usług edukacyjnych, służbach interwencyjnych, w służbie zdrowia, w usługach społecznych i prawnych, transporcie, turystyce, w instytucjach obsługujących imigrantów, a także w programach teatralnych.

Dane w ramach projektu „Europa Bogata Językami” zostały zebrane przy użyciu najróżniejszych kwestionariuszy, wywiadów oraz badań źródłowych i najczęściej były dostarczane przez reprezentantów władz miejskich. Oczywiście charakter kwestionariuszy oznacza, że niemożliwe jest uchwycenie każdego szczegółu, ale mimo to dane stanowią źródło ważnych wniosków, które powinny być dalej przedyskutowane i zbadane.

Ogółem przeprowadzono badania w 64 miastach. Pełna lista miast i kryteria doboru znajdują się w rozdziale wprowadzającym. Wybierano głównie stolicę danego kraju lub regionu, drugie największe miasto w danym kraju lub regionie oraz duże lub małe miasto, w którym mówiono językiem danej lokalnej społeczności. Dane dotyczące strategii językowej i polityki językowej na poziomie instytucjonalnym zawiera Tabela 41.

Tabela 41: Strategie językowej i polityka językowa w 64 uczestniczących w projekcie miastach według informacji zebranych w raportach

Zakres	Praktykowane na szeroką skalę	Praktykowane bardzo rzadko	Nie praktykowane
Posiadanie zinstytucjonalizowanej strategii promowania wielojęzyczności	20	25	19
Usługi wielojęzyczne	30	24	10
Strony internetowe w innych językach	27	18	19
Coroczne raporty gmin w innych językach	15	10	39
Korzystanie z usług tłumaczy ustnych i pisemnych	35	24	5
Języki w opisach stanowisk osób zatrudnionych w administracji	23	27	13
Szkolenie językowe dla pracowników	18	24	22
Rekrutacja użytkowników innych języków	11	30	23
Rejestr informacji dotyczących kompetencji językowych pracowników	17	9	37

Według raportów naszych analityków w miastach świadczy się usługi publiczne w 140 językach poza językiem urzędowym, a szczegółowe informacje na temat tego, jakie to języki, można znaleźć w Tabeli 46.

Całościowo wygląda to tak, że według raportów w około połowie miast, w których przeprowadzono badania, szeroko dostępne są usługi w wielu językach, natomiast jedna trzecia faktycznie ma szeroko stosowaną zinstytucjonalizowaną strategię promowania wielojęzyczności. W zaledwie 10 miastach z 64, w których przeprowadzono badania, nie świadczy się usług w wielu językach. 27 miast ma całe swoje strony internetowe w innych językach, natomiast w 18 miastach nie wszystkie informacje zawarte na ich stronach są wielojęzyczne. Korzystanie z usług tłumaczy ustnych i pisemnych pomaga osobom, które nie są rodzimymi użytkownikami języka lokalnej społeczności, pozyskiwać ważne dla siebie informacje. Takie usługi powszechnie świadczy się w 35 miastach i częściowo w 24, natomiast w 5 nie świadczy się ich w ogóle. W 23 miastach (czyli w ponad jednej trzeciej) powszechną praktyką jest zawieranie informacji na temat języków w opisach stanowisk pracowników administracji, natomiast według raportów w 27 miastach dzieje się tak bardzo rzadko. Według raportów w 18 miastach zapewnia się gruntowne szkolenia językowe dla pracowników, natomiast w 24 miastach takie szkolenia zapewnia się rzadko. Tylko w 11 miastach powszechną praktyką jest rekrutowanie użytkowników innych języków. W mniej niż jednej trzeciej z nich powszechnie jest rejestrowanie informacji na temat kompetencji językowych pracowników, natomiast w ponad połowie nie robi się tego w ogóle.

Oprócz tego, że przedstawiciele miast pytano o to, w jak szerokim zakresie stosuje się praktyki dotyczące wielojęzyczności, o których mowa wcześniej, nasi analitycy pytali również o liczbę języków, dla których je wdrażano. Tabela 42 podaje informacje na temat dystrybucji miast, których bierze się pod uwagę oba elementy.

Tabela 42: Polityka dotycząca wielojęzyczności i liczba języków, które oferuje się w 64 miastach uczestniczących w projekcie

Brak stosownej polityki	1 miasto
Słabo opracowana polityka językowa i bardzo ograniczona liczba języków	6 miast
Częściowo opracowana polityka w kilku językach	21 miast
Polityka opracowana w kilku językach	31 miast
Dobrze opracowana polityka w wielu językach	3 miasta
Bardzo dobrze opracowana polityka w wielu językach	2 miasta

Według raportów, pięć miast, które mają najbardziej rozwiniętą politykę językową dotyczącą największej liczby języków, to Wiedeń, Barcelona, Londyn, Mediolan i Kraków. W innych miastach jest tendencja do oferowania pewnych usług w wielu językach, ale jeszcze w innych usługi świadczy się jedynie w języku narodowym lub w ograniczonym zakresie języków. W Tabeli 43 usługi te są wymienione w zależności od liczby języków, w których się je oferuje.

Tabela 43: Usługi sektora publicznego uszeregowane według tego, jakiej liczby języków używa się w komunikacji z petentami – od liczby największej do najmniejszej – w 64 miastach biorących udział w projekcie

Komunikacja ustna	Komunikacja pisemna
1. Usługi turystyczne	Usługi turystyczne
2. Usługi dla imigrantów i mające wspomóc ich integrację	Usługi dla imigrantów i mające wspomóc ich integrację
3. Usługi prawne	Usługi transportowe
4. Usługi w służbie zdrowia	Usługi w służbie zdrowia
5. Usługi w opiece społecznej	Służby interwencyjne
6. Służby interwencyjne	Usługi w opiece społecznej
7. Usługi edukacyjne	Usługi prawne
8. Usługi transportowe	Usługi edukacyjne
9. Programy teatrów	Programy teatrów
10. Debaty polityczne i procesy podejmowania decyzji	Debaty polityczne i procesy podejmowania decyzji

Największej liczby języków używa się w turystyce, usługach dla imigrantów mających wspomóc ich integrację, w usługach prawnych (komunikacja ustna) i usługach transportowych (komunikacja pisemna). Usługi w służbie zdrowia również są oferowane w dużej liczbie języków. Najmniej usług wielojęzycznych jest w sektorze kulturalnym (teatrze) i nie używa się ich prawie wcale w debatach politycznych i podczas procesów podejmowania decyzji. Usługi edukacyjne również pod tym względem nie znajdują się tak wysoko jak by oczekiwano, biorąc pod uwagę duże liczby uczniów (i ich rodziców), którzy uczęszczają do szkół w całej Europie, i którzy nie mówią płynnie językiem oficjalnym obowiązującym w kraju i regionie, w których się uczą. To, że debaty polityczne i procesy podejmowania decyzji nie odbywają się w językach obcych, może mieć negatywny wpływ na równe szanse zaangażowania się w nie przez zainteresowane nimi grupy, zwłaszcza grupy mniejszościowe, osoby nowoprzybyłe i imigrantów.

Jeśli chodzi o faktyczną liczbę i zakres języków oferowanych w każdym mieście, znowu należy podkreślić, że dane są oparte o kwestionariusze i odpowiedzi na piśmie otrzymane od reprezentantów miast. Potrzebna byłaby dokładna obserwacja tego, aby ustalić, czy języki, które oferuje się według raportów, są oferowane faktycznie, czy istnieje co do tego konsekwencja, i na jakim poziomie się je oferuje. Nie mniej jednak dane zgromadzone w ramach projektu „Europa Bogata Językami” są dobrym wskaźnikiem i punktem wyjścia do dalszych badań.

Rozkład miast według liczby języków, w których dostępne są usługi w komunikacji ustnej zawiera Tabela 44.

Tabela 44: Rozkład miast według liczby języków, w których dostępne są usługi w komunikacji ustnej zawierają w dziesięciu usługach publicznych

Zakres ustnych usług wielojęzycznych	Liczba miast
Usługi dostępne jedynie w języku narodowym	1
Usługi dostępne w średnio 1–2 językach	23
Usługi dostępne w średnio 3–4 językach	23
Usługi dostępne w średnio ponad 4 językach	17

Na podstawie udzielonych odpowiedzi stwierdzono, że w 17 miastach oferuje się większość usług w ponad czterech językach, natomiast w 23 zapewnia się je w 3–4 językach. Miasta, w których według raportów oferuje się najwięcej usług w komunikacji ustnej w największej liczbie języków, to, kolejno, Londyn, Aberdeen, Glasgow, Madryt, Walencja, Zurych, Mediolan, Belfast, Barcelona i Lugano.

Jeśli chodzi o komunikację pisemną, rozkład usług według tego samego systemu pokazuje Tabela 45.

Tabela 45: Rozkład miast według liczby języków oferowanych w komunikacji pisemnej w dziesięciu usługach publicznych

Zakres pisemnych usług wielojęzycznych	Liczba miast
Usługi dostępne wyłącznie w języku narodowym	1
Usługi dostępne w średnio 1–2 językach	30
Usługi dostępne w średnio 3–4 językach	27
Usługi dostępne w średnio ponad 4 językach	6

W przypadku komunikacji pisemnej, najwyżej znajduje się mniejsza liczba miast, co sugeruje, że mniej nacisku kładzie się na zapewnienie dokumentów w wielu językach niż na zapewnienie tłumaczenia ustnego i mediacji na miejscu. Według raportów w 40 miastach ułatwia się komunikację ustną w ponad 3 językach, natomiast w 33 miastach dzieje się tak w przypadku komunikacji pisemnej. Według danych z raportów, miasta, których oferuje się najwięcej usług w komunikacji pisemnej, to, kolejno, Londyn, Glasgow, Aberdeen, Belfast, Walencja, Sewilla, Lugano, Zurych, Madryt i Mediolan.

Zebrane dane sugerują, że w miastach sektor publiczny uwrażliwił się już na potrzeby językowe obywateli, przynajmniej jeśli chodzi o najważniejsze usługi, ale ciągle pozostaje wiele do zrobienia w kwestii rozszerzenia zakresu usług, podczas świadczenia których używano by wielu języków obcych. Jeśli chodzi o języki faktycznie oferowane w miastach, w Tabeli 46 wymienia się 20 języków najczęściej wzmiankowanych w polityce językowej i usługach, o których mowa.

Tabela 46: Zakres języków używanych w strategiach dotyczących określonej polityki i służbach publicznych w 64 miastach (20 najpopularniejszych języków spoza danego kraju lub regionu)

Języki	Liczba wzmianek
1. angielski	771
2. niemiecki	290
3. rosyjski	285
4. francuski	255
5. hiszpański	153
6. chiński	117
7. arabski	117
8. włoski	98
9. polski	69
10. turecki	67
11. rumuński	60
12. chorwacki	58
13. portugalski	55
14. bośniacki	37
15. japoński	36
16. węgierski	34
17. urdu	34
18. albański	27
19. serbski	27
20. perski	21

Oprócz języka narodowego najczęściej oferowany język w usługach ustnych i pisemnych we wszystkich miastach, w których przeprowadzono badania, jest język angielski, a następnie język niemiecki, rosyjski, francuski i hiszpański. Ważnymi językami są również języki chiński i arabski, w związku z czym oferuje się je w wielu miastach. Wyniki dla pięciu najważniejszych języków w gazetach i usługach publicznych, a także przestrzeni publicznej, są bardzo podobne na poziomie miast. Jeśli chodzi o języki, w których oferuje się gazety, możemy wnioskować, że istnieją trzy rodzaje grup docelowych, jeśli chodzi o komunikację ustną i pisemną w usługach świadczonych w sektorze publicznym i przestrzeni publicznej: a) usługi kierowane do osób przyjezdnych, biznesmenów i turystów w następujących językach: angielskim, niemieckim, rosyjskim, francuskim, hiszpańskim i włoskim; b) usługi kierowane do grup imigrantów i dostępne w językach: arabskim, tureckim, chorwackim, chińskim, itd. Jednakże może być wiele powodów, dla których w miastach jedne języki mają priorytet nad innymi, ale jest to kwestia, którą dalej powinny zbadać władze miast i zespoły odpowiedzialne za komunikację.

2.9 Języki w biznesie

Instytucje Unii Europejskiej konsekwentnie promowały i promują wielojęzyczność jako czynnik wspierający konkurencyjność Europy oraz mobilność i szanse zatrudnienia jej obywateli. Rezolucja Rady Unii Europejskiej z 2008 r. wzywa firmy do rozwijania umiejętności językowych wśród swoich pracowników w różnych językach tak, aby poszerzyć ich dostęp do rynków, oraz zachęca je do tego, aby częściej brały pod uwagę kwestię umiejętności językowych w rozwoju zawodowym swoich pracowników. Komunikat Komisji Europejskiej z tego samego roku odnosił się do badania ELAN („Wpływu niewystarczającej znajomości języków obcych w przedsiębiorstwach na gospodarkę europejską”) z 2006 r., według którego umiejętności językowe i interkulturowe przyczyniają się do rozwoju eksportu w danej firmie. Z drugiej strony badanie pokazało także, że w Europie firmy utraciły wiele możliwości zawarcia umów z powodu barier językowych i kulturowych.

Komitet ekspertów grupy wysokiego szczebla ds. wielojęzyczności w 2007 r. także poświęcił część swojego raportu kwestii firm w tym kontekście, twierdząc, że mimo że język angielski jest wiodącym językiem w biznesie, to znajomość innych języków zapewniłaby firmom w Unii Europejskiej przewagę konkurencyjną. Zalecił, aby firmy inwestowały w rozwój umiejętności językowych i wykorzystywały znajomość języków wśród pracowników, rozwijały strategie zarządzania językami i tworzyły państwowo-prywatne partnerstwa z działem zajmującym się edukacją tak, aby zapewnić, że pracownicy uczą się języków potrzebnych w ich firmie.

Forum Biznesu ds. Wielojęzyczności (2008) utworzone przez Komisję Europejską, opublikowało szereg rekomendacji dotyczących strategii językowych w świecie biznesu. W swoich konkluzjach zwrócono uwagę na to, że:

Firmy muszą całościowo ocenić umiejętności językowe swoich pracowników i potrafić strategicznie je wykorzystać. Powinny przejrzeć swoje strategie zatrudniania, sposoby szkoleń i zasady dotyczące mobilności. Mogą zachęcać one swoich pracowników do korzystania ze swoich umiejętności i rozwijania nabytych umiejętności, a także zapewniać szkolenia, które będą motywujące i zgodne z zapotrzebowaniem ich miejsca pracy. (2008:13)

Zgodnie z tymi rekomendacjami opracowano ankietę w ramach projektu „Europa Bogata Językami”, która badała kwestię strategii językowych w firmach, abyśmy mogli dowiedzieć się, czy traktują one priorytetowo umiejętności językowe podczas procesu rekrutacji i zapewniają swoim pracownikom szkolenia językowe, i abyśmy mogli ustalić poziom wielojęzyczności w firmach oraz zakres języków, których używają w materiałach promocyjnych i porozumiewając się z klientami. Zbadane kryteria podzielono na trzy główne kategorie: ogólne strategie językowe firm, wewnętrzne strategie językowe i zewnętrzne strategie językowe.

Nasi analitycy zebrali dane w wybranej grupie firm, które mają swoje siedziby we wszystkich krajach lub regionach. Ogólnie zbadano 484 firmy w czterech sektorach biznesowych: w bankach, hotelach, firmach budowlanych i supermarketach, tak jak wyjaśniono to w rozdziale wprowadzającym w Tabeli 5. Powodem takiego wyboru jest to, że chcieliśmy zebrać dane o firmach, które prowadziły interesy z firmami zagranicą, i których specyfika w bardzo dużej mierze polega na bezpośrednich kontaktach z klientem. Osoby bezpośrednio odpowiedzialne

za zbieranie danych poproszono o przeprowadzanie ankiet w co najmniej 24 firmach w swoim kraju lub regionie, tak aby podział próbek statystycznych był tak równy jak jest to możliwe w odniesieniu do firm wielonarodowych/międzynarodowych (W/M), krajowych (K) oraz regionalnych lub lokalnych (R/L) i jak najbardziej równy w odniesieniu do sektorów biznesowych. To ambitne zadanie okazało się trudne do zrealizowania we wszystkich krajach i regionach. Tabela 47 pokazuje rozkład typów firm, w których przeprowadzono badania. Ogólnie mimo że liczba hoteli biorących udział w badaniu była stosunkowo niska w porównaniu do innych sektorów, między sektorami w tym względzie istniała równowaga.

Tabela 47: Rozkład firm w różnych sektorach (N=484)

Hotele	Banki	Firmy budowlane	Supermarkety	Razem
140	120	116	108	484

Jeśli chodzi o „Ogólne strategie językowe firm”, reprezentanci firm odpowiedzieli na pytania o:

- To, czy firma ma jasno określoną strategię językową
- To, czy firma zwraca uwagę na umiejętności językowe podczas rekrutacji
- Zapewnienie mobilności pracowników zagranicę w celu doskonalenia umiejętności językowych i podnoszenie świadomości kulturowej
- Korzystanie z usług tłumaczy pisemnych i ustnych z zewnątrz
- To, czy prowadzi się rejestr dotyczący umiejętności językowych pracowników
- Wykorzystywanie sieci kontaktów w celu przeprowadzenia szkolenia językowego
- Świadomość istnienia programów europejskich i możliwości pozyskania funduszy
- Korzystanie z europejskich programów i funduszy.

Rezultaty dla 484 firm zebrane zostały w Tabeli 48.

Tabela 48: Firmy z czterech sektorów mające według raportów politykę językową i strategie dotyczące wielojęzyczności (484 firm w %)

Polityka	Praktykowane na szeroką skalę	Praktykowane bardzo rzadko	Nie praktykowane
Strategie językowe	24	28	48
Umiejętności językowe podczas rekrutacji	55	28	17
Mobilność	23	27	50
Korzystanie z usług tłumaczy pisemnych i ustnych z zewnątrz	22	35	43
Rejestr dotyczący umiejętności językowych pracowników	1	29	70
Wykorzystywanie sieci kontaktów w celu przeprowadzenia szkolenia językowego	10	15	75
Korzystanie z europejskich programów i funduszy	5	8	87
Świadomość istnienia programów europejskich i możliwości pozyskania funduszy	0	27	73

Rezultaty pokazują, że w 25 proc. firm w tych sektorach istnieją jasno określone strategie językowe, a w ponad 50 proc. bierze się pod uwagę znajomość języków obcych jako kryterium rekrutacji nowych pracowników. W jednej czwartej firm regularnie zachęca się pracowników do mobilności w celu doskonalenia języka i podnoszenia świadomości międzykulturowej. Niestety w 70 proc. firm nie prowadzi się rejestru dotyczącego umiejętności językowych pracowników i niewiele firm korzysta z programów unijnych związanych z nauką języków.

Jeśli chodzi o „wewnętrzne strategie językowe firm”, zapytaliśmy w firmach o to, jak promuje się w nich rozwój umiejętności językowych w miejscu pracy, i o podejście do języków, jakie przyjmują w dokumentach i komunikacji wewnętrznej. Aby ocenić relatywne znaczenie języków narodowych, języka angielskiego, języków regionalnych lub mniejszościowych, języków obcych i języków imigrantów w tychże firmach, poprosiliśmy o doprecyzowanie, jakiej strategii używają w przypadku każdego z tych typów języka oraz o to, do znajomości jakich języków, oprócz języka narodowego i języka angielskiego, przywiązują największą wagę.

Pytaliśmy o:

- Partnerstwa tworzone przy współpracy sektora edukacyjnego w celu rozwijania umiejętności językowych pracowników
- Systemy wynagradzania i awansu pracowników w oparciu o ich umiejętności językowe
- Zapewnianie szkoleń językowych
- Korzystanie z „Poziomów biegłości językowej” (CEFR) w szkoleniu językowym
- Języki używane w dokumentach w pracy i w intranecie
- Języki używane w oprogramowaniu i programach sieciowych

Wyniki według typów języka znajdują się w Tabeli 49.

Tabela 49: % firm, które według raportów stosują dobre praktyki. Informacje zaprezentowane według typu języka: JN – Język/-i narodowy/-e, BE = Business English; IJ = inne języki (484 firm, w %)

Polityka	Praktykowane na szeroką skalę			Praktykowane bardzo rzadko			Nie praktykowane		
	JN	BE	IJ	JN	BE	IJ	JN	BE	IJ
Partnerstwa tworzone przy współpracy sektora edukacyjnego	7	10	7	10	17	7	83	73	86
Systemy wynagradzania i awansu pracowników	5	11	5	9	12	6	86	77	89
Zapewnianie szkoleń językowych	14	27	12	18	23	12	68	50	76
Korzystanie z „Poziomów biegłości językowej” (CEFR) w szkoleniu językowym	4	7	3	7	9	6	89	84	91
Języki używane w dokumentach w pracy i w intranecie	96	41	14	3	21	10	1	38	76
Języki używane w oprogramowaniu i programach sieciowych	88	46	11	6	22	5	6	32	84

Jak widać w Tabeli 49, według raportów 27 proc. badanych firm na szeroką skalę zapewnia swoim pracownikom szkolenia w zakresie Business English, w 14 proc. firm zapewnia się szkolenia w języku narodowym pracownikom, którzy nie są ich rdzennym użytkownikiem, natomiast w 12 proc. firm oferuje się szkolenia w celu udoskonalenia innych języków. Stosunkowo niski procent firm stosuje system nagradzania i awansu za doskonalenie umiejętności językowych. 11 proc. z nich przyznaje się w raportach, że jest to rozpowszechnione w przypadku nauki Business English, natomiast w zaledwie 5 proc. firm dotyczy to języka narodowego i innych języków. Liczba firm, które tworzą partnerstwa we współpracy z sektorem edukacyjnym w celu doskonalenia umiejętności językowych swoich pracowników, również wydaje się skromna – 25 proc. firm robi to albo regularnie albo rzadko w przypadku języka angielskiego, 17 proc. w przypadku języka narodowego, którego w firmach uczą się pracownicy nie będący jego rdzennym użytkownikiem, i 14 proc. w przypadku rozwijania umiejętności w innych językach. Z „Poziomów biegłości językowej” (CEFR) korzysta się w bardzo niewielu badanych firmach w celu opracowywania programów nauczania, oceniania postępu i sugerowania potrzeby zwiększania świadomości dotyczącej nauki języków.

Jeśli chodzi o języki, których faktycznie używa się w dokumentach w miejscu pracy i w intranecie, zgodnie z przypuszczeniami dominuje język narodowy, chociaż w prawie połowie badanych firm często również używa się Business

English. Innych języków używa się bardzo często w niecałych 10 proc. zbadanych firm.

Analizując „zewnętrzne strategie językowe”, zapytaliśmy w firmach o to, jakich języków używają do komunikacji zewnętrznej, jeśli chodzi o:

- Roczne raporty biznesowe
- Materiały marketingowe
- Budowę marki i systemu identyfikacji wizualnej firmy
- Stronę internetową firmy.

Rezultaty według typu języka zaprezentowane są w Tabeli 50.

Tabela 50: Języki używane w firmach w przypadku komunikacji zewnętrznej: JN – Język/-i narodowy/-e, BE = Business English; IJ = inne języki (% z 484 firm)

Sposób komunikacji	Praktykowane na szeroką skalę			Praktykowane bardzo rzadko			Nie praktykowane		
	JN	BE	IJ	JN	BE	IJ	JN	BE	IJ
Roczne raporty biznesowe	92	38	11	2	11	5	6	51	84
Materiały marketingowe	95	40	19	2	17	11	3	42	70
Budowa marki i systemu identyfikacji wizualnej firmy	92	48	22	5	24	19	3	28	59
Strona internetowa	92	61	30	2	5	5	6	34	65

Niniejsze rezultaty pokazują, że w badanych sektorach trochę mniej niż 50 proc. firm używa na szeroką skalę oprócz języka narodowego również języka Business English do komunikacji zewnętrznej, i że 30 proc. z nich używa innych języków na swoich stronach internetowych.

Forum Biznesu ds. Wielojęzyczności (2008: 13) podkreśla, że w przypadku firm europejskich stosowanie wielorakich strategii językowych jest jednym z podstawowych warunków sukcesu w handlu i innej działalności:

Realny postęp firmy – poczynając od firm małych, a na korporacjach międzynarodowych kończąc – osiągną wtedy, gdy opracują kreatywne i dynamiczne strategie językowe, które będą przyjęte w zależności od realnych możliwości poszczególnych firm.

Ankieta w ramach projektu „Europa Bogata Językami” próbowała zbadać, jak ten ambitny cel jest realizowany. Zadawano w firmach pytania dotyczące tego, które konkretnie języki oprócz języka narodowego i języka angielskiego traktowane są priorytetowo i przez nie promowane. W Tabeli 51 znajduje się wykaz innych języków w zależności od częstotliwości, z jaką były wzmiankowane w odpowiedziach respondentów na pytania w kwestionariuszu. Wymienionych jest pierwszych 20 języków.

Tabela 51: Przegląd wielojęzyczny języków traktowanych priorytetowo w 484 firmach w czterech sektorach (20 najważniejszych języków innych niż angielski spoza danego kraju lub regionu)

Języki w biznesie	Całkowita częstotliwość wzmianek	Dystrybucja częstotliwości językowych w różnych krajach (jeśli w więcej niż pięciu krajach wspomniano język, w tabeli uwzględniono tylko kraje z pięcioma językami o największej częstotliwości)
1. niemiecki	430	Szwajcaria, tylko kantony Genewa i Ticino (57), Hiszpania* (38), Bośnia i Hercegowina (33), Węgry/Litwa/Holandia (27)
2. rosyjski	333	Estonia (94), Ukraina (78), Litwa (64), Grecja (20), Polska (15)
3. francuski	322	Szwajcaria, tylko kantony Zurych i Ticino (71), Hiszpania*(47), Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (41), Holandia (37), Portugalia (33)
4. hiszpański	155	Portugalia (31), Szwajcaria (29), Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (28), Holandia (18), Francja (16)
5. włoski	134	Szwajcaria, tylko kantony Zurych i Ticino (26), Austria (24), Bośnia (16), Hiszpania* (15), Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (15)
6. fiński	66	Estonia (59), Dania (2), Litwa (2), Holandia/Polska/Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (1)
7. chiński	55	Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (34), Grecja (9), Hiszpania* (4), Holandia (3), Polska (2)
8. polski	47	Holandia (12), Ukraina (11), Litwa (7), Austria (6), Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (5)
9. portugalski	35	Hiszpania*(13), Szwajcaria (11), Holandia (3), Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (3), Austria/Francja (2)
10. turecki	29	Bośnia i Hercegowina (13), Holandia (6), Szwajcaria (4), Austria (3), Rumunia (2)
11. arabski	26	Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (10), Portugalia/Szwajcaria (4), Grecja (3), Hiszpania* (2)
12. chorwacki	26	Austria (17), Węgry/Włochy (3), Szwajcaria (2), Bośnia i Hercegowina (1)
13. czeski	26	Austria (16), Węgry (6), Polska (3), Szwajcaria (1)
14. węgierski	23	Austria (11), Polska (9), Rumunia (3)
15. kataloński	22	Hiszpania* (18), Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (3), Polska (1)
16. szwedzki	22	Estonia (12), Dania (4), Litwa/Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (2), Polska/Hiszpania* (1)
17. japoński	20	Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (7), Polska (5), Włochy (3), Holandia (2), Grecja/Szwajcaria/Ukraina (1)
18. łotewski	20	Estonia/Litwa (9), Dania/Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (1)
19. rumuński	19	Austria (9), Grecja (5), Węgry (3), Bułgaria (2)
20. duński	18	Węgry (6), Litwa (5), Estonia/Polska (3), Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (1)

*dotyczy wzmianek wyłącznie w Madrycie, Sewilli i Walencji

Najczęściej używanymi w badanych firmach językami okazują się języki: niemiecki, rosyjski, francuski, hiszpański i włoski. Z danych na temat dystrybucji języków wynika, że w bardzo wielu krajach niektóre języki takie jak niemiecki, francuski i japoński są używane w wielu firmach. Z drugiej strony, niektóre języki takie jak rosyjski i francuski są używane głównie w krajach sąsiadujących. Fakt, że w wielu firmach wspomina się o języku fińskim, sprawia, że jest on wysoko na liście. W niektórych firmach europejskich

sporą uwagę przywiązuje się do znajomości języka chińskiego, japońskiego, arabskiego i tureckiego, chociaż sytuacja w odniesieniu do tych języków mogłaby być znacznie lepsza. Potrzebne będą bardziej szczegółowe badania, które pozwolą określić powody, dla których taki a nie inny język jest wybierany w danej firmie, a rezultaty tych badań należy porównać z podobnymi analizami w tych i innych sektorach, aby przekonać się, czy w tym zakresie pojawiają się jakieś powtarzające się wzorce.

2.10 Perspektywy przekrojowe dotyczących otrzymanych profili wielojęzycznych poza edukacją

W celu porównania rozkładu różnych języków we wszystkich domenach językowych poza edukacją, w Tabeli 52 prezentujemy 20 języków oprócz języka narodowego, które były najczęściej wzmiankowane w prasie, w kontekście usług publicznych i przestrzeni publicznej i biznesie.

Ogólnie mówiąc, języki: angielski, francuski, niemiecki i rosyjski są najczęściej używanymi językami w kontekście europejskim. Język angielski zajmuje pierwsze miejsce, a inne języki znajdują się (tuż) za nim. Gazety w języku angielskim dostępne są w większości kiosków i na większości dworców kolejowych w głównych miastach. Jeśli chodzi o usługi publiczne, język angielski po raz kolejny okazuje się jak do tej pory najczęściej używanym językiem.

W tabeli prezentującej przekrój języków widzimy trzy grupy języków, których używa się w różnych domenach i w przypadku innych usług: języki służące za lingua franca takie jak angielski, francuski, niemiecki i rosyjski; języki, których zwykle używa się w pewnych regionach, takie jak język albański, baskijski, kataloński, fryzyjski i walijski oraz języki, którymi posługują się największe grupy imigrantów takie jak arabski i turecki. W żadnej z tych domen nie pojawiają się dwa z trzech najczęściej wspieranych w regionach i krajach języków regionalnych i mniejszościowych, mianowicie nie pojawia się język romski wspierany w 6 krajach i język słowacki wspierany w 5 krajach.

Tabela 52: Rozkład 20 najważniejszych języków najczęściej używanych w gazetach, w kontekście usług publicznych i przestrzeni publicznej i biznesie poza danym krajem lub regionem

Języki gazet	Częstotliwość	Języki w usługach publicznych i przestrzeni publicznej	Częstotliwość	Języki w firmach	Częstotliwość
angielski	408	angielski	771	niemiecki	430
niemiecki	270	niemiecki	290	rosyjski	333
francuski	181	rosyjski	285	francuski	322
rosyjski	162	francuski	255	hiszpański	155
włoski	127	hiszpański	153	włoski	134
arabski	77	chiński	117	fiński	66
turecki	54	arabski	117	chiński	55
hiszpański	51	włoski	98	polski	47
holenderski	46	polski	69	portugalski	35
albański	40	turecki	67	turecki	29
serbski	36	rumuński	60	arabski	26
chiński	27	chorwacki	58	chorwacki	26
chorwacki	23	portugalski	55	czeski	26
bułgarski	12	bośniacki	37	węgierski	23
japoński	11	japoński	36	kataloński	22
polski	10	węgierski	34	szwedzki	22
grecki	8	urdu	34	japoński	20
bośniacki	7	albański	27	łotewski	20
węgierski	7	serbski	27	rumuński	19
szwedzki	6	perski	21	duński	18

Bibliografia w Rozdziałach 1 i 2

- Ball, J. (2011). *Enhancing Learning of Children from Diverse Language Backgrounds: Mother tongue-based Bilingual or Multilingual Education in the Early Years*. Paris: UNESCO.
- Beacco, J.C. i M. Byram (2007). *From Linguistic Diversity to Plurilingual Education. Guide for the development of language education policies in Europe*. Strasburg: Wydział Polityki Językowej. Rada Europy.
- Beacco, J.C. et al. (2010). *Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education*. Strasburg: Wydział Polityki Językowej. Rada Europy.
- CILT (2006). Sprawozdanie ELAN: *Wpływ niewystarczającej znajomości języków obcych w przedsiębiorstwach na gospodarkę europejską*. Londyn CILT: The National Centre for Languages.
- Civil Society Platform on Multilingualism (2009). <http://www.euroclio.eu/new/index.php/partners-mainmenu-530/european-citizenship/1207-eu-civil-society-platform-on-multilingualism>.
- Cullen, J., et al. (2008). *Wielojęzyczność: cele polityczne a ich wdrażanie*. Bruksela: Parlament Europejski.
- Dokument Roboczy Służb Komisji (2008). *Spis działań Wspólnoty w dziedzinie wielojęzyczności*. Uzupełniający dokument roboczy do Komunikatu Komisji Parlamentu Europejskiego, Rada et al. Bruksela: Wspólnoty Europejskie.
- Dokument Roboczy Służb Komisji (2011a). *działań Wspólnoty w dziedzinie wielojęzyczności. Aktualizacja z 2011 r.* Bruksela: Komisja Europejska.
- Dokument Roboczy Służb Komisji (2011b). *Raport dotyczący wdrożenia Rezolucji Rady z 21 listopada 2008 na temat „Europejskiej Strategii Wielojęzyczności*. Bruksela: Komisja Europejska.
- Dokument Roboczy Służb Komisji (2011c). *Language Learning at Pre-Primary School Level: Making it Efficient and Sustainable. A Policy Handbook*. Bruksela: Komisja Europejska.
- Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych (1992). Strasburg: Rada Europy.
- Europejskie Portfolio Językowe (ELP). Strasburg: Rada Europy.
- Eurydice (2009). *Integracja dzieci-imiigrantów w szkołach w Europie* Bruksela: Eurydice/Komisja Europejska.
- Eurydice/EuroStat (2008). *Kluczowe dane dotyczące nauczania języków w szkołach w Europie*. Bruksela/Luksemburg: Eurydice/EuroStat.
- Eurydice/EuroStat (2009). *Kluczowe dane dotyczące edukacji w Europie*. Bruksela: Eurydice/Eurostat.
- Extra, G. (2010). Mapping linguistic diversity in multicultural contexts: Demolinguistic perspectives. In: J. Fishman and O. Garcia (eds.), *Handbook of Language and Ethnic Identity*, Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 107-122.
- Extra, G. and D. Gorter (eds.) (2008). *Multilingual Europe: Facts and Policies*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Extra, G. and Yağmur, K. (eds.) (2004). *Urban Multilingualism in Europe: Immigrant Minority Languages at Home and School*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Extra, G. and K. Yağmur (2011). *Report on the Pilot Studies in Poland and Spain*. Berlin/Bruksela: British Council.
- Fishman, J. and O. Garcia (eds.) (2010). *Handbook of Language and Ethnic Identity. Disciplinary and Regional Perspectives*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Forum Biznesu ds. Wielojęzyczności (2008). *Languages Mean Business. Companies Work Better with Languages*. Bruksela: Wspólnoty Europejskie.
- Forum Biznesu ds. Wielojęzyczności (2011). *Raport za okres wrzesień 2009 – czerwiec 2011*. Bruksela: Komisja Europejska.
- Grupa intelektualistów ds. dialogu międzykulturowego (2008). *Dobroczynne wyzwanie: jak wielość języków może skonsolidować Europę*. Bruksela: Wspólnoty Europejskie.
- Grupa Wysokiego Szczebla ds. Wielojęzyczności (2007). *Raport ostateczny*. Bruksela: Wspólnoty Europejskie.
- Heller, M. (2007). Bilingualism as ideology and practice. In: M. Heller (ed.), *Bilingualism: A Social Approach*. Basingstoke: Palgrave, 1-24.
- Komisja Europejska (1995). *Whitebook. Teaching and Learning: Towards a Cognitive Society*. Bruksela: Komisja Europejska.
- Komisja Europejska (1995). *Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia – Nauczanie i uczenie się – W kierunku społeczeństwa uczącego się. Komisja (95) 590 wersja ostateczna, 29 listopad 1995*. Bruksela: Komisja Europejska.
- Komisja Europejska (2001). *Europejczycy i ich języki. Specjalny Raport Eurobarometru 54*. Bruksela: Komisja Europejska.
- Komisja Europejska (2006). *Europejczycy i ich języki. Specjalny Raport Eurobarometru 243*. Bruksela: Komisja Europejska.
- Komisja Europejska (2008). Komunikat Komisji Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: *Wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie*. Bruksela: Wspólnoty Europejskie.

Komisja Europejska (2010). Komunikat Komisji Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: *Nowy bodziec do europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego służący wspieraniu strategii Europa 2020* Bruksela: Wspólnoty Europejskie.

Komitet Ministrów (1998). Recommendation to Member States concerning Modern Languages. Strasburg: Rada Europy.

Komitet Ministrów (2008). Recommendations to Member States on the Use of the Council of Europe's Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and the Promotion of Plurilingualism. Strasburg: Rada Europy.

Media Consulting Group (2007). *Badanie potrzeb i praktyk w zakresie dubbingu i sporządzania napisów w europejskim przemyśle audiowizualnym*. Bruksela: Komisja Europejska.

Media Consulting Group (2011). *Study on the Use of Subtitling. The Potential of Subtitling to Encourage Language Learning and Improve the Mastery of Foreign Languages*. Bruksela: Komisja Europejska.

OMK Języki w pracy (2011). *Języki na rzecz zatrudnienia – zapewnić wielojęzyczne umiejętności komunikacyjne na potrzeby rynku pracy*. Bruksela: Komisja Europejska.

Parlament Europejski (2003). Rezolucja Parlamentu Europejskiego z Rekomendacjami w sprawie europejskich języków regionalnych i rzadziej używanych w kontekście rozszerzenia i różnorodności językowej. Bruksela: Parlament Europejski.

Parlament Europejski (2009). Rezolucja Parlamentu Europejskiego. Wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie. Bruksela: Parlament Europejski.

Projekt PIMLICO (2011). *Report on Language Management Strategies and Best Practice in European SMEs*. Bruksela: Komisja Europejska.

Poulain, M. (2008). European migration statistics: definitions, data and challenges. In: M. Barni and G. Extra (eds.), *Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 43–66.

Rada Europy (1954). Europejska Konwencja Kulturowa. Strasburg: Rada Europy.

Rada Europy (2001). *A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rada Unii Europejskiej (2002a). Resolution on Linguistic Diversity and Language Learning. Bruksela: Komisja Europejska.

Rada Unii Europejskiej (2002b). Konkluzje Prezydencji z Rady Europejskiej z posiedzenia w Barcelonie, 15–16 marca 2002. Bruksela: Wspólnoty Europejskie.

Rada Unii Europejskiej (2008). Rezolucja Rady w sprawie europejskiej strategii na rzecz wielojęzyczności. Bruksela: Wspólnoty Europejskie.

Rada Unii Europejskiej (2011). Konkluzje Rady w sprawie kompetencji językowych na rzecz zwiększenia mobilności. Bruksela: Wspólnoty Europejskie.

UNESCO (2003). *Rekomendacja w sprawie promocji i użycia wielojęzyczności i ogólnego dostępu do cyberprzestrzeni*. Paryż: UNESCO.

Zgromadzenie Parlamentarne (1998). Rekomendacja w sprawie językowej różnorodności. Strasburg: Rada Europy.

Zgromadzenie Parlamentarne (2001). Rekomendacja w sprawie Europejskiego Roku Języków. Strasburg: Rada Europy.

Zgromadzenie Parlamentarne (2003). Rekomendacja w sprawie ochrony języków migowych w państwach członkowskich Rady Europy. Strasburg: Rada Europy.

Zgromadzenie Parlamentarne (2006). Rekomendacja w sprawie miejsca języka ojczystego w edukacji szkolnej. Strasburg: Rada Europy.

Zgromadzenie Parlamentarne (2008). Rekomendacja w sprawie integracji dorosłych migrantów i edukacji. Strasburg: Rada Europy.

Zielona Księga Komisji Europejskiej (2008). Migracja i mobilność: wyzwania i szanse dla wspólnotowych systemów edukacyjnych UE Bruksela: Komisja Europejska.

Słowniczek

Definicje na temat poziomów i typów pochodzą ze „Standardowej klasyfikacji kształcenia”. Klasyfikacji tej używa się szeroko w różnych dokumentach „Eurydice” zawierających kluczowe dane na temat kształcenia w Europie.

Dzieci imigrantów

Dzieci, które uczęszczają do szkoły w kraju nie będącym ich krajem pochodzenia lub nie będącym krajem pochodzenia dla ich rodziców i dziadków. Hasło to odnosi się do kilku oddzielnych prawnie sytuacji z uwzględnieniem uchodźców, osób starających się o azyl, dzieci pracowników-imigrantów, dzieci obywateli państw trzecich mających status rezydentów długoterminowych, dzieci obywateli państw trzecich nie mających statusu rezydentów długoterminowych, dzieci, które są rezydentami nieregularnie i dzieci pochodzące z rodzin imigranckich, które nie korzystają z regulacji prawnych odnoszących się konkretnie do kształcenia.

Edukacja na poziomie szkoły podstawowej

Poziom ten rozpoczyna się dla dzieci między czwartym a siódmym rokiem życia. Jest obowiązkowy we wszystkich krajach i regionach i zwykle trwa 5–6 lat.

Edukacja przedszkolna

Edukację przedszkolną definiuje się jako początkowy etap nauczania zorganizowanego. Może odbywać się w szkole lub innej instytucji i jest przeznaczona dla dzieci, które ukończyły trzeci roku życia.

Imigranci

W dokumentach „Eurydice” i statystykach Eurostatu imigranci to grupy przebywające w państwie zamieszkania, których przedstawiciele urodzili się za granicą lub mają miejsce zamieszkania na terenie innego państwa. W projekcie „Europa Bogata Językami” imigranci to osoby, które mogły urodzić się za granicą lub nie oraz osoby, które przebywając w państwie zamieszkania mają miejsce zamieszkania na terenie innego państwa lub go nie mają, w zależności od wszelkiego rodzaju uregulowań prawnych charakterystycznych dla danego kraju i dotyczące nabywania obywatelstwa.

Języki imigrantów

Języki, którymi mówią imigranci i ich potomkowie w kraju zamieszkania z różnych (byłych) krajów pochodzenia.

Języki migowe

Języki migowe to języki wizualno-przestrzenne mające swoją własną gramatykę i leksykę. Są to naturalne języki dla osób, które urodziły się jako głuche. Języki migowe nie pochodzą od języków mówionych i nie są międzynarodowe lub uniwersalne. Na świecie istnieją setki różnych odmian języków migowych.

Język narodowy/Języki narodowe

Oficjalny język lub oficjalne języki danego państwa narodowego.

Języki obce

Języki, które nie są nauczane lub używane w domu, ale które są nauczane w szkole lub używane jako języki służące do komunikacji w szerszym tego znaczenia w sektorach nieedukacyjnych.

Język ojczysty

W najczęstszym rozumieniu jest to język, którego człowiek uczy się w pierwszej kolejności, i który wciąż rozumie. Tradycyjne pytanie sondażowe o język ojczysty w rozległych badaniach nad populacją Europy (z uwzględnieniem badań na rzecz spisu powszechnego) stopniowo zastępuje się pytaniem o język używany w domu, ponieważ to określenie jest bardziej przejrzyste dla respondentów niż określenie „język ojczysty” lub „język rodzimy”.

Języki regionalne lub mniejszościowe

Języki, których tradycyjnie używa się na danym terytorium danego państwa przez osoby zamieszkałe w tym państwie i tworzące grupę, której liczebność jest mniejsza niż populacja całego kraju. Różnią się od języka oficjalnego lub języków oficjalnych tego państwa (definicja opiera się na „Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych”, Rada Europy 1992). W ogólnym tego słowa znaczeniu są to języki populacji, które mają swoje pochodzenie etniczne na obszarach, o których mowa, lub osiedlili się na obszarach, o których mowa, i mieszkają na nich od pokoleń. Języki regionalne i mniejszościowe mogą mieć status języków oficjalnych, ale status ten z definicji będzie ograniczony do obszaru, na którym ludzie się nimi posługują.

Język romski/sinte

W naszym projekcie ma być on w każdym kraju być nazywanym „językiem regionalnym lub mniejszościowym”, a nie „językiem nieterytorialnym”.

Kształcenie i szkolenie zawodowe

Kształcenie i szkolenie zawodowe w krajach europejskich obejmuje różnorodne systemy krajowe zakorzenione w konkretnym środowisku gospodarczym i społecznym. Może być ono częścią nauki w na etapie szkoły średniej lub wyższej lub może stanowić część zawodowego szkolenia dorosłych. Zwykle są z nim powiązane instytucje zajmujące się szkoleniem zawodowym i programami szkolenia zawodowego, którzy podlegają pewnym uregulowaniom prawnym. W naszym projekcie kształcenie i szkolenie zawodowe nie odnosi się do kształcenia na poziomie wyższym, które jest częścią Domeny 5B.

Nauczanie na niższym poziomie szkoły średniej

Jest to kontynuacja programów podstawowych ze szkoły podstawowej, ale nauczanie bardziej skupia się na nauczaniu konkretnych przedmiotów. Zwykle ukończenie tego etapu oznacza koniec edukacji obowiązkowej. W kontekście krajów uczestniczących w projekcie „Europa Bogata Językami”, nauczanie na niższym i/lub wyższym poziomie szkoły średniej może odnosić się do różnic wiekowych uczniów i/lub różnic związanych z typem nauki.

Nauczanie na wyższym poziomie szkoły średniej

Poziom ten zwykle rozpoczyna się po zakończeniu przez ucznia nauki obowiązkowej zwykle z momentem ukończenia przez niego 15. lub 16. roku życia. Zwykle ważne jest posiadanie odpowiedniej wiedzy i kwalifikacji (sprawdzonej pod koniec nauki obowiązkowej) i spełnienie minimalnych kryteriów wstępnych. Nauka w przeciwieństwie do tej w szkole podstawowej często polega bardziej na nauce osobnych przedmiotów. Nauka na tym poziomie zwykle trwa od dwóch do pięciu lat. W kontekście krajów uczestniczących w projekcie „Europa Bogata Językami” nauczanie na niższym i/lub wyższym poziomie szkoły średniej może odnosić się do różnic wiekowych uczniów i/lub różnic związanych z typem nauki.

Nauczanie w danym języku/Nauczanie danego języka

W takim sformułowaniu nie rozróżnia się między nauczaniem w danym języku, tzn. używaniem danego języka jako języka, w którym prowadzone są zajęcia, a nauczaniem tego języka, tzn. nauczaniem go jako przedmiotu w szkolnym programie zajęć.

Nauka w państwowych uniwersytetach zajmujących się kształceniem w zakresie ogólnym

Nauka na uniwersytetach państwowych (czyli nie prywatnych), czyli z wyłączeniem uczelni technicznych lub medycznych.

Państwowe kształcenie i szkolenie zawodowe

Kształcenie i szkolenie zawodowe opłacane z budżetu państwa, czyli nie z środków prywatnych.

Program nauczania

Całościowy program edukacyjny dla danej szkoły, określający, jakich przedmiotów naucza się w danym roku lub danej klasie, przez ile godzin w tygodniu, i przez ile tygodni w roku. Określa również treści programowe dla każdego roku lub dla każdej klasy, a także poziom, jaki ma być osiągnięty przez ucznia, aby mógł on z powodzeniem zaliczyć przedmiot.

Różnojęzyczność

Zbiór różnorodnych odmian języka, którym posługuje się wiele osób; obejmuje odmianę językową często nazywaną „językiem ojczystym” lub „językiem pierwszym” i każdy inny język i lub odmiany językowe.

Szkolenia zawodowe dla nauczycieli

Kursy doszkalające dla nauczycieli, którzy już pracują w zawodzie, w zakresie najnowszych osiągnięć a nauczaniu lub pedagogice/edukacji.

Szkolenie zawodowe dla nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy zawodowej

Kursy i programy dla osób chcących zostać wykwalifikowanymi nauczycielami, tzn. odbywające się przed podjęciem przez nauczyciela pracy zawodowej.

Wielojęzyczność

Obecność na jednym małym lub dużym obszarze geograficznym więcej niż jednej „odmiany języka”, tzn. sposobu mówienia określonej grupy społecznej, niezależnie od tego, czy jest on formalnie uznany za język, czy nie.

ROZDZIAŁ 3

PROFILE KRAJOWE I REGIONALNE

Wstęp

Autorzy: Guus Extra, Martin Hope, Kutlay Yağmur

W części trzeciej niniejszej publikacji znajduje się 25 profili krajowych i regionalnych zawartych w 19 rozdziałach. Profile krajowe zostały przygotowane dla 15 krajów, tj. 13 krajów Unii Europejskiej (UE) oraz dla Bośni i Hercegowiny i Ukrainy. Dla czterech krajów Unii Europejskiej, tj. Holandii, Hiszpanii, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Niemiec, przygotowano profile regionalne. Każdy profil zawiera w sobie dane ilościowe i merytoryczne i znajdują się w nich informacje na temat kontekstu krajowego i regionalnego, ośmiu domen językowych, o których mowa w części 1. i 2. niniejszej publikacji, najważniejszych wniosków ogólnych, oraz na temat obiecujących inicjatyw lub programów pilotażowych. Opcje, o których mowa w każdej z ośmiu wybranych domen językowych, wprowadzono w części 2. niniejszego opracowania. Format profili jest przedstawiony i wyjaśniony na kolejnych stronach niniejszej publikacji.

1. Austria
2. Bośnia i Hercegowina
3. Bułgaria
4. Dania
5. Estonia
6. Francja
7. Niemcy
8. Grecja
9. Węgry
10. Włochy
11. Litwa
12. Holandia
 - 12.1 Holandia ogólnie
 - 12.2 Fryzja
13. Polska
14. Portugalia
15. Rumunia
16. Hiszpania
 - 16.1 Madryt, Walencja, Sewilla
 - 16.2 Katalonia
 - 16.3 Kraj Basków
17. Szwajcaria
18. Ukraina
19. Zjednoczone Królestwo
 - 19.1 Anglia
 - 19.2 Walia
 - 19.3 Szkocja
 - 19.4 Irlandia Północna

FORMAT PROFILI KRAJOWYCH I REGIONALNYCH

Następujące wskazówki mają na celu pomóc odbiorcy w interpretacji profili krajowych i regionalnych. Profile, które zostały stworzone przez analityków krajowych i regionalnych, łączą w sobie przedstawione w tabelach wyniki ankiet, a także dotyczące ich komentarze. Opcje znajdujące się w każdej tabeli odzwierciedlają pytania, które zostały zadane w kwestionariuszu przygotowanym na rzecz projektu „Europa Bogata Językami”.

Każdy profil podzielony jest na następujące części:

Informacje ogólne o kraju i regionie

W tej części przedstawiony jest kontekst ogólny dla danego kraju i regionu, zawierający informacje zaprezentowane z perspektywy socjologicznej i historycznej, demograficznej i prawnej.

Domena 1: Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Ta część zawiera informacje przedstawione w formacie standardowym na temat przepisów prawnych dotyczących języków oraz dokumentów dotyczących polityki językowej w

przypadku języków krajowych, obcych, regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów. Opisuje ona również mechanizmy zbierania danych na temat języków używanych w każdym kraju i regionie.

Domena 2: Języki w edukacji przedszkolnej

Niniejsza część zawiera informacje na temat zapewniania nauczania języków w edukacji przedszkolnej w przypadku języków regionalnych i mniejszościowych, języków obcych, języków imigrantów, a także w przypadku zapewniania dodatkowego wsparcia w nauce języka krajowego. Dla każdego z typów języka podane są informacje na temat grup docelowych, długości edukacji językowej, wymogów dotyczących wielkości grup, liczby dni w tygodniu, kiedy takie kształcenie jest dostępne, zapewniania nauczycielom kształcenia przed podjęciem przez nich pracy, a także w trakcie jej trwania, źródeł finansowania. Możliwe odpowiedzi na każde pytanie przedstawione są w tabeli poniżej, a analityków krajowych poproszono o wybranie odpowiedzi, która odzwierciedla praktyki najbardziej powszechne w przypadku ich kraju i regionu. Zakłada się, że opcja pierwsza jest najbardziej zbliżona do praktyk, które Unia Europejska uważa za najbardziej pożądaną.

2. Języki w edukacji przedszkolnej

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Dni na tydzień	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępne finansowanie z budżetu państwa
JĘZYKI REGIONALNE I MNIEJSZOŚCIOWE	Wszyscy/tylko rodzimi użytkownicy języka/brak wsparcia	≥2 lata/1 rok/<1 rok	brak/5–10/>10	>1dzień/0,5–1 dzień/<0,5 dnia	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/brak	Pełne/częściowe/brak
JĘZYKI OBCE	wszyscy/dostęp ograniczony/brak wsparcia	≥2 lata/1 rok/<1 rok	brak/5–10/>10	>1dzień/0,5–1 dzień/<0,5 dnia	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/brak	Pełne/częściowe/brak
JĘZYKI IMIGRANTÓW	Wszyscy/tylko rodzimi użytkownicy języka/brak wsparcia	≥2 lata/1 rok/<1 rok	brak/5–10/>10	>1 dzień/0,5–1 dzień/<0,5 dnia	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/brak	Pełne/częściowe/brak
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Wszyscy/tylko dzieci imigrantów/brak wsparcia	≥2 lata/1 rok/<1 rok	brak/5–10/>10	>1 dzień/0,5–1 dzień/<0,5 dnia	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/brak	Pełne/częściowe/brak

Domena 3: Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej

Ta część zawiera informacje na temat języków w edukacji na poziomie szkoły podstawowej podzielone na dwie sekcje: *organizacja* edukacji językowej oraz *faktyczna praktyka nauczania*.

Jeśli chodzi o organizację, informacje na temat edukacji językowej podane są dla czterech typów języka: języki narodowe, języki regionalne i mniejszościowe, języki imigrantów i języki obce. W odniesieniu do wsparcia w nauce języka narodowego, podane są informacje o programie nauczania, stopnia wsparcia w nauce dla osób nowoprzybytych, tego, czy na wstępie przeprowadza się testy diagnostyczne i wreszcie, czy postęp w rozwijaniu umiejętności językowych jest monitorowany przy użyciu ustandaryzowanych instrumentów.

Edukacja dotycząca języków regionalnych i mniejszościowych a także języków imigrantów i języków obcych są oceniane w odniesieniu do typu grup docelowych, cech charakterystycznych programu nauczania, tego, czy języki te są używane jako języki wykładowe (CLIL), rozpoczęcia edukacji językowej, miejsca języków w programie nauczania, tego, czy istnieją wymogi dotyczące liczebności grup, tego, czy postęp w rozwijaniu umiejętności językowych sprawdza się za pomocą ustandaryzowanych instrumentów, tego, czy istnieją poziomy języka, które uczniowie muszą osiągnąć, i wreszcie tego, jaki jest dostępny typ dofinansowania. Dla wszystkich pytań jako pierwszą wymienia się opcję postrzeganą jako najbardziej spójną z dobrymi praktykami i rekomendacjami na poziomie europejskim.

3a. Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybytych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony/ogólny/brak wytycznych	Przed podjęciem nauki ogólnokształcącej/podczas nauki ogólnokształcącej/brak	Wszyscy/tylko imigranci/brak	Ustandaryzowane na poziomie krajowym/na poziomie szkolnym/brak

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność środków z budżetu państwa
JĘZYKI REGIONALNE I MNIEJSZOŚCIOWE	wszyscy/ wyłączenie rodzimi użytkownicy/ brak wsparcia	spójny i jasno określony/ogólny/ brak wytycznych	Szeroko występujące/ lokalne/brak	Od klasy 1/od połowy szkoły/ wyłącznie pod koniec szkoły	W ramach lekcji w szkole/ częściowo w ramach lekcji w szkole/w ramach zajęć pozalekcyjnych	brak/5–10/>10	Ustandaryzowane na poziomie kraju/na poziomie szkoły/brak	Normy krajowe lub regionalne/ normy szkolne/ nieokreślone	pełne/ częściowe/ brak
JĘZYKI OBCE	Wszyscy/ dostęp ograniczony/ brak wsparcia	spójny i jasno określony/ogólny/ brak wytycznych	Szeroko występujące/ lokalne/brak	Od klasy 1/od połowy szkoły/ wyłącznie pod koniec szkoły	W ramach lekcji w szkole/ częściowo w ramach lekcji w szkole/w ramach zajęć pozalekcyjnych	brak/5–10/>10	Ustandaryzowane na poziomie kraju/na poziomie szkoły/brak	Powiązane z CEFR (Poziomy biegłości językowej)/ normy krajowe lub szkolne/ nieokreślone	pełne/ częściowe/ brak
JĘZYKI IMIGRANTÓW	Wszyscy/ dostęp ograniczony/ brak wsparcia	spójny i jasno określony/ogólny/ brak wytycznych	Szeroko występujące/ lokalne/brak	Od klasy 1/od połowy szkoły/ wyłącznie pod koniec szkoły	W ramach lekcji w szkole/ częściowo w ramach lekcji w szkole/w ramach zajęć pozalekcyjnych	brak/5–10/>10	Ustandaryzowane na poziomie kraju/na poziomie szkoły/brak	Normy krajowe lub regionalne/ normy szkolne/ nieokreślone	pełne/ częściowe/ brak

3b. Nauczanie

W każdym systemie edukacyjnym nauczyciele odgrywają kluczową rolę w zapewnieniu uczniom osiągnięcia sukcesu w nauce. W niniejszej części można znaleźć informacje na temat charakterystyki nauczycieli językowych i ich kwalifikacji formalnych w odniesieniu do czterech typów języka w szkołach podstawowych: języków regionalnych i mniejszościowych,

języków obcych, języków imigrantów i dodatkowego wsparcia w nauce języka narodowego. Dla każdego typu języka nauczycieli ocenia się pod kątem ich formalnych kwalifikacji, tego, czy zapewnia się im szkolenia zanim podejmą pracę, a także w trakcie jej trwania, i wreszcie czy dostępne są dla nauczycieli strukturalne programy mobilności.

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Nauczyciele językowi/ nauczyciele przedmiotów ogólnych/niewykwalifikowani	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ ogólne/brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ ogólne/brak	nd.
JĘZYKI REGIONALNE I MNIEJSZOŚCIOWE	Nauczyciele językowi/ nauczyciele przedmiotów ogólnych/niewykwalifikowani	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ ogólne/brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ ogólne/brak	nd.
JĘZYKI OBCE	Nauczyciele językowi/ nauczyciele przedmiotów ogólnych/niewykwalifikowani	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ ogólne/brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ ogólne/brak	Jako część szkolenia/ nieformalne wsparcie finansowe/brak
JĘZYKI IMIGRANTÓW	Nauczyciele językowi/ nauczyciele przedmiotów ogólnych/niewykwalifikowani	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ ogólne/brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ ogólne/brak	nd.

Domena 4: Języki w edukacji na poziomie szkoły średniej

Podobnie jak w przypadku edukacji na poziomie szkoły podstawowej, zostaną tu zaprezentowane informacje z dwóch ważniejszych punktów widzenia: *organizacja* edukacji językowej oraz faktyczna praktyka *nauczania*. Jeśli chodzi o organizację, zawarte są tu informacje na temat czterech głównych typów języków w edukacji: dodatkowego wsparcia w nauce języka narodowego dla osób nowoprzybyłych wraz z charakterystyką programu nauczania, rodzaj dodatkowego wsparcia dla osób nowoprzybyłych, tego, czy na wstępie przeprowadza się testy diagnostyczne i wreszcie, czy postęp w rozwijaniu umiejętności językowych jest monitorowany przy użyciu ustandaryzowanych instrumentów.

Edukacja w zakresie języków regionalnych i mniejszościowych, języków imigrantów i języków obcych ocenia się pod kątem

charakterystyki programu nauczania, tego, czy języków tych używa się jako języków wykładowych i języków lekcji, typu grup docelowych; tego, kiedy rozpoczyna się taka nauka i w jakim jest wymiarze, miejsca języków w programie nauczania; tego, czy istnieje warunek dotyczący liczebności w grupach; tego, czy postęp w rozwijaniu umiejętności językowych sprawdza się za pomocą ustandaryzowanych instrumentów, tego, czy istnieją poziomy języka, które uczniowie muszą osiągnąć, i wreszcie tego, jaki jest dostępny typ dofinansowania w przypadku nauczania języków. Jako pierwszą wymienia się opcję postrzeganą jako najbardziej spójną z dobrymi praktykami i rekomendacjami na poziomie europejskim.

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	Przed podjęciem nauki ogólnokształcącej/podczas nauki ogólnokształcącej/brak	Wszyscy/tylko imigranci/brak	Ustandaryzowane na poziomie kraju/na poziomie szkoły/brak

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
JĘZYKI REGIONALNE I MNIEJSZOŚCIOWE	wszyscy/ wyłącznie rodzimi użytkownicy/ brak wsparcia	spójny i jasno określony/ ogólny/ brak wytycznych	Szeroko występujące/ lokalne/brak	W ramach lekcji w szkole/częściowo w ramach lekcji w szkole/w ramach zajęć pozalekcyjnych	brak/5–10/>10	Ustandaryzowane na poziomie kraju/na poziomie szkoły/brak	Normy krajowe lub regionalne/ normy szkolne/ nieokreślone	Pełne/ częściowe/ brak
JĘZYKI OBCE	Wszyscy/ dostęp ograniczony/ brak wsparcia	spójny i jasno określony/ ogólny/ brak wytycznych	Szeroko występujące/ lokalne/brak	W ramach lekcji w szkole/częściowo w ramach lekcji w szkole/w ramach zajęć pozalekcyjnych	brak/5–10/>10	Ustandaryzowane na poziomie kraju/na poziomie szkoły/brak	Powiązane z CEFR/normy krajowe lub szkolne/ nieokreślone	Pełne/ częściowe/ brak
JĘZYKI IMIGRANTÓW	wszyscy/ wyłącznie rodzimi użytkownicy/ brak wsparcia	spójny i jasno określony/ ogólny/ brak wytycznych	Szeroko występujące/ lokalne/brak	W ramach lekcji w szkole/częściowo w ramach lekcji w szkole/w ramach zajęć pozalekcyjnych	brak/5–10/>10	Ustandaryzowane na poziomie kraju/na poziomie szkoły/brak	Normy krajowe lub regionalne/ normy szkolne/ nieokreślone	Pełne/ częściowe/ brak

4b. Nauczanie

Podobnie jak w przypadku *nauczania* na poziomie szkoły podstawowej w niniejszej części można znaleźć informacje na temat charakterystyki nauczycieli językowych i ich kwalifikacji formalnych w odniesieniu do czterech typów języka w szkołach podstawowych: języków regionalnych i mniejszościowych, języków obcych, języków imigrantów i dodatkowego wsparcia w

naucze języka narodowego. Dla każdego typu języka nauczycieli ocenia się pod kątem ich formalnych kwalifikacji, tego, czy zapewnia się im szkolenia zanim podejmą pracę, a także w trakcie jej trwania, i wreszcie czy dostępne są dla nauczycieli strukturalne programy mobilności.

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Wsparcie w nauce języka narodowego	Nauczyciele językowi/nauczyciele przedmiotów ogólnych/ niewykwalifikowani	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/ brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/ brak	Powiązany z CEFR/ normy szkolne lub narodowe brak	nd.
JĘZYKI REGIONALNE I MNIEJSZOŚCIOWE	Nauczyciele językowi/nauczyciele przedmiotów ogólnych/ niewykwalifikowani	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/ brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/ brak	nd.	nd.
JĘZYKI OBCE	Nauczyciele językowi/nauczyciele przedmiotów ogólnych/ niewykwalifikowani	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/ brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/ brak	Powiązany z CEFR/ standardy krajowe lub standardy regionalne/ brak	Jako część szkolenia/ nieformalne wsparcie finansowe/brak
JĘZYKI IMIGRANTÓW	Nauczyciele językowi/nauczyciele przedmiotów ogólnych/ niewykwalifikowani	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/ brak	Bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu/ogólne/ brak	nd.	nd.

Domena 5: Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

5a. Edukacja dalsza (w trzech instytucjach)

Nauczanie języków w szkołach zawodowych wspiera się w wielu krajach. W każdym ze wspomnianych w niniejszym opracowaniu krajach badania przeprowadzono w trzech największych instytucjach szkolenia i kształcenia zawodowego (VET). Tak jak w przypadku innych typów szkół, znajdują się tu informacje na temat czterech głównych typów języków w edukacji: zakresu programów wsparcia językowego, typu grup docelowych, tego, czy program nauczania jest spójny i jasno określony w zgodzie z konkretnymi wytycznymi, tego, czy instytucje szkolenia i kształcenia zawodowego (VET) zapewniają nauczanie umiejętności językowych związanych z pracą, zakresu, w jakim słuchacze

mogą podnosić swoje ogólne kwalifikacje, do jakiego stopnia dostępne jest finansowanie z budżetu państwa, i wreszcie, czy są dostępne staże w firmach. Znajdą się tu informacje na temat języków regionalnych i mniejszościowych, edukacji związanej z językami imigrantów i językami obcymi w odniesieniu do zakresu programów językowych, cech charakterystycznych programu nauczania, tym, czy został ustalony poziom języka, który słuchacze muszą osiągnąć, i wreszcie typem finansowania nauczania różnych rodzajów języków. Dla wszystkich pytań jako pierwszą wymienia się opcję postrzeganą jako najbardziej spójną z dobrymi praktykami i rekomendacjami na poziomie europejskim.

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
JĘZYKI REGIONALNE I MNIEJSZOŚCIOWE	Instytucja A	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	nd.	Pełne/częściowe/brak
	Instytucja B	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	nd.	Pełne/częściowe/brak
	Instytucja C	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	nd.	Pełne/częściowe/brak
JĘZYKI OBCE	Instytucja A	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	Powiązany z CEFR/ krajowe/brak	Pełne/częściowe/brak
	Instytucja B	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	Powiązany z CEFR/ krajowe/brak	Pełne/częściowe/brak
	Instytucja C	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	Powiązany z CEFR/ krajowe/brak	Pełne/częściowe/brak
JĘZYKI IMIGRANTÓW	Instytucja A	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	nd.	Pełne/częściowe/brak
	Instytucja B	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	nd.	Pełne/częściowe/brak
	Instytucja C	duży/ograniczony/ brak specyfikacji	Spójny i jasno określony/ ogólny/brak wytycznych	nd.	Pełne/częściowe/brak

5b. Edukacja wyższa (w trzech uniwersytetach)

W każdym kraju badania przeprowadzono w trzech uniwersytetach. Dla każdego kraju można tu znaleźć informacje na temat języka wykładowego (lub języków wykładowych) na tychże uniwersytetach, tego, jakie języki są używane na stronach internetowych, do kogo skierowane jest dodatkowe wsparcie w

nauce języka narodowego, tego, czy studenci muszą osiągnąć dany poziom w nauce języków obcych, rekrutacji studentów-obcokrajowców, dostępności programów mobilności dla studentów językowych i wreszcie tego, czy programy mobilności są obowiązkowe dla studentów niejęzykowych.

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uniwersytet A	Narodowy, obcy i język regionalny i mniejszościowy/narodowy i obcy/tylko narodowy	Narodowy, obcy i język regionalny i mniejszościowy/narodowy i obcy/tylko narodowy	Wszyscy/ograniczony dostęp/brak	Powiązany z CEFR/na poziomie krajowym lub instytucji/brak	Studenci międzynarodowi i studenci-imigranci/tylko międzynarodowi/tylko rodzimi użytkownicy języka narodowego	Obowiązkowo/opcjonalnie/brak	Obowiązkowo/opcjonalnie/brak
Uniwersytet B	Narodowy, obcy i język regionalny i mniejszościowy/narodowy i obcy/tylko narodowy	Narodowy, obcy i język regionalny i mniejszościowy/narodowy i obcy/tylko narodowy	Wszyscy/ograniczony dostęp/brak	Powiązany z CEFR/na poziomie krajowym lub instytucji/brak	Studenci międzynarodowi i studenci-imigranci/tylko międzynarodowi/tylko rodzimi użytkownicy języka narodowego	Obowiązkowo/opcjonalnie/brak	Obowiązkowo/opcjonalnie/brak
Uniwersytet C	Narodowy, obcy i język regionalny i mniejszościowy/narodowy i obcy/tylko narodowy	Narodowy, obcy i język regionalny i mniejszościowy/narodowy i obcy/tylko narodowy	Wszyscy/ograniczony dostęp/brak	Powiązany z CEFR/na poziomie krajowym lub instytucji/brak	Studenci międzynarodowi i studenci-imigranci/tylko międzynarodowi/tylko rodzimi użytkownicy języka narodowego	Obowiązkowo/opcjonalnie/brak	Obowiązkowo/opcjonalnie/brak

Domena 6: Języki w mediach audiowizualnych i prasie

W każdym z wybranych miast zostały zebrane informacje na temat języków w programach radiowych i telewizyjnych, używania napisów lub dubbingu w prywatnych produkcjach telewizyjnych i kinowych, na temat oferty nauki języków regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem oraz

dotyczące dostępności języka migowego w programach telewizyjnych. Jako pierwsza została przedstawiona ta opcja, która jest postrzegana jako najbardziej spójna z pożądanymi praktykami europejskimi.

Miasta	Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
Miasto 1	Z napisami/z dubbingiem	Z napisami/z dubbingiem	Zawsze/regularnie/czasami/nigdy	Zawsze/regularnie/czasami/nigdy
Miasto 2	Z napisami/z dubbingiem	Z napisami/z dubbingiem	Zawsze/regularnie/czasami/nigdy	Zawsze/regularnie/czasami/nigdy
Miasto 3	Z napisami/z dubbingiem	Z napisami/z dubbingiem	Zawsze/regularnie/czasami/nigdy	Zawsze/regularnie/czasami/nigdy

Została również zgromadzona informacja na temat języków innych niż narodowe i regionalne, w jakich dostępna jest prasa w

każdym z badanych miast. Jest ona dostępna na stronie projektu oraz w części 2 tej publikacji (tylko na poziomie europejskim).

Domena 7: Język usług publicznych i przestrzeni publicznej:

W każdym z wybranych do badania miast została zgromadzona informacja na temat zinstytucjonalizowanych strategii językowych na poziomie miast oraz na temat stopnia, w jakim usługi informacyjne w formie pisanej i mówionej są oferowane w różnych językach w rozmaitych obszarach. Jeśli chodzi o zinstytucjonalizowane strategie językowe, liczba języków,

dla których takie strategie zostały wdrożone, pokazana jest w tabeli. W przypadku usług, tabela wskazuje na ranking najbardziej wielojęzycznych usług w każdym z badanych miast. Informacje na temat profili wielojęzycznych dla języków usług publicznych i przestrzeni publicznej są dostępne na stronie internetowej LRE.

7a. Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast (3 miasta)

Liczba języków	Istnienie strony internetowej	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
3-4	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
1-2	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C

7b. Usługi w komunikacji

Pięć najważniejszych ułatwień w komunikacji USTNEJ	Pięć najważniejszych ułatwień w komunikacji PISEMNEJ

Domena 8: Języki w biznesie (24 firmy)

W każdym z objętych badaniem miast została zebrana informacja w wybranych firmach na temat ich ogólnych strategii językowych oraz wewnętrznych i zewnętrznych strategiach dla języka narodowego, angielskiego biznesowego i innych języków. W tabelach poniżej prezentujemy liczbę firm deklarujących, że dana

strategia językowa jest szeroko praktykowana. Na stronie internetowej projektu dostępne są również tabele, które pokazują liczbę firm, które zadeklarowały okazjonalne stosowanie strategii bądź ich brak. Informacje na temat profili wielojęzycznych w biznesie dostępne są na stronie internetowej LRE.

8a. Ogólne strategie językowe

	OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE							
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Zapewnienie mobilności międzynarodowej	Korzystanie z usług tłumaczy ustnych i pisemnych zatrudnianych z zewnątrz	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z sieci oferujących szkolenia językowe	Korzystanie z programów/finansowania Unii Europejskiej	Świadomość istnienia programów/możliwości finansowania z Unii Europejskiej
Szeroko praktykowane								

8b. Wewnętrzne/zewnętrzne strategie językowe

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnianie szkolenia językowego	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Języki używane w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w budowaniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język narodowy	Szeroko praktykowane										
Angielski biznesowy	Szeroko praktykowane										
Inny	Szeroko praktykowane										

1 AUSTRIA

Autorzy: Tanja Nagel, Anke Schad, Barbara Semmler, Michael Wimmer

Informacje ogólne

Według najnowszego spisu powszechnego przeprowadzonego w 2011 roku, w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych, Republika Austrii liczy 8,43 mln mieszkańców, w tym mieszkańcy obcego obywatelstwa, których liczba wzrosła pomiędzy rokiem 2001 a 2011 o ponad jedną trzecią (+35 procent) do 957,000. Największy odsetek obecnych imigrantów pochodzi z krajów UE, w tym obywatele Niemiec mieszkający w Austrii, których liczba podwoiła się osiągając 152,000 (+110 procent). Druga największa grupa imigrantów, do której zalicza się obywateli Serbii, Czarnogóry i Kosowa, pozostaje bez zmian na poziomie 133,000. Natomiast, trzecia, co do wielkości grupa imigrantów pochodzących z Turcji, zanotowała 10 procentowy spadek do poziomu 114,000 (Statistik Austria 2011).

Statystyki zawarte w powszechnych spisach dotyczące osób posługujących się językami mniejszości narodowych (na podstawie kategorii języków potocznych, *Umgangssprachen*) zostały ostro skrytykowane przez organizacje działające na rzecz praw mniejszości. Uważają one, że wiele mniejszości wybiera niemiecki jako język podstawowy, z powodu, jak to określił w trzeciej opinii na temat Austrii Komitet Doradczy Rady Europy do spraw Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych, 'domniemanej lub rzeczywistej presji'. Komitet doradczy 'gorąco zachęca władze austriackie do zapewnienia, że wszelkie przyszłe spisy, dotyczące posługiwania się językiem, będą zawierać otwarte listy z możliwością podania kilku języków i tożsamości' (Komitet Doradczy 2011: 11–12). Aby zwrócić uwagę na ten problem, grupy mniejszościowe przedstawiają własne szacunki. W przypadku Węgrów, na przykład, według powszechnego spisu w 2001, liczba posługujących się językiem niemieckim wynosiła 25,884, natomiast ich własne szacunki były niemal dwukrotnie wyższe (Initiative Minderheiten).

Austria to kraj różnorodności językowej, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży. Odsetek uczniów używających w życiu codziennym języka innego niż niemiecki, jest najwyższy w Wiedniu (41,8 procent), a najniższy w Karyntii (8,9 procent). Młodzież dwu- lub wielojęzyczną cechuje różnorodność wynikająca z historii migracji, co ma wpływ na ich język i wykształcenie (Biffi/Skrivanek 2011: 1).

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy i języki regionalne/mniejszościowe uregulowane są w prawodawstwie i/lub dokumentach polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych zainteresowanych nauką języka niemieckiego jest (współ-) finansowane w siedmiu krajach: Czechy, Węgry, Włochy, Polska, Serbia, Słowacja i Słowenia. Austria podpisała i ratyfikowała Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Poniższe języki regionalne/mniejszościowe zostały uznane w Kartce: Burgenland-chorwacki, chorwacki, czeski, węgierski w Burgenland, węgierski w Wiedniu, Burgenland-romski, słowacki, słoweński w Karyntii i słoweński w Styrii. W niektórych regionach istnieje również oficjalny przepis w edukacji, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki języków regionalnych/mniejszościowych.

W Austrii nie istnieją już krajowe/regionalne mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowej. Dane ze spisu powszechnego (z 2001) zostały zastąpione przez dane z rejestru (z 2011), które nie zawierają pytania dotyczącego języków.

Krajowy Plan Działań (KPD) na rzecz Integracji, wydany w 2011 roku, koordynowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, powstał w procesie dialogu z ekspertami i zainteresowanymi stronami. Biegłość w języku niemieckim jest uznawana za klucz do integracji. W Austrii istnieje wymóg, aby imigranci zdawali egzamin ze znajomości językowa niemieckiego (poziom A1) przed przybyciem do kraju. W tej kwestii wymogi Austrii są podobne do tych w Niemczech, Francji, Danii i Holandii (Bundesministerium für Inneres 2011).

W czerwcu 2011 austriacki rząd wydał swój trzeci raport na temat wdrażania Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Raport odnosi się również do zmiany prawa konstytucyjnego w 2011 roku, gwarantując stabilne rozwiązanie kontrowersyjnej kwestii *Ortstafelstreit*, dotyczącej dwujęzycznych znaków i używania języków mniejszości w topografii i określonych usługach publicznych w Burgenlandzie i Karyntii (Bundeskanzleramt 2011: 11).

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków obcych ani języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszyscy	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	pełna
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszyscy	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

języki regionalne/mniejszościowe	burgenlandzko-chorwacki, czeski, węgierski, włoski (w Tyrolu), słowacki, słoweński
---	--

Od 2010 edukacja przedszkolna jest w całej Austrii obowiązkowa od piątego roku życia. Wprowadzenie tego środka miało na celu zapewnienie, że wszystkie dzieci uczą się języka niemieckiego przed rozpoczęciem edukacji w szkole podstawowej.

Jak określa Polityka Edukacji Językowej (Language Education Policy Profile, LEPP), kształcenie przedszkolne cechuje zdecentralizowana fragmentacja. Ma to wpływ na wdrażanie różnorodności językowej pod względem ilości ofert (z różnicami pomiędzy poszczególnymi *Länder*) i jakości oferty, szczególnie, jeśli chodzi o kwalifikacje nauczycieli języków (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum 2008: 82–88).

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	dla wszystkich dzieci	w szkole

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
języki regionalne/mniejszościowe	wszyscy	brak wytycznych	lokalne	od 1 roku	częściowo w ramach godzin lekcyjnych	>10	w szkole	nie określono	pełna
języki obce	wszyscy	spójny i jasno określony	lokalne	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	nie określono	pełna
języki imigrantów	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	poza szkołą	>10	w szkole	nie określono	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Wsparcie w nauce języka narodowego	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe
Języki imigrantów	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	burgenlandzko-chorwacki, czeski, węgierski, romski, słowacki, słoweński
Języki obce	chorwacki, czeski, angielski, francuski, węgierski, włoski, słowacki, słoweński (jeden z wymienionych jest obowiązkowy)
Języki imigrantów	albański, bośniacki/chorwacki/serbski, polski, rosyjski, turecki

Ze względu na rozwój demograficzny, ekspansja imigracyjnej edukacji językowej (*Muttersprachlicher Unterricht*), zwłaszcza na poziomie szkoły podstawowej, uznawana jest przez rząd za priorytet. Celem *Muttersprachlicher Unterricht*, określonym w programie nauczania, jest umożliwienie dwujęzyczności i równości języków ojczystych i niemieckiego.

W roku szkolnym 2009/10, 29,4 procent uczniów szkół podstawowych w Austrii, posługujących się dodatkowym językiem innym niż niemiecki, wzięło udział w *Muttersprachlicher Unterricht* (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur 2011: 13).

Departament ds. Migracji i Szkolnictwa w Federalnym Ministerstwie Edukacji, Kultury i Sztuki nadzoruje ofertę, wydając broszury informacyjne dotyczące na przykład ram prawnych, danych czy statystyk. Na platformie www.muttersprachlicher-unterricht.at informacje dotyczące rejestracji dla rodziców są dostępne w języku bośniackim/chorwackim/serbskim, tureckim i albańskim.

Głównym wyzwaniem dla nauczania języków kraju pochodzenia, czy innych języków obcych lub języków mniejszości, jest nie tylko rozwój, ale także poprawa jakości. W obu tych aspektach, liczba wykwalifikowanych nauczycieli jest kluczowym wyzwaniem wymagającym reformy kształcenia nauczycieli (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum 2008: 88–91).

Wiedeń bierze udział w europejskim projekcie „Multilingual cities” („Wielojęzyczne miasta”), zbierając dane wśród uczniów szkół podstawowych, w celu zgromadzenia wiedzy na temat związku między różnorodnością językową a sukcesem szkolnym (Brizic 2011).

4 Języki na poziomie szkoły średniej

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	w szkole

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane, jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalne	częściowo w ramach godzin lekcyjnych	>10	w szkole	nie określono	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalne	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	związany z CEFR	pełna
Języki imigrantów	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	spójny i jasno określony	lokalne	poza szkołą	>10	w szkole	normy szkolne	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nie określono	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	jako część szkolenia
Języki imigrantów	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	burgenlandzko-chorwacki, czeski, węgierski, romski, słowacki, słoweński
Języki obce	angielski, francuski, włoski, hiszpański. 2 obowiązkowe na poziomie akademickich szkół średnich; 1 obowiązkowy na poziomie ogólnych szkół średnich
Języki imigrantów	albański, bośniacki/chorwacki/serbski, polski, rosyjski, turecki

Austriacki system szkolny od poziomu średniego (ISCED 2) wzwyż, dzieli się na licea ogólnokształcące (*Hauptschule*), a następnie szkoły wyższe. Ta faza przejściowa ma kluczowe znaczenie dla procesu nauczania języków, który może zostać przerwany, kontynuowany lub udoskonalany.

W roku szkolnym 2009/10 Wiedeń był jedynym *Bundeslandem*, który zapewniał *Muttersprachlicher Unterricht* (imigracyjną edukację językową) zarówno w szkołach wyższych jak i w liceach ogólnokształcących (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur 2011: 25). Wszystkie pozostałe *Bundesländer* zapewniały imigracyjną edukację językową jedynie w liceach ogólnokształcących.

Jednak, program nauczania w szkołach wyższych obejmuje dwa obowiązkowe współczesne języki obce (lub jeden plus łacina), w przeciwieństwie do programu nauczania *Hauptschul*, który obejmuje zaledwie jeden język obcy.

W roku 2008/09, aby zerwać z tradycyjnym podziałem, Austria wprowadziła gimnazja. Do roku 2015/16, wszystkie *Hauptschulen* zostaną przekształcone w gimnazja. Nauczanie społecznościowe i integracja, oraz bardziej zindywidualizowany i zróżnicowany tok nauczania, są częścią pedagogicznej koncepcji gimnazjów. Celem tych działań jest zwiększenie potencjału uczniów pochodzących ze środowisk imigranckich.

Język angielski jest najbardziej rozpowszechnionym współczesnym językiem obcym w szkołach na wszystkich poziomach. Uczy się go prawie 99 procent uczniów. Języki regionalne i mniejszościowe są również nauczane jako przedmiot w szkołach średnich. Ich dostępność zależy jednak od regionu: w Burgenlandzie, 12,9 procent uczniów uczy się chorwackiego, a w Karyntii, 10,6 procent uczniów uczy się słoweńskiego (dane z roku szkolnego 2004/5, Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum 2008: 149).

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Dalsza edukacja (w trzech instytucjach szkolenia i kształcenia zawodowego (VET))
(nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	Institucja A	szeroki wybór	ogólny	związany z CEFR	brak
	Institucja B	szeroki wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	częściowa
	Institucja C	szeroki wybór	ogólny	związany z CEFR	częściowa
Języki imigrantów	Institucja A	szeroki wybór	ogólny	nd.	brak
	Institucja B				
	Institucja C				

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowi	opcjonalna	opcjonalna
Uczelnia B	narodowy, obcy i regionalny/mniejszościowy	narodowy i obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalna	opcjonalna
Uczelnia C	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowi	opcjonalna	opcjonalna

W kontekście nauki języków obcych, należy też wspomnieć, że oprócz kształcenia zawodowego oraz wyższego, istnieją również tzw. *Volkshochschulen* (VHS), których tradycja wynika z inicjatyw podejmowanych w XIX wieku zarówno przez burżuazję jak i klasę robotniczą. W roku 2009/10 prawie 39,4 procent jednostek dydaktycznych poświęconych zostało na języki, będące obecnie dominującą dziedziną *Volkshochschulen* (Verband Österreichischer Volkshochschulen 2011: 1). W Wiedniu *Volkshochschulen* oferują obecnie ponad 60 języków.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubing	dubing	czasami	czasami

Austriacki nadawca radiowo-telewizyjny ORF jest prawnie zobowiązany do świadczenia usług obywatelom posługującym się językami regionalnymi i mniejszościowymi. Oprócz programów telewizyjnych i radiowych, platforma internetowa *volksgruppen.orf.at* nadaje wiadomości, informacje oraz transmisje on-line na żywo w języku chorwackim, czeskim, romańskim, słowackim, węgierskim i słoweńskim.

ORF posiada również radiostację FM4, której nadawanie skierowane jest głównie do młodych odbiorców. Mimo, że stacja jest dwujęzyczna, dominującym językiem jest angielski. Serwisy informacyjne nadawane są w języku angielskim, a dwa razy dziennie w języku francuskim. W FM4 panuje tzw. „Zasada Native Speaker’a” zgodnie, z którą gospodarze programów i ich goście zachęceni są, aby mówić w swoim ojczystym języku.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast (2 miasta)

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Wiedeń	Wiedeń Graz	Graz	Wiedeń Graz	Wiedeń	Wiedeń Graz
3-4						
1-2	Graz		Wiedeń		Graz	

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Cztery najlepsze ułatwienia w komunikacji pisemnej
usługi turystyczne usługi dla imigrantów i usługi integracyjne debaty polityczne oraz procesy podejmowania decyzji usługi edukacyjne usługi transportowe	usługi turystyczne usługi transportowe programy teatralne usługi dla imigrantów i usługi integracyjne

Mimo, że projekt Europa Bogata Językami skupia się na głównie na dużych miastach o wysokiej liczbie ludności, charakterystyka Austrii jest, w dużej mierze, oparta na mniejszych miastach, także w regionach o uznanych mniejszościach językowych (*Volksgruppen*). Dlatego też, wspomniana już wcześniej zmiana konstytucji, podjęta przez parlament w 2011 roku w sprawie dwujęzycznych znaków i używania języków mniejszości w topografii i określonych usługach publicznych (BGBl. Nr. 46/2011), dotyczy głównie tych mniejszych miejscowości.

8 Języki w biznesie (19 firm)

	OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE							
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/srodków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	6	12	5	4	0	0	2	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język narodowy	Praktykowane szeroko	4	0	5	1	19	19	19	19	18	18
Angielski biznesowy	Praktykowane szeroko	7	2	9	2	7	5	9	6	9	12
Inny	Praktykowane szeroko	6	0	4	1	2	2	2	3	4	3

W 2005 roku Instytut Badawczy nad Kwalifikacjami i Szkoleniami Gospodarki Austriackiej (ibw) przeprowadził badanie dotyczące zapotrzebowania na języki obce wśród 2,017 austriackich firm. 86 procent respondentów stwierdziło, że języki obce są potrzebne. W 45 procentach badanych firm, angielski jest potrzebny "większości" pracownikom. Według badania, w kontaktach z partnerami biznesowymi w Europie Wschodniej używany jest język niemiecki. (Tritscher-Archan 2008: 172).

Podczas gdy umiejętności językowe w Austrii, kraju zorientowanym na eksport, są tradycyjnie uznawane za narzędzie umożliwiające dostęp do rynków zagranicznych, niektóre firmy, na przykład banki i dostawcy usług telekomunikacyjnych, starają się reagować na zmieniający się rynek krajowy poprzez tzw. etnomarketing, wykorzystując języki imigrantów w swoich kampaniach i usługach.

Ogólne kluczowe wnioski

Austrię cechuje dwoisty stosunek do rozwoju w zakresie wielojęzyczności. Z jednej strony, program rządowy uznaje rosnącą różnorodność społeczeństwa austriackiego, podkreślając znaczenie nabywania umiejętności językowych, głównie poprzez edukację dzieci i młodzieży. Szczególny nacisk kładzie się na język angielski, języki krajów ościennych, a także języki imigrantów (Republik Österreich 2008: 206).

Z drugiej strony, jest też kwestia niedostatecznych zasobów (na przykład, liczba wykwalifikowanych nauczycieli), która uniemożliwia stworzenie bardziej zróżnicowanych i kompleksowych świadczeń w zakresie edukacji językowej i utrudnia tworzenie procesu ciągłej edukacji językowej.

Mimo, że język niemiecki uznawany jest za najważniejszy dla udanej integracji (a jego pozycja wzmocniona jest przez bieżącą politykę edukacji i imigracji), społeczeństwo zdaje sobie powoli sprawę z korzyści płynących z dodatkowych umiejętności językowych, zwłaszcza, jeśli są one postrzegane jako "użyteczne", na przykład w gospodarce, handlu i biznesie zorientowanym na eksport.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Istnieje wiele przykładów dobrych praktyk w ramach projektu Europa Bogata Językami. Jednym z przykładów jest projekt, w który aktywnie zaangażował się EDUCULT: *Sag's multi* jest corocznym konkursem recytatorskim dla dwujęzycznych uczniów organizowanym przez stowarzyszenie ludzi biznesu, *Verein für Wirtschaft Integration (VWFI)* wraz z EDUCULT. Uczniowie klas siódmych (w wieku lat 12) prezentują swoje przemówienia posługując się zarówno językiem niemieckim jak i językiem pochodzenia. Od 2009 roku, około 700 uczniów wzięło już udział w konkursie, prezentując przemówienia w ponad 40 językach.

SPIN: SprachenInnovationsNetzwerk, sieć zainicjowana przez Österreichisches Sprachen-Kompetenz-Zentrum (ÖSZ), zapewnia szerokiemu gronu zainteresowanych bazę danych dotyczących innowacyjnych projektów językowych (www.oesz.at/spin)

Bibliografia

Biffi, Gudrun, Skrivaneck, Isabella (2011): *Schule-Migration-Gender Endbericht*. Study commissioned by the Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Available at http://www.bmukk.gv.at/medienpool/21041/schule_migration_gender_eb.pdf stan z dnia 7 grudnia 2011.

Brizic, Katharina (2011): *Multilingual cities*, Wien. Dostępny na http://www.oew.ac.at/dinamlex/Multilingual-Cities_Wien-2009_Endbericht-V1Stand20111111.pdf accessed 7 December 2011.

Bundeskanzleramt Österreich (2011): 3. Bericht der Republik Österreich gemäß Artikel 15 Abs. 1 der Europäischen Charta der Regional- oder Minderheitensprachen. Dostępny na <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=45599> stan z dnia 7 grudnia 2011.

Bundesministerium für Inneres (2011): *Nationaler Aktionsplan für Integration*. Dostępny na <http://www.integrationsfonds.at/nap/bericht/stan> z dnia 7 grudnia 2011.

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (2011): *Der muttersprachliche Unterricht in Österreich. Statistische Auswertung für das Schuljahr 2009/10*. Dostępny na http://www.bmukk.gv.at/medienpool/3720/nr5_11.pdf accessed 7 December 2011.

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur und Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung, Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum (eds.) (2008): *Language Education Policy Profile. Country Report Austria*. Dostępny na http://www.oesz.at/download/spol/lepp_engl_1.pdf z dnia 7 grudnia 2011.

Initiative Minderheiten (n.d.): *Minderheiten in Österreich/ Volksgruppen*. Dostępny na http://minderheiten.at/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=30 z dnia 9 grudnia 2011.

Republik Österreich (2008): Regierungsprogramm 2008–2013. Dostępny na <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=32965> z dnia 7 grudnia 2011.

Statistik Austria (2011): Registrierzählung 2011. Pressemeldung. Dostępny na http://www.statistik.at/web_de/presse/059977 z dnia 7 grudnia 2011.

Tritscher-Archan, Sabine (ed.), Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft (2008): *Fremdsprachen für die Wirtschaft. Zahlen, Daten, Fakten*.

Verband österreichischer Volkshochschulen (2011): Statistikbericht 2011. Dostępny na http://files.adulteducation.at/statistik/berichte/statistik_2011.pdf z dnia 7 grudnia 2011.

2 BOŚNIA I HERCEGOWINA

Autorzy: Jasmin Džindo and Selma Žerić

Informacje ogólne

Bośnia i Hercegowina jest krajem wielonarodowymi i wielojęzycznym, w której obowiązują trzy oficjalne języki urzędowe: język bośniacki, chorwacki i serbski (zapisywany zarówno w alfabecie łacińskim jak i cyrylicy). Języki te wywodzą się z języka serbsko-chorwackiego, który był niegdyś używany, jako język urzędowy w byłej Jugosławii. Po rozpadzie Jugosławii w Bośni i Hercegowinie dokonano standaryzacji, która polegała na wprowadzeniu do użycia *języka bośniackiego, chorwackiego i serbskiego*, które prawnie zostały uznane za trzy całkowicie równorzędne języki na całym terytorium tego kraju. Jeśli chodzi o gramatykę, leksykę i fonetykę tych języków, różnice między nimi są minimalne, co prowadzi do wniosku, że wszystkie osoby zamieszkujące Bośnię i Hercegowinę rozumie je wszystkie i może swobodnie decydować o tym, którego języka będą używać na co dzień i w pracy.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Wszystkie trzy języki narodowe (bośniacki, chorwacki i serbski), języki obce i języki regionalne/mniejszościowe uregulowane są w dokumentach polityki językowej. Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych została podpisana przez rząd i ratyfikowana przez parlament. Następujące języki zostały uznane w Karcie: albański, czeski, niemiecki, węgierski, włoski, żydowski (jidysz i ladino), macedoński, czarnogórski, polski, rumuński, rosyjski, słowacki, słoweński, turecki i ukraiński. W Bośni i Hercegowinie nie istnieją krajowe mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowej.

Ustanowiono szereg praw, które regulują kwestie związane z kształceniem przedszkolnym, na etapie szkoły podstawowej i średniej, a także na etapie dalszym i wyższym, takich jak *Ustawa ramowa o edukacji przedszkolnej w Bośni i Hercegowinie (2007)*, *Ustawa o agencji d.s. edukacji na etapie przedszkolnym, szkoły podstawowej i średniej (2007)*, *Ustawa ramowa o kształceniu na etapie szkoły podstawowej i średniej w Bośni i Hercegowinie (2003)*, *Ustawa ramowa o kształceniu zawodowym na poziomie szkoły średniej (2008)* oraz *Ustawa ramowa o szkolnictwie wyższym w Bośni i Hercegowinie (2007)*.

Istnieje również prawo zawierające artykuły odnoszące się do języków narodowych, którym jest Konstytucja *Bośni i Hercegowiny*. Jest to akt prawny, który jest w kraju fundamentalny, i na podstawie którego ustanowiono jego porządek polityczny i prawny. Ponieważ Bośnia i Hercegowina jest podzielona na dwie części składowe: Federację Bośni i Hercegowiny i Republikę Serbską, każda z nich ma swoją konstytucję: *Konstytucję Federacji Bośni i Hercegowiny* oraz

Konstytucję Republiki Serbskiej, w których również jest mowa o językach narodowych, a także skryptach obowiązujących w tych częściach. Istnieją również oficjalne strategie językowe stworzone w celu promowania uczenia się i nauczania języków narodowych, języków obcych, a także języków regionalnych/mniejszościowych, takie jak *Poprawiony plan działania Bośni i Hercegowiny dotyczący potrzeb edukacyjnych Romów (opublikowany przez Ministerstwo Praw Człowieka i Uchodźców)*. Język migowy jest również oficjalnie uznany w państwowych dokumentach, które odnoszą się do strategii dotyczących języków. Ta kwestia jest uregulowana *Ustawą o użyciu języka migowego w Bośni i Hercegowinie (2009)*. Osoby niesłyszące mają zagwarantowane prawo używania języka migowego podczas załatwiania różnych procedur w każdej instytucji w Bośni i Hercegowinie.

Oprócz tego, że kraj jest podzielony administracyjnie na dwie części, mianowicie *Federację Bośni i Hercegowiny* oraz *Republikę Serbską*, zawiera on również w sobie *Dystrykt Brzko*, który nie należy do żadnej z nich, lecz jest odrębną jednostką administracyjną. Federacja Bośni i Hercegowiny dzieli się dalej na dziesięć kantonów, które są uważane za jednostki federalne w obrębie każdej części, i które cieszą się wysokim stopniem autonomii. Z powodu dużej złożoności struktury państwowej, nie ma spójnego podejścia do edukacji i strategii dotyczących języków. Jednak to powiedziawszy, trzeba dodać, że obecna oficjalna sytuacja dotycząca języków jest różnorodna. Oprócz licznych różnic między dwiema częściami kraju, istnieją również różnice w obrębie kantonów, ponieważ każdy z nich ma swoje Ministerstwo Edukacji i swoje prawo. Mając na uwadze tak szeroką podstawę prawną, musimy powiedzieć, że strategie dotyczące języków nie są całkowicie ustandaryzowane, i nie jest rzeczą niezwykłą, że większość zamieszkująca dany kanton (i Republikę Serbską) decyduje o tym, który język urzędowy będzie obowiązywał w instytucjach edukacyjnych. Programy edukacyjne opierają się na jednym z trzech języków urzędowych, ale wszystkie one są obecne na każdym poziomie systemu edukacyjnego, poczynając od poziomu przedszkolnego, a na szkolnictwie wyższym kończąc. Uczniowie zaczynając szkołę podstawową decydują o tym, w jakim języku będą prowadzone ich lekcje, a podręczniki i programy nauczania dostosowane są do tej decyzji. Na każdym poziomie edukacyjnym w Bośni i Hercegowinie oprócz języków narodowych można się również uczyć wielu języków obcych, ale tutaj również brakuje standaryzacji. W rezultacie jest tak, że w obrębie kantonów w różnych szkołach oferuje się naukę różnych języków obcych, a różnice te istnieją również między kantonami. W przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich można się zwykle uczyć 5–6 języków obcych, takich jak język angielski, niemiecki, francuski, włoski, rosyjski i arabski, w zależności od tego, w którym kantonie znajduje się dana szkoła, natomiast szkoły wyższe w Bośni i Hercegowinie oferują język angielski, niemiecki, francuski, włoski, hiszpański, turecki, arabski, perski, łaciński, grecki, rosyjski i czeski.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego, języków regionalnych/mniejszościowego czy języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	≥2 lata	brak	<0,5 dnia	brak	brak	częściowo

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki obce	Angielski, Niemiecki, Francuski
--------------------	---------------------------------

W całej Bośni i Hercegowinie na etapie edukacji przedszkolnej obowiązuje spójne i zintegrowane podejście do kwestii programów nauczania języków, gdzie szczególną uwagę przywiązuje się do różnojęzyczności w klasie i wielojęzyczności społeczeństwa jako ogółu. Językami obcymi oferowanymi na tym etapie są głównie języki: angielski, niemiecki i francuski, natomiast nie ma w ogóle języków imigrantów.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	w szkole

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	normy szkolne	nie określony	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	w pewnych obszarach	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Inne narodowe języki	Bośniacki, Chorwacki, Serbski
Języki obce	Angielski lub niemiecki są obowiązkowe. Arabski, Francuski lub włoski są do wyboru.

Na etapie edukacji na poziomie szkoły podstawowej korzysta się ze spójnego i jasno określonego programu, według którego naucza się języków narodowych, jak i obcych. Lekcje mogą się odbywać tylko w języku narodowym. Należy wybrać jeden obowiązkowy język obcy spośród pięciu-sześciu różnych języków takich jak język angielski, niemiecki, francuski, włoski, rosyjski i arabski. Niektóre z nich są nauczane jako obowiązkowe, a niektóre z nich są opcjonalne. Są one oferowane w ramach programu nauczania, a poziom zaawansowania uczniów jest regularnie sprawdzany i monitorowany za pomocą ustandaryzowanych instrumentów w zależności od wieku uczniów. W szkołach podstawowych nie naucza się języków imigrantów.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)**Organizacja**

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechnione	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalny,	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	w pewnych obszarach	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	normy szkolne lub narodowe	nd.
Języki Regionalne i Mniejszości	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	wsparcie finansowe w pewnym zakresie

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Inne języki narodowe	Bośniacki, Chorwacki, Serbski
Języki obce	Obowiązkowe: angielski lub niemiecki Do wyboru: Arabski, Francuski, Włoski, Rosyjski, Turecki

W szkole średniej łączy się nauczanie języków obcych jako przedmiotów i uczenia wszystkich przedmiotów w języku obcym, ale ta druga metoda nie jest używana powszechnie. W nauczaniu języków narodowych i obcych korzysta się ze spójnych i jasno określonych programów nauczania, a poziom zaawansowania uczniów jest regularnie sprawdzany i monitorowany za pomocą ustandaryzowanych instrumentów w zależności od wieku uczniów. W szkole średniej obowiązkowe są dwa języki obce do wyboru spośród następujących języków: angielskiego, niemieckiego, francuskiego, włoskiego, rosyjskiego, tureckiego i arabskiego. Niektóre z tych języków są obowiązkowe, a niektóre opcjonalne. W szkole średniej nie uczą się języków imigrantów.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Edukacja dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków imigrantów)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki Regionalne i Mniejszości	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce Języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, obcy i R/M	narodowy, obcy i R/M	ograniczone	narodowy/lub wyznaczony przez uczelnię	międzynarodoi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy, obcy i R/M	narodowy, obcy i R/M	ograniczone	narodowy/lub wyznaczony przez uczelnię	międzynarodoi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy, obcy i R/M	narodowy, obcy i R/M	ograniczone	narodowy/lub wyznaczony przez uczelnię	międzynarodoi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

Na podstawie wyników ankiet przeprowadzonych w odpowiednich instytucjach w ramach programu „Europa Bogata Językami” można stwierdzić, że szkoły wyższe w Bośni i Hercegowinie oferują szeroki wybór studiów w językach narodowych i obcych, poczynając od kursów nakierowanych na rozwijanie podstawowych umiejętności komunikacyjnych, a na kursach zaawansowanych kończąc. Korzysta się ze spójnych i jasno określonych programach nauczania języków narodowych i obcych, a studenci mogą wybrać spośród następujących języków: angielskiego, niemieckiego, włoskiego, francuskiego, hiszpańskiego, tureckiego, arabskiego, perskiego, łacińskiego, greckiego, rosyjskiego i czeskiego.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	zawsze lub regularnie	czasami

We wszystkich mediach audio-wizualnych i prasie drukowanej języki narodowe są używane w mniej więcej równym stopniu, chociaż na poziomie lokalnym to większość narodu decyduje, który język będzie dominujący. Nie istnieje systematyczna ocena tych języków w mediach. Jeśli chodzi o media audio-wizualne na poziomie krajowym, jest trzech głównych nadawców: państwowe radio i państwowa telewizja (BHRT) i nadawcy na poziomie poszczególnych części kraju: FTV i RTRS. W państwowej telewizji używa się obu alfabetów, co oznacza, że jednego dnia program telewizyjny może być nadawany w alfabecie łańskim, natomiast następnego w cyrylicy. Gazety są dostępne zarówno w językach narodowych, jak i w językach obcych: angielskim, niemieckim, włoskim i francuskim.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4						
3-4	Sarajevo Mostar					
1-2	Banja Luka	Sarajevo Mostar Banja Luka	Sarajevo Mostar Banja Luka	Sarajevo Mostar Banja Luka	Sarajevo Mostar Banja Luka	

Usługi w komunikacji

Najlepsze trzy ułatwienia w komunikacji ustnej	Najlepsze trzy ułatwienia w komunikacji pisemnej
Usługi turystyczne Usługi transportowe Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne	Usługi turystyczne Usługi transportowe Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne

Komunikacja między władzami lokalnymi odbywa się w językach narodowych, ale używa się też czasem języka angielskiego i niemieckiego. Komunikacja ustna i pisemna na poziomie gmin również odbywa się w językach narodowych z wyjątkiem takich obszarów jak transport, turystyka, imigracja, usługi dla imigrantów i ich integracja, w których używa się języka angielskiego, niemieckiego i francuskiego.

8 Języki w biznesie (29 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	4	26	10	6	0	4	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	0	6	3	0	29	23	29	28	27	29
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	0	14	6	2	21	24	11	20	16	25
Inny	Praktykowane szeroko	0	4	3	0	3	1	1	0	5	2

W firmach, w których przeprowadzono ankiety w ramach programu „Europa Bogata Językami” głównym językiem w komunikacji ustnej i pisemnej jest jeden z trzech języków urzędowych (i zależy to od terytorium kraju), ale czasami używa się języka angielskiego.

Ogólne kluczowe wnioski:

Mając na uwadze dynamikę przemian społeczno-ekonomicznych w Bośni i Hercegowinie, której celem jest członkostwo w Unii Europejskiej, władze krajowe we współpracy z władzami poszczególnych części kraju i kantonów bezustannie pracują nad dalszą standaryzacją i ulepszeniem zakresu strategii dotyczących języków. Opierając się na wcześniej wspomnianych faktach i biorąc pod uwagę to, że niniejszy raport tylko częściowo odzwierciedla bieżącą sytuację, moglibyśmy wysnuć wniosek, że

ta pozornie złożona sytuacja wielojęzyczna w naszym kraju ogólnie nie stanowi bariery komunikacyjnej w życiu codziennym. Naturalnie pozostaje wiele do ulepszenia, np. należy standaryzować przepisy prawne, a także zwiększać świadomość społeczeństwa na temat istnienia trzech języków urzędowych i dwóch alfabetów, które powinny zostać zaakceptowane i szanowane z uwzględnieniem wszystkich ich podobieństw i drobnych różnic.

3 BUŁGARIA

Autor: Dr Gueorgui Jetchev

Informacje Ogólne:

W bułgarskich państwach w średniowieczu wspierano trzy główne centra kulturowe mające silne tradycje literackie: szkoły literackie w Wielkim Presławiu i Ochrydzie (w czasie Pierwszego Królestwa Bułgarskiego w VIII–XI wieku) i szkołę literacką w Wielkim Tyrnowie (w czasie Drugiego Królestwa Bułgarskiego w XII–XIV wieku). W czasach Imperium Osmańskiego Bułgarom skutecznie udawało się odeprzeć wpływy kulturowe władz tureckich i Greków.

Bułgarzy od zawsze konsekwentnie przywiązywali dużą wagę do poprawnego użycia swojego języka i pielęgnowali tradycje literackie. 24 maja obchodzone jest w związku z tym święto państwowe św. Cyryla i św. Metodego – Apostołów Słowian i świętych współpatronów Europy, podczas którego czci się ich misje i dzieła literackie.

W Konstytucji z 1991 r. nie używa się terminów „mniejszości narodowe” lub „mniejszości etniczne”, jednakże gwarantuje się w niej główne prawa osobom należącym do grup etnicznych, językowych i religijnych. Artykuł 36 nadaje członkom grup etnicznych prawo do uczenia się i używania swojego języka, a Artykuł 54 daje im prawo do pielęgnowania swojej kultury zgodnie ze swoim poczuciem przynależności etnicznej, co jest uznawane i gwarantowane przez prawo. Wszystko to przyczyniło się do stworzenia wystarczających ram politycznych i prawnych gwarantujących równe prawa mniejszości zamieszkujących Bułgarię.

W bułgarskim modelu etnicznym zachowana jest równowaga między zasadami integracji, wspólnych wartości narodowych i europejskich oraz poszanowania przynależności etnicznej i religijnej.

Według narodowego spisu powszechnego z 2011 r. język bułgarski jest językiem ojczystym dla 85,2 proc. populacji, język turecki dla 9,1 proc. populacji, natomiast język romski dla 4,2 proc. populacji. Według ekspertów Narodowego Instytutu Statystycznego, dane ze spisu potwierdzają silny związek między przynależnością etniczną i językową.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce, języki regionalne/ mniejszościowe oraz języki imigrantów uregulowane są w prawodawstwie i/lub dokumentach polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych, pochodzących z Bułgarii, jest współfinansowane w około 30 krajach w Europie i na świecie. Bułgaria nie podpisała i nie ratyfikowała Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Na poziomie edukacji państwowej oficjalnie oferowane są 4 języki regionalne/ mniejszościowe: ormiański, hebrajski, romski, turecki.

Istniejące w Bułgarii państwowe mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych. Mechanizmy te odnoszą się do języka narodowego, języków regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów, i opierają się na pytaniu dotyczącym języka ojczystego.

Oficjalne programy nauczania w języku bułgarskim dla obywateli bułgarskich zagranicą można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji i Nauki (MoEYS). Są one częścią programu rządowego pt. „Język narodowy i kultura narodowa zagranicą”.

Komitet ds. edukacji, nauki, dzieci, młodzieży i sportu wraz z komitetem ds. kultury, społeczeństwa obywatelskiego i mediów przy Zgromadzeniu Narodowym są odpowiedzialne za wszystkie kwestie dotyczące języka narodowego, sporządzanie projektów rezolucji i przygotowywania rekomendacji. W spotkaniach komitetów mają prawo uczestniczyć naukowcy i eksperci. Instytut Języka Bułgarskiego (IBL) przy Bułgarskiej Akademii Nauk jest głównym ciałem koordynującym odpowiedzialnym za politykę dotyczącą języka narodowego (<http://www.ibl.bas.bg/en/index.htm>). Instytut współpracuje z wydziałami literatury i języka bułgarskiego na bułgarskich uniwersytetach.

Konstytucja z 1991 r. mówi, że język bułgarski jest jedynym językiem urzędowym w Bułgarii (Artykuł 3), ale gwarantuje także „obywatelom, których językiem ojczystym nie jest język bułgarski” prawo do uczenia się i używania ich języka ojczystego. Od 7 maja 1999 r. Bułgaria jest stroną Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych. Narodowa Rada do spraw Etnicznych i Demograficznych (National Council for Cooperation on Ethnic and Integration Issues (<http://www.nccedi.government.bg/>)), którego sekretariat jest częścią administracji rządowej (Rady Ministrów), monitoruje wdrażanie konwencji na poziomie krajowym.

Mniejszości tureckie, romskie i inne mają teraz prawo do nauki języka ojczystego. Ustawa o standardach edukacyjnych, ogólnej edukacji podstawowej i programach nauczania z lipca 1999 r., zmieniona w 2002 r., mówi, że „język ojczysty” jako przedmiot jest obowiązkowym przedmiotem obieralnym w programach nauczania w szkołach podstawowych i średnich (Art. 15–3). Zasady wdrażania Ustawy o edukacji publicznej z 1991, zmienionej w 1998, zawierają definicję terminu „język ojczysty”: język, w którym dziecko komunikuje się ze swoją rodziną (Art. 8–2). W 2005 r. ustanowiono Centrum Integracji Edukacyjnej Dzieci i Młodzieży z Mniejszości (<http://coiduem.mon.bg>). Jest to jedyna instytucja rządowa, której nazwa zawiera w sobie wyrażenie „z mniejszości” zamiast „obywatele, których językiem ojczystym nie jest język bułgarski”.

Ustawa o radiofonii i telewizji z 1998 roku zawiera artykuł dotyczący programów w językach mniejszościowych. Jest to Artykuł 49. (1), który mówi, że:

Bułgarskie Radio i Bułgarska Telewizja mają obowiązek produkcji programów krajowych i regionalnych; audycji skierowanych do osób mieszkających zagranicą, w tym Bułgarów nie mieszkających w kraju; audycji skierowanych do obywateli Bułgarii, których językiem ojczystym nie jest bułgarski, w tym audycje stworzone w ich językach.

W 2004 r. Związek Głuchych w Bułgarii utworzył Narodowe Centrum Języka Migowego. W czasie nadawania wiadomości o godz. 16.00 w Bułgarskiej Telewizji zapewnia się tłumaczenie na język migowy.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków regionalnych/mniejszościowych ani języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	≥2 lata	brak	<0.5 dnia	dotyczy przedmiotu nauczania	dotyczy przedmiotu nauczania	brak
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	1 rok	brak	0.5 –1 dzień	dotyczy przedmiotu nauczania	dotyczy przedmiotu nauczania	pełna

Języki w edukacji przedszkolnej:

Języki obce	angielski, francuski, niemiecki, włoski, rosyjski, hiszpański
--------------------	---

Krajowy program rozwijania nauki w szkołach i instytucjach przedszkolnych (2006–2015) mówi o konieczności zapewniania dzieciom, których językiem ojczystym nie jest język bułgarski, dostępu do programów nauczania w języku bułgarskim dostosowanym do ich konkretnych potrzeb podczas jednego roku nauki na etapie przedszkolnym, który jest obowiązkowy od 2003 roku. Ustawa o edukacji krajowej, zmieniona w 2002 r., wprowadziła dla takich dzieci specjalistyczny program nauczania w języku bułgarskim.

3 Języki w edukacji podstawowej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	dla wszystkich	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
języki regionalne/mniejszościowe	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	częściowo w ramach godzin lekcyjnych	>10	w szkole	normy szkolne	pełna
języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	>10	standaryzacja narodowa	związany z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	brak

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	armeński, hebrajski, romski, turecki
Języki obce	angielski, francuski, niemiecki, włoski, rosyjski, hiszpański: jeden z wymienionych jest obowiązkowy

Na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji i Nauki (MoEYS) znajdują się oficjalne programy nauczania dla czterech języków, które mogą być nauczane w ramach przedmiotów jako „języki ojczyste” (turecki, armeński, hebrajski, romski) w szkole podstawowej i średniej. Uczenie języka ojczystego nie jest obowiązkowe; jest to tylko „obowiązkowy przedmiot wybieralny”, co oznacza, że może być wybrany z list różnych przedmiotów, w tym języka angielskiego, niemieckiego, francuskiego lub rosyjskiego. To wyjaśnia, dlaczego niewiele dzieci tureckich podejmuje naukę na takich zajęciach, i ich liczba w tym zakresie w ostatnich latach spada.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane, jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	spójny i jasno określony	brak	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	>10	w szkole	normy szkolne	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	w pewnych obszarach	w trakcie godzin lekcyjnych	>10	standaryzacja narodowa	związany z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	normy szkolne lub narodowe	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	wsparcie finansowe w pewnym zakresie

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	armerński, hebrajski, romski, turecki
Języki obce (drukiem pochyłym wyszczególniono języki dostępne wyłącznie na poziomie szkół ponadgimnazjalnych)	chorwacki, czeski, angielski, francuski, niemiecki, włoski, japoński, koreański, polski, rumuński, rosyjski, serbski, słowacki, hiszpański: jeden lub dwa z powyższych są obowiązkowe, a drugi lub trzeci jest nadobowiązkowy

W Bułgarii w całym kraju istnieje gęsta sieć szkół, które są „zorientowane na nauczanie języków obcych” (podczas wszystkich zajęć lub ich części). Szkoły te jako języka lekcji używają pierwszego języka obcego w nauczaniu różnych przedmiotów, w tym matematyki, fizyki, chemii, biologii, geografii, historii i filozofii. Przedmiotów tych naucza się stosując metody używane podczas zintegrowanego nauczania języka i przedmiotu (CLIL) od początku edukacji w szkole średniej na etapie wyższym (dziewiąta i dziesiąta klasa). W szkołach tych oferuje się intensywny kurs języka (co najmniej 18 godzin tygodniowo) przez jeden rok (ostatnia klasa w przypadku edukacji w szkole średniej na poziomie niższym – ósma klasa).

W przypadku szkół średnich na etapie wyższym trudno jest znaleźć klasę, która nie byłaby częścią tej sieci. Model szkoły „zorientowanej na nauczanie języków obcych” został ustanowiony w 1952 r. w szkole w mieście Lovech na północy Bułgarii, w której językami, w jakich prowadzono lekcje, były język angielski, francuski i niemiecki. W 1960 r. nowe szkoły otwarto w innych miastach, w tym w stolicy. Każdego z tych języków nauczano osobno; uczone także języka rosyjskiego. W 1970 r. dodano język hiszpański. Od 1990 r. naukę wszystkich języków, o których wspomniano wyżej, a także innych języków oferuje się w całym kraju w szkołach (częściowo lub w pełni) „zorientowanych na nauczanie języków obcych”.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja dalsza (2 instytucje) (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych ani języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja B	ograniczony	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	brak

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy i obcy	wszystkie	związany z CEFR	międzynarodowi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	narodowy/lub wyznaczony przez uczelnię	międzynarodowi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy i obcy	tylko narodowy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

Przez dwa lata studenci Erasmusa, a także inni studenci zagraniczni na danym uniwersytecie, mogą się uczyć języka bułgarskiego jako języka obcego. Obecnie do prowadzenia kursów języka tureckiego i literatury tureckiej na uniwersytetach w Sofii, Płowdiwie i Shumen brakuje wysoko wykwalifikowanych ekspertów. Taka sama sytuacja panuje w Wyższym Instytucie Islamistyki w Sofii oraz niedawno otwartych teatrach tureckich w Kurdzhali i Razgradzie, które zwracają się do uniwersytetów w celu znalezienia odpowiednich osób.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubing	z napisami	czasami	Sofia – zawsze Płowdiw – regularnie Shumen – czasami

Radio Bułgaria oferuje programy radiowe w Internecie w 10 językach: angielskim, niemieckim, rosyjskim, francuskim, serbskim, greckim, albańskim, tureckim i arabskim.

Język turecki również został wprowadzony do mediów, chociaż na raczej ograniczoną skalę. Bułgarskie Radio od 1993 r. emituje półgodzinne audycje poranne i wieczorne dla populacji tureckiej. Zawierają one tureckie i bułgarskie piosenki folkowe, a także wiadomości. Wiosną 2001 r. Telewizja Bułgarska zaczęła nadawać dziesięciominutowe programy w języku tureckim.

W okresie transformacji podejmowano także próby wydawania prasy tureckiej. Obecnie dostępne są w Sofii trzy cotygodniowe czasopisma („Sabah”, „Zaman” i „Müslümanlar”), gazeta dla dzieci „Filiz” i czasopismo dla dzieci „Balon”.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Shumen				
3-4		Sofia Płowdiw		Sofia		
1-2	Sofia Płowdiw Shumen		Sofia Płowdiw Shumen	Płowdiw Shumen	Sofia Płowdiw Shumen	

Usługi w komunikacji

Najlepszych pięć ułatwień w komunikacji ustnej	Najlepszych pięć ułatwień w komunikacji pisemnej
usługi turystyczne usługi prawnicze służba zdrowia służby ratownicze = transport = usługi dla imigrantów i usługi integracyjne	usługi turystyczne usługi transportowe służby ratownicze służba zdrowia usługi dla imigrantów i usługi integracyjne

Należy podjąć jeszcze wiele działań w celu wzmocnienia wielojęzyczności na tym obszarze.

We wszystkich trzech miastach, w których przeprowadzono badania, czyli w Sofii, Płowdiwie i Shumen, zapewnia się ograniczony wybór usług świadczonych w językach obcych. Największy wybór oferuje się w służbach interwencyjnych, migracyjnych i turystycznych, chociaż korzysta się też powszechnie z usług tłumaczy ustnych. Oprócz języka bułgarskiego, język angielski jest dostępny częściej w usługach publicznych i przestrzeni publicznej, a niektóre usługi są również świadczone w języku tureckim, niemieckim, francuskim i rosyjskim. Na przykład strony internetowe wszystkich miast dostępne są w języku angielskim, ale strona internetowa Shumen jest także po rosyjsku. Władze miejskie rekrutują pracowników mówiących językami obcymi, ale największą uwagę przywiązuje się do znajomości języka angielskiego. Podczas zatrudnienia zapewnia im się również nauczanie języka angielskiego.

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	1	7	0	1	0	0	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	0	0	0	0	21	18	22	23	18	23
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	0	1	0	1	5	7	8	4	9	12
Inny	Praktykowane szeroko	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Tak jak w przypadku domeny usług publicznych i przestrzeni publicznej, należy podjąć jeszcze wiele działań w celu wzmocnienia wielojęzyczności na tym obszarze. Z firm, w których przeprowadzono badania, prawie połowa z nich ma swego rodzaju politykę językową, a dwie trzecie firm do celów promocyjnych i na swoich stronach internetowych oprócz języka bułgarskiego używa języka Business English. Innych języków używa się rzadko i nie zapewnia się też pracownikom kursów tych języków z wyjątkiem oferowanych czasami kursów Business English. Kilka firm utworzyło partnerstwa z sektorem edukacyjnym w celu wspierania szkoleń językowych, a bardzo niewiele firm korzysta z sieci międzynarodowych kontaktów w celu wspierania rozwijania umiejętności językowych przez swoich pracowników.

Ogólne kluczowe wnioski

Nasze badania przeprowadzone w ramach projektu „Europa Bogata Językami” pozwoliły odkryć szereg istotnych kwestii dotyczącej wielojęzyczności na obszarach edukacji na każdym jej etapie, zarówno w przypadku języka narodowego, jak i języków obcych. Podjęto pewne ważne działania, aby języki regionalne lub mniejszościowe były bardziej obecne w edukacji i mediach. Obszary, które pod tym względem wymagają jeszcze dalszych działań, to usługi publiczne i biznes.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Lilyana Kovatcheva, Dyrektor Centrum Integracji Edukacyjnej Dzieci i Młodzieży z Mniejszości (powiązanego z MoEYS – Ministerstwem Edukacji i Nauki), była jedną z sześciu krajowych konsultantów Ramowego Programu Nauczania Języka Romskiego stworzonego przez Wydział Polityki Językowej Rady Europy w 2008 r. (http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Romani_doc_EN.asp).

Europejski Dzień Języków w Bułgarii jest popularnym wydarzeniem organizowanym przez EUNIC – sieć Europejskiego Stowarzyszenia Krajowych Instytutów Kultury. W ostatniej edycji uczestniczyły następujące instytucje: Ambasada Austrii, British Council, Czeskie Centrum, Instytut Polski, Instytut Francuski, Instytut Goethego, Fundacja Kultury Greckiej, Węgierski Instytut Kulturalny, Instytut Cervantesa, Ambasada Hiszpanii, Instytut Kultury Włoskiej, a także partnerzy z Centrum Kultury Rosyjskiej, Ambasady Szwajcarii, Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych Komisji Europejskiej, Instytut Kultury Bułgarskiej i Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich. Europejski Dzień Języków w 2011 r. był wspierany przez władze samorządowe Sofii i MoEYS – Ministerstwo Edukacji i Nauki, a patronat medialny objęło nad nim Bułgarskie Radio.

Bibliografia

Narodowy Instytut Statystyczny, Republika Bułgarii: spis powszechny w republice bułgarii z 2011 (dane ostateczne).

Komitet doradczy konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych: Opina na temat Bułgarii. (przyjęta 27 Maja 2004 r.).

Stoycheva, Maria, Chavdarova, Albena and Veselinov, Dimitar (2011), *Language Policies Bulgaria-Europe (Ezikovi politiki. Bulgaria-Evropa)*. Sofia, Universitetsko izdatelstvo 'Sv. Kliment Ohridski'.

PACHEV, Angel (2006): *Ezikovite obštnosti*, Sofia, Sema RŠ.

VIDENOV, Mihail (2005): *Diglosijata*, Sofia, Akademično izdatelstvo Marin Drinov.

JETCHEV, Gueorgui (2006): «Éléments de politique linguistique de l'État bulgare», *Lengas, revue de sociolinguistique*, n° 60, str. 191–203.

4 DANIA

Autor: Sabine Kirchmeier-Andersen

Informacje ogólne

Język duński jest językiem urzędowym w Danii, która ma ok. 5 500 000 mieszkańców. 90 proc. tej liczby to rdzenni Duńczycy, których językiem ojczystym jest język duński. Dla pozostałych 10 proc. oficjalnie uznany jest tylko jeden język mniejszościowy: niemiecki. Całkowita liczba rodzimych użytkowników języka niemieckiego zamieszkujących Południową Jutlandię wynosi ok. 20 000 osób.

Język duński jest również językiem ojczystym i językiem kultury dla ok. 50 000 niemiecko-duńskich obywateli mieszkających w południowym Szlezwiku.

Na Wyspach Owczych i w Grenlandii prawo autonomii gwarantuje status prawny językom, którymi się tam mówi, chociaż język duński jest w szkole przedmiotem obowiązkowym. W Islandii język duński jest częścią szkolnego programu nauczania od początku XIX wieku i wciąż jest używany w celu łatwiejszego porozumiewania się z innymi krajami nordyckimi.

Dania ratyfikowała Nordycką Konwencję Językową (1987 r.), która zapewnia obywatelom państw nordyckich prawo do używania swoich języków w celu komunikowania się z władzami we wszystkich tych krajach. Dania ratyfikowała również Nordycką Deklarację Językową (2006 r.), która jest dokumentem określającą wspólną politykę Rad Ministrów w poszczególnych krajach nordyckich. Mówi ona, że powinno się wspierać i chronić zarówno języki narodowe, jak i mniejszościowe, że uniwersytety powinny korzystać z tzw. strategii języka równoległego, czyli dopilnować, aby oprócz języków narodowych używać także języka angielskiego, że obywatele krajów nordyckich powinni mieć szansę uczenia się swojego języka ojczystego, a także rozwijać swoje umiejętności w zakresie języka, który ma znaczenie międzynarodowe, oraz umiejętności w zakresie języka obcego.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce, języki regionalne/ mniejszościowe oraz języki imigrantów uregulowane są w prawodawstwie polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych, pochodzących z Danii, jest (współ-) finansowane w około 20 krajach w Europie i na świecie. Dania podpisała i ratyfikowała Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Eskimo-aleucki (Grenlandia) i farerski są również chronione przez Laws on Home Rule (Prawo Autonomii). W Danii istnieje oficjalny przepis w edukacji, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki niemieckiego.

W Danii nie istnieją krajowe/regionalne mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowe.

W duńskiej Konstytucji nie istnieją zapisy dotyczące używania języka duńskiego i innych języków. Nie ma także konkretnej ustawy, która w sposób całościowy regulowałaby postępowanie się danym językiem w Danii. Jednakże orzeczenia dotyczące języków są częścią zapisów prawnych dotyczących innych obszarów, np. promowania języka duńskiego jako języka drugiego dla uczniów i studentów wywodzących się z mniejszości narodowych. Istnieje również prawo mówiące o tym, że wszystkie szkoły i instytucje publiczne mają obowiązek używania reguł ortograficznych języka duńskiego uznanych przez Radę Języka Duńskiego. Pomimo tego, że języki migowe nie są oficjalnie uznane i nie istnieją dla nich dokumenty określające strategię ich dotyczące, dostępne są oficjalne zalecenia odnoszące się do nauczania tych języków.

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie jest zapewniona nauka języków obcych)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	1 rok	5–10	0,5 –1 dzień	ogólne	ogólne	pełna
Języki obce	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	1 rok	5–10	0,5 –1 dzień	ogólne	ogólne	pełna
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	1 rok	brak	0,5 –1 dzień	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

języki regionalne/mniejszościowe	niemiecki
języki imigrantów	albański, arabski, bośniacki, islandzki, pendzabski, somalijski, tamili, turecki, urdu

Ponad 85 proc. dzieci w Danii uczęszcza do prywatnych lub państwowych placówek zapewniających im opiekę dzienną. Lokalne władze duńskie mają obowiązek monitorowania rozwoju językowego u wszystkich dzieci, które nie chodzą do takich placówek w wieku lat trzech, i inicjowania wsparcia językowego, które, jeśli będzie taka potrzeba, może obejmować do 15 godzin tygodniowo. Celem tego jest wyposażenie dziecka w niezbędne umiejętności językowe w zakresie języka duńskiego, zanim pójdzie ono do szkoły. Dzieci, które chodzą do placówek z opieką dzienną, nie trzeba monitorować, ale jeśli jest taka potrzeba, również oni otrzymują obowiązkowe wsparcie w nauce języka.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	dla wszystkich	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w połowie nauczania	w trakcie godzin lekcyjnych	5–10	standaryzacja narodowa	normy szkolne lub narodowe	pełna
Języki imigrantów	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	poza godzinami lekcyjnymi	>10	w szkole	nie określono	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszyscy nauczyciele	ogólne	ogólne	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki imigrantów	nauczyciele języków	ogólne	ogólne	nieformalne wsparcie finansowe

Dzieci w Danii rozpoczynają szkołę podstawową zwykle w wieku 5 lub 6 lat i kończą ją w wieku lat 15 lub 16.

Do 2002 r. ponadprogramowe kształcenie w językach imigrantów zapewnione było na etapie szkoły podstawowej i finansowane przez rząd. Taki stan rzeczy jest wciąż utrzymany dla uczniów z Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Grenlandii i Wysp Owczych. W przypadku innych uczniów od 2002 r. zapewnienie im edukacji w językach imigranckich leży to w gestii każdej społeczności lokalnej. Z tego też powodu edukacja w tych językach jest zapewniana jedynie w dużych społecznościach z wysokim odsetkiem imigrantów, np. w Kopenhadze.

Ostatni raport komisji pt. „Sprog er nøglen til verden” (2011) sugeruje wprowadzenie języka angielskiego do nauczania już w pierwszej klasie szkoły podstawowej i wprowadzenie trzeciego języka (niemieckiego lub francuskiego) dla uczniów w wieku 11–12 lat. Ponadto, sugeruje on, że do wyboru uczniowie powinni mieć więcej języków, np. język arabski, chiński oraz portugalski i brazylijska odmiana tego języka.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	brak	brak	brak

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	>10	standaryzacja narodowa	związany z CEFR	pełna
Języki imigrantów	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	poza godzinami lekcyjnymi	5–10	w szkole	normy szkolne	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	normy szkolne lub narodowe	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	nieformalne wsparcie finansowe
Języki imigrantów	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.	nd.

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki obce <i>(drukiem pochyłym wyszczególniono języki dostępne wyłącznie na poziomie szkół ponadgimnazjalnych)</i>	obowiązkowo: angielski opcjonalnie: greka, chiński, francuski, niemiecki, włoski, japoński, łacina, rosyjski, hiszpański
Języki imigrantów	arabski oraz turecki

Porządnej znajomości języka narodowego w Danii oczekuje się na wyższym etapie szkoły średniej. Ocena umiejętności językowych jest częścią procedury przyjmowania uczniów do szkół średnich.

Jedynymi językami obowiązkowymi są język duński i angielski, natomiast język starogrecki, arabski, chiński, niemiecki, francuski, włoski, japoński, łaciński, rosyjski, hiszpański i turecki są językami opcjonalnymi od ostatniej reformy w 2005 r. Reforma ta doprowadziła do drastycznego spadku liczby uczniów uczących się wielu języków obcych. Liczba uczniów uczących się trzech języków obcych spadła z 41 proc. na 3 proc. i pomimo drobnych zmian w reformie sytuacja nie uległa znacznej zmianie.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja dalsza (w trzech instytucjach szkolenia i kształcenia zawodowego (VET))

(nie jest zapewniana nauka języków regionalnych/mniejszościowych ani języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
języki obce	Instytucja A				
	Instytucja B	brak specyfikacji	brak wytycznych	brak	pełna
	Instytucja C				

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy i obcy	wszystkie	brak	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy i obcy	narodowy i obcy	wszystkie	brak	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy, obcy i regionalny/mniejszościowy	narodowy i obcy	ograniczone	brak	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie

Na duńskich uniwersytetach obowiązuje anglosaski system edukacyjny (czyli podział na studia licencjackie i magisterskie) w ramach dążeń do utworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (Proces Boloński). W konsekwencji tych zmian oraz zwiększonego nacisku kładzionego na kwestię internacjonalizacji jako takiej, a także w celu przyciągnięcia studentów zagranicznych, duńskie uniwersytety oferują ponad 25 proc. swoich zajęć w języku angielskim. Również szkoły oferujące studia na poziomie Academy Profession Degree (90–150 ECTS) i profesjonalne szkoły kształcące studentów do poziomu licencjata (180–240 ECTS) mają u siebie pokaźną liczbę kursów w języku angielskim.

Od 2005 r. liczba studentów, którzy rozpoczynają studia w językach obcych innych niż angielski, stopniowo spada, co doprowadziło do zamknięcia kilku kierunków językowych. W wielu miejscach ciągle można się uczyć języka hiszpańskiego, niemieckiego i francuskiego, natomiast prawie nikt nie uczy się języka włoskiego i rosyjskiego. Nastąpił mały wzrost liczby osób uczących się języka japońskiego i chińskiego, a w niektórych uniwersytetach można uczyć się języka tureckiego i arabskiego.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	zawsze	Kopenhaga – regularnie Aarhus i Aabenraa – nigdy

Dania posiada sześć krajowych kanałów telewizyjnych, z których trzy (DR1, DR2, TV2) są opłacane za pośrednictwem ogólnej opłaty licencyjnej. Dodatkowo, codziennie nadawanych jest kilka lokalnych kanałów telewizyjnych. Zgodnie z Ustawą z grudnia 2002 r., programy nadawane w publicznej radiofonii i telewizji powinny zapewniać szeroki dostęp do informacji i ważnych debat społecznych. Muszą one również korzystać z języka i kultury duńskiej.

Język migowy jest regularnie używany w trakcie ważnych wydarzeń medialnych. Istnieje również specjalny kanał z językiem migowym.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Kopenhaga	Kopenhaga Aabenraa			Kopenhaga	
3-4						
1-2	Aabenraa		Aabenraa	Aabenraa	Aabenraa	

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
służby ratownicze usługi dla imigrantów i usługi integracyjne usługi turystyczne służba zdrowia = opieka społeczna = usługi prawne	usługi dla imigrantów i usługi integracyjne usługi prawne usługi turystyczne służba zdrowia opieka społeczna

Nordycka Konwencja Językowa mówi, że obywatele mówiący językiem nordyckim mają prawo zwracać się do instytucji publicznych w każdym kraju nordyckim w swoim języku ojczystym.

8 Języki w biznesie (12 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	4	7	1	5	0	0	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	1	0	3	0	11	11	10	12	12	11
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	0	0	2	0	3	6	4	3	5	6
Inny	Praktykowane szeroko	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2

Działalność biznesowa w Danii oparta jest głównie o małe i średniej wielkości przedsiębiorstwa – 92 proc. tych firm ma mniej niż 10 pracowników, a mniej niż 2 proc. z nich ma ich ponad 50. 67,7 proc. wszystkich miejsc pracy znajduje się w sektorze prywatnym.

Według ankiety przeprowadzonej w 2007 r. przez Konfederację Przemysłu Duńskiego, ponad 25 proc. dużych przedsiębiorstw używa w prowadzeniu działalności języka angielskiego. Użycie innych języków i usług tłumaczeniowych spada. Konfederacja Przemysłu Duńskiego wyraziła głęboki niepokój z powodu spadającej liczby studentów kierunków językowych i zasugerowała w ramach jednego z rozwiązań tej sytuacji łączenie kompetencji, tzn. łączenie umiejętności inżynierskich z umiejętnościami językowymi.

Ogólne kluczowe wnioski

Przez ostatnich 150 lat Dania była krajem głównie jednojęzycznym, w którym głównym językiem był język duński, i gdzie obywatele w stopniu całkiem dobrym znali język niemiecki i francuski, a od 1945 r. język angielski. Ponadto, Duńczycy swobodnie mogą się porozumiewać w całej Skandynawii dzięki temu, że język duński, norweski i szwedzki są wzajemnie zrozumiałe.

Przez ostatnich dziesięć lat język angielski znacznie umocnił swoją pozycję kosztem języka niemieckiego i francuskiego. Strategia polegająca na równoległym używaniu języka duńskiego i angielskiego w sposób znaczny przyczyniła się do wcześniej wspomnianej zmiany. Jakość umiejętności językowych dotyczących języków obcych z uwzględnieniem języków skandynawskich spada, natomiast posługiwanie się językami imigrantów takimi jak arabski czy turecki nie jest promowane jako ważny atut. W konsekwencji tego można zauważyć spadek zainteresowania językami obcymi innymi niż angielski na uniwersytetach, w przemyśle i szkołach. Jeżeli Dania chce sprostać strategiom językowym określonym przez Unię Europejską i Radę Europy, zmiana ta może stać się poważnym wyzwaniem. Ostatnie sugestie, aby język angielski wprowadzić już na początku szkoły podstawowej prawdopodobnie dalej przyspieszy te zmiany.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe (CLIL)

W szkole Købmagergade skole w mieście Fredericia prowadzi się eksperymenty dotyczące internacjonalizacji i zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe (CLIL) odbywa się tam od 2001 r. W 2005 r. utworzono międzynarodową ścieżkę nauczania na niższym poziomie szkoły średniej, w ramach której rodzimi użytkownicy języka angielskiego uczyli w tym języku przedmiotów ścisłych takich jak biologia i matematyka.

Centrum Internacjonalizacji i Równoległego Użycia Języków (CIP)

Centrum Internacjonalizacji i Równoległego Użycia Języków (CIP) założono w 2008 r. przy Uniwersytecie Kopenhaskim w celu zwiększenia wysiłków mających na celu wdrażanie strategii dotyczących języków opierającej się na równoległym użyciu języków.

Nordycka Koordynacja Językowa

Nordycką Koordynację Językową ustanowiono w 2009 r. pod auspicjami Rad Ministrów państw nordyckich w celu ulepszenia wzajemnej komunikacji między osobami posługującymi się językami skandynawskimi na lądzie stałym (w odróżnieniu od przynależących wysp), a mianowicie językiem duńskim, szwedzkim i norweskim.

Tegn på sproget (Język migowy)

Projekt „Tegn på sproget” to sześcioletni projekt badawczo-rozwojowy rozpoczęty w 2008 r. przez Ministerstwo Edukacji i Integracji w szerokiej współpracy z uniwersytetami, koledżami i szkołami. Celem projektu jest zdobycie informacji na temat tego, jakie podejście do pisanego języka duńskiego mają dzieci, które uczą się tego języka jako języka drugiego, oraz opracowanie nowych strategii nauczania.

Bibliografia

Sprog til Tiden (Język w czasie). Raport opracowany przez grupę roboczą opracowującą strategię dotyczące języków przy rządzie duńskim (2008).

Sprog er nøglen til verden (Język jest kluczem do świata). Raport opracowany przez grupę roboczą przy Ministerstwie Badań, Innowacji i Szkolnictwa Wyższego (2011).

Nordycka Konwencja Językowa (1987).

www.efnil.org

5 ESTONIA

Autor: Kersti Sõstar

Informacje ogólne

Aby zrozumieć bieżącą sytuację językową w społeczeństwie estońskim, powinniśmy uwzględnić kontekst historyczny tego kraju. Przed I wojną światową Estonia przez 200 lat była częścią imperium rosyjskiego. Mimo to językiem urzędowym władz państwa do roku 1880 był język niemiecki, a dopiero później język rosyjski. Język estoński uzyskał status języka urzędowego podczas pierwszego okresu niepodległości Republiki Estońskiej (1918–1940) na podstawie pierwszej Konstytucji Estonii z 1920 r. W okresie radzieckim (1945–1985) język estoński dalej się rozwijał, ale w mniejszym stopniu niż uprzednio. W tamtym czasie w różnych sektorach gospodarki w Związku Radzieckim przeważał scentralizowany model zarządzania i dominował tam język rosyjski, który przenosił się także na inne sfery życia. Obywatele radzieccy, którzy nie mówili w języku estońskim, a którzy przeprowadzali się do Estonii, byli zatrudniani w sektorze publicznym, ale znajomość tego języka nie była wymagana od takich pracowników do roku 1989 r. Od tamtej pory więcej uwagi poświęca się stwarzaniu szans mieszkańcom tego kraju do uczenia się języka estońskiego, a także do nauki języków obcych. Strategia krajowa dotycząca języków ma również na celu wspieranie prawa przedstawicieli mniejszości narodowych do pielęgnowania kultur, z których się wywodzą.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce oraz języki imigrantów uregulowane są w prawodawstwie i/lub dokumentach polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych, pochodzących z Estonii, jest (współ-) finansowane w Belgii i Luksemburgu. Estonia nie podpisała i nie ratyfikowała Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Jednakże, nowa Ustawa Językowa (2011) chroni wszystkie estońskie języki regionalne/mniejszościowe.

Oficjalne ogólnokrajowe mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowej we Estonii istnieją w kategoriach okresowo aktualizowanych danych spisów powszechnych. Mechanizmy zbierania danych na temat języków narodowych, regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów opierają się na pytaniach dotyczących języka ojczystego oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

Oprócz Ustawy o językach użycie języków jest także regulowane przez Konstytucję, Ustawę o obywatelstwie estońskim i kilka innych aktów prawnych odnoszących się do sfery edukacji w Republice Estońskiej. Ustawa o językach skupia się na warunkach używania odmian języka estońskiego, języków obcych, języków mniejszościowych i estońskiego języka migowego oraz języka używanego przez osoby ze specjalnymi potrzebami. Znaczącą rolę odgrywają także strategie rozwoju języka. Rada Języka Estońskiego ustanowiona przez Ministerstwo Edukacji przygotowało pierwszą strategię rozwoju języka estońskiego na okres 2004–2010, natomiast Plan Rozwoju Języka Estońskiego powstał na okres 2011–2017. Oba te dokumenty również do pewnego stopnia odnoszą się do kwestii związanych z wielojęzycznością i językami obcymi. Kwestie związane z językami obcymi poruszone są w Estońskiej Strategii Dotyczącej Języków Obcych 2009–2015 (www.hm.ee/index.php?03247 Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2015).

Według Ministerstwa Edukacji i Badań Naukowych w najbliższej przyszłości nie planuje się ratyfikacji Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, chociaż Estonia spełnia określone w niej kryteria.

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego, języków regionalnych/mniejszościowego ani języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki obce	brak wsparcia	<1 roku	brak	<0,5 dnia	ogólne	ogólne	brak

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki obce	angielski, niemiecki, francuski, rosyjski
--------------------	---

W przedszkolach językiem nauczania jest przeważnie język estoński, ale może nim być także inny język, o czym decydują władze lokalne. Nauczanie opiera się na krajowym programie nauczania przeznaczonym dla instytucji zajmujących się opieką dzieci w wieku przedszkolnym. Dzieci, które nie mówią językiem estońskim, uczą się tego języka od wieku 3 lat, co jest wspierane przez samorządy lokalne, które wspomaga państwo. Wiele przedszkoli, w których nauczany jest język estoński, od 2003 r. uczestniczy w programach językowych, polegających na immersji, a nauczyciele przedszkolni powiązani z tym programem przeszli specjalne szkolenie. Nauka języka estońskiego jako języka ojczystego polega na nauce wymowy, struktury zdania, czytania i pisanie oraz rozbudzania zainteresowania dzieci literaturą.

Na prośbę rodziców a także z inicjatywy i ze wsparciem reprezentantów z innych krajów, którzy promują język i kulturę, w placówkach przedszkolnych coraz częściej można uczyć się języków obcych. Niestety, nie ma oficjalnych danych statystycznych na temat nauczania języków obcych na tym poziomie.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych ani języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	w szkole

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w połowie nauczania	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	związany z CEFR	pełen

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki obce	angielski, niemiecki, francuski lub rosyjski, jeden z nich jest obowiązkowy pozostałe opcjonalnie
--------------------	---

Nauczanie języka ojczystego (języka estońskiego i literatury lub języka rosyjskiego i literatury) jest obowiązkowe na pierwszym etapie szkoły podstawowej, ale również na późniejszych etapach kształcenia. Języków obcych w szkołach kształcących w zakresie ogólnym można uczyć się od klasy trzeciej od roku szkolnego 1991/1992, a uczniowie (lub ich rodzice) mogą wybrać język, którego będą się uczyć (do wyboru jest język angielski, rosyjski, niemiecki lub francuski). W szkołach, w którym językiem lekcji nie jest język estoński, języka narodowego można uczyć się od pierwszej klasy. Oprócz języka estońskiego można także uczyć się języków obcych w oparciu o programy nauczania obowiązujące w szkołach. Pierwszy program nauczania języka estońskiego w szkołach, w których lekcje przeprowadza się w innych językach, został przyjęty w 1997 r. Aby wspierać naukę języka estońskiego wśród dzieci, wiele takich szkół dołączyło do programu wczesnej immersji. Program nauczania na rok 2002 pozwolił szkołom rozpoczynać nauczanie języków obcych od klasy pierwszej i wprowadził obowiązek ich uczenia się od klasy trzeciej.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w ramach godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	związany z CEFR	pełna
Języki imigrantów	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	brak wytycznych	brak	poza godzinami lekcyjnymi	>10	brak	normy narodowe lub regionalne	brak

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Wsparcie w nauce języka narodowego	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	nd.
Języki obce	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	brak
Języki imigrantów	wszyscy nauczyciele	ogólne	ogólne	nd.	nd.

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki obce	angielski, niemiecki, francuski, rosyjski, inny: dwa z wymienionych są obowiązkowe
Języki imigrantów	chiński, fiński, szwedzki

W 1996 r. przyjęto pierwszy krajowy ramowy program nauczania, którego zawartość była uzależniona od etapu kształcenia, na którym miał być używany. W oparciu o krajowy program nauczania szkoły przygotowywały programy na poszczególne przedmioty z uwzględnieniem języka ojczystego (czyli estońskiego i rosyjskiego) i literatury (również estońskiej i rosyjskiej) oraz języków obcych. Języka obcego A, czyli pierwszego języka obcego, uczono od klasy trzeciej, a języka obcego B od klasy szóstej. Trzeci język obcy, czyli język C, był dodawany jako przedmiot obieralny w klasie dziesiątej. W ostatnich latach prawie połowa wszystkich uczniów szkół średnich wybrała język angielski jako swój pierwszy język obcy, następnie rosyjski jako drugi i niemiecki jako trzeci. W ostatnim roku szkolnym języka niemieckiego uczyło się 8,9 proc., a języka francuskiego zaledwie 1,9 proc. wszystkich uczniów. Wśród przedmiotów obieralnych najchętniej wybierany jest język niemiecki. Oprócz tego, szkoły zapewniają uczniom szansę uczenia się innych języków takich jak hebrajski, chiński (mandaryński), hiszpański, włoski, japoński, łaociński, szwedzki i fiński jako języka trzeciego.

Aby wspierać nauczanie języka estońskiego jako drugiego języka od klasy szóstej, wiele szkół dołączyło do programu późnej immersji. W 2007 r. rozpoczęło się przejście do języka estońskiego jako języka lekcji w szkołach, w których na zajęciach obowiązywało użycie innych języków. W tym roku szkolnym 60 proc. minimalnej liczby kursów obowiązkowych odbywa się w języku estońskim. Poprawione krajowe programy nauczania w szkołach podstawowych i średnich są wprowadzane od tego roku szkolnego, czyli 2011/2012. Rezultaty nauki języka estońskiego jako języka drugiego oraz języków obcych ocenia się zgodnie z klasyfikacją CEFR Rady Europy, czyli poziomem biegłości językowej.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Edukacja dalsza (w trzech instytucjach szkolenia i kształcenia zawodowego (VET)) (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych ani języków imigrantów)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	Instytucja A				
	Instytucja B	szeroki wybór	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja C	ograniczony	spójny i jasno określony	narodowy	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy, obcy i regionalny/mniejszościowy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowi	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy, obcy i regionalny/mniejszościowy	narodowy i obcy	wszystkie	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

Język estoński jest językiem zajęć w szkołach zawodowych, a decyzję co do użycia w takim przypadku innego języka podejmuje Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych. Szkoły zawodowe kształcą zgodnie z programami nauczania obowiązującymi w danej szkole i zgodnie z programami krajowymi, jeśli chodzi o przedmioty zawodowe. Nauczanie języka estońskiego jest obowiązkowe w szkołach zawodowych, w których językiem zajęć jest język rosyjski. Jest ono organizowane na podstawie tego, jaki poziom uczniowie osiągną na koniec ich kształcenia ogólnego (czyli drugi poziom klasyfikacji według Międzynarodowej Klasyfikacji Standardów Edukacyjnych ISCED lub dziewiąty poziom dla Estonii). Języków obcych można się uczyć w ramach dwóch różnych ścieżek zgodnie z programem nauczania: jako języka obcego i języka obcego specjalistycznego. Zakres i liczba kursów języków obcych różni się w zależności od szkoły i specjalności: zakres języków obcych i liczba kursów jest większa w przypadku specjalizacji, których naucza się na podstawie kształcenia na etapie średnim niż w przypadku specjalizacji, których naucza się na podstawie kształcenia na poziomie ogólnym. Tak jak w przypadku niektórych dyscyplin technicznych nie można mówić o żadnym kształceniu językowym, tak w szkołach zawodowych kształcących w dziedzinie usług można się uczyć języka angielskiego, francuskiego, niemieckiego, rosyjskiego, włoskiego, szwedzkiego i fińskiego.

Estoński Urząd Kwalifikacji koordynuje rozwój standardów zawodowych, które określają między innymi wymagany poziom biegłości w zakresie języka estońskiego i języków obcych potrzebny w danej profesji. Wymagania dotyczące znajomości języka estońskiego wśród służb cywilnych, pracowników i przedsiębiorców zostały określone w przepisach rządowych. Po wprowadzeniu poprawki do Ustawy o językach z 2008 r. wprowadzono obowiązkowe poziomy biegłości językowej określone według kwalifikacji Rady Europy CEFR. Państwowe egzaminy z języka estońskiego przeprowadza się na poziomie A2, B1, B2 i C1.

Na mocy Ustawy o uniwersytetach język estoński jest językiem, w którym przeprowadzane są zajęcia, a użyciu innych języków decyduje rada uniwersytetu. Z jednej strony celem jest zapewnienie kształcenia na poziomie wyższym, którego rezultatem byłby wysoki poziom biegłości w tym języku. Z drugiej jednak strony – zwłaszcza na poziomie studiów wyższych – coraz częściej na zajęciach używa się języka angielskiego, co jest związane z internacjonalizacją. W szkołach wyższych językiem, w którym prowadzone są zajęcia, może być także język rosyjski.

Słuchacze studiów licencjackich i magisterskich, jako główny przedmiot wybierają język angielski, a następnie rosyjski, estoński jako język drugi lub obcy, niemiecki i w mniejszym stopniu francuski. Szanse uczenia się innych języków obcych znacznie wzrosły dzięki tworzeniu uniwersyteckich centrów językowych. Dzięki temu można studiować język włoski, hiszpański, fiński, szwedzki, turecki i inne języki. Zagraniczni filolodzy uczą się języków obcych w ramach specjalizacji, a wszyscy inni studenci w ramach języka ogólnego lub specjalistycznego. Mimo że języki obce mogą być wybierane głównie jako języki opcjonalne w ramach programu nauczania, rezultaty nauczania w szkolnictwie wyższym określone w Standardzie o Szkolnictwie Wyższym dotyczą również poziomu biegłości w zakresie języka obcego, co jest zachętą do jego nauki. Dobra znajomość języka obcego wśród nauczycieli i studentów jest podstawą do realizowania celów Strategii Internacjonalizacji Studiów Wyższych.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
Tallin i Tartu – z napisami Narwa – dubing	Tallin i Tartu – z napisami Narwa – dubing	Tallin i Tartu – zawsze Narwa – regularnie	zawsze

Dzięki powszechnej praktyce stosowania napisów w programach telewizyjnych i filmach widzowie od najwcześniejszych lat mają kontakt z językami innymi niż język estoński. Jednak duża większość programów zagranicznych dostępnych w telewizji jest w języku angielskim, zatem mają oni kontakt głównie z tym językiem, a w mniejszym stopniu z językiem rosyjskim, niemieckim i hiszpańskim. Programy dla dzieci, zwłaszcza kreskówki, są często dubbingowane.

Wybór języków innych niż estoński jest ograniczony w publicznej telewizji. Estoński nadawca publiczny podjął odpowiednie wysiłki, aby wiadomości i programy kulturalne były nadawane w języku rosyjskim. Z drugiej strony, telewizja satelitarna i Internet zapewniają dostęp do programów z całego świata, które mają olbrzymią widownię, ale w raporcie tym nie uwzględniono takich dostawców telewizyjnych.

W trzech miastach, w których przeprowadzono ankiety w ramach projektu „Europa Bogata Językami”, dostępne są tytuły obcojęzyczne, ale wybór ich jest ograniczony. Najwięcej jest gazet w języku rosyjskim z powodu dużej liczby turystów z Rosji i dużej społeczności rosyjskiej zamieszkującej Estonię.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Tallin					
3-4	Tartu	Tallin Tartu	Tallin			Narwa
1-2	Narwa	Narwa	Tartu Narwa	Tallin Tartu Narwa	Tallin Tartu Narwa	

Usługi w komunikacji

Najlepszych pięć ułatwień w komunikacji ustnej	Najlepszych pięć ułatwień w komunikacji pisemnej
usługi turystyczne usługi edukacyjne służby ratownicze = służba zdrowia = opieka społeczna = usługi prawne = transport = usługi dla imigrantów i usługi integracyjne	usługi turystyczne usługi edukacyjne służby ratownicze = służba zdrowia = opieka społeczna = usługi prawne = transport = usługi dla imigrantów i usługi integracyjne

Ustawa o językach Republiki Estońskiej przyjęta w 1995 r. określa dziedziny, w których używanie języka estońskiego jest obowiązkowe. Określa ona również warunki i zakres używania języków mniejszości narodowych w agencjach państwowych i samorządach lokalnych. Na obszarach, na których co najmniej połowa populacji należy do mniejszości narodowej, ich mieszkańcy mają prawo do otrzymywania informacji także w swoim języku od władz lokalnych i agencji państwowych. Jest tak w dwóch z trzech miast, w których przeprowadzono ankiety w ramach projektu. Usługi w miastach, w których przeprowadzono ankiety, są świadczone w kilku językach, ale przeważa tutaj język rosyjski, angielski i fiński. Strony internetowe miast są nie tylko w języku estońskim, ale także po angielsku i rosyjsku, a podstawowe informacje o mieście i informacje dla turystów zamieszczane są w języku fińskim, szwedzkim i niemieckim.

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	5	15	7	6	0	6	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	4	1	7	1	24	21	24	24	23	19
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	2	0	8	0	9	13	9	12	9	14
Inny	Praktykowane szeroko	3	1	7	0	3	4	4	8	5	15

Z historycznego punktu widzenia międzynarodowe stosunki i handel narodowy zawsze były i ciągle są bardzo ważne dla estońskiej gospodarki, a znajomość języka ogólnego była w firmach zawsze ważniejsza niż znajomość języka pisanego. Kompetencje językowe ogólnie uważa się za ważny wymóg i powszechnym standardem jest wymaganie od pracowników na wielu stanowiskach znajomości języka rosyjskiego i jednego dodatkowego języka obcego: angielskiego lub niemieckiego.

Znaczenie wielojęzyczności w Estonii nie jest odzwierciedlone w jej profilu językowym w biznesie. Nie wszystkie cztery typy firm, w których przeprowadzono ankiety (banki, hotele, supermarkety i firmy budowlane), są koniecznie nastawione na działalność międzynarodową, np. małe miejscowe sklepy i firmy budowlane kierują swoje usługi wyłącznie do klientów z lokalnych społeczności.

Ogólne kluczowe wnioski

Estonia od jakiegoś czasu zajmuje się kwestiami związanymi z językami i dokłada wszelkich starań, aby zachować i rozwijać język estoński, udoskonalać umiejętności językowe wśród wszystkich swoich obywateli oraz promować użycie różnych języków. W analizie polityki edukacyjnej w zakresie języków, którą ukończono latem 2011 r., Estonia była wspierana przez Wydział Polityki Językowej Rady Europy. Strategie dla języka estońskiego i języków obcych udoskonalane przez ostatnich dziesięć lat wyznaczyły dalsze cele. Proces rozwijania strategii odgrywał ważną rolę, zbliżał specjalistów różnych dziedzin, co z kolei ulepszało współpracę w zakresie języków. Wspólne wysiłki przyczyniły się do wzmocnienia pozycji języka estońskiego na wszystkich poziomach kształcenia. Pomimo tego, że wszystkie strategiczne cele są ważne, ich wdrożenie zależy od dostępności środków, co odczuwa się szczególnie wyraźnie przy wdrażaniu Estońskiej Strategii Dotyczącej Języków Obcych.

Na zakończenie trzeba powiedzieć, że w Estonii stworzono dobre warunki do nauczania języka estońskiego jako języka ojczystego i języka państwowego. Pośród innych języków przeważają język angielski i rosyjski, natomiast nauka i użycie innych jest o wiele rzadsze. Instytucje edukacyjne dążą do wprowadzenia do swoich programów nauczania bardziej zróżnicowanych szans uczenia się trzeciego języka obcego. Rozwój wielojęzyczności wspierany jest za pomocą różnych projektów (dotyczących nauczania języka francuskiego, niemieckiego, szwedzkiego, fińskiego, itd.), ale kraj musi jeszcze przebyć długą drogę, zanim będzie można mówić o wielojęzyczności w Estonii w prawdziwym tego słowa znaczeniu.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Należy realizować cele promowania nauki i upowszechniania języka estońskiego jako języka ojczystego i języka drugiego, które zostały określone w Planie Rozwoju Języka Estońskiego. Przejście do języka estońskiego jako języka lekcji w szkołach, w których na zajęciach używane są inne języki rozpoczęte w 2007 r. wymagało i będzie wymagać dużych nakładów środków. Przejście to było bardziej efektywne w szkołach, które dołączyły do programu imersji. Dodatkowo powinno się bardziej spopularyzować metodologię polegającą na zintegrowanym nauczaniu przedmiotów i języków.

Pomimo tego, że o językach obcych wspomina się w planach rozwoju języka estońskiego, a plany rozwoju dotyczące języków obcych odnoszą się do ich związku z językiem ojczystym, cele dotyczące języka ojczystego i języków obcych są często rozdzielone w planach rozwijania sfery językowej. Estonia powinna opierać się na standardach CEFR dotyczących uczenia się, nauczania i oceniania, zarówno jeśli chodzi o zasady określone w dokumencie, jak i poziomy biegłości zdefiniowane przez Radę Europy. Dokument ten został przetłumaczony na język estoński w 2006 r. na prośbę Ministra Edukacji i Badań Naukowych. Estońska strategia dotycząca języków obcych ma na celu promowanie ciągłości prowadzenia polityki dotyczącej nauki i nauczania języków obcych, a także ciągłości zasad finansowania sposobów oceny i uznawalności umiejętności językowych. Spośród wielu celów strategicznych należy wyróżnić te priorytetowe.

Chociaż ocena biegłości językowej w zakresie języka estońskiego jako języka drugiego wśród dorosłych oparta jest na poziomach biegłości zaproponowanych przez Radę Europy, powinno się kontynuować rozwijanie narzędzi samooceny (takich jak *Portfolio językowe*) i testów krajowych, a międzynarodowe certyfikaty potwierdzające znajomość języków powinny być uznawane w zależności od poziomu tej biegłości. Wdrażanie krajowego programu nauczania 2011 opartego na poziomach biegłości językowych Rady Europy jest wyzwaniem dla całego systemu edukacyjnego. Powinno się rozpowszechniać wiedzę na temat tych poziomów w celu lepszego ich zrozumienia na etapie kształcenia zawodowego i kształcenia dorosłych, a także wśród pracodawców.

Bibliografia

Plan Rozwoju Języka Estońskiego 2011–2017 <http://www.hm.ee/index.php?03238>

Profil estońskiej polityki dotyczącej nauczania języków: Estonia <http://www.hm.ee/index.php?044904>

Profil estońskiej polityki dotyczącej nauczania języków: Estonia <http://www.hm.ee/index.php?044904>

Estońska strategia dotycząca języków obcych 2009–2015 <http://www.hm.ee/index.php?03238>

6 FRANCJA

Autor: Louis-Jean Calvet

Informacje ogólne:

Przed wprowadzeniem francuskiego kontekstu krajowego, należy podkreślić fakt, że kwestionariusz, który został użyty opierał się na założeniu, że europejskie sytuacje są porównywalne. Istnieje, zatem ryzyko, że niektóre szczegóły mogły zostać pominięte. Ponadto, pomimo zasadności stosowania dyrektyw europejskich w kwestiach językowych, pomysł oceny i rankingu różnych krajów wydaje się być wątpliwy. Jednakże, wyniki badania stanowią bezcenną bazę danych badanych krajów i powinniśmy pomyśleć o tym, jak w przyszłości wykorzystywać je w celach naukowych. Byłoby dobrze gdyby dane te były dostępne publicznie w formie indeksu „na żądanie” opartego na przykład na podstawie *Better Life Index*¹ OECD.

Francja (Francja metropolitalna i jej terytoria zamorskie) jest krajem, gdzie używana jest duża liczba języków, mających swoje korzenie w kraju lub będących bezpośrednią konsekwencją migracji. W ramach pracy nad Europejską Kartą Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Badań i Technologii oraz Ministerstwo Kultury i Komunikacji zleciło językoznawcy Bernardowi Cerquigliniemu sporządzenie raportu *Języki Francji*, który został przedstawiony władzom w kwietniu 1999 roku. Raport przedstawiał 75 języków, używanych w kraju, innych niż język urzędowy². Są to języki „używane przez francuskich obywateli”, a zatem należy dodać do listy języki używane przez imigrantów. W tym miejscu należy podkreślić, że ze względów etycznych, we Francji nie monitoruje się mniejszości etnicznych i narodowych.

Jeśli chodzi o przekazywanie języków imigrantów i języków regionalnych, spis powszechny z 1999 przedstawia interesujące dane. Pokazuje, że 26 procent Francuzów zostało wychowywanych przez rodziców, posługujących się w domu językiem innym niż francuski. Badani podają 6700 „nazw języków” odpowiadających około 400 językom zidentyfikowanym i skatalogowanym przez Ethnologue o kodzie ISO 639-3. Jeśli chodzi o wskaźnik przekazywania języków, dla języków imigrantów 86 procent to turecki, 25 procent to polski, natomiast dla języków regionalnych, 45 procent to alzacki, a 10 procent to bretoński. Oznacza to, że języki imigrantów przekazywane są częściej niż języki regionalne i, że im świeższa imigracja, tym wyższy wskaźnik przekazywalności. Co do języków regionalnych, ich wskaźnik przekazywalności stale spada.

Wreszcie, francuski, język oficjalny w ponad trzydziestu krajach, w których jest to drugi język o szerokiej gamie form, jest również nauczany jako język obcy wśród francuskich imigrantów.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce, regionalne/mniejszościowe i języki imigrantów są uregulowane w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych, pochodzących z Francji, jest (współ-) finansowane w około 130 krajach w Europie i na świecie. Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych została podpisana przez rząd, ale nie została ratyfikowana przez parlament francuski. Na poziomie krajowym, pewne języki regionalne/ mniejszościowe oraz języki imigrantów są uznane, chronione i/lub promowane w dokumentach urzędowych kraju, w tym w edukacji na poziomie państwowym i regionalnym. Języki, o których mowa to baskijski, bretoński, kataloński, korsykański, alzacki, mosellan, zachodnio-flamandzki, francusko-prowansalski, języki oil („Języki Północy”, franc-comtois, waloński, szampański, picardyjski, normandzki, gallo, poitevin-saintongeais, lotaryński, burgundzki-morvandzki, oksytański lub języki oc („Języki Południa”, gaskoński, langwedocki, prowansalski, owernacki, limuzyński, vivaroalpejski), Parlars Liguriens (od doliny Royain w Alpach Nadmorskich i Bonifacio na Korsyce) plus 41 języków z terytoriów zamorskich zawartych na oficjalnej liście Langues de France, a także nieterytorialne języki używane przez imigrantów: dialektyczny arabski, zachodnio-ormiański, berberyjski, hiszpański żydowski, romski. Zarówno języki regionalne/mniejszościowe jak i języki imigrantów nazywane są Langues de France, czyli, języki używane zamiast języków używanych we Francji. Pokazuje to jak bardzo języki mniejszościowe są częścią języków francuskich, co jest rzadko spotykane w krajach europejskich.

Oficjalne ogólnokrajowe mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowej we Francji istnieją w kategoriach okresowo aktualizowanych danych ankietowych. Mechanizmy zbierania danych na temat języków narodowych, regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów opierają się na pytaniach dotyczących języka używanego w domu oraz biegłości językowej w zakresie czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

Artykuł dwa francuskiej konstytucji (zmieniony w dniu 25 czerwca 1992) przewiduje, że „językiem Republiki Francuskiej jest francuski”, a artykuł 75-1 (zmieniony w dniu 23 lipca 2008) stwierdza, że „języki regionalne są częścią dziedzictwa narodowego” (należy jednak dodać, że języki te nie są tu wymienione). Ponadto, języki regionalne (w tym baskijski, bretoński,

¹ www.oecdbetterlifeindex.org
www.ethnologue.com

kataloński, korsykański, kreolski i oksytański) nauczane są na poziomie szkoły średniej i w związku z tym regularnie prowadzone są egzaminy rekrutacyjne dla nauczycieli (CAPES). Artykuł jeden ustawy o „użytkowaniu języka francuskiego” (04 sierpnia 1994), tak

zwane „Prawo Toubona”, określa, że francuski jest „językiem nauczania, pracy i dyskusji w usługach publicznych”. Inne artykuły tej ustawy będą cytowane poniżej w poszczególnych punktach.

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie są zapewnione)

Jeśli chodzi o ten punkt i trzy kolejne punkty (szkoły podstawowe, średnie i wyższe), artykuł 11 ustawy o „użytkowaniu języka francuskiego” przewiduje, że:

Językiem nauczania, egzaminów, egzaminów rekrutacyjnych, jak również prac naukowych, w instytucjach państwowych i prywatnych, jest francuski, z wyjątkiem przypadków uzasadnionych wymogami nauczania kultur i języków regionalnych i obcych lub w przypadku nauczycieli stowarzyszonych czy przebywających gościnnie. Zagraniczne szkoły lub te, utworzone specjalnie, aby kształcić uczniów obcej narodowości, a także szkoły prowadzące zajęcia o charakterze międzynarodowym nie są objęte powyższym wymogiem.

3 Języki w edukacji podstawowej

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od fazy środkowej	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od fazy środkowej	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	związany z CEFR	pełna
Języki imigrantów	wszystkie	ogólny	brak	wyłącznie w końcowej fazie	poza godzinami lekcyjnymi	brak	w szkole	nie określone	częściowa

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	brak
Języki imigrantów	wszyscy nauczyciele	brak	ogólne	nd.

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	baskijski, bretoński, kataloński, korsykański, oksycytański w środkowej Francji, taicki, języki maledyjskie (Ajië, Drehu, Nengone, Paici) na wybrzeżu
Języki obce	obowiązkowo: jeden z poniższych: angielski, niemiecki, rzadziej inne języki, takie jak arabski, chiński, włoski, portugalski, rosyjski, hiszpański
Języki imigrantów	arabski, chorwacki, włoski, portugalski, serbski, hiszpański, turecki

Kształcenie na poziomie podstawowym odbywa się w języku francuskim. Równolegle, nauczane są różne kultury i języki dziedzictwa narodowego (ELCO), takie jak arabski czy turecki, skierowane do dzieci imigrantów i organizowane w środowisku szkolnym przez społeczność danego kraju pochodzenia. Jeśli chodzi o język arabski, nauczana jest forma standardowa, a nie rzeczywiste formy językowe używane w rodzinach.

Uczniowie szkół podstawowych (99,9 procent uczniów klas trzecich) uczą się także języka obcego, najczęściej angielskiego. Czasami uczą się także dodatkowo języka regionalnego (49 800 uczniów).

Ponadto istnieją również szkoły świeckie i sierocińce, w których nauczanie odbywa się w języku regionalnym (np: Diwan po bretońsku, Calendreta po oksycytańsku i Bressola po katalońsku).

4 Języki na poziomie szkoły średniej**Organizacja**

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	dla wszystkich	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	powszechnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	związany z CEFR	pełna
Języki imigrantów	wszystkie	ogólny	powszechnie	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	brak norm	częściowa

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	brak
Języki imigrantów	wszyscy nauczyciele	brak	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	baskijski, bretoński, kataloński, korsykański, kreolski, oksytański, alzacki/niemiecki, język Mozeli, (Ajjié, Drehu, Nengone, Paici) na wybrzeżu
Języki obce	obowiązkowo: 2 języki z 19: angielski, hiszpański, niemiecki, arabski, chiński, włoski, portugalski, rosyjski, duński, holenderski, grecki, hebrajski, japoński, norweski, polski, szwedzki, turecki, starożytna greka i łacina, inne języki, takie jak języki regionalne opcjonalnie
Języki imigrantów	arabski, chorwacki, włoski, portugalski, serbski, hiszpański i turecki

W ramach obowiązkowego programu nauczania języków obcych, uczniowie mogą wybierać z o wiele większej liczby języków niż w większości krajów europejskich. Są one podzielone na dwa rodzaje według dwóch podejść politycznych: z jednej strony języki europejskich państw członkowskich, a z drugiej języki zgodne z wyborami polityki zagranicznej Francji (takie jak arabski, chiński i japoński). Uczniowie (lub rodzice) zwykle wybierają język angielski, a następnie hiszpański i niemiecki. Należy zauważyć, że rosyjski wypadł z obiegu wraz z upadkiem muru berlińskiego i językiem najczęściej wybieranym przez uczniów obcego pochodzenia jest teraz język arabski.

Do profilu wymienionych języków obcych nauczanych we Francji należałoby dodać jedenaście języków regionalnych (baskijski, bretoński, kataloński, korsykański, kreolski, gallo, języki melanezyjskie, oksytański i tahitański oraz języki regionalne Alzacji i Mozeli).

Ponadto studenci mogą zdawać egzamin maturalny w wybranym przez siebie języku regionalnym lub obcym. W sumie, na egzaminie maturalnym w 2011 dopuszczono 57 języków w formie ustnej lub pisemnej.

5 Języki w edukacji wyższej i dalszej

Edukacja dalsza w trzech instytucjach szkolenia i kształcenia zawodowego (VET) (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	Instytucja A				
	Instytucja B				
	Instytucja C	ograniczony	ogólny	nd.	pełna
Języki obce	Instytucja A	szeroki wybór	ogólny	narodowy	częściowa
	Instytucja B	szeroki wybór	ogólny	związany z CEFR	brak
	Instytucja C	szeroki wybór	spójny i jasno określony	narodowy	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	narodowy lub określony przez instytucje	tylko międzynarodowa	obowiązkowa	obowiązkowa
Uczelnia B	tylko narodowy	narodowy i obcy	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalna	opcjonalna
Uczelnia C	tylko narodowy	tylko narodowy	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalna	opcjonalna

Jak przewiduje prawo (patrz wyżej) językiem szkolnictwa wyższego jest francuski. Jednak na uczelniach oferowanych jest wiele języków, na przykład na Uniwersytecie Aix-Marseille oferowanych jest 30 różnych języków, a w specjalistycznych instytucjach szkolnictwa wyższego, takim jak np: Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO) nauczanych jest aż 93 różnych języków.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubing	z napisami	nigdy	regularnie

Na krajowych częstotliwości (radiowych i telewizyjnych) nadawane są lokalne programy w językach regionalnych (takich jak bretoński czy korsykańskich). Badanie nie dotyczyło dostępu do języków obcych w telewizji i należy tu zaznaczyć, że różne pakiety telewizji kablowej lub satelitarnej umożliwiają dostęp do kanałów nadawanych w bardzo wielu językach świata. Jeśli chodzi o prasę, istnieje niewiele publikacji w językach regionalnych (należałoby zatem zbadać istnienie potencjalnych czytelników), co prawdopodobnie jest odzwierciedleniem braku popytu. Istnieje natomiast duża liczba publikacji obcojęzycznych. Połączony efekt turystyki i imigracji utrzymuje we Francji egzogenną wielojęzyczność na wysokiej pozycji. Szeroka gama obcojęzycznych mediów drukowanych dostępna jest w Paryżu i Marsylii przez cały rok, a w sezonie turystycznym w Corte, w 13 językach w Marsylii i 15 w Paryżu. W sumie to prawie 80 obcojęzycznych wydawnictw tylko dla tych dwóch miast.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Marsylia	Marsylia			Paryż	
3-4		Paryż			Marsylia	
1-2	Paryż		Marsylia	Marsylia		

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
usługi turystyczne usługi transportowe usługi prawne programy teatralne służba zdrowia	usługi turystyczne usługi transportowe usługi prawne = usługi edukacyjne = służba zdrowia = usługi dla imigrantów i usługi integracyjne = usługi teatralne

Usługi publiczne świadczone są w języku francuskim. Ustawa o “użytkowaniu języka francuskiego” przewiduje w szczególności, że bez względu czy obowiązuje prawo publiczne czy prywatne, osoby świadczące usługi pożytku publicznego muszą posługiwać się językiem francuskim (Artykuł pięć).

W sferze publicznej, języki regionalne pojawiają się obok francuskiej formy językowej na znakach ulicznych w niektórych miastach oraz na znakach drogowych na niektórych autostradach.

Sytuacja różni się jednak w zależności od regionu: korsykański jest bardzo rozpowszechniony na Korsyce; bretoński i oksytański jest mniej popularny w swoich regionach. Sytuacja ta powinna być rozpatrywana w kontekście tego, co zostało powiedziane we wstępie tego raportu o niskim wskaźniku przekazywalności tych języków.

8 Języki w biznesie (w 24 firmach)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	7	11	5	7	0	3	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	3	1	4	1	23	21	23	23	23	22
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	4	2	12	3	12	11	7	11	12	12
Inny	Praktykowane szeroko	2	1	5	1	1	0	1	0	2	1

W odniesieniu do języków używanych w przedsiębiorstwach, najbardziej rozpowszechnionymi językami (angielski, hiszpański, niemiecki, holenderski, włoski i portugalski) są języki europejskie, które, biorąc pod uwagę różne czynniki, mają największe znaczenie.

Jeśli chodzi o umowy o pracę, prawo wskazuje na pierwszeństwo języka francuskiego, a jednocześnie, chroni pracowników zagranicznych. Artykuł osiem ustawy o "użytkowaniu języka francuskiego" określa, że:

"W przypadku, gdy stanowisko określone jest w umowie terminem w języku obcym i nie posiada francuskiego odpowiednika, umowa musi zawierać wyjaśnienie tego terminu w języku francuskim. Natomiast w przypadku, gdy pracownik jest obcej narodowości, a umowa została zawarta w formie pisemnej, na wniosek pracownika, należy sporządzić tłumaczenie w jego języku. Obydwa teksty są prawnie wiążące. W przypadku rozbieżności pomiędzy tymi dwoma tekstami, tylko tekst sporządzony w języku pracownika jest dla niego wiążący."

Ogólne kluczowe wnioski

Należy podkreślić, że klasyfikacja rozróżniająca “języki imigrantów” i “języki obce” może być zniekształcona przez rzeczywistość i złożoność życiowych sytuacji. Na przykład, języki takie jak włoski, hiszpański czy portugalski mogą być nauczane w szkołach średnich (jako języki “obce”), a jednocześnie być podstawowym językiem dla dużej części imigrantów. Badanie pokazuje, że polityka językowa Francji w dziedzinie edukacji jest otwarta zarówno językowo (duża oferta językowa), ale odzwierciedla również lingwistyczne aspekty globalizacji (angielski dominuje nad niemieckim i hiszpańskim). Należy jednak zauważyć, że sytuacja w Corte sprawia wrażenie, że obecność języka regionalnego wydaje się spowalniać trend wielojęzyczności.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Na poziomie międzynarodowym, *Organisation Internationale de la Francophonie* zorganizowała w 2012 roku Światowe Forum języka francuskiego w Quebec’u. Na poziomie krajowym, władze francuskie zorganizowały w grudniu 2011 roku konwencję na temat wielojęzyczności na terytoriach zamorskich, natomiast Strategiczny Komitet Doradczy ds. języków (Strategic Advisory Council) opublikował w styczniu 2012 raport zatytułowany: *Nauka języka jest nauką o świecie*. Uniwersytety, rady miejskie i ośrodki szkoleniowe we Francji dokładają wszelkich starań, aby zapewnić nauczanie języka francuskiego jako języka obcego (FLE). Celem jest integracja migrantów i upowszechnianie języka francuskiego. Uniwersytet w Strasburgu, na początku roku akademickiego 2012/3, rozpoczyna projekt mający na celu wzajemne zrozumienie powiązanych języków. Wreszcie, miasto Marsylia będzie w 2013 roku Europejską Stolicą Kultury, co powinno wzmocnić jego wysiłki, aby stać się miastem jeszcze bardziej wielojęzycznym.

7 NIEMCY

Autorzy: Ingrid Gogolin, Joana Duarte, Patrick Grommes

Informacje ogólne:

Niemcy są federalnym i wysoce zdecentralizowanym państwem, zwłaszcza w sferze polityki dotyczącej edukacji, kultury i opieki społecznej. Dziedzina edukacji jest w szczególności obowiązkiem poszczególnych *Länder* (landów) i dlatego niemożliwe jest dostarczenie ogólnych informacji o Niemczech jako całości. Niniejszy raport skupia się, zatem tylko na trzech landach. Na wiele pytań kwestionariusza LRE nie można uzyskać wiarygodnych uogólnień, wolimy, zatem przedstawić nasz raport unikając danych ilościowych.

W kolejnych częściach przedstawiamy opisy dla różnych dziedzin, o których mowa w projekcie LRE. Opisy te podparte odpowiedziami z kwestionariusza LRE. Dla dziedzin od 1 do 4 (Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych, edukacji przedszkolnej, na poziomie szkoły podstawowej oraz szkoły średniej), wysłaliśmy kwestionariusz do ekspertów z poszczególnych ministerstw w Hamburgu, Nadrenii Północnej-Westfalii, Saksonii i Bawarii. Dla dziedziny 5, skontaktowaliśmy się z trzema szkołami zawodowymi i uczelniami w Berlinie, Flensburgu i Monachium. Dla dziedziny 6 (media), 7 (usługi publiczne i przestrzenie publiczne) i 8 (firmy) również skontaktowaliśmy się z informatorami w trzech miastach: Berlin, Flensburg, i Monachium. Miasta jak i landy zostały wybrane na wniosek Grupy Sterującej LRE.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

W odniesieniu do migracji, Krajowy Urząd Statystyczny (www.destatis.de/DE/) gromadzi dane odnośnie obcego obywatelstwa. Od 2008 roku, "Mikrozensus" – regularne badanie gospodarstw domowych - gromadzi dodatkowe dane na temat "miejsca urodzenia". Od niedawna i w niewielkiej liczbie landów (np. w Hamburgu, Nadrenii Północnej-Westfalii), pytanie "jaki język jest dominującym językiem używanym w domu" zadawane jest dopiero po rozpoczęciu edukacji.

2 Języki w edukacji przedszkolnej

Institucje przedszkolne rozpoczęły wiele specjalnych programów, z których wiele dąży do jak najszybszej integracji dzieci imigrantów mniejszości narodowych. Jednym z takich programów jest "Sag mal was", który został opracowany przez land Badenia-Wirtembergia (patrz <http://www.sagmalwas-bw.de/>) (Badenia-Wirtembergia-Stiftung, 2011).

Istnieje również znaczący impuls do podniesienia jakości kwalifikacji wychowawców przedszkolnych, ponieważ jak na razie większość tych nauczycieli nie posiada stopni naukowych lub nie przeszła porównywalnie wysokiej jakości szkoleń. Jednym z głównych filarów tych inicjatyw jest jak radzić sobie

odpowiednio z różnorodnościami językowymi i kulturowymi w edukacji elementarnej (patrz na przykład <http://www.weiterbildungsinitiative.de/>; www.dji.de/sprachfoerderung).

W 14 spośród 16 niemieckich landów, dzieci z "rozpoznanymi brakami" w języku niemieckim, uprawnione są do otrzymania specjalnego wsparcia przed rozpoczęciem szkoły podstawowej. Zdecydowana większość testów nie bierze pod uwagę ani dwu- ani wielojęzyczności jako istotny czynnik rozwoju języka; nie biorą też pod uwagę języków innych niż niemiecki. Niektóre testy obejmują jednak aspekt wielojęzyczności i pozwalają na testy dwujęzyczne w kilku językach imigrantów. Przykładem jest Havas 5 'Katze und Vogel', test dla grupy wiekowej od pięciu do sześciu lat, który został opracowany dla języka niemieckiego oraz około dziesięć języków imigrantów (Autorengruppe Bildungsberichterstattung, 2012; Reich, Roth & Neumann, 2007).

Edukacja przedszkolna z użyciem języka łużyckiego ma miejsce w niektórych przedszkolach w Saksonii i Brandenburgii. W Szlezwiku-Holsztynie natomiast istnieje przedszkola nauczające języka duńskiego. Tylko landy Saksonii, Brandenburgii (łużycki) i Szlezwik-Holsztyn zawarły ochronę regionalnych mniejszości w swojej konstytucji. W innych landach, nie ma oficjalnie przyjętych języków regionalnych mniejszości narodowych. Nauczanie w innych językach niż niemiecki odbywa się w szerokiej gamie języków obcych (głównie angielskim i francuskim), jak również, w niektórych przypadkach, w językach imigrantów.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej

Niemiecki jest językiem nauczania w większości szkół podstawowych w Niemczech, choć nie ma oficjalnego rozporządzenia, które by to określało. W niektórych landach można znaleźć pojedyncze szkoły pracujące według tak zwanych dwujęzycznych modeli. Większość z tych szkół – niektóre nazywane są "szkołami międzynarodowymi" – używa języka angielskiego lub jednego z innych prestiżowych, "klasycznych" języków obcych, takich jak francuski (patrz na przykład 'Staatliche Europaschulen Berlina'). Kilka landów ustanowiło dwujęzyczne modele dla uczniów autochtonicznych mniejszości (np. Duński w Szlezwiku-Holsztynie, łużycki w Saksonii (patrz Gantefort und Roth 2011)). Podobnie w kilku landach, założono szkoły dwujęzyczne z uwzględnieniem języków imigrantów mniejszości narodowych. Takim przykładem jest Hamburg, posiadający w sumie sześć szkół, z których każda posiada jedną "dwujęzyczną" klasę z językiem włoskim, portugalskim, hiszpańskim lub tureckim (Duarte 2011).

Ogólnie rzecz biorąc, angielski jest pierwszym językiem obcym. Jednakże, zgodnie z lokalnymi przepisami, inne języki mogą być również oferowane. Szkoły w regionach przygranicznych oferują na przykład francuski lub holenderski jako pierwszy język obcy. Niektóre landy oferują pierwszy język obcy na poziomie klasy 1, ale przeważnie dzieci

zaczynają naukę od klasy 3, tzn. w wieku lat 9. Jeśli istnieje dana oferta językowa, jest ona obowiązkowa dla wszystkich dzieci, także dla tych ze środowisk imigranckich.

W odniesieniu do edukacji w językach mniejszości, ponownie wyłania się bardzo zróżnicowany obraz. W latach 1970 landy byłej Bundesrepublik Deutschland ustaliły system tzw. nauczania języka ojczystego w odniesieniu do ówczesnie istotnych języków "Gastarbeiter" – czyli języków tych krajów, z którymi podpisano umowy o migracji zarobkowej. Języki te to przede wszystkim włoski, hiszpański, portugalski, grecki, jugosłowiański, turecki i, w rzadkich przypadkach, marokańskim arabskim. System ten został ustanowiony w odpowiedzi na zalecenia Wspólnoty Europejskiej.

Jednak od końca lat 90., a zwłaszcza po zjednoczeniu Niemiec, odchodzono od tych modeli z wielorakich powodów. Obecnie nie ma wiarygodnych danych na temat liczby i zakresu języków imigrantów, które są nauczane zarówno w ramach oficjalnych systemów szkolnych lub poza nimi. Brak również danych na temat liczby korzystających z tych ofert. Możemy założyć, na podstawie jednostkowych dowodów, że istnieje znaczne, i prawdopodobnie rosnące zainteresowanie takim nauczaniem języka (Fürstenau, Gogolin, & Yağmur, 2003). Większość ofert opiera się na inicjatywach prywatnych i nie jest związanych z oficjalnym systemem szkolnym.

Z zasady, nauczyciele posiadają kwalifikacje do nauczania zarówno niemieckiego, jak i języków obcych, ponieważ niemiecki system edukacji wymaga studiowania dwóch przedmiotów, a nauczyciele mianowani są zgodnie z ich kwalifikacjami. Niemieckie uniwersytety nie oferują nabywania kwalifikacji zawodowych odnośnie nauki języków imigrantów. Niewielka liczba nauczycieli rosyjskiego lub tureckiego jako języków obcych kształci się np. na uniwersytetach w Hamburgu i Duisburg-Essen (Nadrenia Północna-Westfalia) oraz Tybindze (Badenia-Wirtembergia). Poziomy zaawansowania dla języków krajowych i obcych muszą być dostosowane do norm krajowych.

4 Języki w edukacji na poziomie szkoły średniej

Niemcy stworzyły dość rozbudowany system nauki języków obcych na poziomie szkoły średniej. Zdecydowana większość uczniów uczy się przynajmniej jednego języka obcego, tj. angielskiego. Niemiecki jest obowiązkowy na wszystkich szczeblach i we wszystkich typach szkół szkolnictwa średniego, a także językiem wszystkich egzaminów końcowych. Dodatkowo, jeden język obcy jest obowiązkowy we wszystkich szkołach z wyjątkiem szkół specjalnych o potrzebach. Drugi język obcy jest obowiązkowy jedynie w celu zdania najwyższego egzaminu końcowego (matura), ale często również oferowany już w klasie szóstej gimnazjum. Zróżnicowanie w wyborze języków zależy od regionu, jak i od szkoły. Dzisiaj, francuski i hiszpański są najbardziej popularnymi językami obcymi. Wzrasta jednak liczba uczących się takich języków jak chiński czy japoński, zwłaszcza w szkołach miejskich obszarów. Szkoły same decydują, jaka oferta języków obcych dostępna będzie w ich programach nauczania. Na wielu kursach studiów uniwersyteckich (np. dla doktorantów), łacina jest nadal obowiązkowa w większości uczelni. Tak, więc, łacina (rzadziej grecki) oferowane są w wielu szkołach, które przygotowują do

zdania najwyższego egzaminu końcowego – matury. W publicznym systemie niemieckich szkół, nauczanych jest ok. 15 różnych języków obcych.

Programy nauczania niemieckiego jako drugiego języka istnieją w większości landów (zobacz: <http://www.bildungsserver.de/Lehrplaene-Richtlinien-3271.html>). Ogólnie programy koncentrują się na uczniach, którzy właśnie wkroczyli w system szkolny. Mają one na celu wspieranie przejścia z nauczania początkowego 'klas przygotowawczych' do nauczania powszechnego. Porównywalnie do podstawowego systemu szkolnego, oferuje się nauczanie języka ojczystego w niektórych językach imigrantów (np. w 12 językach w Saksonii), głównie poza systemem powszechnej nauki lub w najlepszym przypadku w połączeniu. Większość landów ustanowiło przepisy dotyczące nagradzania osiągnięć w klasach nauczających w języku ojczystym, np. poprzez włączenie oceny, bez względu na to czy nauka odbywała się w ramach czy poza systemem powszechnej nauki, do oficjalnego świadectwa szkolnego.

Nowym zjawiskiem w obrębie szkół średnich jest wzrost liczby dwujęzycznych programów z języka angielskiego. Programy te różnią się od tradycyjnych. Niektóre z nich są tzw. 'zanurzeniem' tylko w języku angielskim, inne używają i niemieckiego i angielskiego i określane jako Zintegrowane Kształcenie Przedmiotowo-Językowe – CLIL. W większości przypadków programy te są stosowane na najwyższym szczeblu szkoły średniej. Ogólnie, edukacja językowa jest wysoko rozwinięta w niemieckim systemie edukacyjnym i obejmuje szeroki zakres różnorodnych ofert. Nauczanie i uczenie się angielskiego jest poniekąd minimalnym wymogiem, oferowanym wszystkim uczniom.

W Bawarii, według naszych informatorów, językiem nauczania jest tylko niemiecki. Języki obce są obowiązkowe zarówno na niższym jak i na wyższym poziomie szkoły średniej. Rzeczywisty wybór języków różni się w zależności od szkoły, a także w zależności od rodzaju szkół. Na standardową ofertę językową składa się: łacina, rosyjski, francuski, włoski i hiszpański. W Bawarii nie istnieją języki regionalne czy mniejszościowe. Nie używa się również języków imigrantów w nauczaniu. Nauczycieli języka niemieckiego i języków obcych zdobywają kwalifikacje na wyższych uczelniach i muszą spełniać jasne standardy biegłości językowej.

W Północnej Nadrenii-Westfalii, nie istnieją języki regionalne czy mniejszościowe. Językiem nauczania jest niemiecki, jak również języki obce i języki imigrantów, w każdym przypadku z wyraźnym programem nauczania. Nauczyciele języków niemieckich i obcych są wykwalifikowani, a ich poziom biegłości opisany jest według odpowiednich norm.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

W badanych szkołach skupiono się na umiejętnościach w posługiwaniu się językiem niemieckim, a także językami obcymi (angielski, francuski i hiszpański). Nie oferuje się na tym poziomie nauki języków imigrantów. Ciekawy wynik uzyskano w szkole zawodowej w Flensburgu, gdzie duński wymieniony był jako język obcy, a nie język mniejszości.

Edukacja wyższa (na trzech uniwersytetach)

Kwestionariusz LRE dostarczono trzem uniwersytetom: Uniwersytet Ludwiga Maximiliana w Monachium, Uniwersytet Flensburg i Wolny Uniwersytet w Berlinie. W każdym z nich, część nauczania odbywa się w językach zarówno niemieckim jak i obcych. W kwestionariuszu nie było pytania o języku nauczania, ale najprawdopodobniej jest to język angielski. Wszystkie uniwersytety oferują strony internetowe i informacje na temat warunków przyjęcia w języku niemieckim i obcych. Uniwersytet Flensburg zwraca uwagę na używanie języków regionalnych i języków mniejszości, a w praktyce odnosi się najprawdopodobniej do duńskiego, będącego językiem regionalnym tego obszaru. Języki oferowane na badanych uniwersytetach to: arabski, baskijski, chiński, angielski, francuski, włoski, holenderski, perski, polski, portugalski, rosyjski, hiszpański, turecki, duński.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Aż do końca lat 90-tych, wiele publicznych i prywatnych stacji radiowych i telewizyjnych oferowało programy w regionalnych dialektach, autochtonicznych językach mniejszościowych lub językach imigrantów. Te ostatnie były często oznaczone jako programy (lub nawet stacje) wielokulturowe. Oferty te prawie całkowicie zniknęły ze stacji radiowych i telewizyjnych na mocy prawa publicznego.

Jedną szczególnie "wielojęzyczną" stacją jest francusko-niemiecka telewizja ARTE. ARTE oferuje większość swoich programów z drugą - francuską lub niemiecką - wersją audio. Inne powszechnie oferowane opcje wielojęzyczne to napisy - w języku niemieckim - dla widzów niedosłyszających i niedowidzących. Język migowy odgrywa niewielką rolę; nie ma przepisu, który nakazywałby stosowanie języka migowego. Prywatny rynek telewizyjny i radiowy jest w dużej mierze jednojęzyczny. Jednak, telewizja kablowa i satelitarna oraz radio pozwala widzom na dostęp do wielu zagranicznych stacji. Wiele z nich pochodzi z Wielkiej Brytanii i Francji, ale istnieje również znaczna ilość programów w językach imigrantów, np. z Rosji i Turcji.

Inną specyficzną cechą niemieckiej telewizji - a także szerszego rynku filmowego - jest dubbing filmów zagranicznych. Prawie wszystkie zagraniczne filmy i seriale telewizyjne są dubbingowane. Tylko w wyjątkowych przypadkach można uzyskać oryginalną wersję audio. Podobnie, większość głównego nurtu kina pokazuje jedynie dubbingowane wersje filmów zagranicznych. Filmy w oryginalnej wersji językowej i wersje z napisami są najczęściej pokazywane w kinach art-house'owych. Wynika to z "przemysłu dubbingowego", który rozwijał się wraz z rozwojem przemysłu filmowego.

Liczba tytułów prasowych, jak również oferowanych języków, jaką zidentyfikowaliśmy w Berlinie przekracza znacząco tą z Flensburga. Biorąc pod uwagę wielkość obu miast i międzynarodowy charakter miasta takiego jak Berlin, fakt ten nie dziwi. Oferta w Berlinie również zdominowana jest przez języki europejskie, ale chiński, japoński, arabski i inne języki afrykańskie są również reprezentowane. Zgodnie z oczekiwaniami, autochtoniczne języki mniejszościowe nie odgrywają znaczącej roli w niemieckim rynku mediów, z wyjątkiem regionów, w których poszczególne języki są uznawane.

Media w językach imigrantów są szeroko rozpowszechnione. Media w obcych językach reprezentujące główne opcje polityczne i gospodarcze Niemiec można znaleźć we wszystkich regionach. Najnowszym osiągnięciem na rynku prasowym jest "druk na żądanie". Technologia ta pozwala na obecność mediów drukowanych w każdym języku, nawet, jeśli odbiorcą jest tylko jedna osoba.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Językiem urzędowym w Niemczech jest niemiecki, chociaż nie istnieje żadna kodyfikacja o 'języku narodowym'. Wszelka komunikacja, która jest prawnie wiążąca odbywa się w języku niemieckim lub nie będzie miała miejsca. W przypadku sporów prawnych, oskarżeni mają prawo do pomocy w ich języku ojczystym przez tłumaczy.

W praktyce jednak, przynajmniej większe miasta w Niemczech najwyraźniej mają bardziej pragmatyczne podejście i miasta starają się przekazywać jak najwięcej informacji do odbiorców mówiących w językach innych niż niemiecki, zwłaszcza w zakresie opieki społecznej i integracji społecznej, służb bezpieczeństwa, imigracji i turystyki. W jakim stopniu jest to spójna strategia pozostaje niejasne z odpowiedzi zawartych w kwestionariuszu.

Respondenci ze wszystkich trzech miast - Berlin, Flensburg i Monachium - stwierdzają, że strategia promowania wielojęzyczności jest praktykowana od czasu do czasu. Duński ma specjalny status oficjalnego języka mniejszości w Szlezwiku-Holsztynie. Angielski jest obecny wszędzie w Niemczech, nie tylko w celach biznesowych. Respondent z Monachium podał bardzo szczegółowe przykłady wspierania wielojęzyczności.

W poniższych akapitach prezentujemy niektóre z odpowiedzi dla miasta Berlin i Monachium. Dla Flensburga nie uzyskaliśmy wystarczających informacji, aby stwierdzić coś więcej niż zostało to opisane powyżej.

Kwestionariusz pytał o zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miasta lub rady. Osoba kontaktowa w Berlinie zaznaczyła, że trudno jest odpowiedzieć na te pytania na poziomie miasta - lub - w przypadku Berlina, równolegle na szczeblu państwowym. Tu znowu widoczna staje się decentralizacja jako generalny element administracji i polityki. Władze na szczeblu rejonowym mogą swobodnie ustalać własną politykę. Główne tematy, które wymagają komunikacji wielojęzycznej według respondenta, to bezpieczeństwo, przestępczość i zapobieganie wypadkom oraz ogólne informacje. Na przykład ulotki dotyczące bezpieczeństwa po arabsku i turecku dystrybuowane są w dzielnicach o znaczącej populacji imigrantów.

Również część strony internetowej rady miejskiej oraz inne informacje dostępne są w języku angielskim, francuskim, włoskim, chińskim, polskim, rosyjskim, tureckim, serbskim i chorwackim, hiszpańskim. W większości innych przypadków, wielojęzyczne kompetencje urzędników służby cywilnej lub innych urzędników państwowych są używane na zasadzie ad hoc. Prowadzi to do sytuacji, w której w niektórych przypadkach

dostępny jest szeroki wybór języków, a w innych dostępny będzie tylko niemiecki i angielski, w zależności od tego, kto pracuje na danej zmianie. Dla wielu celów prawnych i w postępowaniach karnych, zatrudnia się wykwalifikowanych tłumaczy z zewnątrz. Najwyraźniej tylko policja potrzebuje znajomości języków innych niż niemiecki jako dodatkowej kompetencji, nagradzanej dodatkowymi punktami w procesie aplikacji. Odnosi się to zwłaszcza do języków takich jak arabski, angielski, chiński, francuski, włoski, chorwacki, polski, rosyjski, serbski, hiszpański, turecki i wietnamski.

W Monachium władze miejskie rysują bardziej zróżnicowany obraz. Jest to jednak najprawdopodobniej efekt strategii komunikacyjnej danego respondenta. W Monachium na przykład, dział pomocy społecznej świadczy usługi tłumacza w języku albańskim, amharskim, arabskim, azerskim, bośniackim, bułgarskim, chińskim, dari, angielskim, francuskim, greckim, hebrajskim, hindi, włoski, kikongo i swahili oraz chorwackim, kurdyjskim, laotańskim, macedońskim, paszto, filipińskim, polskim, portugalskim, pendzabskim, rumuńskim, rosyjskim, serbskim, słoweńskim, somalijskim, hiszpańskim, tamilijskim, tadżyckim, tajskim, czeskim, tureckim, uigur, ukraińskim, urdu i wietnamskim. Doradztwo w zakresie zagadnień edukacyjnych jest również oferowane przez instytucję do spraw edukacji i sportu w wielu z tych języków. Strona internetowa miasta Monachium istnieje w języku angielskim, francuskim, włoskim, arabskim, chińskim, rosyjskim, japońskim, hiszpańskim i portugalskim. Administracja Urzędu Miasta oferuje usługi tłumaczeń pisemnych i ustnych w języku angielskim, francuskim, tureckim, bośniackim, chorwackim i serbskim. Dla czterdziestu innych języków również można uzyskać pomoc tłumaczy. Monachium wspiera również wielojęzyczność, pozwalając ubiegać się o pracę osobom, które równoważą "deficyt" we władaniu niemieckim poprzez kompetencje wielojęzyczności. Również kursy językowe podejmowane przez pracowników władz miejskich mogą być częściowo sponsorowane, jeśli język może okazać się przydatny w ich pracy. Ale inaczej niż Berlin, Monachium nie śledzi umiejętności językowych swoich pracowników.

Kolejna część kwestionariusza pyta o ustne urządzenia komunikacyjne w mieście. Odpowiedzi w tej sekcji były znikome, co może być spowodowane sformułowaniem pytań lub, że niektóre usługi, np. transport i informacja turystyczna oferowane są przez firmy prywatne. Szczegółowe informacje zostały dostarczone na temat służb ratowniczych w Berlinie, gdzie w zależności od tego, kto jest na służbie oprócz angielskiego używany jest również język turecki, rosyjski, polski, hiszpański, włoski, holenderski, portugalski i francuski, na różnych poziomach biegłości i niezależnie od pierwszego języka pracownika. Usługi dotyczące imigracji i integracji są często dostępne w języku angielskim oraz w niektórych przypadkach we francuskim, tureckim, rosyjskim i hiszpańskim. W przypadku języków takich jak arabski, wietnamski, rumuński i bułgarski wsparcie zatrudniane jest z zewnątrz. Teatry oferują informacje głównie w języku niemieckim i angielskim z wyjątkiem Teatru Rosyjskiego i jednego alternatywnego teatru, Ufa-Fabrik, gdzie oferowane są informacje w języku angielskim, hiszpańskim i francuskim. Jeśli chodzi o Monachium nie mamy informacji na porównywalnym poziomie szczegółowości.

Wiele niemieckich miast utworzyło tzw. Rady Obcokrajowców ("Ausländerbeirat") lub podobne instytucje zajmujące się interesami imigrantów i wspierające ich integrację.

Ostatnie pytanie w tej dziedzinie dotyczyło pisemnych urządzeń komunikacyjnych. Tu odpowiedzi nie oferują żadnych dodatkowych informacji w porównaniu do poprzednich dwóch dziedzin. Ogólne wrażenie jest takie, że dwa duże miasta wspierają różnorodność językową, ale ich reakcja mogłaby być bardziej spójna.

8 Języki w biznesie¹

Debata publiczna dotycząca języków w przedsiębiorstwach w Niemczech koncentruje się na dwóch kwestiach. Pierwsza z nich to kwestia niemieckich kompetencji językowych; pracodawcy narzekają, że absolwenci nie wykazują wystarczającej znajomości języka niemieckiego, aby móc rozpocząć staż. Mimo, że zarzut ten ogranicza się niekiedy do absolwentów szkół średnich ze środowisk imigranckich, dotyczy również młodych ludzi posiadających świadectwo ukończenia szkoły niższego stopnia. Po drugie, szereg znaczących badań pokazuje, że pracodawcy nie uznają już biegłości w języku angielskim i niemieckim jako wystarczającej, ale wymagają od pracowników opanowania dodatkowych języków (Meyer & Apfelbaum, 2010).

Na podstawie informacji zebranych w 15 firmach, z którymi rozmawialiśmy, można stwierdzić, że strategie wielojęzyczności odgrywają ważną rolę w firmach, o ile istnieje potrzeba stosowania innych języków do komunikacji wewnętrznej w przypadku firm międzynarodowych lub komunikacji z klientami i partnerami biznesowymi. W wielu przypadkach jednakże, strategie te nie zostałyby określone jako 'strategie wielojęzyczności', ale byłyby częścią bardziej ogólnych koncepcji radzenia sobie z różnorodnością kulturową.

W odniesieniu do określonych praktyk zarządzania językiem, niemal wszystkie firmy (13 z 15) korzystają z niemieckiego w dokumentach wewnętrznych. Angielski biznesowy jest powszechnie używany przez dwie firmy, pięć używa go od czasu do czasu, a reszta wcale. Inne języki używane są tylko przez 3 firmy i są to: duński (bank); słoweński, rosyjski, polski, włoski, węgierski, czeski i bułgarski (firma budowlana, prawdopodobnie używają języków, przydatnych w ich obszarze działania, a także w komunikacji pracowników; angielski i francuski używany jest w hotelu. Pytania dotyczące języka oprogramowania, działań marketingowych, stron internetowych wykazują bardzo podobny obraz, a tylko jeden bank wyróżnia się korzystając z niemieckiego i duńskiego w różnych dziedzinach. Ponadto, jedna firma budowlana przygotowała kampanię marketingową w języku duńskim, ale dziś już nie istnieje. Jeden z hoteli podaje na swojej stronie internetowej informacje – w zależności od skali odbioru – w języku – angielskim, francuskim, "belgijskim", "austriackim", "brazylijskim", włoskim, holenderskim, portugalskim, "szwajcarskim", hiszpańskim. Tylko 2 firmy korzystają z usług tłumaczy zewnętrznych często, a cztery sporadycznie. Tylko jedna firma – bank – zapisuje informacje na temat umiejętności językowych (w języku niemieckim i angielskim) swoich pracowników.

Te raczej szczątkowe odpowiedzi nie pozwalają czynić większych uogólnień. Mogą być interpretowane jako wskaźniki braku zainteresowania zarządzania językiem i relewantne w sytuacjach biznesowych wymagających komunikacji w językach innych niż niemiecki. Można postawić pytanie, jakie jeszcze

¹ Uzyskaliśmy niewiele informacji, ponieważ wiele firm niechętnie ujawniało wewnętrzną politykę firmy.

oczekiwania wobec sektora biznesu można by mieć. Meyer (Meyer, 2009) wykazuje, że niemieckie firmy faktycznie inwestują w różnorodność językową swoich pracowników, jeżeli jest to uzasadnione różnorodnością firmy, z jednej strony, oraz zakresem ich działalności, z drugiej.

Kluczowe wnioski

W Niemczech panuje ogólnie ambiwalentny stosunek do różnorodności językowej. Z jednej strony, mamy wiele publicznych inicjatyw i kampanii niosących przekaz 'tylko język niemiecki'. Ostatnia kampania na 'Deutschlandstiftung' (wspierana przez Narodowego Komisarza na rzecz Integracji Imigrantów i Uchodźców, minister Marię Böhmer) jest jednym z przykładów tego rodzaju strategii; przekaz jest taki, że język niemiecki jest najlepszym (jesli nie jedynym) kluczem do integracji (<http://www.ich-spreche-deutsch.de/de/>). Z drugiej strony, możemy też znaleźć jednoznaczne oświadczenia, które wspierają i uznają wielojęzyczność – na przykład kampania 'Wielojęzyczność – Języki bez granic', która została zainicjowana przez Goethe-Institut, patrz <http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/deindex.htm>. Nawet na najwyższym szczeblu politycznym wyraża się uznanie dla wielojęzyczności. Przykładem na to jest 'Narodowy Plan Integracyjny' – ramy polityczne, które zostały opracowane w imieniu rządu centralnego (Bundesregierung, 2007). W sekcji dotyczącej edukacji, znajdujemy stwierdzenie, że Minister Kultury landów chce zainwestować w strategię, promującą lepszą znajomość języka niemieckiego dla wszystkich uczniów. Oprócz wspierania nauki języka niemieckiego Minister deklaruje też, że "lady uznają znaczenie i wagę wielojęzyczności dla wszystkich uczniów. Dotyczy to również języków dziedzictwa kulturalnego dzieci imigrantów. Odpowiednie działania zostaną podjęte, w celu wdrażania wielojęzyczności jako ogólnej zasady w codziennej edukacji szkolnej" (Bundesregierung, 2007). Opis "polityki i praktyk na rzecz wielojęzyczności", potraktowany przez pryzmat projektu LRE, ukazuje wysoce zniekształcony i niejednoznaczny obraz sytuacji – i jesteśmy przekonani, że nie jest to specyfika niemiecka, ale ogólny obraz społeczeństw europejskich.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Choć ogólna strategia postępowania z wielojęzycznością jako taka nie istnieje w Niemczech, oficjalne uznanie wielojęzyczności wzrosło w ostatnich latach. Można wymienić tu wiele obiecujących inicjatyw – jednak w przypadku systemu zdecentralizowanego jak ma to miejsce w Niemczech, będą one prawdopodobnie trudne do zbadania za pomocą narzędzi LRE. Zakres inicjatyw obejmuje dwujęzyczne modele kształcenia oraz różnego rodzaju modele innowacji szkolnych, które mają na celu zastosowanie wielojęzyczności jako ogólnej cechy kształcenia językowego (patrz projekt 'Durchgängige Sprachbildung'/'Continuous Language Education' – <http://www.foermig.uni-hamburg.de>). Wiele projektów promuje różnorodność językową jako ogólną cechę wczesnej edukacji (Tracy, Weber, i Muench, 2006). Inicjatywy takie można znaleźć zarówno w sektorze prywatnym jak i sektorze publicznym kształcenia podstawowego. Są to modele oferujące "klasyczne" języki obce, mianowicie angielski lub francuski, jak również języki imigrantów. Istnieją również portale informacyjne dla rodziców jak i dla zainteresowanych nauczycieli i ekspertów (dla języków obcych patrz np. <http://www.fmks-online.de/>; dla regionalnych portal 'Bilingual erziehen' [edukacja dwujęzyczna], www.bilingual-erziehen.de, który odnosi się do wszelkich modeli,

niezależnie od języka). W prywatnych inicjatywach pojęcia "dwujęzyczność" i "wielojęzyczność" są często używane wymiennie, zarówno w sferze publicznej, politycznej jak i naukowej.

Innym przykładem są liczne strategie zarządzania różnorodnością w firmach. Strategie te można częściej znaleźć w dużych firmach, a nie małych i średnich przedsiębiorstwach, chociaż i one rozwijają sposoby postępowania z różnorodnością wśród swoich pracowników lub klienteli. W największych koncernach motoryzacyjnych, na przykład, grupy wsparcia językowego dbają o emigrancką część pracowników. Wsparcie dla zdolności związanych z językiem pokolenia emigracyjnego jest jednym z elementów takich działań.

Podsumowując: o ile na poziomie publicznych zasad i przepisów nie znajdziemy obszernych inicjatyw promujących wielojęzyczność, wiele takich inicjatyw znajdujemy na poziomie regionalnym i lokalnym – innymi słowy: im bliżej przyjrzymy się rzeczywistości i praktyce, tym więcej wielojęzyczności dostrzegamy.

Bibliografia

- Autorengruppe Bildungsberichterstattung (Ed.). (2012). *Bildung in Deutschland 2012. Ein indikatorengestützter Bericht mit einer Analyse zu Perspektiven des Bildungswesens im demografischen Wandel. Im Auftrag der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland und des Bundesministeriums für Bildung und Forschung*. Bielefeld: W. Bertelsmann.
- Duarte, J. (2011): *Bilingual language proficiency. A comparative study*. Munster, u.a.: Waxmann.
- Gantefort, C., & Rothe, H.-J. (2011): *Sorbisch-Deutsche Schulen in Sachsen. Ergebnisse zur Sprachentwicklung in der Sekundarstufe I*. Hamburg and Koln: University of Cologne. Available under: <http://search.sachsen.com/web/>
- Baden-Württemberg-Stiftung (Ed.). (2011). *Sag' mal was – Sprachförderung für Vorschulkinder. Zur Evaluation des Programms der Baden-Württemberg-Stiftung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
- Bundesregierung. (2007). *Der Nationale Integrationsplan. Neue Wege, neue Chancen*. Berlin: Retrieved from http://www.bmj.bund.de/files/-/2321/181007_Nationaler%20Integrationsplan.pdf.
- Fürstenau, S., Gogolin, I., & Yağmur, K. (Eds.). (2003). *Mehrsprachigkeit in Hamburg. Ergebnisse einer Sprachenerhebung an den Grundschulen in Hamburg*. Münster u.a.: Waxmann.
- Meyer, B. (2009). *Nutzung der Mehrsprachigkeit von Menschen mit Migrationshintergrund. Berufsfelder mit besonderem Potenzial*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.
- Meyer, B., & Apfelbaum, B. (Eds.). (2010). *Multilingualism at Work. From policies to practices in public, medical and business settings* (Vol. 9). Amsterdam: John Benjamins.
- Reich, H. H., Roth, H.-J., & Neumann, U. (Eds.). (2007). *Sprachdiagnostik im Lernprozess. Verfahren zur Analyse von Sprachständen im Kontext von Zweisprachigkeit*. Münster: Waxmann.
- Tracy, R., Weber, A., & Münch, A. (2006). *Frühe Mehrsprachigkeit. Mythen – Risiken – Chancen*. Stuttgart: Baden-Württemberg-Stiftung.

8 GRECJA

Autorzy: Sara Hannam, Evagelia Papathanasiou

Informacje ogólne

Populacja Grecji liczy około 11,320,000 (Eurostat, 2011) i zamieszkuje głównie południową część Półwyspu Bałkańskiego. Językiem urzędowym jest język grecki, którym posługuje się większość mieszkańców. Istnieją również inne języki, będące odzwierciedleniem dawnej i współczesnej fali migracyjnej – obejmują one języki większości krajów bałkańskich oraz Turcję, Chiny, Pakistan, Sri Lankę, Afganistan, Filipiny i kilka krajów afrykańskich (Hannam i Papathanasiou, 2011). Turecki występuje również jako język regionalny. W okresie gromadzenia danych Grecja przechodziła załamanie gospodarcze i, niestety, nadal jest w trudnej sytuacji, jeśli chodzi o struktury europejskie, co ma wpływ na wszelkie poziomy zarówno edukacji jak i usług publicznych.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Zarówno język narodowy jak i języki obce uregulowane są w prawodawstwie i/lub dokumentach polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych, pochodzących z Grecji, jest (współ-) finansowane w całej Europie, w szczególności w Niemczech, Wielkiej Brytanii i Francji oraz USA, Australii i niektórych krajach afrykańskich. Grecja nie podpisała i nie ratyfikowała Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Grecja jest jednym z kilku krajów UE, które nie były w stanie podpisać Karty z powodu ograniczeń Konstytucji regulującej prawo. Odkąd podpisano Traktat z Lozanny (24 lipca 1923), w wyniku, czego, nastąpiło zjawisko określane jako “wymiana ludności”, zarówno Grecja jak i Turcja nie uznają istnienia mniejszości narodowych na swoich terytoriach. Oba kraje uznają jedynie istnienie mniejszości religijnych. W Grecji, odnosi się to w szczególności do społeczności tureckiej w północno-wschodniej prowincji Tracji, mniejszości religijne określane są jako mniejszości muzułmańskie.

W Grecji nie istnieją krajowe/regionalne mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowej.

Kwestia języków regionalnych, mniejszości i imigrantów jest kwestią delikatną (Kiliari, 2009), gdyż zbiega się ona z dyskusjami na temat napływu i kontroli imigracji. Mimo, że istnieją przykłady szkół oferujących kształcenie w języku tureckim w obszarze Tracji, oferta ta skierowana jest wyłącznie do mniejszości muzułmańskiej, bez wyraźnej wzmianki na temat języka tej wspólnoty w dokumencie dotyczącym polityki językowej. Grecja nie podpisała *Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych* w 1992 roku i wydaje się być w grupie kilku krajów UE nie mogących jej podpisać ze względu na ograniczenia zawarte w konstytucji. Istnieją jednak przesłanki, że polityka językowa wkrótce zacznie się rozwijać regulując kwestie języków obcych. Ministerstwo Edukacji rozpoczęło już badanie poświęcone potrzebie “promowania dziedzictwa językowego studentów obcego pochodzenia i repatriowanych” (www.diapolis.auth.gr, 2011).

2 Języki w edukacji przedszkolnej (brak dodatkowego wsparcia)

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej

(nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	ogólny	powszechnie	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	nie określono	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	nie określono	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	turecki
Języki obce	angielski I francuski lub niemiecki

W Grecji nie ma obowiązku nauczania języków obcych na poziomie przedszkolnym. Języki obce wprowadzane są na poziomie edukacji podstawowej i traktowane są bardzo poważnie, a ich nauczanie finansowane jest w większości z sektora państwowego jak również, w pewnej części, z prywatnego. Na tym etapie skala inwestycji nie ma odzwierciedlenia w wynikach postępów nauczania ani w języku greckim ani w językach obcych. W szkołach w regionie Tracji język turecki jest również wprowadzany na poziomie edukacji podstawowej, ze względu na obecną w tym regionie uznaną mniejszość pochodzącą z wymiany ludności między Grecją a Turcją. Istnieje ponad 200 szkół oferujących język turecki na poziomie edukacji podstawowej, choć ta liczba zmniejszyła się w ostatnich latach i na poziomie szkoły średniej zmniejsza się do mniej niż dziesięciu (Συντονιστικό Γραφείο Μειονοτικών Σχολείων – Biuro Koordynacji Szkół Mniejszościowych, 2011). Angielski pozostaje językiem dominującym. Odkryliśmy jednak, że istnieje potrzeba, aby zapewnić większą liczbę języków poza angielskim, francuskim i niemieckim (te dwa ostatnie również są dostępne). Oferta szkoleń dla nauczycieli w języku włoskim, hiszpańskim, niektórych językach bałkańskich i tureckim istnieje w szkołach państwowych, ale jest mocno ograniczona. W tym względzie języki imigrantów pozostają prawie całkowicie pominięte, mamy jednak dowody na to, że wielu imigrantów uczy się ich w ramach swoich społeczności.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/ mniejszościowych ani języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	w szkole

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w ramach godzin lekcyjnych	>10	w szkole	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem pracy Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	ogólne	ogólne	nie określono	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	ogólne	ogólne	normy narodowe lub regionalne	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki obce	obowiązkowo: angielski opcjonalnie: francuski, niemiecki
--------------------	---

W szkołach średnich znaczna liczba godzin poświęcona zostaje nauce języków obcych, z dużym naciskiem na zdawanie egzaminów językowych. Nauka ta często wspierana jest również finansowo przez rodziny. Angielski jest językiem obowiązkowym, natomiast pozostałe języki obce (francuski, niemiecki, włoski i hiszpański) są opcjonalne. Prowadzone są już pewne zajęcia eksperymentalne w ramach CLIL (Dwujęzyczne nauczanie zintegrowane) w szkole publicznej w Salonikach w języku angielskim. Dodatkowo, aplikacje multimedialne (takie jak "Xenios") i nowe technologie wdrażane są jako część wielokierunkowego podejścia do nauczania języków obcych (Tangas, 2006). Języki imigrantów pozostają jednak pominięte także w tym obszarze.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Edukacja dalsza (w trzech instytucjach) (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych ani języków imigrantów)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	Institucja A				
	Institucja B				
	Institucja C	ograniczony	brak wytycznych	brak	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 2 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy i obcy	wszystkie	narodowy lub określony przez instytucje	tylko międzynarodowa	opcjonalna	opcjonalna
Uczelnia B	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	narodowy lub określony przez instytucje	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalna	opcjonalna

Institucje zajmujące się edukacją i szkoleniami zawodowymi (VET) zdają się funkcjonować przede wszystkim w języku greckim, a tam gdzie dostępna jest oferta językowa koncentruje się ona w dużej mierze na języku angielskim. Badana instytucja VET w Atenach wdrożyła wiele programów szkoleniowych w języku greckim dla uchodźców, imigrantów i repatriantów, oferowanych przez Ministerstwo Pracy i Ubezpieczeń Społecznych. Wdrożono w sumie 15 programów po 300 godzin każdy, dla 323 uchodźców, imigrantów i repatriantów, którzy następnie zdawali egzamin, organizowany przez Centrum Języka Greckiego, w celu zdobycia certyfikatu z języka greckiego. Napotkaliśmy na znaczne utrudnienia związane z dostępem do danych na temat instytucji VET, gdyż w tym czasie znajdowały się one w stanie przejściowym i poddawane były kontroli przeprowadzanej przez Ministerstwo Edukacji.

Uniwersytety wykazały znacznie szerszą różnorodność językową, na którą wpływ mają prawdopodobnie programy takie jak Erasmus. Istnieją inicjatywy wychodzące na przeciw studentom pochodzącym z różnych krajów obcych, jak również oferujące możliwości kształcenia greckich studentów w różnych językach, zarówno europejskich jak i pozaeuropejskich. W pewnych szkołach, prowadzone są również zajęcia eksperymentalne, kierowane przez wydziały uniwersyteckie (np: projekt CLIL w Salonikach kierowany jest przez Uniwersytet Arystotelesa w Salonikach).

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	czasami	czasami

Nowe wspólnoty językowe nie mają przydzielonego oficjalnego czasu antenowego w telewizji i radio, choć nie zabrania się im korzystania z fal radiowych. Filmy nadawane są z napisami, a dubbing jest używany niezwykle rzadko, z wyjątkiem programów dla dzieci. Dodatkowo, niewielka część programów informacyjnych nadawana jest z językiem migowym, zgodnie z wymogami greckiego prawa. Odkryliśmy również szeroki wachlarz gazet sprzedawanych w różnych językach, co wskazywałoby, że rzeczywisty stan populacji różni się od tego oficjalnie uznawanego. Różnorodność ta była największa w stolicy Grecji, Atenach.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudniani tłumacze	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4						Saloniki
3-4		Ksanti				
1-2	Ksanti			Ksanti		

Usługi w komunikacji

Dwa najważniejsze ułatwienia w komunikacji ustnej	Dwa najważniejsze ułatwienia w komunikacji pisemnej
usługi edukacyjne usługi turystyczne	usługi dla imigrantów i usługi integracyjne usługi turystyczne

Uzyskanie danych o języku w usługach i przestrzeni publicznej w czasie wstrząsu politycznego i gospodarczego, przysporzyło nam znacznych kłopotów. Systematyczna polityka wobec innych języków w dziedzinie świadczenia usług publicznych wydaje się nie istnieć. Gdzie istnieją przepisy, odkryliśmy, że są one bardzo doraźne. Angielski wydaje się być językiem dominujący w tych okolicznościach. Od użytkowników usług publicznych oczekuje się, że będą biegli w języku greckim zarówno w piśmie jak i mowie.

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	9	14	8	1	0	4	1	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	1	2	2	0	21	18	20	22	19	20
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	2	4	6	0	10	12	9	12	13	22
Inny	Praktykowane szeroko	0	2	1	0	0	0	0	1	0	2

Języki obce są bardzo poszukiwane w sektorze biznesowym i są bardziej uznawane za niezbędne niż pożądane. Jednak w badanych przedsiębiorstwach, przykładą się niewielką uwagę do rekrutacji pracowników ze znajomością języków imigrantów, mimo, iż pragmatyczne wykorzystanie większości języków bałkańskich można zaobserwować w komunikacji wynikającej z silnych powiązań biznesowych i handlowych z krajami sąsiednimi. W miejscach pracy gdzie języki te nie są obecne, używa się języka angielskiego jako lingua franca i w rezultacie najwyższą wartość przywiązuje się do płynnej praktycznej znajomości języka angielskiego. Niewiele firm prowadzi politykę nagradzania znajomości języków lub struktur wspierających wielojęzyczności. Skala tej sytuacji może wykraczać poza zgromadzone dane, ale nie jest postrzegana w kategoriach wielojęzyczności.

Ogólne kluczowe wnioski

Grecja prowadzi ważne i długoterminowe inwestycje w zakresie nauki języków obcych. Społeczeństwo Grecji posługuje się wieloma językami obcymi pochodzącymi z Bałkanów i innych części świata, ale dyskusji o językach mniejszościowych poświęca się niewiele czasu gdyż jest ona związana z debatą na temat imigracji. Doświadczaliśmy ogólnej niechęci do pozyskiwania przez nas danych na temat większości dziedzin, która naszym zdaniem jest częściowo spowodowana nieznaną badaniom tego rodzaju oraz naszą interwencją w okresie kryzysu gospodarczego. Kwestia wielojęzyczności nie była postrzegana przez wielu badanych jako priorytet. Istnieje, zatem, wyraźna potrzeba poświęcenia większej uwagi greckiej jednojęzyczności w usługach państwowych i publicznych oraz dominacji języka angielskiego we wszystkich dziedzinach życia. Brak kluczowych agencji pracujących na rzecz wielojęzyczności, zarówno w sektorze państwowym jak i organizacji pozarządowych, może być przeszkodą, ponieważ odpowiedzialność za to spoczywa obecnie na pojedynczych naukowcach i badaczach i innych organizacjach społecznych. Takie organizacje koncentrują się zazwyczaj na zwiększeniu udziału i reprezentacji różnych wspólnot językowych – nie znaleźliśmy jednak, w trakcie pozyskiwania danych, żadnych dowodów na tego typu inicjatywy.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

W odniesieniu do języków regionalnych i mniejszościowych w szkołach podstawowych, natrafiliśmy na dwa programy na Uniwersytecie Arystotelesa w Salonikach, które oferują pomoc szkołom, do których uczęszczają repatrianci, imigranci i studenci pochodzenia romskiego. Tylko w tym jednym przypadku, społeczność romska znalazła się w naszym zbiorze danych. Samo badanie w celu promowania języków ojczystych jest również bardzo obiecującą inicjatywą. Ministerstwo Edukacji/partnerstwa uniwersyteckie oferują miesięczne kursy językowo kulturowe „Modern Greek” dla studentów z zagranicy, nauczycieli i badaczy greckiego. Dostępne są również stypendia dla greckich studentów chcących studiować w krajach UE i innych oraz uczestniczyć w studiach licencjackich, podyplomowych i zagranicznych seminariach językowych. Państwowa Fundacja Stypendialna (IKY) przyznaje studentom i nauczycielom stypendia w ramach wymiany międzynarodowej, zachęcając ich do kontaktu i zapoznania się z innymi systemami edukacyjnymi oraz kulturą i językiem w innym kraju europejskim (Eurydice 2009/10: 222–223). Rozpoczęło się to w roku 2010 i mogło jednak ulec zmianie w świetle kryzysu gospodarczego.

Bibliografia

- Coordination Office of Minority Schools
<http://syntonistiko.compulaw.gr/> [Stan z dnia 2 grudnia 2011]
- Eurostat
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1> [Stan z dnia 2 grudnia 2011]
- Hannam, S. and Papathanasiou, E. (2011) Current Issues and Trends in Language Education in Greece: A Brief Overview. In *Towards a Language Rich Europe – Multilingual essays on language policies and practices*, British Council.
- Kiliari, A. (2009) Language Practice in Greece: The Effects of *European Policy on Multilingualism*. In *European Journal of Language Policy*. 1/1. pp. 21–28.
- Tangas, P. (2006) Multimedia and Foreign Language Teaching: the Case of Greece. In Grabe, D. & Zimmernann, L. (eds), *Multimedia Applications in Education Conference Proceedings 2006*, FH JOANNEUM, Graz, Austria, pp.139–48. Available from: http://pek-patras.ach.sch.gr/docs/yliko0910/Multimedia_and_Foreign_Language_Teaching_the_Case_of_Greece_Tagkas.pdf [Stan z dnia 5 grudnia 2011]

9 WĘGRY

Autor: Csilla Bartha

Informacje ogólne

Liczba ludności Węgry wynosi 9 960 000 osób.¹ W kraju istnieje 13 oficjalnie uznanych mniejszości narodowych², które stanowią prawie 3 proc. całkowitej liczby mieszkańców według danych ze spisu powszechnego z 2001 r., a według ostatnich szacunków – ok. 8–10 proc.³ Największą mniejszością narodową są Romowie, którzy stanowią ok. 6–10 proc. całej populacji i 60 proc. populacji wszystkich mniejszości. Jednak w porównaniu z innym mniejszościami narodowymi zajmują oni mniej stanowisk publicznych i mają oni znaczenie niższy status społeczno-ekonomiczny.

Rosnącym zjawiskiem staje się imigracja – w kraju mieszka 206 909 obywateli innych krajów, co stanowi ok. 2 proc. całkowitej liczby mieszkańców. Jest to jednak mała liczba w porównaniu ze statystykami w innych krajach europejskich. Liczba i odsetek osób należących do największych grup imigracyjnych są następujące: Rumuni (76 878, 37 proc.), Niemcy (20 232, 9 proc.), Serbowie (16 301, 9 proc.), Ukraińcy (16 537, 9 proc.), Chińczycy (11 829, 6 proc.) i Słowacy (3 proc.).⁴

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce i języki regionalne/mniejszościowe uregulowane są w prawodawstwie i/lub dokumentach polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych, pochodzących z Węgier, jest (współ-) finansowane w Austrii. Węgry podpisały i ratyfikowały Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Poniższe 8 języków regionalnych/mniejszościowych zostało uznane w Karcie: chorwacki, niemiecki, romski, rumuński, serbski, słowacki, słoweński i bojasz. Istnieje również oficjalny przepis w edukacji krajowej lub regionalnej, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki powyższych 8 języków regionalnych/mniejszościowych. Poza językami regionalnymi/mniejszościowymi uznanymi w Karcie, w oficjalnych dokumentach promowane są następujące języki: ormiański, bułgarski, grecki, polski, rusiński i ukraiński.

Oficjalne ogólnokrajowe mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowej na Węgrzech istnieją w kategoriach okresowo aktualizowanych danych spisów powszechnych. Mechanizmy zbierania danych na temat języków narodowych i języków regionalnych/mniejszościowych opierają się na pytaniach dotyczących języka używanego w domu, języka ojczystego oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

Od 1 stycznia 2012 r. na Węgrzech zmieniły się ramy prawne dotyczące różnorodności językowej i wielojęzyczności. Jednakże w naszym raporcie przeanalizujemy sytuację językową w oparciu o przepisy prawne obowiązujące w czasie wypełniania kwestionariusza na rzecz projektu „Europa Bogata Językami”

(Poprzednia) Konstytucja Węgier nie zawiera jednoznacznych zapisów dotyczących języka urzędowego tego państwa. Artykuł 68 mówi, że „Republika Węgierska zapewni ochronę mniejszości narodowych i etnicznych oraz zapewni im wspólny udział w sprawach publicznych, będzie dbała o rozwój ich kultur, wspierała użycie ich języków narodowych, zapewniała naukę w tych językach, a także zapewniała prawo do używania nazw własnych w ich językach ojczystych”⁵

⁵Nowa węgierska Konstytucja z 2011 r. („Ustawa zasadnicza”) za język urzędowy uznaje język węgierski. Jest w niej zapis o ochronie języka węgierskiego i węgierskiego języka migowego w ramach pielęgnowania kultury węgierskiej. Art. 29 mówi, że

„każda narodowość i grupa etniczna mieszkająca na Węgrzech będzie uważana za integralną część całości. Każdy obywatel węgierski należący do danej narodowości ma prawo do pielęgnowania i zachowania swojej tożsamości. Przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych mają prawo do używania swoich własnych języków, używania nazw własnych w swoich językach zarówno indywidualnie jak i zbiorowo, pielęgnowania swoich kultur i uczenia się w swoich własnych językach.”

Nowa Konstytucja także w sposób jawny zakazuje dyskryminacji ze względu na pochodzenie i język.

¹ <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/nep/nep21111.pdf>

² Oraz uznawana prawnie mniejszość językowa, jaką stanowią osoby niesłyszące.

³ Edith H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: Sociolinguistica 24/2010. pp. 61–84, p. 74.

⁴ <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nemzvand/nemzvand09.pdf>

Ustawa LXXVII z 1993 r. dotycząca *Praw mniejszości narodowych i etnicznych*² uznała 13 języków mniejszościowych: armeński, bułgarski, chorwacki, niemiecki, grecki, cygański (romski i Boyash), polski, rumuński, rusiński, serbski, słowacki, słoweński i ukraiński. Oprócz tej ustawy dzisiejsze nauczanie języków mniejszościowych i obcych opiera się na Ustawie o publicznej edukacji z 1993 r., Dekretach rządowych z 1995 r. o narodowym minimum programowym, i z 1997 r. o egzaminach końcowych, czyli maturze, a także Ustawie o szkolnictwie wyższym z 2005 r.

Węgry ratyfikowały dwa najważniejsze dokumenty Rady Europy: Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych (1992/1995/1998) i Konwencję ramową o ochronie mniejszości narodowych (1995/1998), dla języków tzw. Tradycyjnych mniejszości: chorwackiego, niemieckiego, rumuńskiego, serbskiego, słowackiego i słoweńskiego. Ustawa XLIII z 2008 r. mówiła także o językach cygańskich (romskim i Boyash) w ramach Artykułu 2(2).

Ustawa CXXV z 2009 r. o *Węgierskim języku migowym i użyciu węgierskiego języka migowego* jest uważana za najbardziej uaktualnioną ustawę o językach migowych w Europie, która definiuje społeczność osób głuchoniemych jako mniejszość językową. Na jej mocy, od 1 września 2017 r. dla dzieci niesłyszących, które uczą się w szkołach dla niesłyszących, obowiązkowa będzie nauka dwujęzyczna w parze węgierski język migowy-węgierski, natomiast w szkołach integracyjnych będzie to opcjonalne, nawet jeśli wyboru dokona jeden z rodziców dziecka niesłyszącego.

Istnieją trzy główne instrumenty prawne dotyczące migracji: Ustawa I z 2007 r. dotycząca przyjmowania i pobytu osób z prawem do swobodnego poruszania się i pobytu, Ustawa II z 2007 r. dotycząca przyjmowania obywateli państw trzecich i ich prawa do pobytu i Ustawa LXXX z 2007 r. na temat udzielania azylu.

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów + brak programów wsparcia nauki języka narodowego)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	≥ 2 lat	5–10	>1 dzień	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	bułgarski, chorwacki, niemiecki, grecki, romski/język boyash, rumuński, rusiński, serbski, słowacki, słoweński
---	--

Na etapie nauczania przedszkolnego (w krajowych szkołach mniejszościowych i pewnych instytucji dwujęzycznych) istnieje nauka w dziewięciu następujących językach regionalnych i mniejszościowych: bułgarski, chorwacki, niemiecki, rumuński, rusiński, serbski, słowacki, słoweński i romskim/Boyash. Lokalne samorządy muszą zapewnić edukację w językach regionalnych i mniejszościowych na obszarze zamieszkującej przez daną społeczność tylko wtedy, gdy zażądają tego rodzice co najmniej 8 uczniów. Na Węgrzech jest 927 przedszkoli z programem nauczania w języku mniejszościowym (21 proc. przedszkoli). Ponad 40 000 dzieci (12,5 proc. wszystkich dzieci na etapie przedszkolnym) uczęszcza do przedszkoli mniejszościowych, z czego 21 000 chodzi do placówek dla mniejszości cygańskiej, ale tylko 2,4 proc. (ok. 500 dzieci) uczy się w języku romskim i Boyash.³ W wielu przypadkach programy mniejszościowe (na wszystkich poziomach) funkcjonują jako ukryte formy nauczania języków obcych, zwłaszcza w przypadku języka niemieckiego, gdzie dzieci mogą w ogóle nie pochodzić z rodzin mniejszościowych, a mimo to szkoły określają siebie szkołami mniejszościowymi, przez co zdobywają dodatkowe wsparcie finansowe.

Nauczanie w językach obcych na poziomie przedszkolnym staje się coraz bardziej popularne w prywatnych (zwykle pobierających czesne) przedszkolach, ale nie jest częstą praktyką w instytucjach publicznych. Jeśli chodzi o nauczanie w językach imigracyjnych, nie odbywa się ono na etapie przedszkolnym.

²Rozróżnienie terminologiczne obowiązujące na Węgrzech w odniesieniu do „mniejszości narodowej” i „mniejszości etnicznej” opiera się głównie na tym, czy istnieje kraj pochodzenia danej mniejszości, czy nie. Dla Romów taki kraj nie istnieje, więc nie są uznani za mniejszość etniczną. Na mocy Prawa CLXXIX z 2011 r. o prawach narodowości, które weszło w życie 1 stycznia 2012 r. „narodowość” jest nowym terminem, który ma być używany zamiast „mniejszości narodowych i etnicznych”.

³Inne dzieci kształcą się w tzw. kulturze cygańskiej, ale językiem nauczania jest w całości język węgierski. Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi óvodai nevelés helyzetéről. Budapest, 2011, pp.23–42. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/205104474.pdf>

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko dla imigrantów	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od pierwszego roku	częściowo w ramach godzin lekcyjnych	5–10	w szkole	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od połowy nauczania	w ramach godzin lekcyjnych	>10	w szkole	normy szkolne	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	bułgarski, chorwacki, niemiecki, grecki, polski, romski/język Boyash, rumuński, rusiński, serbski, słowacki, słoweński
Języki obce	Obowiązkowo: jeden z poniższych: angielski, niemiecki, francuski, włoski, rosyjski Opcjonalnie: łacina

Na Węgrzech znajduje się 608 instytucji, które oferują programy edukacyjne w językach regionalnych i mniejszościowych (26,5 proc. wszystkich szkół podstawowych). Ponad 100 000 dzieci (14 proc. wszystkich uczniów w szkołach podstawowych) uczy się w językach regionalnych i mniejszościowych. Społeczności armeńskie, ukraińskie i polskie nie mają dostępu do nauki w swoich własnych językach w szkołach państwowych, a 92 proc. dzieci romskich w ogóle nie uczy się w językach romskich i Boyash.⁴ Ponad połowa uczniów kształci się w języku niemieckim jako języku mniejszościowym, ponieważ uważa się, że standardowa odmiana tego języka ma międzynarodową wartość rynkową, co wpływa na pozytywne nastawienie rodziców do tego języka, a także na decyzje, które są w związku z nim przez nich podejmowane. Nauka jednego języka obcego jest obowiązkowa od czwartej klasy szkoły podstawowej. Nauka w językach imigranckich nie jest powszechna na tym etapie, z wyjątkiem jednej chińsko-węgierskiej szkoły podstawowej w Budapeszcie.

⁴Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, *Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi általános iskolai nevelés-oktatás helyzetéről*, Budapest, 2011, pp. 33–42. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/217986220.pdf>

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko dla imigrantów	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	powszechnie	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	związany z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	normy szkolne lub narodowe	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki na poziomie szkoły średniej

Języki regionalne/mniejszościowe	romski, język Boyash
Języki obce	obowiązkowo: angielski, niemiecki, francuski, włoski, rosyjski, hiszpański opcjonalnie: chiński, łacina

Uczniowie z zasady sami wybierają język obcy, którego chcą się uczyć. W praktyce języki obce dostępne na niższym etapie kształcenia na poziomie średnim to język angielski, francuski, niemiecki, hiszpański, włoski i rosyjski. Na wyższym etapie kształcenia dostępne są również inne języki (np. Boyash, chiński, rumuński, itd.). Mimo to Węgry zajmują niechlubne wysokie miejsce, jeśli chodzi o liczbę uczniów uczących się tylko jednego języka obcego (57,2 proc., podczas gdy średnia w Unii Europejskiej to 33,4 proc.).⁵

⁵Eurostat (2009): European day of languages. Eurostat News Release, Stat 09/137. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/09/137&type=HTML>

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja dalsza (w trzech instytucjach) (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/ mniejszościowe	Instytucja A	szeroki wybór	spójny i jasno określony	nd.	pełna
	Instytucja B	brak specyfikacji	ogólny	nd.	pełna
	Instytucja C	szeroki wybór	ogólny	nd.	częściowa
Języki obce	Instytucja A	szeroki wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja B	brak specyfikacji	ogólny	brak	pełna
	Instytucja C	szeroki wybór	spójny i jasno określony	określony na poziomie narodowym	częściowa

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, obcy i regionalny/ mniejszościowy	narodowy i obcy	ograniczone	narodowy lub określony przez instytucje	tylko międzynarodowa	opcjonalna	opcjonalna
Uczelnia B	narodowy, obcy i regionalny/ mniejszościowy	narodowy i obcy	ograniczone	brak	tylko międzynarodowa	opcjonalna	opcjonalna
Uczelnia C	narodowy, obcy i	narodowy i obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalna	opcjonalna

Edukacja w językach narodowych oraz językach regionalnych i mniejszościowych nie odgrywa ważnej roli ani na etapie kształcenia zawodowego ani na etapie kształcenia wyższego. Każdy uniwersytet, który wziął udział w ankiecie projektu Europa Bogata Językami, oferuje zajęcia, które są prowadzone w języku obcym (głównie angielskim, niemieckim i francuskim). Niektóre uniwersytety mają w swojej ofercie płatne zajęcia prowadzone w języku obcym przez cały okres studiów, próbując w ten sposób przyciągnąć studentów zagranicznych.

Na Węgrzech znajduje się sześć instytucji uczących na poziomie wyższym, które kształcą nauczycieli języków mniejszościowych. Całkowicie brakuje jednak szkoleń dla nauczycieli języka armeńskiego i rusińskiego. Sześć instytucji uczących na poziomie wyższym organizuje szkolenia dla nauczycieli uczących na poziomie niższym elementarnym języków takich jak chorwacki, niemiecki, romski/Boyash, serbski, słowacki i rumuński. Siedem instytucji oferuje programy kształcące nauczycieli języków mniejszościowych uczących w przedszkolach, takich jak chorwacki, niemiecki, romski/Boyash, serbski, słowacki, słoweński i rumuński. Z powodu malejącej liczby uczniów wybierających naukę w języku mniejszościowym, zachowanie ciągłości nauczania języków mniejszościowym w szkołach publicznych (z wyjątkiem języka niemieckiego) jest już zagrożone.⁶

⁶Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, Jelentés a nemzetiségi felsőoktatás helyzetéről, Budapest, 2011, pp. 4–7.
<http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/223936615.pdf>

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubing	dubing	Budapeszt – regularnie Pecz i Debreczyn – nigdy	czasami

Krajowe media są zdominowane przez język węgierski, jednakże publiczne kanały nadają programy radiowe i telewizyjne w językach regionalnych i mniejszościowych, i jest kilka stacji radiowych, które nadają głównie w takich językach (np. MR4, Radio C). Ogólnie programy telewizyjne w innych językach mają napisy w języku węgierskim. Podczas ważnych wydarzeń medialnych dostępne jest tłumaczenie w języku migowym. Na mocy Ustawy o węgierskim języku migowym publiczny nadawca ma obowiązek zadbać o to, aby w ramach świadczenia usług wszystkie ogłoszenia i wiadomości ważne z punktu widzenia interesu publicznego, filmy i programy służby publicznej były dostępne z napisami w języku węgierskim lub były tłumaczone na język migowy przez określoną liczbę godzin od 2010 r. i w całości od roku 2015.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Debreczyn		Debreczyn		Debreczyn
3–4	Budapeszt Pecz	Budapeszt Pecz				
1–2	Debreczyn		Budapeszt Debreczyn	Pecz	Budapeszt Pecz Debreczyn	

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
usługi edukacyjne opieka społeczna służby ratunkowe usługi prawne usługi dla imigrantów i usługi integracyjne	opieka społeczna usługi prawne usługi dla imigrantów i usługi integracyjne usługi turystyczne służby ratunkowe

Administracja publiczna w trzech miastach węgierskich, w których przeprowadzono ankiety w ramach programu „Europa Bogata Językami”, charakteryzuje się średnim profilem jednojęzycznym. W wielu miastach dostępne są usługi w formie ustnej i/lub pisemnej w językach regionalnych i mniejszościowych, ale brakuje zinstytucjonalizowanych strategii językowych. Korzysta się z usług tłumaczy ustnych, jednak nie są oni zatrudniani na stałe. Zdecydowanie przeważa język angielski i w mniejszym stopniu niemiecki. Na obszarach, na których mieszkają społeczności mniejszościowe, językiem usług publicznych może być też język, którym się postępują.

8 Języki w biznesie (21 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	3	5	11	6	0	3	1	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	2	0	2	1	18	17	17	16	16	18
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	2	0	3	3	12	11	9	6	14	13
Inny	Praktykowane szeroko	1	0	1	0	1	1	1	1	1	5

Firmy, które wzięły udział w ankiecie w ramach programu „Europa Bogata Językami” mają ogólnie niski profil językowy. Jedna trzecia ma swego rodzaju politykę językową, ale poziom finansowania rozwoju umiejętności językowych wśród ich pracowników nie jest wysoki, a kwalifikacje językowe przez nich posiadane są zdobywane przed zatrudnieniem w danej firmie. Około połowa firm w ograniczonym zakresie oferuje swoim pracownikom kursy języka angielskiego, a bardzo niewiele firm zapewnia wsparcie w zakresie nauki języka węgierskiego dla pracowników, którzy nie są rodzimymi użytkownikami tego języka. Głównymi językami jest język urzędowy i angielski, a następnie francuski i niemiecki.

Ogólne kluczowe wnioski

Węgry są znane jako kraj jednojęzyczny, jednak rzeczywistość jest inna. Nie jest możliwe podanie dokładnej odpowiedzi na pytanie, czy różnojęzyczność w klasie i wielojęzyczność w społeczeństwie są ogólnie uznawane w kraju, ponieważ istnieje kilka form edukacyjnych i istnieją różne typy szkół. Nawet w obrębie tego samego typu szkół istnieją bardzo duże różnice co do efektywności nauczania. Są też trzy główne i dwa dodatkowe typy programów edukacyjnych dla mniejszości: trzy główne typy dotyczą kształcenia w języku ojczystym, kształcenia dwujęzycznego i kształcenia językowego, natomiast dodatkowe typy dotyczą nauczania mniejszości cygańskich i poprawiania ich umiejętności akademickich, oraz uzupełniającego kształcenia dla przedstawicieli mniejszości.

Na Węgrzech są szkoły publiczne, które specjalizują się we wspieraniu nauczania języków obcych i nauczania dwujęzycznego. W tych instytucjach wsparcie to i nauczanie języków innych niż język urzędowy zwykle odbywa się na wysokim poziomie, natomiast edukacja ogólna charakteryzuje się pod tym względem niższym poziomem.

Większość Romów i ludzi niesłyszących na Węgrzech łączy wiele wspólnych cech. Są oni tradycyjnie postrzegani poprzez pryzmat tego, do jakiego stopnia oficjalnie uznawano ich języki (w tym przypadku chodzi o język romski i język migowy). Innymi wspólnymi cechami są niższy lub wyższy stopień społecznej separacji, co łączy się z niską stopą zatrudnienia, niskim statusem społecznym, mniejszymi szansami na rynku pracy i głęboką nędzą. Wszystko to jest blisko powiązane z niskim poziomem wykształcenia i wysokim odsetkiem osób porzucających naukę w szkołach państwowych wśród sporej części młodzieży romskiej i wśród młodych osób niesłyszących.

Nieobecność języków imigranckich w edukacji, biznesie i administracji publicznej spowodowana jest głównie stosunkowo niską liczbą imigrantów. Większość z nich to etniczni Węgrzy mówiący językiem węgierskim jako językiem ojczystym pochodzący z państw ościennych. Odsetek zagranicznych studentów w szkołach państwowych jest także niski¹.

Pomimo tego, że ramy prawne dotyczące wsparcia dla nauczania języków mniejszościowych i obcych mają ustaloną pozycję, dużo pozostaje do zrobienia na polu faktycznego wdrażania wielojęzyczności². Statystyki Eurobarometru z 2006 roku pokazują, że zaledwie 42 proc. populacji jest w stanie tak naprawdę przeprowadzić rozmowę w co najmniej jednym języku obcym w porównaniu z analogiczną średnią w Unii Europejskiej, która wynosi 56%.³

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Na Węgrzech jest wiele obiecujących inicjatyw i innowacyjnych zmian dotyczących języka osób niesłyszących i węgierskiego języka migowego, a także języka romskiego i Boyash. Należą do nich wdrażanie Ustawy o języku migowym, dwa nowe programy na Uniwersytecie Eötvös Loránd – studia licencjackie w zakresie węgierskiego języka migowego oraz nauczanie osób niesłyszących języka angielskiego jako języka obcego; program *Kedves Ház* (Piękny dom) w Nyírtelek; program *Pedellus* w Ózd; projekt *Dr. Ámbédkar School* w Sajókaza; oraz *Gandhi Public Foundation and High School* (Publiczna fundacja i szkoła średnia im. Gandhiego) w Pécs¹. W kontekście nauczania języków obcych należy wspomnieć o projekcie *World – Language Project*, który był realizowany od 2003 do 2007 roku w formie kilku podprogramów.

Mimo że wśród społeczności mniejszościowych dochodzi do asymilacji lingwistycznej, można zauważyć pozytywne nastawienie wobec umiejętności wielojęzycznych i wysoką motywację do nauki różnych języków obcych wśród przedstawicieli młodszych pokoleń. Język rosyjski także zaczyna być ceniony na rynku pracy, co jest mocnym dowodem na to, że Węgrom udało się przezwyciężyć uprzednie ideologiczne uprzedzenia dotyczące uczenia się języków obcych.²

¹ Illés Katalin – Medgyesi Anna (2009): Migráns gyermekek oktatása. Menedék – Migránsokat Segítő egyesület. Az Európai Unió Európai Integráció Alapjának támogatásával megvalósuló program kiadványa. http://www.menedek.hu/files/20090831konyv_belso.pdf

² Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: *Sociolinguistica* 24/2010, pp. 61–84, at p. 68.

³ European Commission (2006): *Europeans and their languages 2005*. ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf

¹⁰ Bartha Csilla – Hámori Ágnes (2011): Cigány közösségek, nyelvi sokszínűség és az oktatás nyelvi kihívásai – magyarországi helyzetkép. In: *Európai Tükör*, XI. évfolyam, 3. szám, pp. 107–131. http://www.kormany.hu/download/7/1b/20000/europai_tukor_2011_03.pdf

¹¹ Fischer Márta – Öveges Enikő (2008): *A Világ – Nyelv pályázati csomag háttérre és megvalósítása (2003–2006). Áttekintő tanulmány*. http://www.okm.gov.hu/letolt/vilagnyelv/vny_fischer_oveges_090115.pdf

10 WŁOCHY

Autor: *Monica Barni*

Informacje ogólne

W chwili obecnej włoski jest głównym językiem, którym posługuje się około 90 procent populacji we Włoszech (ISTAT, 2007). Jest to radykalny przeskok ze starej idiomatycznej tradycji włoskiej, charakteryzującej się występowaniem lokalnych języków, na standardowy włoski.

Przed zjednoczeniem Włoch (1861), włoski był językiem używanym przez wieki jako język literacki, i używany był tylko na obszarach Florencji, Toskanii i Rzymu (De Mauro, 1963, 1979, 1994). Po roku 1861, polityczne zjednoczenie kraju wzmogło potrzebę językowej unifikacji i wprowadzenia języka standardowego. W konsekwencji, w ciągu 150 lat nastąpił zauważalny spadek w posługiwaniu się dialektami, choć nie można odmówić Włochom pewnego stopnia wytrwałości w ich stosowaniu: 6,4 procent populacji mówi dziś tylko dialektem, nawet poza środowiskiem domowym, a ponad 40 procent Włochów deklaruje posługiwanie się zarówno włoskim jak i dialektem, w zależności od kontekstu. Podobnie jak dialekty, niektóre języki regionalne i mniejszościowe (RML) oparte się unifikacji i posługuje się nimi ok. 3,9 procent ludności (ISTAT, 2007).

Mimo ogólnego rozpowszechnienia standardowego włoskiego, używanego przez zdecydowaną większość społeczeństwa włoskiego, Włoska tożsamość językowa charakteryzuje się szerokim zakresem dialektów, odmian i rejestrów, co sprawia, że Włochy prezentują stosunkowo wysoki wskaźnik różnorodności językowej (http://www.ethnologue.com/ethno_-_docs/distribution.asp?by=country). Do tego złożonego obrazu, został dodany nowy czynnik: imigrację ludności z najbiedniejszych krajów. Liczba cudzoziemców we Włoszech wynosi dzisiaj ponad 5 000 000 – jeden imigrant na każdych 12 mieszkańców (Caritas, 2011). Spis ludności w zakresie języków imigrantów nie został do tej pory przeprowadzony, jednakże badania przeprowadzone w różnych obszarach Włoch dowodzą istnienia około 200 nowych języków (Bagna, Barni, Vedovelli, 2006; Barni, 2008). Imigracja we Włoszech cechuje się policentrycznością miejsca pochodzenia, różną modalnością miejsca zamieszkania i sedentaryzacją na terytorium, zarówno, jeśli chodzi o ilościowy jak i o jakościowy punkt widzenia (czas i rodzaj permanencji, projekty dotyczące migracji itp.). Obecnie nie ma obszaru we Włoszech, gdzie imigranci nie byłiby obecni i nie mogliby działać jak siła napędzająca zmiany językowe (Vedovelli, 2010).

Kształt włoskiej przestrzeni językowej, między ekstremalnym poszukiwaniem jednojęzyczności i teraźniejszą falą różnojęzyczności, znajduje odzwierciedlenie w wynikach niniejszego badania.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce i pewne języki regionalne/mniejszościowe mają swoje miejsce w prawodawstwie i polityce dotyczącej języków. W ponad 30 krajach w Europie i na świecie Włochy współfinansują uczenie się i nauczanie języka narodowego dla dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Włoch. Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych została podpisana przez rząd, ale nie została jeszcze ratyfikowana przez parlament we Włoszech. Na poziomie krajowym, jednak, następujące 12 języków regionalnych/mniejszościowych zostało uznanych i jest chronionych i/lub promowanych w oficjalnych dokumentach krajowych lub ustawodawstwie: albański, kataloński, chorwacki, francusko-prowansalskim, francuskim, friulski, niemiecki, grecki, ladyński, oksytański, sardyński i słoweński. Nauczanie tych języków jest powszechnie dostępne w regionach, w których te języki są używane.

Oficjalne mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to we Włoszech okresowo aktualizowane dane ankietowe. Mechanizmy te odnoszą się również do zbierania danych na temat języka narodowego i regionalnych/mniejszościowych odmian języków.

Chociaż w konstytucji (1946) nie ma odniesienia do włoskiego jako języka urzędowego, dopiero około pięćdziesiąt lat temu języki regionalne i mniejszościowe zostały uznane i zaczęły być chronione przez prawo (482/1999). Mimo tego, nie zostały one ratyfikowane przez Radę Europejską w Karcie Języków Regionalnych lub Mniejszościowych (ECRML).

W roku 2010, wprowadzono we Włoszech test dla imigrantów ubiegających się o długoterminowy pobyt (D.M. 06.04.2010), a w roku 2011 znajomość języka włoskiego stała się jednym z kluczowych zagadnień umowy integracyjnej pomiędzy imigrantem, a Państwem (DPR 14/09/2011, nr 179).

W odniesieniu do dokumentacji na temat języków, Włochy pozostają w dalekim tyle w porównaniu z wieloma krajami europejskimi. Nawet najnowszy spis ludności (2011) nie zawiera kwestii dotyczących języków i dialektów. Jednym z kroków naprzód są badania Multiscopo, z których najnowsze, przeprowadzone w 2006 roku, wykazują różnorodność języków używanych, na co dzień przez Włochów (Istat, 2007). Poza dostępnymi danymi dotyczącymi pojedynczych przypadków, należy jeszcze wykonać ogólne badania dotyczące języków imigrantów.

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów; brak programów wsparcia nauki języka narodowego)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	≥ 2 lata	brak	>1dzień	brak	ogólne	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	albański, chorwacki, franko-prowansalski, francuski, friuliański, oksytański, niemiecki, grecki, ladyński, sardyński, słoweński
---	---

Skromne wyniki uzyskane na poziomie edukacji przedszkolnej, podstawowej i średniej pokazują, że innym językom poświęca się bardzo mało uwagi, bez względu na to czy są to języki obce czy języki imigrantów. Wyniki w tych obszarach mogą być związane z niskim poziomem kompetencji językowej Włochów, udokumentowanym w badaniach, takich jak Eurobarometr (2006) i Eurydice/Eurostat (2008).

Wyniki ujawniają, że począwszy od edukacji przedszkolnej do liceum, oferta językowa, jej organizacja i szkolenia dla nauczycieli języków obcych, jest nadal słaba. Ponadto, język angielski jest dominującym językiem obcym.

Na poziomie edukacji przedszkolnej, poza językiem włoskim, do nauki oferowane są tylko języki regionalne/mniejszościowe i to wyłącznie na obszarach gdzie są w użyciu, dzięki ochronie zawartej w prawie. Brak jest oferty nauczania jakiegokolwiek języka obcego czy języka imigrantów.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybytych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	brak	brak	w szkole

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	powszechnie	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	brak	brak	nie określono	pełna
Języki obce	wszystkie	ogólny	brak	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	wszyscy nauczyciele	ogólne	ogólne	nd.
Języki obce	wszyscy nauczyciele	brak	ogólne	brak

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	albański, kataloński, chorwacki, franko-prowansalski, francuski, friuliański, oksytański, niemiecki, grecki, ladyński, sardyński, słoweński
Języki obce	obowiązkowo: angielski

W szkole podstawowej, angielski jest jedynym językiem oferowanym, innym niż włoski. Silne wsparcie dla tego języka na wszystkich poziomach edukacji jest uzasadnione faktem, że angielski będzie głównym językiem wykorzystanym w przyszłości przez uczniów, mimo sondaży i badań, takich jak ELAN (2006), które podkreślają, że inne języki są również ważne w sektorze biznesowym. Inne języki, które używane są w domu przez uczniów obcego pochodzenia, zostały wprowadzone do szkół (obecne w około 90 procentach szkół państwowych), jednakże utrzymanie tych języków nie jest zawarte w celach edukacyjnych. Taka sama sytuacja dotyczy wsparcia nauki języka włoskiego jako drugiego języka (L2), choć bywa to częścią programu nauczania w pojedynczych szkołach. W obszarach gdzie używane są języki regionalne lub mniejszościowe, uznanie i ochrona języków mniejszościowych ma pozytywny wpływ na edukację w zakresie organizacji i szkoleń nauczycielskich.

W szkole podstawowej, Włochy wypadają słabiej niż wiele innych krajów, zarówno pod względem organizacji jak i nauczania języków obcych. Wyniki te spowodowane są brakiem spójnego programu nauczania, regularnego monitorowania i wyraźnych wymogów dotyczących poziomu biegłości, który ma zostać osiągnięty. Jest to związane z innymi kwestiami, które mają bezpośredni wpływ na ofertę językową: brak szkolenia zawodowego nauczycieli przed podjęciem i w trakcie pracy oraz brak systemów oceny językowej we Włoszech (Machetti, 2010), zarówno na poziomie badań naukowych i szkoleń nauczycieli. Ma to bezpośredni wpływ na szkoły i postawy nauczycieli wobec testów językowych i ocen (Barni i Machetti, 2005). Odnosi się to również do innych poziomów kształcenia.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	brak	brak	w szkole

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w ramach godzin lekcyjnych	brak	brak	normy szkolne	pełna
Języki obce	wszystkie	ogólny	lokalnie	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	ogólne	ogólne	związany z CEFR	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	ogólne	ogólne	normy narodowe lub regionalne	brak

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	albański, kataloński, chorwacki, franko-prowansalski, francuski, friuliański, oksytański, niemiecki, grecki, ladyński, sardyński, słoweński
Języki obce	obowiązkowo na poziomie gimnazjalnym: angielski oraz inny język obcy angielski: obowiązkowo na poziomie ponadgimnazjalnym (za wyjątkiem szkół o programach odnoszących się do nauki języków)

Szkoły średnie wykazują relatywnie lepsze wyniki. Obecność drugiego języka obcego w gimnazjach i oferta języków regionalnych i mniejszościowych, są czynnikami, które przyczyniają się do wzrostu bogactwa językowego. W liceach, jednak, dominuje angielski. Inne języki (głównie francuski, niemiecki i hiszpański) oferowane są tylko w instytucjach edukacyjnych, gdzie głównym celem jest nauka języków.

Effektu niedawnego wprowadzenia przepisów dotyczących metodologii Dwujęzycznego Nauczania Zintegrowanego (CLIL) (DD.PP.RR. 87, 88, 89 15/03/2010) na poziomie liceów (w szkołach językowych od trzeciej klasy) nie można jeszcze przewidzieć, ponieważ szkolenia nauczycieli w tym celu nie został jeszcze wprowadzone w życie, a ponadto wsparcie finansowe jest bardzo niewielkie. Taka sama sytuacja odnosi się do niedawnego wprowadzenia stopni magisterskich i szkolenia przeddyplomowego dla nauczycieli w szkołach podstawowych i średnich (DM 09/10/2010, nr 249).

W szkołach średnich panuje całkowity brak uznania i wsparcia dla języków imigrantów.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Języki oferowane do nauki w trzech instytucjach szkolenia i kształcenia zawodowego (VET):

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	Instytucja A				
	Instytucja B	ograniczony	spójny i jasno określony	nd.	częściowo
	Instytucja C				
Języki obce	Instytucja A	szeroki wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	częściowo
	Instytucja B	szeroki wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	częściowo
	Instytucja C	ograniczony	ogólny	brak	częściowo
Języki imigrantów	Instytucja A	ograniczony	ogólny	nd.	brak
	Instytucja B				
	Instytucja C				

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	brak	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	brak	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

Nawet na poziomie edukacji dalszej i wyższej, ogólna oferta językowa w trzech przykładowych miastach – Rzym, Mediolan i Triest – pozostaje mniej lub bardziej związana z językami europejskimi, gdzie angielski znacznie dominuje. W kształceniu zawodowym nauczanie włoskiego wyróżnia się ze względu na liczbę dorosłych cudzoziemców, dla których publiczna edukacja dla dorosłych jest jedynym sposobem nauki języka społeczeństwa, w którym żyją i pracują. Wiadomo jednak, że liczba imigrantów, inwestujących w szkolenia językowe jest niska w porównaniu do całkowitej liczby imigrantów mieszkających we Włoszech. Na tym etapie trudno jest przewidzieć efekt Dekretu Ministerialnego z dnia 4 czerwca 2010, który zarządził obowiązek zdawania egzaminu z języka włoskiego na poziomie A2, w celu uzyskania pozwolenia na pobyt długoterminowy oraz niedawnego porozumienia integracyjnego, które określa, że znajomość języka włoskiego jest niezbędnym warunkiem życia i pracy we Włoszech.

Na trzech objętych badaniem uniwersytetach zakres oferowanych języków jest szeroki, lecz jest on dostępny głównie w ramach Wydziałów Sztuki.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubing Triest – czasami z napisami	dubing	nigdy w Mediolanie i Rzymie Triest – regularnie	nigdy

Wybór języków w mediach audiowizualnych jest również bardzo niewielki. Praktyka dubbingowania filmów i programów telewizyjnych produkowanych za granicą nie pomaga w zwiększaniu kontaktu z innymi językami. Jedynym dostępnym od czasu do czasu językiem jest angielski, lecz w bardzo ograniczonym zakresie. Językiem mniejszościowym posiadającym pewną pozycję w Trieście jest język słoweński.

Lepsze wyniki widać w dziedzinie prasowej. Dostępne języki odzwierciedlają zarówno obecność społeczności imigrantów, ale także turystów, a większość z nich to języki europejskie. Nie można, bowiem zapomnieć, że Włochy są celem dla milionów turystów rocznie. W 2010 roku 44 miliony turystów odwiedziło Włochy, z czego jedna piąta to Niemcy. Najwięcej turystów pochodzi z Niemiec, Francji, Austrii, Szwajcarii i Wielkiej Brytanii i stanowią oni prawie 60 procent wszystkich turystów we Włoszech (RTBicocca, 2011). Istnieją również gazety w języku słoweńskim, chorwackim i albańskim, co jest bezpośrednią konsekwencją geograficznej i kulturowej bliskości tych krajów w stosunku do Triestu, który już dawno otworzył się na Bałkany. Obecność tych gazet w sprzedaży w tych wydaje się być motywowane chęcią spełnienia potrzeb gości pochodzących z tych krajów, a nie zapotrzebowaniem Włochów na te języki. Średnia czytelnictwa książek i gazet we Włoszech jest znacznie poniżej średniej europejskiej (ISTAT, 2011; De Mauro, 2011). Prasa w języku słoweńskim, chorwackim i albańskim w Trieście odpowiada geograficznej i kulturowej bliskości państw, w których są to języki używane na co dzień oraz historyczne otwarcie tego miasta na region Bałkanów.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Mediolan	Rzym Mediolan Triest	Mediolan			Mediolan Triest
3-4					Mediolan	
1-2	Rzym		Rzym Triest	Rzym Triest	Rzym Triest	

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
służba zdrowia usługi turystyczne służby ratownicze usługi prawne usługi transportowe	usługi turystyczne służby ratownicze służba zdrowia usługi dla imigrantów usługi transportowe

Żadne z trzech miast wybranych dla niniejszego badania nie wprowadziło istotnych strategii mających na celu promowanie wielojęzyczności. Kompetencje językowe nie są uznawane za istotny wymóg podczas zatrudniania pracowników, nie są też częścią rozwoju kariery czy szkoleń oferowanych w firmie. W usługach publicznych w Trieście, obecny jest język słoweński, zarówno w formie pisemnej jak i ustnej.

Jednak ogólny profil językowy we Włoszech, w kontekście usług i przestrzeni publicznej, ulega poprawie, ponieważ w miejskich instytucjach samorządowych, zwłaszcza w sektorze usług dla mieszkańców, więcej uwagi poświęca się innym językom ze względu na rosnące zapotrzebowanie ze strony imigrantów. Jest to szczególnie widoczne w polityce promocyjnej i usługach medycznych, posługujących się językami takimi jak chiński, arabski, rumuński, rosyjski i albański – językami społeczności imigranckich obecnych we Włoszech. Jednak nawet w tych usługach, dominują języki europejskie, zarówno w turystyce, jak i w szerokim zastosowaniu wśród imigrantów (zwłaszcza francuski i hiszpański).

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	7	10	6	2	0	3	5	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/fożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	2	2	3	4	24	21	24	21	24	20
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	4	2	6	5	5	5	5	6	10	10
Inny	Praktykowane szeroko	2	1	3	2	2	1	2	2	2	3

W dziedzinie biznesu Włochy uzyskały najgorsze wyniki, potwierdzając to, co wynikało już w poprzednich badaniach (ELAN, 2006). Istnieje ogólny brak świadomości ze strony przedsiębiorstw (szczególnie w małych i średnich przedsiębiorstwach, które są kluczowe dla gospodarki włoskiej), że słaba znajomość języków obcych ogranicza możliwości internacjonalizacji i globalizacji rynku. Niewielkie znaczenie przywiązywane nawet do języka angielskiego, jest również zaskakujące. Język angielski wydaje się być postrzegany jako istotny tylko dla niektórych kategorii pracowników. Większość badanych firm prowadzi branding i marketing, dokumenty w miejscu pracy, intranet i strony internetowe tylko w języku włoskim. Zmniejsza to możliwości ekspansji na międzynarodowych rynkach, w szczególności dla średnich i dużych firm. Efektem tego jest oświadczenie badanych przedsiębiorstw, iż nie korzystają one znacząco z usług tłumaczy zewnętrznych i wewnętrznych. Czy można uznać to za znak niechętniej postawy włoskich przedsiębiorstw wobec rynków zagranicznych, a tym samym niechętniej postawy rynków zagranicznych do inwestowania w Włoszech? Obecność oraz używanie różnych języków odgrywa kluczową rolę w przekonywaniu inwestorów co do lokalizacji biznesowej (Land, 2000).

Ogólne kluczowe wnioski

Podsumowując, badania potwierdzają, że włoskie społeczeństwo, w kwestii języków, żyje w ogólnym strachu przed różnorodnością językową (Vedovelli, 2010). Konsekwencją jest słaba znajomość języków obcych, począwszy od tych szeroko rozpowszechnionych po te mniej znane, ale równie ważne we Włoszech ze względu na ludzi, którzy się nimi posługują, na ich powiązania z Włochami i na znaczenie w biznesie.

Przyczyny tego stanu rzeczy można szukać, przede wszystkim, w jednojęzyczności, będącej charakterystyczną cechą polityki oświatowej w okresie po zjednoczeniu Włoch, wzmacnianą przez ogólną niechęć społeczności włoskiej wobec innych języków. Jest to również spowodowane nieskutecznością działań instytucji państwowych, objawiającą się niedostatecznością środków związanych z organizacją szkoleń dla nauczycieli czy brakiem systematycznej współpracy ze światem biznesu. Szkoły koncentrują się na nauce języka angielskiego, na którego naukę przeznaczane są tylko niewielkie środki, co sprawia, że wysiłek poszczególnych nauczycieli czy szkół jest nieefektywny. Nawet dzisiaj, znajomość językowa młodych ludzi, którzy zakończyli edukację, określana jest jako "szkolna", co po prostu oznacza brak kompetencji.

Obecność języków imigrantów we Włoszech stanowi czynnik wzmacniający ideę wielojęzyczności, co może przyczynić się do zmniejszenia strachu przed różnorodnością językową. Niestety, szanse na zmianę stanu rzeczy są nadal ignorowane.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Wprowadzenie metodologii Dwujęzycznego Nauczania Zintegrowanego w liceach oraz stopni magisterskich i szkolenia przeddyplomowego dla nauczycieli, to obiecujące inicjatywy, jednak efekty takich działań nie są na tym etapie możliwe do określenia. Niedawne wprowadzenie tzw. roku szkolenia (TFA, DM 249/2010 i dekret ministerialny 31/2012) dla nowych nauczycieli w szkołach ma na celu rozpocząć kursy dla nauczycieli chińskiego, arabskiego, japońskiego, greckiego i słoweńskiego, w uzupełnieniu do tradycyjnie oferowanych języków takich jak: angielski, francuski, niemiecki, hiszpański i rosyjski. To może stać się ważną inicjatywą na rzecz promowania wielojęzyczności i uznawania języków regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów.

Istnieje kilka obiecujących inicjatyw i programów pilotażowych prowadzonych przez pojedyncze szkoły lub nauczycieli, co jest świadectwem ogromnych zdolności nauczycieli do kreatywnej reakcji na obecny stan rzeczy. Przykładem może być nauczanie w wyjątkowych sytuacjach takich jak niespodziewany napływ zagranicznych uczniów. Niektóre takie działania umożliwiane są na poziomie regionalnym, w szczególności przez regionalne władze (np.: Toscana, Lombardia, Emilia Romagna i Trentino Alto-Adige), które zapewniają większe wsparcie dla nauki języków obcych. Niestety w większości przypadków wszelkie inicjatywy zależą od sytuacji i ograniczają się do wykorzystania w pojedynczych klasach, a w konsekwencji ich wpływ nie pozostawia trwałego śladu.

Bibliografia

- Bagna C., Barni M., Vedovelli M., 2007, *Italiano in contatto con lingue immigrate: nuove vie del plurilinguismo in Italia*. In C. Consani, P. Desideri (a cura di), *Minoranze linguistiche. Prospettive, strumenti, territori*. Roma, Carocci: 270–290.
- Barni M., 2008, *Mapping immigrant languages in Italy*. In M. Barni, G. Extra (eds.), *Mapping linguistic diversity in multicultural contexts*, Berlin, Mouton de Gruyter: 217–242.
- Caritas/Migrantes, *Immigrazione. Dossier statistico 20011*, Roma, Idos.
- De Mauro T., 1963, *Storia linguistica dell'Italia unita*, Bari, Laterza.
- De Mauro T., 1979, *L'Italia delle Italie*, Firenze, Nuova Guarnaldi.
- De Mauro T. (a cura di), 1994, *Come parlano gli italiani*, Fondazione IBM Italia, Firenze, La Nuova Italia.
- De Mauro T., 2011, *Per la storia linguistica dell'Italia contemporanea*, "Italice", 88, 1: 40–58.
- ISTAT, 2007, *La lingua italiana, i dialetti e le lingue straniere, Anno 2006*, http://portal-lem.com/images/it/Italie/Lingue_e_dialetti_e_lingue_straniere_in_Italia.pdf.
- ISTAT, 2011, *La lettura dei libri in Italia, Anno 2010*, <http://www.istat.it/it/archivio/27201>.
- RTBicocca, 2011, *Turismo Internazionale, Anno 2010*, <http://www.rtbicocca.it/studi/category/5-turismo>.
- Vedovelli M., 2010, *Prima persona plurale futuro indicativo: noi saremo*, Roma, Edup.

11 LITWA

Autorzy: Irena Smetonienė, Julija Moskvina

Informacje ogólne

Według wstępnych danych ze spisu powszechnego populacji i mieszkań z 1 marca 2011 r. Litwa ma 3 054 000 mieszkańców. W porównaniu z danymi z 2001 r. (3 484 000), liczba mieszkańców kraju zmniejszyła się o 12 proc. (430 200 osób). Głównym powodem spadku jest emigracja (76 proc.) – z kraju wyjechało 328 300 osób, a przybyło tylko 64 200 osób. Ujemny przyrost naturalny również w znacznym stopniu przyczynił się do spadku liczby populacji (24 proc., czyli 101 900 osób).

Obywatele litewscy są różnego pochodzenia etnicznego. Dane zebrane w spisie powszechnym z 2001 r. pokazują, że Litwę zamieszkuje 115 różnych narodowości, przy czym zaledwie 29 narodowości ma 100 lub więcej przedstawicieli.

Litwini stanowią bezsporną większość spośród wszystkich mieszkańców kraju (83,5 proc. w 2001 r.). Ostatnie spisy powszechne sugerują, że populacja tego kraju staje się coraz bardziej jednorodna.

Najbardziej zróżnicowana struktura etniczna występuje w Wilnie: w 2001 całkowita liczba Litwinów wynosiła tam 57,8 proc., Polaków – 18,7 proc i Rosjan – 14 proc. Drugim najbardziej zróżnicowanym pod tym względem miastem jest Kłajpeda, którego liczba populacji składa się z 71,3 proc. Litwinów, 21,3 proc. Rosjan i ok. dwóch procent Ukraińców i Białorusinów.

Napływ osób do Litwy jest stosunkowo mały, a z powodu ostatniego kryzysu gospodarczego obniżył się on jeszcze bardziej. Według Departamentu Statystyki Litwy w 2010 r. Litwa przyjęła 5231 osób z zagranicy, a liczba imigrantów na 1000 mieszkańców wynosiła 1,6 (w porównaniu z 2,8 w 2008 r.). Większość przybyłych osób to obywatele Republiki Litewskiej, którzy powrócili do swojej ojczyzny.

Według spisu powszechnego z 2001 r., 40 proc. całkowitej liczby populacji oprócz języka ojczystego zna jeszcze jeden język, 50 proc. populacji zna dwa języki, a ok. 6 proc. zna trzy języki lub więcej (nie został zbadany poziom znajomości tych języków).

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce i języki regionalne/mniejszościowe uregulowane są w prawodawstwie i/lub dokumentach polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych, pochodzących z Litwy, jest (współ-) finansowane na Białorusi, w Gruzji, Łotwie, Mołdawii, Polsce, Rosji i na Ukrainie. Litwa nie podpisała i nie ratyfikowała Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Jednakże, na poziomie krajowym, trzy języki regionalne/mniejszościowe są uznane, chronione i promowane w oficjalnych dokumentach i prawodawstwie: rosyjski, polski i białoruski. Te trzy języki i hebrajski są również oferowane w edukacji.

Oficjalne ogólnokrajowe mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowej na Litwie istnieją w kategoriach okresowo aktualizowanych danych spisów powszechnych. Mechanizmy zbierania danych na temat języków narodowych, języków regionalnych/mniejszościowych i języków imigrantów opierają się na pytaniach dotyczących języka ojczystego.

Na Litwie przywiązuje się dużą uwagę do statusu i użycia języka urzędowego tego państwa. W 1995 r. przyjęto Ustawę o języku urzędowym Republiki Litewskiej, a ostatnio przedłożono w Sejmie Republiki Litewskiej zmiany do tego dokumentu. Celem ustawy jest określenie domen ochrony i użycia języka urzędowego, obowiązków władz i instytucji publicznych w odniesieniu do języka urzędowego, prawa obywateli do używania języka urzędowego w różnych obszarach życia i zobowiązań państwa do wspierania i ochrony tego języka.

Prawo umożliwia opracowanie bardziej przejrzystej i racjonalnej polityki językowej, pozwala na funkcjonowanie języka litewskiego w różnych sferach życia oraz pomaga w konsolidacji społeczeństwa obywatelskiego na Litwie. W dalszej kolejności prawo przyczyni się do ochrony i zwiększenia unikalności, bogactwa i żywotności języka litewskiego, czyli największego atrybutu obywateli Litwy, w kontekście wielokulturowej i wielojęzycznej europejskiej wspólnoty narodów.

Jeśli chodzi o prawa mniejszości etnicznych z uwzględnieniem prawa ich przedstawicieli do zachowania swojego własnego języka i kultury, Litwa podjęła maksymalnie dużo zobowiązań mających na celu ochronę praw mniejszości. Artykuł 29 Konstytucji Republiki Litewskiej mówi, że nie można ograniczać praw żadnej osoby ze względu na jej narodowość lub język. Opiera się on na klasycznej tradycji poszanowania praw człowieka, która dyskryminację ze względu na język stawia na tym samym poziomie co dyskryminację ze względu na pochodzenie rasowe lub płeć. Dla porównania – w Traktacie z Maastricht (Traktacie o Unii Europejskiej) nie wspomina się w ogóle o dyskryminacji ze względu na język. Od 1989 r. do 2009 r. użycie innych języków było regulowane Prawem o mniejszościach etnicznych. Obecnie wielojęzyczność w edukacji regulowana jest konkretnymi ustawami oraz „Konwencją ramową o ochronie mniejszości narodowych” Rady Europy ratyfikowaną 8 marca 2000 r. Litwa podobnie jak osiem innych państw

członkowskich Unii Europejskiej nie ratyfikowała „Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych”, ponieważ uważamy, że władze Unii Europejskiej powinny zrewidować pojęcia mniejszości regionalnych i etnicznych i stworzyć nowe podejście do wspierania różnorodności językowej i kulturowej w Europie. Podejście to powinno odzwierciedlać nową rzeczywistość, a mianowicie taką, że w niektórych państwach członkowskich językiem urzędowym posługuje się mniejszość, a nie większość, populacji danego kraju.

Podejście Litwy do kwestii wielojęzyczności jest także odzwierciedlone w spisie powszechnym ludności. We wszystkich spisach respondentów pyta się o języki, które znają, ale w 2011 r. ulepszono wykorzystywany w nich kwestionariusz. Aby zebrać dane dotyczące dwujęzyczności lub wielojęzyczności, respondentom dano opcję zadeklarowania znajomości dwóch języków rdzennych lub większej ich liczby, a nie tylko jednego

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów ani języków obcych)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	≥2 lata	brak	<0.5 dnia	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	pełna
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	białoruski, hebrajski, polski, rosyjski
---	---

Według Ministerstwa Edukacji na Litwie jest ok. 700 instytucji przedszkolnych. W większości z nich językiem nauczania jest język litewski, ale w niektórych instytucjach dzieci uczą się w języku rosyjskim, polskim, hebrajskim, francuskim lub białoruskim. Warto zauważyć, że w 1995 r. Rząd oficjalnie uznał język migowy jako rodzimy język osób niesłyszących. Większość dzieci w wieku przedszkolnym zaczyna uczyć się języka obcego na rok lub dwa lata przed rozpoczęciem nauki w szkole, ale jest także wiele instytucji przedszkolnych, w których na życzenie rodziców dzieci w wieku lat trzech zaczynają uczyć się innych języków (zwykle języka angielskiego).

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	dla wszystkich	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	powszechnie	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie (brak wsparcia w nauczaniu języków imigrantów)

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	białoruski, hebrajski, polski, rosyjski
Języki obce	angielski, niemiecki, francuski (obowiązkowo jeden z wymienionych)

W szkole podstawowej dzieci uczą się w językach rodzimych (litewskim, rosyjskim, polskim, hebrajskim i białoruskim) na podstawie programu przyjętego przez Ministerstwo Edukacji. Jednak na prośbę rodziców lub opiekunów prawnych, wybranych przedmiotów z programu nauczania można nauczać w oficjalnym języku urzędowym. Nauka języka obcego (angielskiego, francuskiego lub niemieckiego) jest obowiązkowa od drugiej klasy szkoły. Jeśli chodzi o języki imigrantów, nauka na tym poziomie, a także na poziomie przedszkolnym, nie jest praktykowana. Nie jest również uregulowana żadnymi przepisami prawa. Na Litwie dużą wagę przywiązuje się do szkolenia zawodowego nauczycieli – w szkołach podstawowych mogą pracować jedynie osoby, które otrzymały stosowne kwalifikacje, natomiast języka obcego mogą uczyć jedynie ci, którzy osiągnęli określony stopień kompetencji w tym języku. Nie istnieją konkretne szkolenia dla nauczycieli pracujących z dziećmi pochodzącymi z mniejszości etnicznych, ale zakłada się, że wszystkie kwalifikacje metodyczne, których nauczyciele uczą się na studiach, są wspólne dla wszystkich języków.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko dla imigrantów	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	powszechnie	w ramach godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w ramach godzin lekcyjnych	>10	w szkole	związany z CEFR	pełna

Nauczanie (brak wsparcia w nauczaniu języków imigrantów)

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	normy szkolne lub narodowe	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związany z CEFR	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	białoruski, hebrajski, polski, rosyjski
Języki obce	angielski, niemiecki, francuski (obowiązkowo jeden z wymienionych, pozostałe języki obligatoryjnie)

Artykuł 30 Ustawy o szkolnictwie mówi, że wszyscy obywatele Republiki Litewskiej i obcokrajowcy z prawem do stałego lub czasowego zamieszkania w tym kraju będą mieli zapewnioną naukę w języku urzędowym oraz naukę tego języka w celu ułatwienia im integracji w życiu publicznym. W niektórych szkołach ogólnych lub nie formalnych zapewnia się naukę języków mniejszości etnicznych w celu zachowania i pielęgnowania ich kultury. Na podstawie tych przepisów i prośby rodziców wszystkich lub tylko niektórych przedmiotów w programie nauczania można nauczać w jednym z języków mniejszości etnicznej. W takich szkołach język litewski jako przedmiot jest nieodłączną częścią programu nauczania i poświęca się na jego nauczanie tyle samo czasu co na nauczanie języków, którego dziecko używa w domu. Jeżeli istnieje realna potrzeba wsparcia w nauce języka, którego dziecko używa w domu, i jeżeli jest nauczyciel wyspecjalizowany w nauczaniu tego języka, państwo, gminne instytucje przedszkolne i szkoły zajmujące się kształceniem ogólnym zwykle umożliwiają uczniom pochodzącym z mniejszości etnicznych jego naukę, a także naukę języka głównego.

W szkole średniej obowiązkowa jest nauka jednego języka obcego. Zwykle uczniowie kontynuują naukę tego samego języka, którego uczyli się wcześniej (angielskiego, niemieckiego lub francuskiego), ale mogą wybrać także inny język obcy. Według planów kształcenia ogólnego w szkole podstawowej i średniej (2011–2013), uczniowie mogą wybrać drugi język obcy spośród: angielskiego, łotewskiego, polskiego, francuskiego, rosyjskiego, niemieckiego i innych języków. Szkoła powinna umożliwić wybór drugiego języka obcego spośród co najmniej dwóch dodatkowych języków obcych i zapewnić odpowiednie warunki do jego nauki.

Nie zapewnia się nauki w językach imigrantów, ponieważ nie ma na to konkretnego zapotrzebowania; jednakże istnieją pewne założenia prawne – Ustawa o edukacji mówi, że dzieci osoby z prawem do tymczasowego lub czasowego pobytu w Republice Litewskiej będą na mocy prawa miały zapewnioną szansę nauki języka urzędowego, nauki w tym języku i tam, gdzie to będzie możliwe, również nauki swojego języka ojczystego.

Artykuł 48 Ustawy o edukacji określa, kto ma prawo pracować jako nauczyciel – musi to być osoba, która ukończyła studia wyższe lub naukę na poziomie dalszym i ma kwalifikacje pedagogiczne. Wiele kierunków pedagogicznych można studiować na Litewskim Uniwersytecie Nauk Edukacyjnych. Instytucja ta kształci nauczycieli języka litewskiego, rosyjskiego, polskiego i białoruskiego jako języków ojczystych i nauczycieli języka angielskiego, niemieckiego i francuskiego jako języków obcych.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Edukacja dalsza (w trzech instytucjach kształcenia zawodowego) (nie jest zapewniana nauka języków imigrantów)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	Instytucja A				
	Instytucja B	szeroki wybór	spójny i jasno określony	nd.	pełna
	Instytucja C				
Języki obce	Instytucja A	szeroki wybór	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja B	szeroki wybór	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja C				

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy i obcy	brak	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy i obcy	narodowy i obcy	ograniczone	brak	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy, obcy i regionalny/mniejszościowy	narodowy i obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

Ponieważ szkoły zawodowe głównie skupiają się na przedmiotach zawodowych, nauczaniu języków poświęca się mniej uwagi, ale w szkołach zawodowych, które wydają świadectwa ukończenia szkoły średniej, istnieje obowiązek nauczania języków obcych na podstawie programów i standardów zaaprobowanych przez Ministerstwo Edukacji. Obserwuje się, że uczniowie na tym etapie częściej wybierają język rosyjski jako pierwszy język obcy i prawdopodobnie dzieje się tak w rezultacie wyboru określonej specjalizacji.

Uniwersytety mają swoją własną politykę językową. Na przykład na Uniwersytecie Wileńskim wszyscy studenci filologii muszą obowiązkowo uczyć się języka łaćńskiego. Oprócz filologii litewskiej można również studiować filologię rosyjską, polską, angielską, niemiecką, francuską i skandynawską. Specjalizacje podwójne, w przypadku których łączy się studia na filologii litewskiej z nauką takich języków jak polski, niemiecki, hiszpański, włoski, estoński, łotewski, turecki, słoweński lub czeski, cieszą się niezwykłą popularnością wśród studentów filologii. Podczas pierwszych lat studiów wszyscy studenci uniwersytetu mogą uczyć się języków obcych. Ogólnie większość z nich kontynuuje swoje studia na poziomie zaawansowanym dotyczące pierwszego lub drugiego języka obcego, który wybrali sobie jeszcze w szkole. Jednakże ostatnio pojawia się tendencja do studiowania języków, które nie były nauczane w szkole (np. języka polskiego lub portugalskiego). Studenci filologii litewskiej zobowiązani są także do uczęszczania na kursy języka łotewskiego, polskiego i łaćńskiego. Inne uniwersytety wybierają języki obce w zależności od swoich konkretnych potrzeb, ale najczęściej wybiera się język angielski. Na uniwersytetach dostępnych jest także coraz więcej kierunków w języku angielskim (zwłaszcza na studiach magisterskich). W ten sposób próbują one przyciągnąć studentów z innych krajów. Litewscy studenci pochodzący z mniejszości polskiej mogą również uczyć się języka polskiego na każdym etapie kształcenia.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubing	dubing	zawsze	czasami

Poza treściami audio-wizualnymi dostępnymi w języku litewskim słuchacze radia litewskiego i widzowie telewizyjni i kinowi mogą wybierać spośród programów, audycji i filmów głównie w języku rosyjskim i angielskim. W krajowej telewizji produkcje w językach innych niż język litewski mają zwykle dubbing, natomiast filmy kinowe mają napisy z wyjątkiem tych przeznaczonych dla dzieci, które mają dubbing zwykle w języku litewskim. W telewizji niewystarczająco dobrze zaspokajają się potrzeby osób niesłyszących i z wadami słuchu. Wynika to z braku napisów w programach telewizyjnych, tłumaczenia produkcji telewizyjnych na język migowy, a wreszcie ze słabej jakości tłumaczenia, kiedy jest ono jednak zapewnione. Jeśli chodzi o prasę, warto zauważyć, że spadają nakłady i wybór książek, gazet, czasopism i innych periodyków.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Wilno				
3-4	Kłajpeda		Wilno		Wilno Kowno	
1-2	Wilno Kowno	Kowno Kłajpeda	Kłajpeda			Wilno

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
usługi turystyczne usługi edukacyjne służby ratownicze służba zdrowia = opieka społeczna = usługi transportowe = usługi dla imigrantów i usługi integracyjne = opieka społeczna	usługi edukacyjne usługi turystyczne programy teatralne usługi transportowe = służby ratownicze opieka społeczna = opieka społeczna = usługi dla imigrantów i usługi integracyjne

Analiza użycia języków nieurzędowych w sektorze usług publicznych w trzech miastach litewskich pokazuje, że wybór języka zależy od przekroju etnicznego populacji w różnych regionach kraju. Gminy zapewniają obywatelom pochodzącym z różnych grup etnicznych usługi edukacyjne w ich języku ojczystym. W gminach głównych miast litewskich na dobrym poziomie zapewnia się usługi publiczne w języku rosyjskim. Ostatnio coraz większą uwagę władze lokalne poświęcają osobom przybyłym z Unii Europejskiej lub innych krajów, czyli tym, których znajomość języka urzędowego jest niewystarczająca. Mogą oni być obsłużeni w zarówno języku angielskim jak i rosyjskim, jeśli chodzi o komunikację ustną i pisemną. W sektorze turystycznym zakres usług jest trochę szerszy. Pomimo stosunkowo szerokiego użycia języków obcych w różnych sferach działań podejmowanych przez gminy, uwaga, jaką władze lokalne przywiązują do promowania umiejętności językowych wśród swoich pracowników jest niewystarczająca, chociaż jest ona większa niż w sektorze prywatnym.

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	4	17	3	13	1	3	3	1

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	0	0	2	1	24	21	24	23	23	23
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	3	0	8	0	12	12	10	14	15	21
Inny	Praktykowane szeroko	0	0	1	0	3	3	3	12	12	17

W firmach litewskich, w których przeprowadzono badania, używa się stosunkowo dużej liczby języków. Najbardziej popularnym językiem w biznesie jest język angielski, ale bardzo często w reklamie i marketingu używa się także języka rosyjskiego i niemieckiego. Używanie języków obcych odpowiada w zasadzie głównym trendom w handlu zagranicznym Litwy. W zależności od celów oraz charakteru działalności firmy w komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej w badanych hotelach, supermarketach i bankach używa się takich języków jak łotewski, polski, estoński, duński, francuski i bułgarski. Wyniki ankiety sugerują, że tylko mała część firm działających w kraju uznaje strategie językowe jako ważny element rozwoju firmy, chociaż w tym względzie potrzebne są dodatkowe badania. Pomimo tego, że w biznesie używa się wielu języków, w firmach przywiązuje się niewystarczająco dużo uwagi do tego, aby zachęcać pracowników do uczenia się i udoskonalania swoich umiejętności językowych. Główne i najbardziej prawdopodobne przyczyny bieżącej sytuacji są następujące: biegłość pracowników w językach obcych jest uważana przez ich pracodawców za wystarczającą lub koszty szkoleń pracowników wydają się właścicielom firm zbyt wysokie (zwłaszcza jeśli chodzi o małe i średnie firmy). Z drugiej strony, przedsiębiorcy wykorzystują szanse, jakie zapewniają sieci kontaktów działające na Litwie i w innych krajach w ulepszaniu kompetencji językowych swoich pracowników.

Ogólne kluczowe wnioski

Prawo obowiązujące na Litwie pozwala promować różnojęzyczność (czyli wielojęzyczność poszczególnych jednostek). Mimo to efektywne wdrażanie „Europejskiej strategii wielojęzyczności” wciąż stanowi wyzwanie, w przypadku którego brakuje koordynacji i współpracy instytucjonalnej, a także zdefiniowanego podziału obowiązków.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Od 2010 r. inicjatywa pt. „Nagroda dla ambasadora języków” promuje wielojęzyczność na Litwie. Doroczną inicjatywę koordynuje Fundacja wsparcia wymian edukacyjnych w partnerstwie z innymi instytucjami (w tym British Council) w ramach programu „European Label”. Tytuł ambasadora roku została przyznana osobie indywidualnej (2010 r.), firmie (2011 r.), natomiast w roku 2012 otrzymała ją szkoła. Organizatorzy „Nagrody dla ambasadora języków” chcą przyczynić się do promowania sposobu myślenia, że opłaca się inwestować w uczenie się języków zarówno przez jednostki jak i firmy, i zachęcić do planowania strategicznego na poziomie kraju w zakresie inwestowania w nauczanie języków.

Bibliografia

- Lietuvos ekonomikos perspektyvos, 2009. DnB NORD bankas, 2009.
- LR Visuomenės informavimo įstatymas, 1996 m. liepos 2 d., Nr. I-1418. Valstybės žinios, 2006–07–27, Nr. 82–3254.
- Markevičienė R., Tamulygienė L., Lietuvos spaudos statistika 2010. Lietuvos Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras. Vilnius, 2011.
- Pedagogų rengimo programos. Prieiga per internetą: www.vpu.lt/Page.aspx?pageID=2722
- Teisės aktų bazė. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3984&p_k=1
- Informacinės visuomenės plėtros komitetas. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6141&p_k=1
- Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: www.stat.gov.lt
- Švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: www.smm.lt

12 HOLANDIA

12.1 Holandia W Całości

Autor: Saskia Benedictus-van den Berg

Informacje ogólne

Niniejszy raport dotyczy Holandii jako całości; sytuacja we Fryzji opisana jest w odrębnym opracowaniu.

Królestwo Niderlandów zamieszkuje 16,6 miliona ludzi, z czego ok. 1,9 miliona osób (czyli 11,4 proc.) nie pochodzi z krajów Zachodu (imigranci w pierwszym i drugim pokoleniu). Dwie trzecie tej grupy imigrantów ma pochodzenie tureckie, marokańskie, antylskie lub surinamskie (dane z Urzędu Statystycznego Holandii CBS 2011a). Imigrantów można podzielić na tych pochodzących z byłych kolonii: są to imigranci antylscy i surinamscy pochodzący z obszaru Karaibów, gdzie holenderski jest językiem oficjalnym, i tych nie pochodzących z byłych kolonii, czyli imigrantów tureckich i marokańskich, którzy w przeszłości nie zetknęli się z językiem holenderskim i kulturą tego kraju.

Oficjalnym językiem Królestwa Niderlandów jest język holenderski, który uzyskał taki status na mocy prawa dopiero w 1995 roku (Nederlandse Taalunie, 2011). Na podstawie tego samego prawa (Algemene Wet Bestuursrecht) oficjalny status na obszarze Fryzji uzyskał język fryzyjski.

W Holandii istnieje wymóg, aby obywatele nieholenderscy, zwłaszcza imigranci niepochodzący z krajów Zachodu, zdali egzamin ze znajomości języka holenderskiego, a także kultury i historii tego kraju, aby udowodnić, że są oni w wystarczającym stopniu zintegrowani ze społeczeństwem holenderskim. Rząd podkreśla w tym przypadku odpowiedzialność każdego z obywateli, jeśli chodzi o spełnienie tego kryterium, i przywiązuje bardzo dużą wagę do języka holenderskiego, co odzwierciedlają wyniki niniejszego opracowania.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Kwestie dotyczące języków narodowych, obcych i języków regionalnych lub mniejszościowych są objęte prawem krajowym lub są poruszone w dokumentach na temat polityki językowej. Nauka i nauczanie języka narodowego zagranicą dotyczące dzieci lub dorosłych pochodzących z Holandii jest (współ-)finansowane w ponad 80 krajach, zwłaszcza w krajach sąsiednich, czyli w Niemczech, Belgii i Francji. Holandia ratyfikowała "Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych". Uznane są w niej następujące języki regionalne lub mniejszościowe: fryzyjski, limburgijski, dolnosaksoński, romski i jidysz. W edukacji w całym regionie oficjalnie zapewnia się naukę języka fryzyjskiego wspieranego w "Karcie".

Jeśli chodzi o oficjalne mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej w Holandii, istnieją one wyłącznie w przypadku języka fryzyjskiego i mają postać czasowo uaktualnianych danych z ankiet. Dane na temat języka fryzyjskiego zbierane są na podstawie pytania o język używany w domu oraz pytania dotyczącego biegłości w tym języku, a konkretnie jak dobrze dana osoba nim mówi, jak dobrze go rozumie oraz jak dobrze w nim czyta i pisze.

Nie zbiera się danych na temat różnorodności językowej w skali krajowej, mimo że regularnie uzupełniane bazy danych na ten temat mogłyby stanowić istotny przyczynek do opracowania stosownej polityki dotyczącej języków, tak jak się to dzieje w innych krajach.

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie jest zapewniona nauka języków obcych ani języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	≥2 lata	brak	>1dzień	ogólne	ogólne	pełna
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	>1dzień	ogólne	ogólne	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

języki regionalne/mniejszościowe	fryzyjski (tylko we Fryzji)
---	-----------------------------

Nauka na poziomie przedszkolnym nie jest dla dzieci obowiązkowa, jednak jest ona bardzo powszechna. Ważną rolę Ministerstwo Edukacji przywiązuje do języka holenderskiego, odzwierciedlają programy, które oferuje się dzieciom na etapie edukacji przedszkolnej w celu „uzupełnienia braków w języku holenderskim i eliminacji opóźnień w jego nauce i rozwijaniu umiejętności językowych” (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b). Jest to zgodne z uchwałą Parlamentu Europejskiego z 2009 r., która mówi, że języka krajowego należy nauczać zwłaszcza na etapie edukacji przedszkolnej.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	ogólny	lokalnie	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	brak	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	ogólny	lokalnie	wyłącznie w końcowej fazie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki obce	wszyscy nauczyciele	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	brak

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	fryzyjski (tylko we Fryzji)
Języki obce	obowiązkowo: angielski opcjonalnie: francuski, niemiecki, hiszpański

Nauka jest obowiązkowa dla dzieci w wieku od 5 do 16 lat, ale ponad 95 proc. dzieci rozpoczyna naukę w szkole podstawowej w wieku lat 4. Podobnie jak w przypadku edukacji przedszkolnej, dzieciom oferuje się programy mające na celu wyeliminowanie opóźnień i uzupełnienie braków w nauce języka holenderskiego (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b). Rząd podkreśla znaczenie nauki języka holenderskiego i arytmetyki w procesie kształcenia www.taalenrekenen.nl/ref_niveaus_taal/beschrijvingen/, w związku z czym opracowano odpowiednie ramy kształcenia dotyczące tych obszarów programowych. Ramy te określają poziomy zaawansowania, które są związane z osiągnięciem przez uczniów poszczególnych etapów w nauce, takich jak ukończenie edukacji na poziomie szkoły podstawowej. Treści programowe i egzaminacyjne również będą powiązane z poziomami określonymi poprzez te ramy, które stały się częścią prawa obowiązującego od 2010 r. (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a).

Nauka języka angielskiego jest obowiązkowa przez dwa ostatnie lata nauki na poziomie szkoły podstawowej. W przeszłości prawo przewidywało możliwość uczenia się dzieci w ich ojczystych językach. W latach 1998–2004 pozaprogramowe kształcenie w tym zakresie było zapewnione i finansowane przez rząd w szkołach podstawowych. Takiego finansowania zaprzestano, uzasadniając to tym, że kształcenie się dzieci w ich językach „było sprzeczne z polityką integracji dzieci [mniejszości imigranckich]” (Extra & Yağmur, 2006, str. 55), oraz tym, że opanowanie języka holenderskiego jest podstawą integracji (Eerste Kamer, 2004). Jednakże prawo wciąż zezwala na używanie języków obcych pomocniczo w przypadku dzieci niemających pochodzenia niderlandzkiego, jeśli to pozwala im rozpocząć naukę języka holenderskiego lub rozpocząć naukę w tym języku.

W odpowiedzi na brak finansowania nauki języków imigrantów przez państwo na etapie edukacji przedszkolnej i szkolnej, przedsięwzięto prywatne inicjatywy, które miały temu zaradzić. Utworzono na przykład szkoły chińskie, japońskie, polskie i rosyjskie w celu zapewnienia dzieciom kształcenia uzupełniającego w ich językach i w odniesieniu do ich kultur. Z takimi inicjatywami można się spotkać w całym kraju i w większości przypadków są one realizowane na poziomie danej społeczności. Dodatkowo utworzono holendersko-turecką fundację, która ma na celu zapewnienie (pozaprogramowego) kształcenia w języku tureckim (Stichting TON). Te prywatne inicjatywy wcieliły w życie rekomendacje Rady Edukacyjnej Królestwa Niderlandów przedstawione rządowi w 2001 r., dotyczące nauki języków imigrantów (Onderwijsraad, 2001), jednak te propozycje nie zostały przyjęte przez rząd.

4 Języki na poziomie szkoły średniej

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	w szkole

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	ogólny	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	ogólny	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	związany z CEFR	pełna
Języki imigrantów	wszystkie	ogólny	brak	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy regionalne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy regionalne lub narodowe	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy regionalne lub narodowe	nieformalne wsparcie finansowe
Języki imigrantów	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.	nd.

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	fryzyjski tylko we Fryzji
Języki obce (drukiem pochylonym wyszczególniono języki dostępne wyłącznie na poziomie szkół ponadgimnazjalnych)	obowiązkowo: angielski oraz jeden inny język obcy na najwyższym poziomie szkoły średniej opcjonalnie: starożytna greka, chiński, francuski, niemiecki, włoski, łacina, rosyjski, hiszpański
Języki imigrantów	arabski, turecki

Z ram dotyczących języków (por. edukację na poziomie szkoły podstawowej) korzysta się również podczas kształcenia dzieci na poziomie szkoły średniej. Biegłość w języku holenderskim jest obowiązkowa na wszystkich poziomach nauki w szkole średniej i jest również sprawdzana podczas egzaminów, podobnie jak w przypadku języka angielskiego. Oprócz angielskiego, drugi język obcy jest obowiązkowy tylko na najwyższym poziomie nauki w szkole średniej – dotyczy to zwykle niemieckiego lub francuskiego i czasami hiszpańskiego. Szkoły mają prawo zaoferować uczniom możliwość nauki dodatkowych języków obcych.

Języka tureckiego i arabskiego można nauczać jako przedmiotów i można je również obierać jako przedmioty kończące się egzaminem. Jednakże to szkoły decydują, czy chcą mieć te języki w ofercie. Ponadto, odsetek uczniów zdających egzaminy z tureckiego lub arabskiego jest niski i spadł z ok. 0,28 proc. w 2002 r. do 0,08 proc. w 2003 r. Teraz ponownie wzrósł do 0,13 proc. w 2011 r., ale wciąż nie uzyskał poziomu z roku 2002 (por. np. Alberts & Erens, 2011).

Prawdopodobnym wytłumaczeniem tego spadku jest zniesienie wcześniej wspomnianego finansowania nauki języków imigrantów przez państwo. Ta niewielka obieralność tureckiego i arabskiego jest warta uwagi, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę wzrost liczby dzieci pochodzenia turecko-holenderskiego i marokańsko-holenderskiego na obszarach miejskich.

Ostatnio zanotowanym fenomenem jest wzrost liczby szkół średnich oferujących programy dwujęzyczne w języku holenderskim i angielskim (zwykle nazywane zintegrowanym kształceniem przedmiotowo-językowym, ang. *Content and Language Integrated Learning – CLIL*). W większości przypadków dotyczą one najwyższego poziomu w edukacji na poziomie szkoły średniej, który przygotowuje uczniów do nauki na uniwersytetach, ale ostatnio zostały one także włączone do kształcenia dzieci na niższych poziomach (Europees Platform, 2011a). Dodatkowo zwiększa się liczba szkół, które przeznaczają więcej czasu na naukę języków obcych na etapie przedszkolnym i szkoły podstawowej (wczesne nauczanie języka obcego) (Europees Platform, 2011b). Te ostatnie zmiany sprawiły, że zaczęto stawiać pytania dotyczące tego, jakie kwalifikacje językowe powinni mieć nauczyciele pracujący w szkołach dwujęzycznych.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja dalsza (w trzech instytucjach kształcenia zawodowego) (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów ani języków regionalnych/mniejszościowych)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
języki obce	Instytucja A	ograniczony	ogólny	związany z CEFR	częściowa
	Instytucja B	szeroki wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	częściowa
	Instytucja C	szeroki wybór	ogólny	związany z CEFR	częściowa

Edukacja na poziomie wyższym (w 2 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność dla studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy i obcy	narodowy i obcy	wszystkie	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy i obcy	narodowy i obcy	wszystkie	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie

Z ram dotyczących języków (por. edukacja na poziomie szkoły podstawowej) również korzysta się w kształceniu i szkoleniu zawodowym (ang. *Vocational Education and Training*, w skrócie *VET*).

Jeśli chodzi o kształcenie na poziomie wyższym, anglosaski system kształcenia (licencjat, magisterium) wprowadzono w 2002 r., co było częścią procesu mającego na celu stworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (ang. *European Higher Education Area*) (w ramach Procesu Bolońskiego). W wyniku tych zmian, a także w rezultacie zwiększonego nacisku położonego ogólnie na internacjonalizację, holenderskie szkoły wyższe oferują teraz wiele kursów na studiach magisterskich w języku angielskim w celu przyciągnięcia studentów międzynarodowych. To rozpoczęło dyskusję na temat użycia języka angielskiego a języka holenderskiego w kształceniu na poziomie uniwersyteckim oraz na temat jakości kształcenia w kontekście znajomości języka angielskiego wśród zarówno nauczycieli akademickich, jak i studentów.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	czasami	czasami

W programach telewizyjnych stosuje się powszechnie napisy w językach innych niż holenderski. Oznacza to, że od najwcześniejszych lat życia ludzie mają z stycznością z tymi językami i są ich bardziej świadomi. Jest to zgodne z uchwałą Parlamentu Europejskiego dotyczącą wielojęzyczności (2009). Jednakże zdecydowana większość zagranicznych programów w ofercie holenderskiej telewizji jest w języku angielskim, więc widzowie mają kontakt głównie z tym językiem odmiany brytyjskiej i amerykańskiej oraz kulturą tych krajów. Programy dla dzieci, zwłaszcza kreskówki, są często z dubbingiem.

We Fryzji, główny regionalny nadawca radiowy i telewizyjny emituje programy głównie w języku fryzyjskim i czasami holenderskim. Oznacza to, że fryzyjskie media audiowizualne przestrzegają rekomendacji krajowej Rady Edukacyjnej i Unii Europejskiej, ponieważ ukazują wielość językową prowincji.

Wybór programów w językach innych niż holenderski w ofercie tamtejszej telewizji jest ograniczony.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków my	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Amsterdam	Amsterdam	Amsterdam		Amsterdam Leeuwarden	
3-4						
1-2	Rotterdam Leeuwarden	Leeuwarden	Leeuwarden	Leeuwarden		

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
służba zdrowia usługi prawne usługi społeczne usługi turystyczne usługi transportowe	usługi turystyczne służba zdrowia usługi społeczne usługi transportowe usługi prawne

Wybór języków usług sektora publicznego i przestrzeni publicznej jest ograniczony (dane dotyczą miast, w których przeprowadzono odpowiednie badania). Standardowo używa się języka holenderskiego, a tylko czasami tureckiego i arabskiego. W innych przypadkach stosowany jest głównie język angielski. We Fryzji dozwolone jest użycie języka fryzyjskiego do komunikacji w sektorze publicznym, jednakże informacje na piśmie pochodzące z tego sektora dostępne są często wyłącznie w języku holenderskim.

Usługą, która może być używana do załatwiania różnych spraw urzędowych, jest usługa tłumaczenia przez telefon („talkentelefoon”). Korzysta się z niej często w opiece zdrowotnej. Kiedyś była opłacana z budżetu, ale zaprzestano tego z dniem 1 stycznia 2012 r. Teraz uważa się, że obowiązkiem każdego pacjenta jest znajomość języka holenderskiego lub zapewnienie sobie tłumacza i opłacenie go z własnych środków, jeśli zajdzie taka potrzeba (Rijksoverheid, 2011).

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowane szeroko	2	14	4	1	1	0	1	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/fożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowane szeroko	1	0	0	0	22	20	20	23	20	23
Angielski Biznesowy	Praktykowane szeroko	2	0	3	0	9	11	11	7	10	13
Inny	Praktykowane szeroko	1	0	2	0	3	3	2	3	4	5

Ekspert odpowiada za wytworzenie ponad 70 proc. holenderskiego PKB (dane z Urzędu Statystycznego Holandii CBS, 2011b), ale znaczenie tego nie jest odzwierciedlone w roli, jaką języki odgrywają w biznesie. Trzeba jednak zaznaczyć, że cztery badane typy firm (banki, hotele, supermarkety i firmy budowlane) niekoniecznie skupiają się na działalności międzynarodowej, a firmy lokalne i regionalne nie są nastawione na działalność poza granicami kraju. Mówiąc ogólnie, rola języków obcych w biznesie nie jest wyraźnie określona, a firmom można by w większym stopniu uświadomić znaczenie wielojęzyczności.

W firmach fryzyjskich język fryzyjski jest używany w większości przypadków w kontaktach nieformalnych, a odmiana pisana tego języka nie odgrywa żadnej roli.

Ogólne kluczowe wnioski

W czasach rosnącego znaczenia różnorodności językowej rząd holenderski podkreśla konieczność nauki języka holenderskiego, co jest zgodne z polityką Komisji Europejskiej (KE) i Rady Europy. Z drugiej strony, polityka Komisji Europejskiej i Rady Europy również przywiązuje wagę do konieczności inkluzji społecznej mniejszości oraz włączenia języków mniejszości do programów edukacyjnych i innych sektorów życia społecznego. Polityka dotycząca języka holenderskiego mogłaby być bardziej spójna z polityką europejską, zwłaszcza jeśli chodzi o języki imigrantów.

Należy jednak podkreślić, że istnieją różne inicjatywy, które opierają się na idei wielojęzyczności, badają ją oraz wykorzystują jej możliwości i korzyści. Istnieje na przykład kilka szkół prywatnych, które kształcą dodatkowo w językach, którymi posługują się imigranci, i w których bardziej powszechne staje się nauczanie przedmiotów w języku angielskim (w ramach zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego, ang. *CLIL*). Cel polegający na umiejętności porozumiewania się w języku ojczystym i dwóch językach obcych nie jest jeszcze osiągnięty w pełni, ale to, że język angielski jest obowiązkowy w szkole średniej, oznacza, że większość uczniów nauczy się co najmniej jednego języka obcego.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Interesujący, innowacyjny projekt, który jest przykładem stosowania dobrych praktyk, jest przeprowadzany w Utrechcie, czwartym co do wielkości mieście Holandii, które lubi nazywać siebie „wielojęzycznym tygłem” (City of Utrecht, 2009: 1). Spora część jego mieszkańców mówi trzema lub więcej językami. W projekcie widać wyraźny jego związek z polityką europejską; promuje on również cel polegający na umiejętności posługiwania się językiem ojczystym i dwoma innymi językami. Ponadto w mieście znajduje się wiele firm międzynarodowych, a miejscowy uniwersytet przyciąga wielu studentów zagranicznych. Miasto chce to potraktować jako punkt wyjścia w rozwoju Utrechtu jako „laboratorium wielojęzyczności” (tamże: 1). Rozpoczęto również badania nad wielojęzycznością i uruchomiono projekty jej dotyczące (tamże). W 2011 r. opublikowano raport będący częścią projektu „Holenderskie miasto Utrecht jako europejski tygiel i laboratorium wielojęzyczności” (ang. *The Dutch City of Utrecht as a European Hotspot and Laboratory for Multilingualism*) (Martinovic, 2011).

Bibliografia

Alberts, R.V.J. and B.J.M. Erens (2011). *Verslag van de examencampagne 2011 voortgezet onderwijs*. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2011a). “Bevolking; leeftijd, herkomstgroepering, geslacht en regio, 1 januari.” Available at: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/DM=SLNL&PA=37713>

Centraal Bureau voor de Statistiek, 2011b. *De Nederlandse economie 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek. Available at: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/03E81D9F-8714-4AEA-B0F7-8EC72111EA56/0/2010p19pub.pdf> Accessed: 28 October 2011.

City of Utrecht, Dept. Public, Internal, Subsidy Affairs (2009). *Utrecht: Multilingual hotspot and laboratory in Europe*. Available at: http://ec.europa.eu/languages/documents/utrecht-multilingual-hotspot-and-laboratory-in-europe_en.pdf Accessed 13 October 2011.

Eerste Kamer der Staten-Generaal (2004). *Beeindiging bekostiging onderwijs in allochtone levende talen*. Available at: www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/29019_beeindiging_bekostiging Accessed 7 October 2011.

European Parliament (2009). *EP Resolution on Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment*. Brussels: European Parliament.

Europees Platform (2011a). *Tto. Tweetalig onderwijs - Content and Language Integrated Learning*. Available at: <http://www.europeesplatform.nl> Accessed 16 December 2011.

Europees Platform (2011b). *Vroeg vreemde talen onderwijs*. Available at: <http://www.europeesplatform.nl> Accessed 16 December 2011.

Extra, G. and D. Gorter (eds.) (2001). *The other languages of Europe: Demographic, sociolinguistic and educational perspectives*. Clevedon: Multilingual Matters.

Extra, G. and K. Yağmur (2006). “Immigrant Minority Languages at Home and at School. A Case Study of the Netherlands.” *European Education* 38.2, pp. 50–63.

Martinovic, B. (2011). *The Dutch City of Utrecht as a European Hotspot and Laboratory for Multilingualism*. Utrecht: Utrecht University. Available at: <https://docs.google.com/viewer?url=http://www.utrecht.nl/images/Secretarie/Internationaal/pdf/Multilingualism%2520Utrecht.pdf&embedded=true&chrome=true> Accessed 19 December 2011.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011a). *Doorlopende leerlijnen taal en rekenen*. Available at: <http://www.taalenrekenen.nl/Accessed> 14 October 2011.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011b). *Leerachterstand. Taalachterstand bij peuters*. Available at: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerachterstand/taalachterstand-bij-peuters Accessed 16 December 2011.

Mortier, J. (2009). *Nederland meertalenland. Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid*. Amsterdam: Aksant.

Nederlandse Taalunie, 2011. *Het Nederlandse taalgebied*. Available at: http://taalunieversum.org/taalpeil/2005/het_nederlandse_taalgebied.html Accessed October 2011.

Onderwijsraad, 2001. *Samen naar de taalschool. Nieuwe moderne vreemde talen in perspectief*. Den Haag. Available at: www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/423/documenten/advies_taalschool.pdf Accessed 27 October 2011.

Rijksoverheid (2011). *Tolk- en vertaaldiensten in de zorg*. Available at: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/tolk-en-vertaaldiensten-in-de-zorg Accessed 13 October 2011.

12 HOLANDIA

12.2 Fryzja

Autor: Saskia Benedictus-van den Berg

Informacje ogólne

Niniejszy esej dotyczy sytuacji językowej we Fryzji, holenderskiej prowincji, i koncentruje się na następujących aspektach bezpośrednio jej dotyczących: językach w oficjalnych dokumentach i bazach danych, a także na językach w edukacji przedszkolnej, na poziomie szkoły podstawowej i średniej. Zaleca się przeczytanie tego raportu wraz z tym dotyczącym Holandii.

Fryzja jest prowincją na północy Holandii. W przeważającej mierze jest to obszar rolniczy (dane ze strony internetowej prowincji, 2010), który nie jest tak gęsto zaludniony jak reszta kraju: na 1 km² mieszka 193 osoby w porównaniu z 491 osobami w innych regionach (dane z Urzędu Statystycznego Holandii CBS, 2012). Prowincję zamieszkuje prawie 650 000 osób, co stanowi 4 proc. ogólnej liczby mieszkańców tego kraju. Odsetek imigrantów nie pochodzących z krajów zachodnich wynosi 3,7 proc., czyli znacznie mniej niż wynosi średnia dla całego kraju (11,4 proc.). Osoby pochodzenia irackiego, marokańskiego, surinamskiego i antylskiego stanowią 39 proc. tej grupy imigrantów (dane z Urzędu Statystycznego Holandii CBS, 2011).

Językiem urzędowym prowincji jest język fryzyjski i język holenderski, co oznacza, że Fryzja jest jedyną prowincją Holandii oficjalnie uznaną za dwujęzyczną. Dla nieco ponad 50 proc. ogólnej liczby mieszkańców Fryzji język fryzyjski jest językiem ojczystym. Znaczna większość jej mieszkańców rozumie ten język dobrze (20 proc.) lub bardzo dobrze (65 proc.). Trzy czwarte populacji prowincji potrafi mówić tym językiem na poziomie dobrym lub bardzo dobrym. To samo dotyczy umiejętności czytania w tym języku – 75 proc. mieszkańców potrafi czytać w tym języku na poziomie średnim, dobrym i bardzo dobrym, jednak zaledwie 12 proc. mieszkańców potrafi pisać dobrze w tym języku (dane ze strony internetowej Provincie Fryslân, 2011a).

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce i język fryzyjski uregulowane są w prawodawstwie i/lub dokumentach polityki językowej. Obok Holenderskiego, fryzyjski uznawany jest w Holandii za język współ-oficjalny.

Oficjalne mechanizmy gromadzenia danych na temat różnorodności językowej w Holandii istnieją w kategoriach okresowo aktualizowanych danych ankietowych. Mechanizmy zbierania danych na temat języka fryzyjskiego opierają się na pytaniach dotyczących języka używanego w domu oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

Język fryzyjski jest jedynym językiem mniejszościowym, dla którego rząd holenderski ratyfikował część III Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych; inne języki regionalne zostały oficjalnie uznane na mocy części II. Ratyfikacja doprowadziła do utworzenia w 1998 r. ciała doradczego ds. języka fryzyjskiego („Consultatief orgaan Fries”) przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2011). W 2005 r. rząd ratyfikował również Konwencję ramową o ochronie mniejszości narodowych, uznając w ten sposób język fryzyjski za język mniejszościowy (Riemersma & De Jong, 2007).

Sytuacja prawna języka fryzyjskiego została opisana w ustawie z 1995 r. pt. „Algemene Wet Bestuursrecht”. W 2011 r. rząd zaproponował nową ustawę na temat używania języka fryzyjskiego, która ma zapewnić wszystkim obywatelom prawa do używania swojego języka ojczystego, holenderskiego lub fryzyjskiego w sądownictwie i administracji na terenie Fryzji, co wzmocni pozycję tego języka. Ustawa przewiduje ponadto utworzenie Rady ds. Języka fryzyjskiego. W praktyce oznacza to, że zostaną rozszerzone kompetencje ciała doradczego, o którym wspomniano wcześniej (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2011). Większość z 27 gmin we Fryzji prowadzi konkretną politykę językową (Provincie Fryslân, 2011a).

W prowincji istnieją dwa sposób gromadzenia danych na temat różnorodności językowej. Przede wszystkim są to ankiety językowe, które przeprowadzono w 1967 r., 1980 r. i 1994 r. (następny planuje się w niedalekiej przyszłości). Oprócz tego, co cztery lata władze prowincji przeprowadzają podstawowe ankiety na temat znajomości języka fryzyjskiego i ich użycia w prowincji („De Fryske taalAtlas”). Pierwszą taką ankietę przeprowadzono w 2007 roku; dostarczyła ona władzom prowincji informacji, na podstawie których mogą opracować swoją politykę językową (Provincie Fryslân, 2011a). Ankiety te koncentrują się na języku fryzyjskim i nie zbierają informacji na temat języków imigrantów.

2 Języki w edukacji przedszkolnej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów ani języków obcych)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	≥2 lata	brak	>1dzień	ogólne	ogólne	pełna
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	>1dzień	ogólne	ogólne	pełna

Języki oferowane do nauki w edukacji przedszkolnej:

języki regionalne/mniejszościowe	fryzyjski
---	-----------

W prowincji jest ponad 60 dwujęzycznych (tzn. holendersko-fryzyjskich) lub fryzyjskich grup przedszkolnych (Sintrum Frysktalige Berne-opfang, 2011). Za prowadzenie tych grup odpowiedzialne jest centrum opieki dziennej języka fryzyjskiego („Sintrum Frysktalige Berne-opfang”) (Riemersma & De Jong, 2007).

W procesie kształcenia nauczycieli edukacji przedszkolnej zwraca się tylko ogólną uwagę na dwujęzyczną sytuację prowincji, a nauczanie języka fryzyjskiego nie jest częścią formalnych szkoleń.

W edukacji przedszkolnej zwraca się uwagę na dwujęzyczność, naucza się języka urzędowego i języka mniejszościowego, ale nie ma w tym zakresie odpowiednich przepisów dotyczących języków obcych i języków imigrantów. Oznacza to, że zalecenia UE są realizowane tylko w pewnym stopniu, co oznacza, że powinno to być ulepszone.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	ogólny	lokalnie	od 1 roku	w ramach godzin lekcyjnych	brak	brak	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	ogólny	lokalnie	wyłącznie w końcowej fazie nauczania	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki obce	wszyscy nauczyciele	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	brak

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	fryzyjski
Języki obce	obowiązkowo: angielski opcjonalnie: francuski, niemiecki, hiszpański

Język fryzyjski stanowi przedmiot obowiązkowy na poziomie szkoły podstawowej w prowincji. W wielu przypadkach jednak ilość czasu poświęconego językowi fryzyjskiego to mniej niż 1 godzina tygodniowo (Inspectie van het Onderwijs, 2010), co zostało uznane za niewystarczające przez ekspertów komisji Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, biorąc pod uwagę zobowiązania znajdujące się w części III tejże karty (Rada Europy, 2008).

Ustawy dotyczące edukacji narodowej dopuszczają użycie języka fryzyjskiego jako języka, w którym przeprowadzane są lekcje, więc 75 proc. szkół korzysta z tego prawa, przy czym więcej czasu na naukę tego języka poświęca się w klasach niższych niż wyższych. W pozostałych 25 proc. lekcje nie są przeprowadzane w tym języku (Inspectie van het Onderwijs, 2010). Jak dowiedziało się Inspektorat Edukacji, ok. 20 proc. nauczycieli nie ma formalnych kwalifikacji do nauczania języka fryzyjskiego (tamże). Na etapie szkoły podstawowej nie przywiązuje się uwagi do nauczania języków imigrantów.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	w szkole

	grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom. jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	ogólny	lokalnie	w ramach godzin lekcyjnych	brak	w szkole	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	ogólny	lokalnie	w ramach godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	szkolne lub narodowe standardy	nd.
Języki regionalne/mniejszościowe	wszyscy nauczyciele	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	brak	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	regionalne lub narodowe standardy	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	fryzyjski
Języki obce <i>(drukem pochylonym wyszczególniono języki dostępne wyłącznie na poziomie szkół ponadgimnazjalnych)</i>	obowiązkowo: angielski oraz jeden inny język na najwyższym poziomie szkoły średniej opcjonalnie: starożytna greka, chiński, francuski, niemiecki, włoski, łacina, rosyjski, hiszpański

Język fryzyjski stanowi przedmiot obowiązkowy w dwóch pierwszych klasach. Może być wybrany jako przedmiot egzaminacyjny, ale nie we wszystkich szkołach średnich jest to możliwe (Inspectie van het Onderwijs, 2010). Niewielu uczniów też podchodzi do tego egzaminu: w 2011 r. było to zaledwie 47 osób (Alberts & Erens, 2011).

Na etapie szkoły średniej nie przywiązuje się uwagi do nauczania języków imigrantów.

Ogólne kluczowe wnioski

Fryzja jest prowincją z dwoma oficjalnymi językami urzędowymi, co potwierdzają wyniki niniejszego badania. Instytucje edukacyjne w sposób strukturalny podchodzą do kwestii nauczania tego języka, jednak nie są jeszcze spełnione wszystkie zobowiązania wynikające z podpisania Karty języków regionalnych lub mniejszościowych. Od poziomu przedszkolnego wzwyż, poprzez poziom szkoły podstawowej i średniej, a także na poziomie kształcenia zawodowego znaczenie nauczania języka fryzyjskiego maleje.

Sytuacja dotycząca języków obcych i języków imigrantów jest podobna jak w całej Holandii z tą różnicą, że języki imigrantów mają mniejsze znaczenie w edukacji we Fryzji, co można wytłumaczyć niskim odsetkiem imigrantów w tej prowincji.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Pakiet językowy

Po rejestracji narodzin dziecka, rodzice otrzymują pakiet językowy („Taaltske”), którego celem jest pokazanie zalet różnojęzyczności. Materiały w tym pakiecie to broszurka na ten temat, książka dla dzieci w języku fryzyjskim i płyta CD z piosenkami dla dzieci (Provinsje Fryslân, 2011b).

Edukacja trójjęzyczna

Na obszarze prowincji znajduje się kilka szkół trójjęzycznych, w których naucza się w języku holenderskim, fryzyjskim i angielskim. W pierwszych sześciu klasach istnieje podział 50 proc. na 50 proc. jeśli chodzi o czas poświęcony na nauczanie języku holenderskim i fryzyjskim (dotyczy to dzieci w wieku lat 4–10), a w dwóch następnych klasach wygląda to następująco: 40 proc. czasu poświęca się na nauczanie w języku holenderskim, 40 proc. – w języku fryzyjskim i 20 proc. – w języku angielskim (dotyczy do dzieci w wieku lat 11–12). Model ten przynosi pozytywne rezultaty: nie można powiedzieć, że na koniec szkoły podstawowej poziom znajomości języka holenderskiego wśród uczniów ucierpiał z powodu czasu poświęconego na naukę w języku angielskim i fryzyjskim – jest on porównywalny z poziomem znajomości tego języka wśród reszty uczniów holenderskich. Uczniowie rozwijają umiejętności czytania i pisania w języku fryzyjskim i swobodniej posługują się językiem angielskim (Taalstrum Frysk/Cedin, 2011b). W 2011 r. liczba sieci szkół trójjęzycznych zwiększyła się do 41 (Taalstrum Frysk/Cedin, 2011a).

Bibliografia

- Alberts, R.V.J. and B.J.M. Erens (2011). *Verslag van de examencampagne 2011 voortgezet onderwijs*. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling. Dostępne na: www.cito.nl/~media/cito_nl/Files/Voortgezet%20onderwijs/Cito_verslag_examencampagne_2011.ashx
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2011). „Bevolking; leeftijd, herkomstgroepering, geslacht en regio, 1 januari.” Dostępne na: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=Stan na 9 grudnia 2011 r.>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). „Regionale kerncijfers Nederland.” Dostępne na: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70072ned&D1=0,56,78-79,81&D2=0,6&D3=15-16&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T> Stan na 3 stycznia 2012 r.
- Rada Europy (2008). „Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych. Zastosowanie postanowień Karty w Holandii. 3. cykl monitorowania.” Strasburg: Rada Europy. Dostępne na: www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/NetherlandsECRML3_en.pdf stan na: 8 grudnia 2011 r.
- Inspectie van het Onderwijs (2010). „Tussen wens en werkelijkheid. De kwaliteit van het vak Fries in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Fryslân.” Utrecht. Dostępne na: www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties/Tussen+wens+en+werkelijkheid.html stan na: 8 grudnia 2011 r.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2011). *Wet gebruik Friese taal – Memorie van Toelichting*. Dostępne na: www.internetconsultatie.nl/wetfriesetaal stan na: 8 grudnia 2011 r.
- Provinsje Fryslân (2010). *De staat van Fryslân. Beleids- en geo-informatie, november 2010*. Dostępne na: www.fryslan.nl/download.asp?objectID=33162&link=De+staat+van+Fryslan%2Epdf Stan na: 9 grudnia 2011 r.
- Provinsje Fryslân (2011a). „De Fryske taalatlas: Friese taal in beeld 2011.” Leeuwarden. Dostępne na: www.fryslan.nl/taalatlas Stan na: 9 grudnia 2011 r.
- Provinsje Fryslân (2011b). „Taaltsje. Taaltske.” Dostępne na: <http://fryslan.nl/taaltske> Stan na: 9 grudnia 2011 r.
- Riemersma, A. & S. de Jong (2007). *Frisian: The Frisian language in education in the Netherlands*, 4th edition. Ljouwert/ Leeuwarden: Mercator Research Centre. Dostępne na: www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/dossiers_pdf/frisian_in_netherlands4th_072010.pdf Stan na: 3 stycznia 2012 r.
- Sintrum Frysktalige Berne-opfang (2011). „Sintrum Frysktalige Berne-opfang.” www.sfbo.nl/engels/ Stan na: 6 grudnia 2011 r.
- Taalstrum Frysk/Cedin (2011). *De Trijetalige skoalle*. Dostępne na: www.taalstrum.nl/trijetalige-skoalle.html Stan na: 9 grudnia 2011 r.
- Taalstrum Frysk/Cedin (2011). *De Trijetalige Skoalle*. Drachten: Taalstrum Frysk/Cedin. Dostępne na: www.3ts.nl/images/trijetalige-skoalle2011.pdf Stan na: 9 grudnia 2011 r.

13 POLSKA

Autor: Liliana Szczuka-Dorna

Informacje ogólne

Rzeczpospolita Polska (Polska) znajduje się w centralnej części Europy, granicząc z Obwodem Kaliningradzkim, Litwą, Białorusią, Ukrainą, Słowacją, Czechami, Niemcami i Morzem Bałtyckim. Populacja Polski to ponad 38 milionów ludzi żyjących na 312 679 kilometrach kwadratowych (Krajowy Urząd Statystyczny).

Językiem urzędowym jest język polski, który jest językiem lechickim, którym posługują się rodzimi użytkownicy w Polsce jak i za granicą. Językiem regionalnym w Polsce jest kaszubski, używany przez rdzenną grupę etniczną. Języki mniejszości w Polsce to głównie białoruski, czeski, litewski, niemiecki, słowacki, rosyjski, ukraiński i jidysz. Istnieją również diaspory języków używanych przez grupy etniczne nie posiadające własnego terytorium w Europie: w Polsce tymi językami są: jidysz, cygański – romski, karaimski, grabar – starożytny dialekt ormiański, i tatarski. Głównymi językami imigrantów są czeski, wschodni jidysz, grecki, litewski, rosyjski, słowacki i inne. Główne języki obce, którymi posługują się Polacy to angielski, rosyjski i niemiecki.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy oraz wachlarz języków regionalnych/mniejszościowych uregulowane są w prawodawstwie polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych, pochodzących z Polski, jest (współ-) finansowane w ponad 25 krajach w Europie i na świecie. Polska podpisała i ratyfikowała Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. W Karcie uznanych zostało 15 języków regionalnych/mniejszościowych: armeński, białoruski, czeski, niemiecki, hebrajski, karaimski, kaszubski, łemkowski, litewski, romski, rosyjski, słowacki, tatarski, ukraiński i jidysz. Dla tych 15 języków zapewniana jest oficjalnie edukacja na poziomie regionalnym, wspierana przez Kartę.

Istniejące w Polsce na poziomie ogólnonarodowym oficjalne mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie cyklicznie aktualizowane dane spisów powszechnych. Mechanizmy te odnoszą się do języka narodowego, języków regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów, i opierają się na pytaniu dotyczącym języka używanego w domu.

Przez wiele lat dążono do nawiązania dialogu między wieloma zainteresowanymi stronami w zakresie języków regionalnych i mniejszościowych. Polska podpisała Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych 12 maja 2003. Karta weszła w życie z dniem 1 czerwca 2009. Polska zadeklarowała, że zastosuje część II i III Karty do języka armeńskiego, białoruskiego, czeskiego, niemieckiego, hebrajskiego, karaimskiego, kaszubskiego i łemkowskiego, litewskiego, romskiego, rosyjskiego, słowackiego, tatarskiego, ukraińskiego i jidysz.

Oficjalne informacje na temat polityki językowej można uzyskać z Głównego Urzędu Statystycznego, Ministerstwa Edukacji, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, jak również z wielu stron internetowych projektów międzynarodowych. Oficjalna publikacja 'Edukacja w roku szkolnym 2009/2010' zawiera informacje o wszystkich aspektach edukacji, w tym o językach regionalnych/mniejszościowych i obcych.

Zmiany w systemie oświaty ustanowione przez ustawę z 8 stycznia 1999, Przepisy Wprowadzające Reformę Ustroju Szkolnego – są najlepszym dowodem, że system edukacji w Polsce przeszedł zasadnicze zmiany w celu wyposażenia dzieci, uczniów i dorosłych w niezbędną wiedzę i umiejętności.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym

W Polsce nie ma obowiązku nauki języków obcych na poziomie przedszkolnym. Nie są one ujęte w programie nauczania. Jednak większość dzieci zaczyna naukę języków obcych już na etapie edukacji przedszkolnej. Kursy są zwykle opłacane przez rodziców lub sponsorów, którzy rozumieją globalną potrzebę posługiwania się językami obcymi. Kursy te dostosowane są do potrzeb młodych uczniów. Zajęcia łączą w sobie "zabawę" danym językiem z wykorzystaniem nowych metod i technik właściwych dla dzieci. Najbardziej popularne języki obce to

angielski, niemiecki i francuski. Choć edukacja w zakresie języków obcych rozwija się na poziomie przedszkolnym bardzo szybko, konieczne jest wprowadzenie sposobów organizowania i prowadzenia podobnych kursów przez nauczycieli o tak wysokich kwalifikacjach jak w przypadku szkolnictwa podstawowego i średniego. Powinno się rozpocząć debatę publiczną z przedstawicielami samorządów, jak również ministerstwami i rodzicami.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja szkolna

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od połowy	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	5–10	normy szkolne	normy szkolne	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	normy szkolne	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele ogólni	ogólne	ogólne	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Inne regionalne/mniejszościowe	Kaszubski
Języki obce	Obowiązkowy: jeden język z angielskiego, niemieckiego, lub francuskiego

Obowiązek szkolny rozpoczyna się w Polsce w wieku 7 lat w szkole podstawowej, a kończy w wieku 16 lat (ale nie później niż 18) w szkole średniej. Od 2004/2005, dzieci w Polsce są zobowiązane do uczęszczania w tzw. "zerówkach" w przedszkolu lub w szkole podstawowej.

Języki regionalne lub mniejszościowe

Dzieci mogą brać udział w kursach w języków regionalnych/mniejszościowych. Według polskiego Urzędu Statystycznego, w roku szkolnym 2010/2011 46,5 tysiąca dzieci uczęszczało na kursy języków regionalnych/mniejszościowych; głównie nauczano niemiecki – język największej mniejszości narodowej w Polsce.

Języki obce

W edukacji podstawowej jeden język obcy jest obowiązkowy od pierwszej klasy w wieku lat 7. Ta sytuacja może się zmienić na lepsze po 2014 roku, kiedy wprowadzona zostanie w pełni nowa reforma szkolnictwa. Najbardziej popularne języki obce to angielski, niemiecki i francuski. Sytuacja w szkole podstawowej rozwija się pozytywnie. Niedawno opracowane programy wprowadziły w roku 2009/10 obowiązkowe lekcje języka dla dzieci w wieku lat 7: jeden obowiązkowy język obcy nauczany jest od pierwszej klasy, a drugi obowiązkowy język obcy nauczany jest w gimnazjach. Nauczyciele są profesjonalni i wysoko wykwalifikowani, będąc absolwentami różnych filologii, rozwijając swoje umiejętności podczas wszelkiego rodzaju kursów, zdobywając stypendia, biorąc udział w warsztatach i konferencjach.

Uczniowie szkół podstawowych zdają tzw. "test kompetencji", a jedną z kompetencji jest test pisemny z języka obcego.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja szkolna

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nie określony	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki obce	Obowiązkowe dwa języki: angielski, francuski, niemiecki, włoski, rosyjski i hiszpański
--------------------	--

W trakcie edukacji na poziomie szkoły średniej uczniowie kontynuują naukę języka obcego wybranego w szkole podstawowej. Rozpoczynają również naukę drugiego języka obcego na pierwszym roku gimnazjum. Dwa języki obce są obowiązkowe, a uczniowie wybierają między angielskim, francuskim, niemieckim, włoskim, rosyjskim i hiszpańskim. W niektórych szkołach uczniowie uczą się chińskiego. Istnieją szkoły średnie gdzie można uzyskać międzynarodową maturę (CIB), a program nauczania opiera się na treści jako takiej oraz nauce języków obcych. Niektóre szkoły średnie zapewniają intensywne programy językowe. Uczniowie podchodzą do egzaminu końcowego (matura), który przygotowuje Centralna Komisja Egzaminacyjna (wraz z jej oddziałami regionalnymi) we współpracy z Ministerstwem Edukacji i innymi badawczo-rozwojowymi oraz organizacjami. Jednym z egzaminów jest egzamin pisemny z języka obcego.

Jeśli chodzi o język kaszubski nie istnieje nauczanie na poziomie szkoły średniej. Według Urzędu Statystycznego większość uczniów na maturze w 2010 roku wybrało testy z języków regionalnych/mniejszościowych na poziomie podstawowym.

Nauczyciele są profesjonalnie wykwalifikowanych i wszyscy ci, którzy pracują w szkolnictwie średnim posiadają wykształcenie wyższe (Magister lub Magister Inżynier). Programy nauczania i wymagania edukacyjne tworzone są zgodnie z instrukcjami z Ministerstwa Edukacji Narodowej.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja Dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniona nauka języka regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	Instytucja A	ograniczony	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja B	ograniczony	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja C	ograniczony	spójny i jasno określony	narodowy	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach) (nie jest zapewniona nauka języka regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, obcy	narodowy, obcy	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy, obcy	narodowy, obcy	wszystkie	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy, obcy	narodowy, obcy	wszystkie	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

Na poziomie szkolnictwa zawodowego nauczanie języków obcych napotyka pewne trudności: programy nauczania tworzone są lokalnie. Szkoły zawodowe mają autonomię w tworzeniu wymagań językowych, jednak istnieje powiązanie z CEFR. Zapewnienie jakości oraz procedury związane z oceną końcową nie są zbyt popularne. Jedną z potencjalnych zmian może być wprowadzenie wspólnej platformy dla dialogu między władzami szkół zawodowych w celu stworzenia wspólnej polityki dotyczącej wymagań językowych, w tym programów nauczania i egzaminu końcowego.

Uniwersytety mają obowiązkowe kursy z języka obcego w programie. Uczelnie w Polsce są autonomiczne i program nauczania dla danego kierunku studiów powinien być zatwierdzony przez Radę Wydziału. Trudno, zatem byłoby dokonać standaryzacji kursów językowych na uniwersytetach. Studenci zdają egzamin końcowy na poziomie B1 lub B2 (pierwszy stopień) lub B2 i C1 (drugi stopień). Doktorantom oferuje się kursy z języka angielskiego dla celów akademickich, ESP oraz kursy dotyczące umiejętności miękkich. Dostępne języki to angielski, niemiecki, francuski, włoski, hiszpański, chiński, norweski, arabski, japoński i litewski. Polski natomiast dostępny jest jako język obcy dla studentów zagranicznych, przybywających do Polski jako studenci Erasmusa lub na zasadzie prywatnej wymiany.

Istnieje wiele polskich uczelni, gdzie językiem wykładowym jest angielski lub francuski. Studenci, zarówno polscy jak i międzynarodowi uzyskują stopnie naukowe w języku, który nie jest ich językiem ojczystym. Aby uzyskać większą standaryzację i lepszą jakość w nauczaniu, uczelnie mogą przystępować do Sermo (Stowarzyszenie Akademickich Ośrodków Nauczania Języków Obcych).

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubbing	z napisami	czasami	nigdy

Telewizja Polska oferuje wiele międzynarodowych filmów, które są dubbingowane. Podobna sytuacja ma miejsce w kinie, gdzie ogląda się głównie wersję dubbingowaną bez napisów. Są pewne programy satelitarne, gdzie napisy dodane są do oryginalnej wersji filmu.

Istnieją dobre przykłady nadawania regionalnej telewizji (np. TV Śląsk), gdzie nadaje się programy lokalne.

Gazety drukowane są głównie w języku polskim. W niektórych księgarniach i sklepach dostępna jest również prasa zagraniczna w języku angielskim, francuskim, niemieckim lub włoskim. Niektóre polskie gazety publikują streszczenia swoich artykułów i wiadomości na stronach internetowych w języku angielskim.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Tłumacze zatrudniani wewnątrz lub zewnątrz	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Gdańsk	Gdańsk Kraków Warszawa				Gdańsk
3-4	Kraków					
1-2	Warszawa		Gdańsk Kraków		Gdańsk Kraków Warszawa	Kraków

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne Programy teatralne Usługi turystyczne Debaty polityczne i procesy decyzyjne na poziomie Rady Miasta Usługi związane ze służbami ratowniczymi	Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne Usługi transportowe Usługi turystyczne Debaty polityczne i procesy decyzyjne na poziomie Rady Miasta Programy teatralne

W Polsce istnieją instytucje publiczne, które dostarczają informacji w językach obcych, np. strony internetowe dostępne są w języku angielskim oraz w języku polskim. Podstawowe informacje podawane są w wielu miastach w języku angielskim. Używa się języków mniejszości narodowych, a władze gwarantują, że administracja publiczna i instytucje służb publicznych wspierają posługiwanie się językami mniejszości.

Kompetencje językowe są częścią wymagań na stanowiska w niektórych instytucjach. Jednak plany dotyczące polityki językowej, rozwijania umiejętności językowych, jak również oceny na podstawie znajomości języków obcych, nie są takie jednoznaczne.

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	8	14	6	5	0	1	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowany szeroko	1	2	4	0	21	17	15	22	20	20
Angielski Biznesowy	Szeroko praktykowany	0	3	9	2	11	12	9	12	12	16
Inny	Szeroko praktykowany	0	1	1	0	2	1	0	1	1	3

Polska jako kraj przywiązuje dużą wagę do języków w biznesie. Działy kadr w firmach zatrudniają pracowników znających co najmniej dwa języki obce. W firmach za możliwości rozwoju językowego odpowiadają managerowie. Pracownicy mogą uczęszczać na kursy w pełni lub częściowo przez pracodawcę finansowane. Choć mechanizm finansowania takich projektów z funduszy europejskich jest w Polsce dobrze rozwinięte, firmy biorące udział w badaniu raczej z niego nie korzystały do podnoszenia umiejętności pracowników. Powinny być prowadzone dalsze badania, by zgłębić tę kwestię.

Managerom dana jest możliwość nauki języków obcych. Dane pokazują, że taka opcja powinna być udostępniana wszystkim pracownikom, włączając tak zwaną pierwszą linię obsługi, czyli recepcjonistów, urzędników czy kierowców komunikacji miejskiej.

Firmy używają języków obcych nie tylko do celów reklamy i promocji w ulotkach i folderach, ale także na stronach internetowych. Najczęściej używane języki, prócz angielskiego, to niemiecki, rosyjski, francuski, węgierski, hiszpański, japoński, włoski, chiński, czeski, holenderski i słowacki. Ukraiński, arabski, białoruski i koreański są używane przez organizacje partnerskie jako języki narodowe.

Ogólne kluczowe wnioski

Poland Polski system edukacji uległ kluczowym zmianom. Szereg dokumentów unijnych stworzył grunt pod szerzenie wśród Polaków świadomości bycia obywatelami Europy. Liczba dzieci uczących się języków w szkołach ciągle rośnie, z przewagą języka angielskiego, którego uczy się 89% uczniów ogółem na poziomie szkół podstawowych, ponadpodstawowych i średnich (dane za rok 2010/2011). Inne powszechnie nauczane języki to niemiecki (36.4% uczniów), rosyjski (4.8%) i francuski (2.9%). Popularność konkretnych języków obcych uczonych w szkołach różni się w zależności od regionu. 46.8% uczniów uczyła się tylko jednego języka, zaś prawie co drugi uczył się dwóch języków. Kwalifikacje nauczycieli są zwykle bardzo wysokie. Poza edukacją uniwersytecką, jeden z trzech nauczycieli miał status nauczyciela mianowanego, zaś nauczyciele dyplomowani – posiadający najwyższy stopień w rozwoju zawodowym – stanowią prawie połowę personelu pedagogicznego w szkołach. Pozostały personel szkolny (23%) to nauczyciele kontraktowi. Uczniowie i studenci mogą uczęszczać na rozmaite kursy pozaprogramowe i grupy badawcze organizowane przez stowarzyszenia i szkoły. Ponadto, fundusze europejskie są wykorzystywane do otwierania dodatkowych kursów językowych w wielu polskich szkołach podstawowych i ponadpodstawowych.

Istnieje jednak wiele kwestii wymagających dalszego dopracowania, jak na przykład status nauki języków obcych na poziomie przedszkolnym, status nauki języka obcego w edukacji wyższej, używanie napisów w obcojęzycznych programach telewizyjnych i kinowych w celu promowania wielojęzyczności w mediach, radiu i telewizjach transmitujących programy w językach obcych lub mniejszościowych. Na koniec, więcej uwagi powinno być przykładane do nauki języków w biznesie, szczególnie do oferowania większej ilości wskazówek, inicjatyw i wsparcia dla tego sektora. Świadomość językowa i kulturowa są kluczowe dla odniesienia sukcesu na globalnym i międzynarodowym rynku.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Sytuacja językowa w Polsce zmierza w dobrym kierunku. Istnieje wiele nowych inicjatyw podejmowanych przez różne grupy, dla których edukacja językowa jest zarówno priorytetem jak i obowiązkiem. Poniższe inicjatywy to tylko kilka przykładów mających wpływ na politykę językową w Polsce.

1. Konferencje, warsztaty i seminaria

Polska zorganizowała już wiele konferencji na temat wielojęzyczności i różnorodności. Ważną inicjatywą była konferencja podczas polskiej prezydencji 'Kompetencje językowe podstawą sukcesu zawodowego i społecznego w Europie', zorganizowana we wrześniu 2011 roku. Celem konferencji było rozpoczęcie oficjalnej debaty na temat edukacji językowej i jej znaczenia dla lepszego zatrudnienia i możliwości kariery zawodowej.

2. *FIJED – Fundacja Instytut Jakości w Edukacji* powstała w 2010 roku jako organizacja patronacka i miejsce spotkań dla różnych stowarzyszeń, towarzystw i organizacji działających w dziedzinie edukacji. Celem FIJED jest promowanie różnorodności poprzez organizowanie imprez, konferencji i spotkań we współpracy ze stowarzyszeniami, wydawnictwami i Ministerstwem Edukacji i Szkolnictwa Wyższego (patrz www.fijed.pl).

3. *FRSE – Fundacja na Rzecz Rozwoju Systemu Edukacji* jest jedną z wiodących organizacji na polskim rynku zajmujących się działalnością związaną ze studiowaniem za granicą (LLP, Erasmus, Mundua, Eurodesk, itp.), konferencjami, imprezami (eTwinning) i konkursami (European Language Label). Ponadto, FRSE publikuje *Języki Obce w Szkole*, *European Language Label*, *Europa dla aktywnych*.

4. Publikacje

Istnieje mnóstwo artykułów i referatów opublikowanych w polskich i zagranicznych czasopismach, które przedstawiają współczesny stan polskiej edukacji. Książka pod tytułem: *Internacjonalizacja studiów Wyższych* Waldemara Martyniuka została opublikowana przez FRSE w 2011 roku.

5. *SERMO – Stowarzyszenie Akademickich Ośrodków Nauczania Języków Obcych* zostało założone w 2006 roku. Jego członkami są kierownicy i zastępcy Ośrodków Językowych na polskich uczelniach. Działalność Sermo ma różne cele np. standaryzacja treści, jak i końcowych celów egzaminów językowych na uniwersytetach zgodnie z CEFR. Członkowie Sermo zbierają się co najmniej dwa razy w roku podczas konferencji organizowanych przez Ośrodki Językowe. Największą ambicją Sermo jest współpraca z Ministerstwem Edukacji Narodowej, Ministerstwem Nauki i Edukacji, KRASP, innymi stowarzyszeniami, British Council, a także organizacjami międzynarodowymi (zobacz www.sermo.org.pl).

6. Istnieje wiele lokalnych i państwowych inicjatyw, które promują uczenie się i nauczanie języków krajowych, regionalnych/mniejszościowych i obcych. Niektóre z nich to:

- Studij w Polsce – program skierowany do studentów zagranicznych studiujących na polskich uczelniach (promowanie języka i kultury polskiej);
- CLIL opracowany dla szkolnictwa podstawowego, średniego i wyższego;
- Europejski Dzień Języków organizowany co roku we wrześniu w Polsce we wszystkich rodzajach szkół.

Te i inne inicjatywy są dowodem na to, że język i świadomość kulturowa tworzą podstawę edukacji w Polsce. Proces ten wymaga czasu i empatii ze strony wszystkich zainteresowanych, w tym rządu, władz oświatowych, lokalnych przedsiębiorstw, jak również ze strony uczniów i ich rodziców. Polskie miasta powinny stać się bardziej przyjazne, promując tolerancję i wielojęzyczność, a także polską gościnność zarówno wobec obywateli polskich jak i zagranicznych gości.

Bibliografia

Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl

Rada Europy, <http://conventions.coe.int/Treaty>

Fundacja Instytut Jakości w Edukacji, www.fijed.pl

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, www.frse.org.pl

Internacjonalizacja studiów Wyższych, red. Waldemar Martyniuk, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2011.

Stowarzyszenie Akademickich Ośrodków Nauczania Języków Obcych. www.sermo.org.pl

14 PORTUGALIA

Autor: Prof. J. Lachlan Mackenzie

Informacje ogólne

Według tymczasowych danych ze spisu ludności z 2011 r. kraj ma 10 561 614 mieszkańców. Głównym językiem jest język portugalski, który wywodzi się z Galicji (w północno-zachodniej Hiszpanii) i północnej części Portugalii. Język galicki/portugalski pozostawał w użyciu w czasach, gdy dominującym językiem był arabski, i na powrót stał się językiem głównym, gdy jego użytkownicy migrowali na południe. Portugalski został ustanowiony jako język urzędowy na dworze króla Dinisa w 1297 r.

Portugalski jako język urzędowy używany jest w ośmiu krajach (Portugalii, Angoli, Brazylii, Republice Zielonego Przylądka, Gwinei Bissau, Mozambiku, na Wyspach Świętego Tomasza i Książęcej i Timorze Wschodnim, czyli w krajach Wspólnoty Państw Portugalskojęzycznych) i w Specjalnym Regionie Administracyjnym Makau Chińskiej Republiki Ludowej. Całkowitą liczbę osób mówiących językiem portugalskim ocenia się na ok. 240 milionów. W różnych częściach świata można znaleźć pokaźne grupy expatriantów mówiących w tym języku, zwłaszcza we Francji, w Luksemburgu, Andorze, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Wenezueli i RPA.

4,1 proc. populacji Portugalii jest pochodzenia nieportugalskiego (według danych Narodowego Urzędu Statystycznego OCDE z 2006 r.). Według danych portugalskich służb imigracyjnych z 2006 r. najwięcej osób pochodzi z Republiki Zielonego Przylądka, następnie Brazylii, Angoli, Gwinei Bissau i Ukrainy (i z różnych innych krajów wschodnioeuropejskich, a także z Indii i Chin). Oprócz tego mieszkają tam społeczności repatriantów z Wielkiej Brytanii i innych krajów europejskich. Na siłę roboczą w Portugalii składa się 5 580 700 osób (Pordata, 2010).

W Portugalii jest jeden język mniejszości narodowych – mirandyjski, który jest używany w mowie i do pewnego stopnia w piśmie w północno-wschodnim mieście granicznym Miranda do Douro, w którym mieszka ok. 2000 osób, oraz na sąsiednich obszarach kraju, w których językiem posługuje się najwyżej 10 000 osób, z czego (prawie) wszystkie są dwujęzyczne. W 1999 roku został on uznany za język współurzędowy używany w kontekście spraw lokalnych. Pod względem lingwistycznym mirandyjski należy do grupy języków asturleońskich.

W Portugalii za język urzędowy uznano także portugalski język migowy, uzasadniając to tym, że w obowiązkach państwa leży jego pielęgnowanie i ochrona, ponieważ jest on formą ekspresji kultury i narzędziem ułatwiającym jego użytkownikom dostęp do edukacji i gwarantującym im równość szans.

Edukacja jest obowiązkowa dla dzieci od 6. roku życia przez następnych 12 lat podzielonych na 9 lat edukacji podstawowej i 3 lata edukacji na poziomie szkoły średniej lub zawodowej.

Status portugalskiego jako języka urzędowego gwarantuje paragraf 3, ustęp 11 Konstytucji Republiki Portugalii. Mirandyjski został uznany za język urzędowy przez radę miasta Miranda do Duro ustawą 7/99 z 29 stycznia 1999 roku. Portugalski język

migowy został uznany za urzędowy na mocy poprawki do Konstytucji Republiki Portugalii z 1997 roku (artykuł 74, paragraf 2h).

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce i jeden język regionalny/mniejszościowy (mirandyjski) uregulowane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Portugalii jest (współ-) finansowane 13 krajach. Portugalia nie podpisała i nie ratyfikowała Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Na poziomie krajowym istnieje również oficjalny przepis w edukacji, który uznaje mirandyjski jako jedyny język regionalny/mniejszościowy.

Istniejące w Portugalii mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych. Mechanizmy te, jednak, odnoszą się jedynie do języka narodowego i opierają się na pytaniach dotyczących języka ojczystego.

Portugalia, której granice były w zasadzie ustalone w 1249 r., wykazuje bardzo wysoki stopień stabilności demograficznej i jednorodności lingwistycznej – można ją uznać w dużej mierze za kraj jednojęzyczny. Jednakże przez wieki z powodu uwarunkowań historycznych Portugalczycy mieli stały kontakt z innymi językami, zarówno w Europie (głównie z hiszpańskim, angielskim i francuskim), jak i na świecie dzięki przeszłości kolonialnej (językami w Ameryce Południowej, Afryce i Azji). Poskutkowało to tym, że mieszkańcy tego kraju rozwinęli w sobie świadomość korzyści wielojęzyczności, a kolejne rządy zapewniały wspieranie jej, umożliwiały nauczanie języków obcych poprzez prowadzenie stosownej polityki i wprowadzanie odpowiednich zapisów prawnych i dodatkowo finansowały nauczanie języka portugalskiego za granicą. Regionalny język mirandyjski uzyskał status języka urzędowego, ale inne języki nie doczekały się odpowiednich regulacji prawnych i pytań ich dotyczących w Powszechnym Spisie Ludności.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego, języków obcych czy języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	≥2 lata	brak	<0,5 dnia	dotyczące nauczanego przedmiotu	ogólne	pełne

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	Mirandyjski
----------------------------------	-------------

Edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa, ale od 2009 r. obowiązkiem państwa stało się zapewnienie dzieciom w wieku lat 5 nauki w przedszkolach. Dla zdecydowanej większości dzieci na etapie przedszkolnym lekcje odbywają się wyłącznie w języku portugalskim. Jednak od ok. 1990 r. stopniowo zwiększa się świadomość problemu dzieci w wieku przedszkolnym, których językiem ojczystym nie jest język portugalski (Litwinoff 1992), mianowicie użytkowników głównie języka kreolskiego Wysp Zielonego Przylądka, języka kreolskiego Gwinei-Bissau, jednego z języków kreolskich Wysp Świętego Tomasza i Książęcej, ukraińskiego lub chińskiego (zob. Mateus, 2008). Zaproponowano podjęcie kroków w celu zwiększenia świadomości edukatorów na temat sytuacji dwujęzycznej dzieci imigrantów w wieku przedszkolnym. Na obszarach, na którym mówi się mirandyjskim, dostępne są szkolenia wstępne dla nauczycieli przedszkolnych.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	ogólny	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	Poza godzinami lekcyjnymi	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	brak

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/międzynarodowe	Mirandyjski
Języki obce	Angielski lub francuski – jeden z tych języków jest obowiązkowy.

Portugalski jest językiem używanym na lekcjach we wszystkich szkołach, chociaż w niektórych szkołach prywatnych mogą być używane inne języki, np. angielski, francuski i niemiecki. Funkcjonuje także jako przedmiot nauczany na etapie edukacji podstawowej. Podczas pierwszego cyklu kształcenia podstawowego (klasy 1 do 4) nie ma obowiązku nauczania języków obcych, ale w ostatnich latach Ministerstwo Edukacji stanowczo zaleca szkołom włączanie do programów nauczanie języka angielskiego od klasy 3. w ramach „wzbogacania treści programowych”, na co też zapewnia finansowanie. Do 2008 r. ponad 99 proc. szkół wdrożyło to zalecenie, a ponad 50 proc. wprowadziło angielski od klasy 1. W następnych klasach, czyli drugim cyklu kształcenia podstawowego (klasach 5–6) język angielski staje się obowiązkową częścią programu nauczania. Obecny rząd proponuje wprowadzenie obowiązku nauczania języka angielskiego w tych klasach.

Nauczyciele szkół podstawowych, zwłaszcza ci pracujący na obszarach dwujęzycznych, są świadomi różnojęzyczności dzieci, których uczą, i są odpowiednio szkoleni w tym zakresie, ale języków, którymi posługują się imigranci, nie naucza się jako przedmiotów. Trzeba tu jednak dodać, że społeczności ukraińskie i chińskie zorganizowały zajęcia w systemie zaocznym, na których można się uczyć ich języków. Na obszarze, na którym mówi się językiem mirandyjskim, nauczycielom od 1985 r. pozwala się na poświęcanie szczególnej uwagi temu językowi i używanie go jako języka, w którym prowadzone są zajęcia.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechnione	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	związany z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	normy szkolne lub narodowe	nd.
Języki Regionalne i Mniejszości	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym,	brak

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe:	Mirandyjski
Języki obce (języki pochyloną kursywą oferowane są jedynie w szkole średniej)	Obowiązkowe: 2 spośród angielskiego, francuski, niemiecki, hiszpański, łacina, grecki

W szkole średniej (która rozpoczyna trzeci cykl edukacji podstawowej) obowiązkowe jest nauczanie dwóch języków obcych. Rząd zaproponował, że język angielski ma być jednym z nich. W praktyce jest tak, że zdecydowana większość uczniów łączy naukę angielskiego z nauką francuskiego, niemieckiego, hiszpańskiego, łaciny i klasycznej greki (która jest zorganizowana w zgodzie z kryteriami Poziomu biegłości językowej). W klasach od 10. do 12. kontynuuje się naukę języka portugalskiego w klasach z zajęciami w jednym z języków obcych dla uczniów o profilu nauk ścisłych i w dwóch językach dla uczniów o profilu humanistycznym. Nie uczy się natomiast języków mniejszości narodowych, ani nie są one używane jako narzędzie do nauczania innych przedmiotów. Trzeba jednak mieć na uwadze to, że aż 50 proc. imigrantów pochodzi z krajów, w których językiem urzędowym jest język portugalski. Mirandyjskiego można się uczyć na obszarach, na których mówi się tym językiem.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja Dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	Instytucja A				
	Instytucja B				
	Instytucja C	ograniczony	ogólny	nd.	pełna
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja C	ograniczony	spójny i jasno określony	narodowy	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, obcy	narodowy, obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy, obcy	narodowy, obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy, obcy	narodowy, obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowi oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

W edukacji na poziomie wyższym językiem ćwiczeń i wykładów jest prawie zawsze język portugalski. Jednak internacjonalizacja edukacji wynikająca z Procesu Bolońskiego doprowadziła do tego, że niektóre wydziały zaczęły oferować kursy w języku angielskim dla studentów zarówno portugalskich, jak i zagranicznych. Portugalskie uniwersytety są ogólnie świadome wagi posiadania przez studentów kompetencji językowych, oferując szkolenia w zakresie języka portugalskiego dla nierodzimych jego użytkowników, którzy chcą zapewnić sobie wstęp na studiach w tych uniwersytetach, a także w zakresie wielu innych języków, które mogą być dowolnie wybrane przez studentów. Nie poświęca się dużo uwagi językom regionalnym i językom mniejszości narodowych.

W jednostkach zajmującym się kształceniem zawodowym zapewnia się zajęcia języka portugalskiego w celu poprawy umiejętności precyzyjnego wyrażania się i skutecznego komunikowania się. Ogólnie oferuje się również lekcje z języków obcych, podczas których nacisk kładzie się na umiejętności językowe niezbędne w pracy.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	zawsze	regularnie

Programy telewizyjne i filmy w kinach emitowane są w języku oryginału z portugalskimi napisami z wyjątkiem niektórych produkcji przeznaczonych dla dzieci, które mają dubbing. Wybrane programy telewizyjne tłumaczy się na żywo na portugalski język migowy. Dostępne są gazety i czasopisma w językach obcych, przeznaczone głównie dla turystów, ale są także publikacje dla imigrantów, jak np. rosyjskojęzyczna gazeta „Slovo”.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Lizbona Porto Miranda Do Douro				
3-4	Miranda Do Douro			Lizbona	Miranda Do Douro	
1-2	Porto		Lizbona Porto Miranda Do Douro	Porto	Lizbona Porto	

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
Usługi edukacyjne Usługi prawne Usługi turystyczne Usługi transportowe Usługi dotyczące imigracji i integracji	Usługi dotyczące imigracji i integracji Debaty polityczne i procesy decyzyjne Usługi edukacyjne Usługi specjalne Usługi transportowe

Przedstawiciele rady miast są świadomi obecności wielojęzyczności w społecznościach i gwarantują świadczenie usług publicznych w językach angielskim i hiszpańskim. W razie potrzeby można również zadzwonić do tłumaczy obsługujących aż 60 języków i dostęp do tej usługi jest zapewniany przez państwo. Materiały na piśmie wydawane przez rady miast są głównie tylko w języku portugalskim, chociaż usługi turystyczne i dla imigrantów świadczone są w dwóch językach. Rada miasta Miranda do Douro wydaje swoje materiały w języku mirandyjskim, hiszpańskim i portugalskim.

8 Języki w biznesie (20 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	5	8	3	0	0	1	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowany szeroko	1	0	1	0	20	18	20	20	17	19
Angielski Biznesowy	Szeroko praktykowany	1	3	3	1	5	7	5	8	9	14
Inny	Szeroko praktykowany	1	2	1	1	1	1	0	0	3	2

W firmach, w których przeprowadzono badania, widoczna była ogólna tendencja panująca w Portugalii polegająca na używaniu do komunikacji języka portugalskiego, ale także na przywiązywaniu znaczenia nauczania Business English w celu porozumiewania się z zagranicznymi klientami i firmami. Inne języki nie odgrywają w firmach ważnej roli, chyba, że ich działalność nastawiona na jest na prowadzenie konkretnych interesów zagranicą. Wspieranie wśród pracowników rozwoju kompetencji językowych w zakresie języka portugalskiego, języka angielskiego jako *lingua franca*, lub innych językowych ogólnie nie jest priorytetem. Wielojęzyczność nie znajduje się wysoko na liście spraw ważnych w portugalskich firmach, które wzięły udział w badaniach.

Ogólne kluczowe wnioski

Portugalia jawi się jako kraj, którego obywatele są głęboko świadomi tego, że ich język jest piątym najważniejszym językiem na ziemi, i którzy jednocześnie uznają zasadność nauczania języka angielskiego (w tym Business English) jako sposobu umocnienia pozycji ich kraju w zglobalizowanym świecie. Promowany jest również regionalny język mirandyjski, którym mówi 0,1 proc. całej populacji, a portugalski język migowy (LPG) został objęty ochroną zagwarantowaną w Konstytucji. W szkołach używa się języka portugalskiego, a w szkołach podstawowych i wyżej języka angielskiego i drugiego języka obcego. Media wywierają pozytywny wpływ na kształtowanie się pozytywnego nastawienia wśród opinii publicznej do kwestii nauczania języków obcych, ale to nie przekłada się na działania przedstawicieli sektorów publicznych i firm mające na celu doskonalenie umiejętności językowych wśród swojego personelu.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Do podwyższenia świadomości wśród opinii publicznej na temat mniejszości językowych znacznie przyczynił się projekt pt. „Zróżnicowanie językowe w szkołach portugalskich” (2003–2007) finansowany przez Fundację Calouste Gulbenkian i przeprowadzony przez Instituto de Linguística Teórica e Computacional (ILTEC) (Instytut Językoznawstwa Teoretycznego i Komputacyjnego) we współpracy z różnymi szkołami. Ich działania polegały nie tylko na (do tej pory trwającym) kształceniu w dwóch językach w niektórych szkołach, ale również na opracowaniu materiałów i zaleceń przedstawionych Ministerstwu Edukacji, a także różnych publikacji (zob. Mateus, 2008).

British Council we współpracy z Ministerstwem Edukacji przygotowuje czteroletni projekt pilotażowy (2011–2015), który ma na celu wprowadzenie nauczania w dwóch językach od klasy 1. w całym kraju. Pięć godzin zajęć w tygodniu odbywa się po angielski, a British Council zapewnia odpowiednie szkolenia i wsparcie.

Dodatkowo podjęto działania mające na celu promowanie wielojęzyczności w kontekście biznesu międzynarodowego, np. w ramach programu „Three Linguistic Spaces” („Trzy przestrzenie językowe”) zorganizowanej przez grupę nacisku (<http://www.3el.org/>), który podkreśla podobieństwo między językami romańskimi.

W wyniku projektu REFLECT (2000–2002), projektu PROTOCOL II (2002–2004) oraz projektu ECLAT (2006–2008, ale strona internetowa wciąż działa: <http://www.eclatproject.eu/>) ustanowiono plan badania języków i kultur dla średnich przedsiębiorstw nastawionych na eksport, który podaje realne dane na temat potrzeb tych firm i trendów dotyczących umiejętności językowych i kulturowych, a także wspiera rozwój planowania ich rozwoju w przyszłości (Salomão 2011).

Bibliografia

Litwinoff, Raja (1992). Projecto piloto de educação bilingue e bicultural no ensino pré-primário e primário *Documentos do Encontro a Comunidade Africana em Portugal*. Lisbon: Colibri, 71–73.

Mateus, Maria Helena Mira et al. (2008). *Diversidade Linguística na Escola Portuguesa*. Lisbon: Fundação Gulbenkian.

Salomão, Ricardo (2011). *Comunicação e exportação*. Lisbon: Nova Vega.

15 RUMUNIA

Autorzy: Aleksandru Cernat, Ana Nedelcu, Stefan Colibaba, Calin Rus, Ruxandra Popovici

Informacje ogólne

Według ostatniego spisu ludności z 2002 r. Rumunia liczy 21 462 186 mieszkańców (Urząd Statystyczny Rumunii¹ 2010). Ok. 2,8 miliona osób wyjechało pracować za granicę, głównie do Włoch i Hiszpanii (Sandu, 2010). W kraju jest 20 mniejszości etnicznych uznawanych oficjalnie (lub oficjalnie reprezentowanych politycznie), stanowiących ponad 11 proc. liczby mieszkańców. Według danych ze spisu ludności z 2002 r. największa z nich to Węgrzy (6,6 proc.) i Romowie (2,5 proc.). Węgrzy mieszkają głównie w środkowej i zachodniej części kraju i są licznie reprezentowani w polityce i środkach masowego przekazu. Języka węgierskiego powszechnie używa się w edukacji, administracji na poziomie lokalnym i wymiarze sprawiedliwości. Na liczących się stanowiskach można jednak spotkać niewielu przedstawicieli mniejszości romskiej, a ich języka rzadziej używa się w mass mediach i edukacji. Ok. 11 proc. instytucji edukacyjnych kształcących na poziomie przeduniwersyteckim uczy jednego z języków mniejszości narodowych na przynajmniej jednym ze swoich wydziałów, ale w 90 proc. przypadków jest to język węgierski².

Imigracja staje się coraz częstszym zjawiskiem: w Rumunii mieszka ok. 57 211 osób pochodzących z krajów trzecich, z czego trzy główne grupy obywateli pochodzi z Mołdawii (28 proc.), Turcji (17 proc.) i Chin (14 proc.)³ (Komisja Europejska; Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich, 2010, str. 194). W tej liczbie nie zawierają się obywatele Unii Europejskiej. Eurostat szacuje, że w latach 2008-2060 współczynnik imigracji wyniesie 18,4 na 1000 mieszkańców (Alexe & Păunescu, 2010, s. 22).

Dane statystyczne na temat wielkości i struktury populacji zostaną uaktualnione w 2012 r. po publikacji ostatecznych wyników spisu ludności z 2011 r.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce, i pewne języki regionalne/mniejszościowe używane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Rumunii jest (współ-) finansowane w 18 krajachw Europie i na świecie. Rumunia podpisała i ratyfikowała *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. Poniższe 20 języków regionalnych/mniejszościowych zostało uznanych w *Karcie*: albański, ormiański, bułgarski, czeski, chorwacki, niemiecki, grecki, węgierski, włoski, macedoński, polski, romski, rosyjski, rusiński, serbski, słowacki, tatarski, turecki, ukraiński i jidysz. Istnieje również oficjalny krajowy i regionalny przepis w edukacji, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki 15 z tych języków, bez albańskiego, ormiańskiego, macedońskiego, rusińskiego i jidysz.

Istniejące w Rumunii mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego, języków regionalnych/mniejszościowych i języków imigrantów, opierają się na pytaniach dotyczących języka ojczystego.

W 1995 r. Rumunia podpisała Konwencję ramową o ochronie mniejszości narodowych Rady Europy, a w 2007 r. ratyfikowała Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych. Językiem rumuńskim jest językiem urzędowym, ale ogólną ochroną jest objętych 10 języków mniejszości narodowych: albański, armeński, grecki, włoski, macedoński, polski, romski, ruski, tatarski, jidysz; a szczególną ochroną objęte są języki: bułgarski, czeski, chorwacki, niemiecki, węgierski, rosyjski, serbski, słowacki, turecki i ukraiński.

Mimo że w mediach czasem pojawiają się dyskusje związane z tymi językami, dane na ich temat są wciąż skąpe. Na poziomie krajowym informacje można znaleźć w wynikach Narodowego Spisu Powszechnego, podczas którego respondentów pytano o ich język ojczysty. Ponadto w roku 2005 przeprowadzone zostały w Rumunii badania opinii publicznej w ramach projektu Eurobarometr 63.4 (Europejczycy a języki), podczas których respondentów pytano o ich język ojczysty, inne znane języki i poziom ich kompetencji językowych. Dane dotyczące używania języków mniejszości narodowych w edukacji są również dostępne w Urzędzie Statystycznym Rumunii i Ministerstwie Edukacji.⁴

¹ <https://statistici.insse.ro>

² 2002 Census: <http://www.insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol4/tabele/t1.pdf>

³ <http://ori.mai.gov.ro/api/media/userfiles/Proiecte--Strategii/Instruțiuni IF 1101 10012012>.

⁴ <https://statistici.insse.ro>

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków obcych czy języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	≥2 lata	brak	>1 dzień	bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu	bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu	pełna
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu	bezpośrednio dotyczące nauczanego przedmiotu	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	Bułgarski, chorwacki, czeski, niemiecki, grecki, węgierski, polski, serbski, słowacki, turecki, ukraiński
---	---

Nauczanie języków obcych na poziomie przedszkolnym nie jest obowiązkowa, ale większość przedszkoli ma je w swoich programach. To, że dzieci mają obowiązek uczęszczania do przedszkoli przez rok, gwarantuje, że przed rozpoczęciem nauki w szkole podstawowej większość z nich jest zaznajomiona z językiem obcym. Warto też wspomnieć o tym, że z prawnego punktu widzenia dzieci przedstawicieli uznanej oficjalnie mniejszości narodowej mają prawo uczyć się w swoim języku ojczystym. Jest to rzecz ważna i pozytywna, ale wciąż istnieją różnice, jeśli chodzi o wdrażanie tego prawa w obrębie poszczególnych mniejszości etnicznych.

Rumunia ma bogatą historię migracji i współczynnik emigracji, który jest wyższy od współczynnika emigracji, co jest jednym z głównych powodów braku ważnej oferty edukacyjnej dla imigrantów. Najliczniejsza grupa imigrantów pochodzi z Republiki Mołdawii, jednak nie podnosi się kwestii nauczania w języku tego kraju, ponieważ ich język i kultura są podobne do języka i kultury Rumunów.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	Tylko imigranci	Standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od połowy	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	Związane z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	w trakcie godzin lekcyjnych	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	brak

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/międzynarodowe	Bułgarski, chorwacki, niemiecki, węgierski, włoski, polski, romski, rosyjsko-lipowański, serbski, słowacki, turecki, ukraiński
Języki obce	Angielski, francuski, niemiecki, włoski, rosyjski, hiszpański: jeden z tych języków jest obowiązkowy

W edukacji na poziomie szkoły podstawowej sytuacja jest podobna. Tutaj obowiązkowy jest jeden język obcy i to szkoła decyduje, jaki to będzie język, chociaż niektóre placówki dają dzieciom i ich rodzicom szansę wyboru, który język ma być nauczany. Ponadto w niektórych szkołach w pełni lub częściowo można uczyć się w językach mniejszości narodowych, zwłaszcza w języku węgierskim. Tutaj wszystkie lekcje mogą się odbywać w języku mniejszości narodowych z wyjątkiem lekcji rumuńskiego i literatury, ale wciąż nie istnieją przepisy dotyczące języków mniejszości narodowych w szkołach podstawowych.

Nowe prawo edukacyjne daje szkołom więcej autonomii i zwiększa konkurencyjność między nimi. Można oczekiwać, że proces ten polepszy jakość nauczania języków obcych, ponieważ jest to ważny czynnik decydujący o wyborze szkoły. Ostatnio wprowadzone zapisy oparte na nowym prawie zachęcają również szkoły do tego, aby na życzenie rodziców włączyły do swojej oferty lekcje języka romskiego i kultury romskiej.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechnione	w trakcie godzin lekcyjnych	>10	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	>10	standaryzacja szkolna	związany z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	normy szkolne lub narodowe	nd.
Języki Regionalne i Mniejszości	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	Związane z CEFR	brak

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe:	Bułgarski, chorwacki, węgierski, włoski, polski, romski, rosyjsko-lipowański, słowacki, serbski, turecki, ukraiński
Języki obce	Angielski, francuski, niemiecki, włoski, portugalski, rosyjski, hiszpański: dwa z tych języków są obowiązkowe w zależności od oferty szkoły

W szkole średniej jest podobnie. W większości przypadków uczniowie kontynuują naukę języka obcego rozpoczętą w szkole podstawowej. W 1. klasie rozpoczynają również naukę drugiego języka obcego. W całym kraju istnieją szkoły z intensywnymi programami nauki języków obcych i wyspecjalizowane szkoły wyższe, w których językiem wykładów i ćwiczeń jest język obcy, np. angielski, niemiecki, francuski, włoski i hiszpański.

Edukacja w językach mniejszości narodowych na poziomie szkoły średniej dostępna jest w konkretnych regionach kraju. Głównym językiem, którym w odpowiednich instytucjach posługują się ich pracownicy, jest węgierski, a następnie niemiecki, ukraiński, serbski i słowacki. Uczniowie mogą zdawać końcowe egzaminy państwowe w języku mniejszości narodowych, podczas których podchodzą do testu z języka rumuńskiego na odpowiednim poziomie.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	Instytucja A				
	Instytucja B				
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	pełna
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, obcy i regionalne/mniejszościowe	narodowy, obcy	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	brak
Uczelnia B	narodowy, obcy	narodowy, obcy	ograniczone	narodowy lub określony przez instytucję	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	brak
Uczelnia C	narodowy, obcy i regionalne/mniejszościowe	narodowy, obcy i regionalne/mniejszościowe	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	brak

Na etapie kształcenia zawodowego oferta językowa traktowana ogólnie jest raczej skromna, a nacisk kładzie się na nauczanie języka urzędowego i języków obcych. Jedynie w mieście Kluż można znaleźć kilka kursów węgierskiego i romskiego. Trzeba jednak zaznaczyć, że w edukacji na poziomie wyższym dobrze reprezentowane są języki węgierski i niemiecki, jako główne języki mniejszości narodowych, zwłaszcza w regionach, w których liczba mieszkańców należących do tych mniejszości jest znaczna. Na tym etapie bardzo dużą uwagę przywiązuje się do nauki języków narodowych i obcych. Tu prym wiodą język angielski i francuski, które są nauczane na wyspecjalizowanych wydziałach, a także na poziomie dalszym, np. na studiach magisterskich lub doktoranckich, które są prowadzone częściowo lub wyłącznie w tych językach.

Ostatnio coraz częściej inwestuje się w kursy nauczane w językach obcych, głównie w angielskim i francuskim, a niektóre uniwersytety prowadzą również wydziały, na których uczy się w języku węgierskim i niemieckim. Język romski, podobnie jak inne języki mniejszości narodowych, można studiować na wydziałach językowo-pedagogicznych wyższych uczelni, które przygotowują przyszłych nauczycieli do nauki w tych językach lub nauki tych języków samych w sobie. Tutaj także nie ma przepisów dotyczących języków mniejszości narodowych.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	Regularnie w Bukareszcie Nigdy w Iasi Zawsze w Cluj	Czasami w Bukareszcie Nigdy w Iasi i Cluj

Tradycyjnie językami środków masowego przekazu są języki urzędowe i języki mniejszości narodowych. Większość filmów i zagranicznych programów telewizyjnych ma napisy, natomiast reszta programów nadawana jest w języku rumuńskim. W kanałach telewizji publicznej jest pewna ilość czasu antenowego dla programów w języku węgierskim i niemieckim oraz dla wyspecjalizowanych lokalnych programów telewizyjnych, które są nadawane w całości w tych językach mniejszości narodowych. Kanały telewizyjne w językach węgierskim, niemieckim, serbskim i innych językach mniejszości narodowych są szeroko dostępne w ofercie operatorów kablowych. Stosunkowo niedawno w kreskówkach zaczęto stosować dubbing, a niektóre programy mają opcję zmiany języka na żądanie.

Gazety są głównie w języku rumuńskim, ale w niektórych księgarniach i sklepach jest dostępnych kilka tytułów w języku angielskim, francuskim lub niemieckim. W środkowej i zachodniej części kraju dostępne są również gazety i czasopisma w języku węgierskim i niemieckim. Media elektroniczne są także dostępne w języku rumuńskim i językach mniejszości narodowych, a także w kilku językach imigrantów, np. w arabskim i chińskim.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Cluj	Cluj	Bukareszt Iasi Cluj		
3-4	Cluj				Cluj	
1-2	Bukareszt Iasi	Bukareszt Iasi	Iasi		Bukareszt	

Usługi w komunikacji

Najlepszych pięć ułatwień w komunikacji ustnej	Najlepszych pięć ułatwień w komunikacji pisemnej
Usługi prawnicze Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne Usługi turystyczne Usługi związane ze służbami ratowniczymi = Usługi transportowe = Opieka socjalna	Usługi turystyczne Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne Debaty polityczne i procesy decyzyjne Usługi związane ze służbami ratowniczymi Usługi transportowe

Niektóre instytucje publiczne dostarczają informacje w kilku językach, np. strony internetowe są dostępne w języku angielskim i francuskim, a także języku urzędowym. Węgierski jest również używany w tym zakresie w środkowej i zachodniej części kraju, czy to w informacjach dostępnych elektronicznie, czy to w niektórych usługach świadczonych ludności. Używanie języka mniejszości narodowych jest związane ze strukturą populacji. Na obszarach, na których pewna mniejszość narodowa stanowi 20 proc. liczby mieszkańców, w administracji publicznej i instytucjach świadczących usługi dla ludności gwarantuje się komunikację w języku tej mniejszości, tak jak gwarantuje to Konstytucja, i co jest w zgodzie z traktatami międzynarodowymi przestrzeganymi przez Rumunię.

W rozwijanie umiejętności językowych w obrębie instytucji publicznych nie inwestuje się konsekwentnie, jednak niektóre z nich dostosowały się do sytuacji lokalnej. Na obszarach z dużymi grupami stanowiącymi mniejszości narodowe usługi dla ludności świadczone są przez personel, który zwykle potrafi porozumiewać się w odpowiednim języku. W przypadku mniejszości romskiej do wspomagania komunikacji między przedstawicielami różnych grup etnicznych wynajmuje się mediatorów.

8 Języki w biznesie (24 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	3	17	4	3	0	0	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowany szeroko	1	0	1	0	22	17	19	19	20	23
Angielski Biznesowy	Szeroko praktykowany	2	3	3	0	9	15	8	9	14	18
Inny	Szeroko praktykowany	0	0	0	0	3	3	1	1	3	6

W firmach, w których przeprowadzono badania, znaczenie języków jest średnie lub niewielkie. Mimo że niektóre z nich mają swoje stosowne strategie i praktyki, nakłady finansowe na doskonalenie umiejętności językowych wśród ich pracowników są bardzo niskie. W większości wypadków jest tak, że umiejętności, które już mają, nabyli przed zatrudnieniem w danej firmie. Wydaje się, że głównie używane są języki: rumuński jako język urzędowy i angielski, a w następnej kolejności francuski i niemiecki. W celu promowania wielojęzyczności w firmach, proponuje się im wprowadzanie odpowiedniej polityki, która podkreśla znaczenie języków, a także potrzebę prywatnego inwestowania w rozwijanie umiejętności językowych wśród pracowników.

Ogólne kluczowe wnioski

Można powiedzieć ogólnie, że w rumuńskim systemie edukacyjnym dobrze promuje się język urzędowy, języki mniejszości narodowych i języki obce. Wydaje się, że w firmach, w których przeprowadzono badania, języków obcych używa się w wystarczającym stopniu, chociaż nie ponoszą one znacznych nakładów finansowych, jeśli chodzi o rozwijanie umiejętności językowych wśród swoich pracowników.

Użycie języków mniejszości narodowych jest wspierane prawnie zarówno w ramach Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, jak i nowej ustawy o edukacji. Jednak to niekoniecznie przekłada się na rezultaty, które byłyby takie same dla wszystkich mniejszości. Mimo że niektóre języki mniejszości narodowych, np. węgierski, są obecne w edukacji i kulturze, inne, np. romski, nie cieszą się taką popularnością. Wciąż pozostaje bardzo wiele do zrobienia, aby zagwarantować realne możliwości używania języka romskiego w edukacji i przestrzeni publicznej, nawet, jeśli w ostatnim czasie poczyniono nakłady inwestycyjne, które miały promować używanie tego języka w administracji. Mimo że wiadomo o tych potrzebach, i że wprowadzono ustalenia prawne dotyczące języka romskiego i kultury romskiej (ogłoszenie nr 29323 Ministra Edukacji z 20 kwietnia 2004 r.), wciąż potrzebne są bardziej praktyczne rozwiązania.

Następny problem, którym należy pilnie się zająć, dotyczy ludności imigranckiej i kwestii języka z nią związanymi, np. dostępu jej przedstawicieli do edukacji. Jest bardzo prawdopodobne, że zjawisko imigracji trwałej będzie narastało, w związku, z czym należy omówić i wdrożyć odpowiednią politykę, aby sprostać potrzebom imigrantów. Kolejną zmianą na lepsze mogłaby być bogatsza oferta szkół wyższych w zakresie nauki języka rumuńskiego jako języka obcego. Pomogłoby to studentom zagranicznym, którzy chcieliby studiować w tym kraju. Doskonalenie umiejętności językowych wśród pracowników instytucji publicznych i polepszenie strategii komunikacyjnych, szczególnie tych dotyczących publikowania informacji w większej liczbie języków, miałyby ogromne znaczenie społeczne i gospodarcze nie tylko dla imigrantów, ale także przedsiębiorców zagranicznych.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Sytuacja językowa we współczesnej Rumunii jest zróżnicowana i istnieje narastająca tendencja uznawania i promowania wielojęzyczności jako zjawiska, które przynosi społeczne korzyści i jest wartością społeczną. Poniżej opisano krótko niektóre z inicjatyw, które sprzyjają rozwojowi tej tendencji.

Jeśli chodzi o inicjatywy na poziomie rządowym, przykładem jest opracowanie Departamentu ds. Relacji Międzyetnicznych pt. „Wielojęzyczność i języki mniejszości etnicznych w Rumunii”⁵, przygotowane wspólnie z Academia Română, krajową akademią naukową. Warto wspomnieć także o programach Urzędu ds. Imigrantów, czy Instytutu Badań nad Mniejszościami Narodowymi (np. o projekcie pt. „Forma dwujęzyczna”) w mieście Kluż-Napoka.

Zaproponowane ostatnio przez Ministerstwo Edukacji Narodowej projekty i stosowna polityka w omawianym tutaj zakresie są również istotne. Na przykład nowa ustawa o edukacji ze stycznia 2011 r. i nowy projekt ram programowych uwypuklają znaczenie rozwijania wśród studentów umiejętności porozumiewania się w kilku językach.

Przykładem nowatorskiego pomysłu na to, jak dotrzeć do szerszego odbiorcy w kontekście nieformalnym, jest najnowsza inicjatywa Krajowego Stowarzyszenia ds. Programów Społecznościowych, przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Rumunii i Departamentu ds. Relacji Międzyetnicznych zorganizowania wydarzenia pt. W ramach podobnych inicjatyw promowania różnorodności kulturowej w społeczeństwie Rumuński Instytut Kultury i krajowy oddział Stowarzyszenia Narodowych Instytutów Kultury Unii Europejskiej obchodzą Europejski Dzień Języków 2011, podczas których organizowano warsztaty kulturowe typu „swap-shop”, czyli takie, na których uczestnicy jako przedstawiciele danych kultur mogli wymieniać się z innymi informacjami na ich temat.

Innym przykładem współpracy między organami rządowymi a społeczeństwem jest program „Naucz się języka rumuńskiego” prowadzony przez Uniwersytet Zachodni w Timișoarze, Instytut Międzykulturowy w tym mieście i Ministerstwo Edukacji. Wraz z projektem „Migrant w Rumunii”⁶, również finansowanym z Europejskiego Funduszu Integrycyjnego i wdrażanym w ramach partnerstwa z Instytutem Międzykulturowym w Timișoarze oraz Stowarzyszeniem Uciekinierów w Rumunii, inicjatywa ta ma na celu wspieranie nauki języka rumuńskiego na poziomie podstawowym.

Zwiększenie się świadomości znaczenia wielojęzyczności przejawia się w licznych projektach badawczych i debatach naukowych na poziomie uniwersyteckim, które zorganizowano ostatnio przez wydziały językowe, jak i te kształtujące w innych dziedzinach. Inicjatywy te są zgodne z sugestiami Leonarda Orbana, Europejskiego Komisarza ds. Wielojęzyczności w latach 2007-2010, dotyczącymi otwarcia na uniwersytetach zakładów ds. wielojęzyczności.⁷ Przykładem jest konferencja zorganizowana przez Instytut Socjologii i Pracy Socjalnej na Uniwersytecie Babeș-Bolyai w mieście Kluż-Napoka pt. „Od imigracji do integracji poprzez wielojęzyczność”⁸.

Bibliografia

Alexe, I. and Păunescu, B. (ed.) (2011). *Studia asupra fenomenului imigrație în România*.

Integrarea străinilor în societatea românească. București: Fundația Soros

European Commission; Statistical Office of the European Communities. (2010). *Europe in figures – Eurostat yearbook 2010*. Luxembourg: European Commission.

Sandu, D. (2010). *Lumile sociale ale migrației*. Iași: Polirom.

⁵ www.insse.ro, www.edu.ro, www.dri.gov.ro

⁶ www.migrant.ro

⁷ <http://www.ziare.com/tv/> - wywiad, 23 listopada 2009.

⁸ <http://www.lumebuna.ro/2011/05/29/conferinta-%E2%80%9Cde-la-integrare-la-integrare-prin-multilingvism%E2%80%9D/>

16 HISZPANIA

16.1 Madryt, Walencja, Sewilla

Autor: Prof. Marta Genis

Informacje ogólne

Wielojęzyczność nie jest czymś nowym dla Hiszpanów, jako że czterech z dziesięciu Hiszpanów żyje w społecznościach posługujących się więcej niż jednym językiem urzędowym. Biorąc pod uwagę, że populacja Hiszpanii liczy 47,1 mln ludzi (Spis ludności 2011), oznacza to, że 34 procent populacji jest, co najmniej, dwujęzyczna, a zatem wielojęzyczność jest istotną cechą kultury hiszpańskiej.

Konstytucja hiszpańska z 1978 roku taktuje bogactwo różnorodności językowej jako dziedzictwo kulturowe, które musi być szanowane i chronione, i stwierdza, że inne języki oprócz hiszpańskiego, kastylijskiego, „są również językami urzędowymi w poszczególnych społecznościach”. Można, zatem, stwierdzić, że Hiszpania jest krajem wielojęzycznym, z odmianą kastylijską, nazywaną zwykle hiszpańskim, jako językiem urzędowym. Inne języki, galicyjski, kataloński i baskijski, są również uznane za urzędowe w swoich społecznościach oraz w niektórych innych obszarach, które historycznie były częścią ich językowego kontinuum, takich jak Walencja i Baleary w przypadku katalońskiego czy północna Navarra w przypadku baskijskiego. Te trzy języki dają razem mniej więcej 16 mln użytkowników.

Dodatkowo, w Hiszpanii istnieje wielka różnorodność dialektów, takich jak andaluzyjski czy kanaryjski, Extremeño, Murciano, itp. oraz inne uznane za języki terytorialne w *Europejskiej Karcie Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*, takie jak *Fablas Aragonesas* w Aragonii, *Bable* lub *Asturyski* w Asturii, *Valenciano* w Walencji i *Aranés* – język urzędowy w *la Vall d’Aran*. Karta chroni także języki takie jak *Berber* w *Melilli*, *Calo* – nie terytorialny język używany przez Cyganów i portugalski, używany w *Extremadurze* i innych miejscach położonych na granicy z Portugalią. Wszystkie te języki reprezentują tylko niektóre z odmian językowych używanych na poziomie lokalnym.

Imigranci sprowadzili również inne języki do Hiszpanii. Według Krajowego Spisu Powszechnego w 2011 roku liczba obywateli obcego pochodzenia wynosi 5,7 mln (12,2 procent). Wielu z nich pochodzi z Ameryki Południowej, gdzie używane są różne odmiany hiszpańskiego. Najważniejsze języki imigracyjne obecne w Hiszpanii to arabski, bułgarski, chiński, angielski, niemiecki, portugalski i rumuński.

Jeśli chodzi o edukację, języki nigdy nie były uznawane za istotne w Hiszpanii. Pierwszy ślad troski o języki obce można odnaleźć w dekrete królewskim z dnia 20 lipca 1900 roku mówiącym o tym, że w pierwszej kolejności należy uczyć się francuskiego, następnie angielskiego i niemieckiego, aby zapamiętać o izolacji, w której Hiszpania żyła do tej pory.

Prawo o Szkolnictwie z 1970 robi jednak istotny krok naprzód dla nauczania języków, wprowadzając naukę języków obcych w trzecim cyklu kształcenia podstawowego, i, co ważniejsze, uwzględniając języki i literaturę regionalną w systemie edukacyjnym poszczególnych społeczności począwszy od szkoły podstawowej wzwyż.

W 1990 LOGSE (Ley General del Sistema Organica Educativo) ustanawia zdecentralizowany system edukacyjny, w którym autonomiczne społeczności mogą same wybierać treści programu nauczania. Obecna ustawa, zatwierdzona w 2002 roku, to LOE (Ley Organica de Educaci3n), która wprowadza naukę języków obcych na poziomie szkoły podstawowej (od lat pięciu) i obieralny trzeci język obcy od lat dziewięciu.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce, regionalne/mniejszościowe i języki imigrantów używane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie hiszpańskiego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Hiszpanii jest (współ-) finansowane w 13 krajach Europy i na świecie, w szczególności w Ameryce Łacińskiej. Hiszpania podpisała i ratyfikowała *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. Poniższe 12 języków regionalnych/mniejszościowych zostało uznanych w *Karcie*: aranese, asturyjski/bable, baskijski, kataloński, aragoński bable, galicyjski, walencki, portugalski, arabski, języki berberyjskie, caló oraz romski. Istnieje również oficjalny przepis w edukacji, wspierany przez *Kartę*, dotyczący nauki baskijskiego, katalońskiego, galicyjskiego i walenckiego.

Istniejące w Hiszpanii mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych, miejskie dane dotyczące rejestrów oraz dane ankietowe. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego, języków regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów, opierają się na pytaniach dotyczących języka ojczystego, języka podstawowego oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

Językami krajowymi, mniejszościowymi, obcymi i językami imigrantów zajmują się różne dokumenty prawne, głównie hiszpańska Konstytucja uchwalona przez Kortezy Generalne i ratyfikowana przez Hiszpanów w 1978 roku oraz *Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*, ratyfikowana w 2001 roku. Wspólne Europejskie Ramy Referencyjne dla Nauki i Nauczania Języków miały również bardzo duży wpływ na hiszpański system edukacyjny.

Kilka raportów przedstawionych UE wyjaśnia, co zostało zrobione w zakresie języków mniejszościowych i regionalnych w Hiszpanii po podpisaniu w 1980 roku ustaw dotyczących autonomii regionów, ustanawiających języki urzędowe poszczególnych społeczności: Aranés został wprowadzony w nowym tekście

Ustawy o Katalonii uchwalonej w lipcu 2006 roku jako język współ-urzędowy; Fablas używany w Aragonii, został wprowadzony w ustawie 3/1999 z dnia 10 marca; Ogólny Plan Normalizacji języka galicyjskiego został uchwalony przez Sejm 22 września 2004. Jednak, języki regionalne nie są promowane ani

nauczane poza swoimi społecznościami, pozostawiając tę inicjatywę regionalnym klubom i akademiom.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	≥2 lata	brak	>1 dzień	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełna
Języki obce	wszystkie	≥2 lata	brak	<0.5 dnia	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełna
Języki imigrantów	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	≥2 lata	brak	<0.5 dnia	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	częściowe
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	5-10	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	Walencki tylko w Walencji
Języki obce	Angielski w gminach Madrytu i Walencji, oraz angielski, francuski i niemiecki w Andaluzji
Języki imigrantów	Portugalski w Walencji, portugalski i marokański arabski w Madrycie, oraz portugalski, marokański arabski, rumuński w Andaluzji

W edukacji przedszkolnej Hiszpania wyróżnia się pod względem wielojęzyczności, z wysokimi wynikami w zakresie języków obcych jak i mniejszościowych. W *Strategicznym Planie dotyczącym Obywatelstwa i Integracji 2007–2010* Hiszpania zawarła działania zmierzające do zachowania języków i kultur pochodzenia i zapewniła ich promocję w systemie edukacji poprzez porozumienia dwustronne.

W zależności od poszczególnych społeczności, oferowane języki obce obejmują angielski, francuski, niemiecki, portugalski, arabski i rumuński, ale zazwyczaj język angielski lub francuski jest obowiązkowy, a reszta opcjonalna.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki imigrantów	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	spójny i jasno określony	lokalnie	od 1 roku	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy szkolne	częściowa

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe
Języki imigrantów	nauczyciele języków	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	Walencki tylko w Walencji
Języki obce	Angielski i francuski w Madrycie oraz angielski, francuski i niemiecki w Walencji i Andaluzji; jeden z tych języków jest obowiązkowy
Języki imigrantów	Marokański arabski i prostugalski w Madrycie i Andaluzji

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechnione	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalne	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	Standaryzacja szkolna	nie określone	Pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nie określone	nd.
Języki Regionalne i Mniejszości	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nie dotyczy	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	Walencki tylko w Walencji
Języki obce	Angielski, francuski, niemiecki: jeden z tych języków jest obowiązkowy

Na poziomie szkoły średniej wyniki nie są już tak wybitne, ponieważ nowa tendencja wielojęzyczności nie osiągnęła jeszcze tego poziomu, co oznacza, że tylko niektóre szkoły są dwujęzyczne. Niemniej jednak, zakres oferowanych języków, organizacja nauczania oraz szkolenia i kwalifikacje nauczycieli są imponujące.

Języki imigrantów nie są powszechnie nauczane na poziomie szkoły średniej, choć wprowadzone zostały pewne *Plany Działania*, mające na celu ich zachowanie. Promuje się również integrację imigrantów z hiszpańską kulturą poprzez naukę języka hiszpańskiego.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja Dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków regionalnych/mniejszościowych i języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	Instytucja A	nie określony	spójny i jasno określony	brak	pełna
	Instytucja B	ograniczony	spójny i jasno określony	brak	pełna
	Instytucja C	ograniczony	spójny i jasno określony	brak	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, obcy	narodowy, obcy	wszystkie	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy, obcy	narodowy, obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy, obcy	narodowy, obcy	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

W ramach Edukacji Zawodowej (VET) oferowane są jedynie francuski i angielski i to nie jako przedmioty obowiązkowe, stąd tak niskie wyniki. Niezbędne jest, zatem zainteresowanie władz oświatowych w tym zakresie, uznające, że VET ma na celu zdobywanie wykształcenia o profilu zawodowym.

Na poziomie edukacji wyższej prym wiedzie angielski i francuski, a zaraz za nimi jest niemiecki i włoski.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubbing	dubbing	czasami	regularnie

Ponieważ wszystkie transmisje telewizyjne są cyfrowe, przekazywane są one w języku oryginalnym, co oznacza, że większość dubbingowanych programów jest również dostępna w wersji oryginalnej, jak również w językach regionalnych katalońskim, galicyjskim i baskijskim. Ogół odbiorców nie jest jednak świadomy tego faktu, co może być powodem tak niskich wyników uzyskanych w tej dziedzinie.

W prasie zidentyfikowano sześć różnych języków. Język angielski jest jednak dominujący.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Sewilla	Madryt Walencja Sewilla			Madryt	
3-4						
1-2	Walencja		Walencja Sewilla		Walencja Sewilla	

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
Usługi edukacyjne Usługi związane z służbami ratowniczymi Usługi związane ze służbą zdrowia Opieka społeczna Usługi prawnicze	Usługi związane ze służbą zdrowia Opieka społeczna Usługi związane z imigracją i integracją Usługi turystyczne Usługi związane z służbami ratowniczymi

Mimo, że istnieje 10 języków, angielski dominuje w badanych miastach. Wydaje się jednak, że zainteresowanie wielojęzycznością i potrzeba języków w usługach publicznych na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym rosną.

Media ustne są znacznie mniej istotne niż zinstytucjonalizowane strategie czy media pisane.

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	5	11	4	10	0	0	3	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowany szeroko	2	3	6	1	23	22	23	24	20	22
Angielski Biznesowy	Szeroko praktykowany	2	9	8	0	9	9	11	11	7	14
Inny	Szeroko praktykowany	2	2	4	0	3	0	4	11	7	11

Praktyki zarządzania, mimo, że podporządkowane językom narodowym, wydają się być coraz bardziej otwarte na wielojęzyczność, ale wyniki są nadal niskie i należy w przyszłości usprawnić tą kwestię, szczególnie w obszarach strategii i kompetencji językowych pracowników. Międzynarodowe firmy postrzegają sprawy językowe bardziej globalnie, wiedząc, że wielojęzyczność znacznie poprawia konkurencyjność.

Ogólne kluczowe wnioski

Wielojęzyczność w Hiszpanii jest najbardziej widoczna w obszarach edukacji przedszkolnej i podstawowej oraz języków imigrantów, przy czym postęp odbywa się stopniowo i regularnie.

Warto także podkreślić zmianę mającą miejsce w sektorze usług i przestrzeni publicznej, zwłaszcza, że jeszcze dziesięć lat wcześniej trudno było usłyszeć jakikolwiek inny język niż hiszpański.

Mniej więcej to samo można powiedzieć odnośnie gazet i książek, gdzie oferta jest już ogromna w porównaniu ze stanem z zaledwie kilku lat wcześniej.

Niemniej istnieją obszary wymagające przemyśleń, jak np: media audiowizualne i biznes, gdzie nadal dominują stare nawyki i tradycyjne praktyki.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Dokument zatytułowany *Plan Działań na dekadę 2010–2020*, podpisany w 2010 przez rząd, określa 12 środków w celu poprawy nauki języków obcych i wielojęzyczności, w tym największe oczekiwania wiążane są z kształceniem nauczycieli.

Niektóre z tych celów zostały już osiągnięte przez większość autonomicznych społeczności, choć ogromny kryzys finansowy sprawia, że ogólny optymizm spada.

Bibliografia

Avance Censo 2001, INE. In <http://www.ine.es/prensa/np648.pdf>

Constitución española (1978) W <http://www.boe.es/aeboe/consultas/enlaces/documentos/ConstitucionCASTELLANO.pdf>

Common European Framework of Reference for Languages. W http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf

Council of Europe (2001) *The European Framework of Reference for the Teaching of Languages*. Strasbourg: Council of Europe.

European Charter for regional or Minority languages. W http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/default_en.asp

REAL DECRETO 831/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes de la Educación Secundaria Obligatoria.

Ley 10/2009 de 22 de diciembre de uso, protección y promoción de las lenguas propias de Aragón. In http://noticias.juridicas.com/base_datos/CCAA/ar-I10-2009.html

Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa. In http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?id=BOE-A-1970-852

Morales, C. et al. (2000) *La enseñanza de lenguas extranjeras en España*. Madrid: CIDE.MECD.

Plan de Acción 2010–2020. W <http://www.educacion.gob.es/dctm/ministerio/horizontales/prensa/documentos/2010/plan-de-accion-2010-2011vdefinitivafinal.pdf?documentId=0901e72b801b3cad>

Plan estratégico de ciudadanía e Integración 2007–2010 In http://extranjeros.mtin.es/es/IntegracionRetorno/Plan_estrategico/pdf/PECIDEF180407.pdf

Plan General de Normalización de la Lengua Gallega (2004) W [http://www.xunta.es/linguagallega/arquivos/PNL22x24_textointegro\).pdf](http://www.xunta.es/linguagallega/arquivos/PNL22x24_textointegro).pdf)

Programa de Lengua y cultura Portuguesa W <http://www.educacion.gob.es/educacion/sistema-educativo/educacion-inclusiva/programas-educativos/lengua-cultura-portuguesa.html>

Real decreto de 20 de julio de 1900, Colección Legislativa de España, vol. 2º de 1900, art. 3, p. 533–534.

Estatuto de Cataluña Julio 2006 W http://www.gencat.cat/generalitat/cas/estatut/index_2006.htm

16 HISPANIA

16.2 Katalonia

Autorzy: Vila i Moreno, F. Xavier

Informacje ogólne

Kluczową sprawą po wprowadzeniu demokracji było jednoznaczne uznanie tego, że w perspektywie historycznej Hiszpania była i jest krajem wielojęzycznym. Kwestia ta znalazła znaczące miejsce w Konstytucji Hiszpanii (Artykuł 3) z 1978 r. i w wynikającego z niej Statutu Autonomii Katalonii (Artykuł 3) z 1979 r. Według tekstu obu dokumentów język kataloński i kastylijski (terminy, które w Konstytucji odnoszą się do języka hiszpańskiego) stały się oficjalnymi językami w Katalonii.

Uznanie to rozumiano na wiele sposobów, a debaty na temat strategii językowych od tamtego czasu zaczęły zyskiwać na coraz większym znaczeniu. Debaty te również koncentrują się na tym, jak wdrożyć ten „oficjalny status”. W ujęciu syntetycznym ogólnie uważa się język kataloński za język narodowy Katalonii, a nie język regionalny czy mniejszościowy, natomiast język kastylijski za (główny) język państwowy. Za to pracownicy instytucji centralnych stawiają język kastylijski na pierwszym miejscu w samej Katalonii. Większość Katalończyków uważa, że po trzech wiekach zinstytucjonalizowanego prześladowania i masowej imigracji obywateli z hiszpańskojęzycznej Hiszpanii w połowie XX wieku, ich język powinien być szczególnie chroniony, zwłaszcza, dlatego, że wszyscy Katalończycy z powodzeniem nauczyli się języka kastylijskiego. Faktycznie Artykuł 3.1 Konstytucji mówi, że „wszyscy obywatele mają obowiązek znajomości języka kastylijskiego”, ale Artykuł 3.3. stwierdza, że różnorodność językowa „będzie przedmiotem specjalnego szacunku i ochrony”. W Hiszpanii, w której mówi się językiem kastylijskim, „specjalna ochrona” tego języka jest często postrzegana jako pozbawianie języka kastylijskiego jego „naturalnej” przewodniej roli.

Ostatnio inne czynniki przyczyniły się do zwiększenia znaczenia wielojęzyczności w Katalonii: (1) znaczenie przemysłu turystycznego; (2) proces integracji europejskiej; (3) gwałtowny proces internacjonalizacji gospodarki Katalonii oraz (4) przybycie w pierwszej dekadzie XXI wieku ponad 1.3 miliona imigrantów z hiszpańskojęzycznych krajów Ameryki i reszty świata (tzw. aloglotów). Populacja ta jest niezwykle podzielona i rozrzucona po całym kraju: według „Ankiety na temat praktyk językowych populacji Katalonii” (EULP 2008), największą grupę stanowili użytkownicy języka arabskiego (2.6 proc. całkowitej liczby populacji przez 15 lat – jest to liczba, która obejmuje także użytkowników języka tamazight jako języka pierwszego). Żadna z grup posługujących się danym językiem jako językiem pierwszym nie osiągnęła wyniku jednoprocentowego: użytkownicy języka rumuńskiego stanowili 0.9 proc. populacji, języka galicyjskiego 0.6 proc. populacji, francuskiego 0.5 proc. populacji, portugalskiego i angielskiego 0.4 proc. populacji, rosyjskiego 0.3 populacji. Są to największe grupy użytkowników języka pierwszego spośród ponad 400 wszystkich grup.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce, regionalne/mniejszościowe i języki imigrantów używane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie katalońskiego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Katalonii jest (współ-) finansowane w Argentynie, Ekwadorze, Portugalii, Szwajcarii i w USA. Hiszpania podpisała i ratyfikowała *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. Istnieje również oficjalny przepis w edukacji, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki języka katalońskiego i aranese w Katalonii.

Istniejące w Katalonii mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie dane spisów powszechnych, ciągle aktualizowane miejskie dane dotyczące rejestrów oraz okresowo aktualizowane dane ankietowe. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego i języków regionalnych, opierają się na pytaniach dotyczących języka państwowego, języka podstawowego oraz ojczystego. Dodatkowo bierze się pod uwagę biegłość językową, czyli to jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

Odkąd przyjęto Status Autonomii w 2006 r. Katalonia zyskała trzeci język oficjalny – oksytański, autochtoniczny język obszaru Val d'Aran, czyli małego terytorium w północnej Katalonii w Pirenejach. Oficjalny status języka oksytańskiego reguluje prawo Parlamentu Katalonii z września 2010 r., ale zostało one zawieszane przez hiszpański Trybunał Konstytucyjny na żądanie hiszpańskiego rządu.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka państwowego (hiszpański) czy języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Inne języki oficjalne	wszystkie	≥2 lata	brak	>1 dzień	przedmiotowe	przedmiotowe	częściowe
Języki obce	wszystkie	≥2 lata	brak	<0.5 dnia	przedmiotowe	przedmiotowe	częściowe

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Inne języki oficjalne	Kataloński wszędzie, odmiana oksytańskiego Aranès w Val d'Aran
Języki obce	Angielski

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka państwowego	spójny i jasno określony	w trakcie edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne oficjalne języki	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka państwowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Inne języki oficjalne	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	jako część szkolenia

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Inne języki oficjalne	Kataloński wszędzie, odmiana oksytańskiego aranes w Val d'Aran
Języki obce	Angielski – obowiązkowy

Przez ostatnie dwie dekady edukacja w Katalonii opiera się na „modelu łączonym”, według którego dzieci nie można rozłączać według języka pierwszego, którym się posługują. Głównym językiem w edukacji jest język kataloński (jednak wszystkim dzieciom przysługuje prawo do uczenia się w języku kastylijskim podczas pierwszych lat nauki, jeśli poproszą o to rodzice). Wszystkie dzieci do chwili ukończenia edukacji obowiązkowej będą dwujęzyczne w odniesieniu do tych dwóch języków. Rezultaty porównawcze pokazują, że rezultatem tego modelu będzie dwujęzyczność większości dzieci, chociaż językiem znanym lepiej będzie język kastylijski (zob. Vila 2008, 2010). Powód takich wyników leży w połączeniu czynników demograficzno-lingwistycznych i socjolingwistycznych: język kastylijski jest *lingua franca* dla użytkowników języka katalońskiego, kastylijskiego oraz tzw. aloglotów. Biorąc pod uwagę jego silną pozycję i wszechobecność, bardzo szybko uczą się go osoby nie będące rodzimymi użytkownikami tego języka. Należy również pamiętać, że dane zebrane w ramach projektu „Europa Bogata Językami” są danymi ze źródeł oficjalnych, natomiast dane pochodzące bezpośrednio od dzieci pokazują, że bardzo często język kastylijski jest używany w interakcji z nauczycielami w klasie, zwłaszcza tam, gdzie użytkownicy języka kastylijskiego lub alogloci stanowią większość. W 2010 r. szeroko dyskutowane orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego na temat nowego Statutu Autonomii Katalonii (2006) mówiło, że język kastylijski powinien zyskać większą obecność jako język komunikacji w katalońskich szkołach, co zainicjowało poważny konflikt prawny i polityczny, który trwa do dziś.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)**Organizacja**

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka państwowego	spójny i jasno określony	w trakcie edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne języki oficjalne	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechnione	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalne	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub szkolnym	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka państwowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związane z CEFR	nd.
Inne języki oficjalne	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związane z CEFR	jako część szkolenia

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Inne języki oficjalne	Kataloński wszędzie, odmiana oksytańskiego aranes w Val d'Aran
Języki obce (języki pochyloną kursywą oferowane są jedynie w szkole średniej)	Obowiązkowe: Jeden do wyboru spośród angielskiego, francuskiego, okazjonalnie niemieckiego i włoskiego Opcjonalnie: <i>starogrecki, łacina</i> i inne

Badania w sposób całkiem dokładny przedstawiają pozycję i znaczenie większości języków. Rozróżnienie między językami „obcymi” a językami „imigrantów” przesłania fakt, że dwóm głównym grupom posługującym się danym językiem jako pierwszym, mianowicie użytkownikom języka francuskiego i angielskiego”, stosunkowo łatwiej jest zapewnić naukę w ich języku w systemie edukacyjnym (zob. powyższe dane liczbowe). W wielu prywatnych szkołach obcojęzycznych – amerykańskich, francuskich, włoskich i „międzynarodowych” – dba się o potrzeby edukacyjne stosunkowo zamożnych rezydentów-obcokrajowców i lokalnych mieszkańców, którzy chcą, aby ich dzieci znały różne języki obce.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Edukacja dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków imigrantów)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne języki oficjalne	Instytucja A	duży wybór	brak wytycznych	nd.	pełna
	Instytucja B	ograniczony	spójny i jasno określony	nd.	pełna
	Instytucja C	duży wybór	ogólny	nd.	pełna
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja B	ograniczony	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	brak	częściowa

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(ów) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	oficjalny narodowy, obcy, inny język oficjalny	oficjalny narodowy, obcy, inny język oficjalny	brak	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	oficjalny narodowy, obcy, inny język oficjalny	oficjalny narodowy, obcy, inny język oficjalny	ograniczone	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	oficjalny narodowy, obcy, inny język oficjalny	oficjalny narodowy, obcy, inny język oficjalny	ograniczone	związany z CEFR	tylko imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie

Badania ujmują ogólny kontekst uczenia się języków obcych w instytucjach kształcenia i szkolenia zawodowego, ale szkoły wyższe, które wzięły udział w badaniu, nie odzwierciedlają szerokiej możliwości uczenia się języków na wielu katalońskich uniwersytetach, na których oprócz głównych języków międzynarodowych można uczyć się języków regionalnych takich jak język oksytański, szeroko używanych języków imigrantów takich jak tamazight/berberyjski, kilku mniej popularnych języków takich jak holenderski lub szwedzki i języków azjatyckich takich jak japoński, chiński, perski czy turecki.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	dubbing	czasami	czasami

Badania potwierdzają dominację języka kastylijskiego jako głównego języka w środkach masowego przekazu. W następnej kolejności jest to język kataloński i angielski, a na dalszych pozycjach są inne języki. Język kastylijski jest wszechobecny w telewizji dzięki istnieniu w całej Hiszpanii kanałów w tym języku, oraz w kinie, gdzie najwięcej jest filmów z dubbingiem w języku kastylijskim. Dla porównania, równowaga między użyciem języka katalońskiego i kastylijskiego jest większa w radiu i gazetach.

Kwestia innych języków w tym kontekście jest trudniejsza do uchwycenia. Odkąd telewizja cyfrowa zastąpiła analogową, użycie dubbingu i podpisów straciło na znaczeniu, ponieważ większość stacji telewizyjnych nadaje oryginalne wersje programów zagranicznych, zwykle z napisami, ale także z dubbingiem. Słuchanie i oglądanie oryginalnych wersji jest popularne w pewnych grupach społecznych z uwzględnieniem imigrantów, ale na ten temat nie są dostępne dane. Korzystanie z telewizji satelitarnej także było powszechne w społeczności imigrantów, ale z powodu ich niewielkiej liczby było to trudno zauważalne.

Pod koniec 2011 r. z powodu kryzysu gospodarczego ograniczano dostępną liczbę języków. Na przykład w grudniu 2011 r. wycofano z obrotu darmową gazetę w języku kastylijskim „ADN”. Kryzys dotknął przede wszystkim jednostki lokalne i państwowe, takie jak lokalne stacje telewizyjne, które nadawały programy przede wszystkim w języku katalońskim. O wiele ważniejsze jest to, że pod koniec 2011 r. rząd Katalonii ogłosił znaczne cięcia wydatków na telewizję publiczną, co oznaczałoby, że przestaną nadawać dwa kanały publiczne nadające w języku katalońskim.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Barcelona Saragossa L'Hospitalet de Llobregat	Barcelona	Barcelona		
3-4	Barcelona				Barcelona	Barcelona
1-2	Saragossa L'Hospitalet de Llobregat		Saragossa L'Hospitalet de Llobregat	Saragossa L'Hospitalet de Llobregat	Saragossa L'Hospitalet de Llobregat	

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
<ul style="list-style-type: none"> Usługi związane ze służbą zdrowia Opieka społeczna Usługi związane z imigracją i integracją Usługi edukacyjne Usługi związane z służbami ratowniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> Usługi związane z służbami ratowniczymi Usługi związane ze służbą zdrowia Usługi turystyczne Opieka społeczna Usługi związane z imigracją i integracją

Silny profil wielojęzyczny, który potwierdzają dane dotyczące lokalnych usług publicznych i przestrzeni publicznej w sposób oczywisty odzwierciedla niejednorodny charakter tej domeny, w której obsługiwani są wszelkiego rodzaju petenci, np. lokalni mieszkańcy, imigranci i turyści. Nie jest, zatem dziwne, że obecne są w niej języki z różnych rodzi i kontynentów, od katalońskiego po japoński i od fińskiego do języka suahili.

8 Języki w biznesie (23 firmach)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	9	14	5	8	0	5	4	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/fozsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Oficjalny język państwowy	Praktykowany szeroko	0	2	2	2	21	23	18	21	20	21
Angielski Biznesowy	Szeroko praktykowany	3	4	10	5	7	11	10	12	13	14
Inny	Szeroko praktykowany	3	4	6	5	11	7	10	15	14	15

Zebrane dane sugerują, że ogólnie mówiąc sektor prywatny pozostaje w tyle za lokalnymi instytucjami państwowymi, jeśli chodzi o stosowanie strategii wielojęzycznych w swojej codziennej pracy. W sektorze biznesowym język kataloński przesuwa się na trzecie miejsce, za językiem kastylijskim i Business English. Daleko w tyle pozostają inne języki europejskie, zwykle te, którymi posługują się turyści lub rezydenci z Europy, lub inne języki w Hiszpanii. Języki nieeuropejskie odgrywają niewielką rolę w tym sektorze, co sugeruje, że w badanych firmach nie bierze się pod uwagę potrzeb imigrantów z Afryki i Azji i rynków w tych regionach lub to, że w kontaktach z firmami na tychże rynkach używa się języka Business English.

Wnioski te należy jednak przyjąć bardzo ostrożnie, ponieważ próbka badanych firm była mała i wewnątrz heterogeniczna: obejmowała firmy z różnych sektorów, z których kilka było firmami międzynarodowymi, kilka działało w całej Hiszpanii, a jeszcze kilka innych tylko w Katalonii. Porównanie między usługami publicznymi i przestrzenią publiczną, w których badano wyłącznie instytucje lokalne, a domeną biznesu nie jest, zatem łatwe.

Ogólne kluczowe wnioski

1. Rozróżnianie między językiem kastylijskim jako językiem „narodowym” a katalońskim jako językiem „regionalnym” z empirycznego punktu widzenia ma mniej sensu w Katalonii, ponieważ oba były szeroko obecne na wszystkich obszarach. W przyszłych badaniach powinno się je podciągnąć pod wspólny i bardziej adekwatny kwalifikator, czy będzie nim określenie „narodowy”, „oficjalny” czy inne.
2. Projekt „Europa Bogata Językami” koncentruje się na polityce językowej polegającej na zapewnieniu nauki danego języka, ale ta kwestia może być dokładnie przeanalizowana dopiero wtedy, kiedy weźmie się pod uwagę popyt na naukę i jej rezultaty. W obecnej sytuacji językowej zapewnianie w niewielkim stopniu nauki języka kastylijskiego w szkołach przekłada się na osiągnięcie przez uczniów wysokiego poziomu zaawansowania w tym języku, natomiast zapewnianie w niewielkim stopniu nauki języka angielskiego przekłada się na osiągnięcie przez nich słabych wyników. Inaczej mówiąc, sposoby osiągania różnorodności mogą być różne dla każdego języka w konkretnej sytuacji, co oznacza, że należy uwzględnić całą sytuację językową. W tym sensie większość wskazówek sugeruje, że nauczanie języków obcych jest słabym punktem sytuacji językowej w Katalonii, które zasługuje na gruntowną odnowę.
3. W sensie ogólnym kwestionariusz w sposób adekwatny odzwierciedla słabą pozycję „języków imigrantów” w Katalonii, co można wytłumaczyć tym, że pojawiły się one w regionie niedawno, i że są heterogeniczne. W swoim obecnym kształcie kwestionariusz jest pomyślany tak, aby można było dzięki niemu odkrywać inicjatywy, które dotyczą pokaźnych liczebnie grup społecznych. W przyszłości można by opracować metodologię, która pozwoliłaby odkryć wspólnotowe inicjatywy, które byłyby dostępne dla nowych i mniej zdomowionych w regionie grup imigrantów, takie jak pozaszkolne kursy językowe, wspólnotowe biblioteki i księgarnie, telewizję satelitarną i odbiór telewizji przez Internet. W każdym razie pedagodzy powinni poświęcić więcej uwagi tym językom, jeśli ma być zachowane dziedzictwo kulturowe dzieci imigrantów na korzyść ich, ale także całego społeczeństwa katalońskiego.
3. Proxecto Galauda (<http://phobos.xtec.cat/galauda/> [w języku galicyjskim]) jest projektem, w ramach którego w kilku szkołach średnich w Katalonii naucza się języka galicyjskiego, natomiast w Galicji języka katalońskiego jako sposobu na poszerzenie przez uczniów swojego repertuaru języków i zwiększenie świadomości na temat znaczenia różnorodności językowej.

Bibliografia

Boix-Fuster, Emili, Joan Melià, and Brauli Montoya. 2011. “Policies promoting the use of Catalan in oral communications and to improve attitudes towards the language.” Pp. 150–181 in *Democratic Policies for Language Revitalisation: The Case of Catalan* edited by M. Strubell i Trueta and E. Boix-Fuster. Basingstoke, England: Palgrave.

EULP 2008: Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008. Available at: <http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/menuitem.b318de7236aed0e7a129d410b0c0e1a0/?vgnnextoid=d5349cede4c43210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchnel=d5349cede4c43210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextxtfmt=default>

Vila i Moreno, F. Xavier. 2008. “Catalan in Spain.” Pp. 157–183 in *Multilingual Europe: Facts and Policies* edited by G. Extra and D. Gorter. Berlin: Mouton de Gruyter.

Vila i Moreno, F. Xavier. 2010. “Making choices for sustainable social plurilingualism: some reflexions from the Catalan language area.” Pp. 131–154 in *International Perspectives on Bilingual Education: Policy, Practice, and Controversy* edited by J. Petrovic. Charlotte, N Caroline: Information Age Publishing series.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

1. Kilka edycji programu „Ochotnicy językowi” sponsorowanego zarówno z funduszy publicznych jak i prywatnych zaowocowało stworzeniem „par lingwistycznych”, co umożliwiło tysiącom uczniów języka katalońskiego w całym regionie ćwiczenie tego języka z osobami posługującymi się nim biegle (cf. Boix-Fuster, Melià and Montoya 2011).
2. Vila (2010) opisuje kilka ćwiczeń opracowanych w Katalonii, które mają na celu podnoszenie świadomości na temat języków mniejszościowych, takich jak „Language Gymkhana” czy „Amazigh Spring”.

16 HISPANIA

16.3 Kraj Basków

Autor: Iván Igartua

Informacje ogólne

Wspólnota autonomiczna Kraju Basków (Euskadi) ma dwa języki urzędowe: baskijski i hiszpański. Według ostatnich szacunków, ok. 32 proc. populacji tego kraju jest dwujęzyczna (prawie 700 000 osób). Na innych obszarach również mówi się językiem baskijskim: we francuskiej części Kraju Basków, na której język ten nie jest oficjalnie uznany, językiem tym mówi ok. 30 proc. populacji (ok. 80 000 osób). W Nawarze, w której język ten jest językiem urzędowym tylko na północy, mówi nim 10 proc. populacji (ok. 50 000 ludzi).

Obecnie praktycznie nie ma jednojęzycznych użytkowników języka baskijskiego, ponieważ Baskowie, którzy nie znają języka hiszpańskiego czy francuskiego to tylko 1 proc. populacji. W świetle najnowszej sytuacji socjolingwistycznej, nadrzędnym celem rządu baskijskiego jest dążenie ku realnej dwujęzyczności, opierającej się na trzech zasadach: po pierwsze, konsensusie sił politycznych reprezentowanych w baskijskim parlamencie; po drugie, zaakceptowania różnorodności baskijskiego społeczeństwa i wreszcie szacunku do decyzji, jakie obywatele podejmują, co do języków, jakimi chcą się posługiwać, co jest w duchu Ustawy o normalizacji, która została uchwalona w 1982 r.

Od tamtej pory sytuacja języka baskijskiego polepszyła się znacznie. We Wspólnocie normalizację języka zawsze uznawano za rzecz pozytywną. Jej obywatele, a także jej rząd zobowiązali się do podążania za dwujęzycznością, a nie jednojęzycznością czy to jednego, czy innego rodzaju. Idea praw dotyczących języków jest rzeczą podstawową zarówno w przepisach prawnych, jak i praktyce politycznej w Kraju Basków, i kiedy mówimy o prawach dotyczących języków, mamy na myśli zarówno osoby mówiące językiem baskijskim i językiem hiszpańskim. Przez ostatnich kilkadziesiąt lat sytuacja dotycząca języka baskijskiego ulepszyła się, ale sytuacja języka hiszpańskiego nie pogorszyła się.

Przez ostatnich 30 lat, polityka dotycząca języka baskijskiego skupiała się głównie na dwóch obszarach: edukacji i administracji. Trzeci ważny obszar określony w procesie normalizacji (media, zwłaszcza telewizja) przyczynił się w trochę mniejszym stopniu, jeśli chodzi o uczenie się języka baskijskiego, ale jednocześnie odegrał istotną rolę, jeśli chodzi o rozwój standardowej odmiany języka. Kiedy uchwalono Ustawę o normalizacji, wierzono, że podział na obszary priorytetowe i nie priorytetowe (takimi jak policja, służba zdrowia, wymiar sprawiedliwości i firmy w sektorze prywatnym) będzie obowiązywał przez kilka lat. W rzeczywistości jesteśmy jednak w czwartej dekadzie tego procesu, a ten podział ciągle się utrzymuje, ponieważ język baskijski w tych obszarach zaznacza swą niewielką obecność.

Od początku procesu normalizacji dla polityków i całego społeczeństwa baskijskiego było jasne, że język baskijski będzie językiem urzędowym na całym terytorium, nawet tam, gdzie językiem tym nie mówiono od wieków. Jednak w przypadku języka baskijskiego precyzyjniej byłoby powiedzieć, że chodzi o odrodzenie tego języka, a nie o klasyczny proces normalizacji i standaryzacji. Oznacza to, że nie wystarczało przekazywanie tego języka z pokolenia na pokolenie. Z tego powodu, edukacja szkolna stała się kluczem do odradzania tego języka, i co jest szczególnie ważne, to odrodzenie dzieje się poprzez przyzwolenie społeczne i wolność jednostki, ponieważ to rodzice, a nie rząd baskijski, wybierają język, w jakim ich dzieci mają uczyć się w szkołach.

Ważnym aspektem edukacji w Kraju Basków jest baskizacja lingwistyczna dorosłych. Przez wieki relacje między językiem baskijskim i hiszpańskim lub francuskim były jednostronne. Wiele osób posługujących się tym językiem zrezygnowało z niego i albo z własnej woli albo zmuszone okolicznościami zaczęło używać jednego z języków oficjalnych. Od lat 60. relacje między językiem baskijskim i hiszpańskim lub francuskim stały się wzajemne. We francuskiej części Kraju Basków coraz mniej osób mówi językiem baskijskim, ale jednocześnie wielu Basków, dla których językiem ojczystym jest język francuski lub hiszpański, uczy się języka baskijskiego. Niektórzy, którzy uczyli się języka baskijskiego, kiedy byli dorośli, nauczyli się go na takim poziomie, że stali się słynnymi pisarzami lub nawet członkami Akademii Języka Baskijskiego. Obecnie aż 40 000 osób uczy się języka baskijskiego lub podnosi swój poziom w tzw. *euskaltegis*, czyli centrach kształcenia dorosłych i udoskonalania języka baskijskiego. Bez *euskaltegis* i powiększenia społeczności mówiących tym językiem, jego odrodzenie (w znaczeniu używanym do tej pory) nie byłoby możliwe.

Jeśli chodzi o administrację, instytucje publiczne zobowiązały się do respektowania wyborów językowych swoich obywateli, a nie zmuszania ich do mówienia tym czy innym językiem. Oznacza to, że wielu urzędników państwowych powinno się posługiwać dwoma językami urzędowymi społeczności autonomicznej. Obecnie 44 proc. pracowników baskijskich instytucji publicznych ma certyfikat znajomości języka baskijskiego. W rzeczywistości można zostać baskijskim urzędnikiem państwowym, nawet wysokiego szczebla, bez znajomości ani jednego słowa w tym języku zwłaszcza na obszarach nie priorytetowych, o których mowa wyżej. Z drugiej strony, dane dotyczące zapytań obywateli pokazują, że zaledwie 14–15 proc. z nich posługuje się językiem baskijskim, zwracając się do instytucji publicznych.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Hiszpański, baskijski i języki obce używane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie baskijskiego jest (współ-) finansowane na 30 uniwersytetach w Europie i Amerykach. Hiszpański rząd podpisał a parlament ratyfikował *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. Istnieje również przepis w edukacji, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki baskijskiego w Kraju Basków.

Istniejące w Kraju Basków regionalne mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych i dane ankietowe. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego i języków regionalnych, opierają się na pytaniach dotyczących języka państwowego, języka podstawowego, języka pierwszego oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

W ciągu ostatnich dwudziestu lat rząd Kraju Basków opracował wiele tekstów o planach dotyczących języków i stosownej polityki. Niektóre z nich, które są godne odnotowania, to „Ogólny plan promowania języka baskijskiego” (EBPN, 1999) i krótki esej pt. „W kierunku wznowienia porozumienia” (2009), które są podstawą polityki językowej na początku XXI wieku. Po wprowadzeniu w życie Ustawy normalizującej (1982 r.) opracowano też dalsze przepisy prawne dotyczące kilku aspektów dwujęzyczności, które również dotyczyły sektora prywatnego. Od 1991 r. co 5 lat przeprowadza się Ankiętę socjolingwistyczną, która ma na celu zebranie informacji na temat kompetencji językowej i użycia języków w Kraju Basków. Podstawowe informacje na temat języka pierwszego obywateli również są zawarte w tej Ankiecie. W 2011 r. rząd baskijski opracował raport na temat bieżącej sytuacji i bieżącego rozwoju języka baskijskiego.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełne
Inne języki oficjalne	wszystkie	≥2 lata	brak	>1 dzień	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełne
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełne

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Inne języki oficjalne	Baskijski
Języki obce	Angielski

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne języki oficjalne	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	w niektórych obszarach	od 1 roku	poza godzinami lekcyjnymi	brak	standaryzacja narodowa	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka narodowego	nauczyciele języków	ogólne	ogólne	nd.
Inne języki oficjalne	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Inne języki oficjalne	Baskijski
Języki obce	Angielski: obowiązkowy

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne języki oficjalne	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechnione	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	w niektórych obszarach	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	związany z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce oficjalnego języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	związane z CEFR	nd.
Inne języki oficjalne	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	związane z CEFR	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Inne języki oficjalne:	Baskijski
Języki obce (języki pochyloną kursywą oferowane są jedynie w szkole średniej)	Obowiązkowe: angielski, niemiecki Opcjonalne: <i>arabski, francuski, włoski, rosyjski, turecki</i>

W Kraju Basków w przekazywaniu języka z pokolenia na pokolenie większą rolę odgrywa szkoła niż rodzina. Język baskijski jest językiem nauczania wybieranym dla swoich dzieci przez 60 proc. rodziców, niezależnie od tego, czy sami się posługują tym językiem, czy nie, i niezależnie od tego, czy język ten jest językiem żywym na ich obszarze/w ich miejscu zamieszkania (ponadto, 22 proc. wybiera model dwujęzyczny, a reszta wybiera język baskijski jako przedmiot w szkole). Na etapie edukacji przedszkolnej odsetek rodziców, którzy wybierają język baskijski dla swoich dzieci jest jeszcze wyższy, co oznacza, że wśród dzieci poniżej 6. roku życia niedługo nie będzie dzieci jednojęzycznych posługujących się wyłącznie językiem hiszpańskim.

Głównym problemem dotyczącym szkół jest to, że dzieci, których językiem ojczystym jest język hiszpański, kojarzą język baskijski głównie w kontekście odrabiania pracy domowej i jak tylko wychodzą poza mury szkoły, przestają się posługiwać tym językiem. Zwykle dzieci z obszarach, na których mówi się po hiszpańsku, mówią tylko w tym języku zarówno w domu, jak i na ulicy, chyba, że przynajmniej jeden rodzic potrafi posługiwać się językiem baskijskim. W takich przypadkach nie czują się często zbyt pewnie i swobodnie, jeśli chodzi o posługiwanie się językiem, którego uczą się w szkole. Mimo to, tak jak wspomniano wcześniej, szkoła zaczęła odgrywać znaczącą rolę, jeśli chodzi o rewitalizację tego języka.

Na poziomie podstawowym i średnim istnieje obowiązek uczenia się języka obcego. Mimo że w przytłaczającej większości szkół pierwszym językiem obcym jest język angielski, można się uczyć także języków: francuskiego i niemieckiego.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja Dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne języki oficjalne	Institucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	pełna
	Institucja B				
	Institucja C	ograniczony	brak wytycznych	nd.	pełna
Języki obce	Institucja A	ograniczony	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Institucja B	ograniczony	ogólny	brak	pełna
	Institucja C	ograniczony	ogólny	narodowy	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 2 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, obcy, regionalne/mniejszościowe	narodowy, obcy, regionalne/mniejszościowe	ograniczone	narodowy lub określony przez instytucję	tylko native speakerzy narodowego języka	brak oferty	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy, obcy, regionalne/mniejszościowe	narodowy, obcy, regionalne/mniejszościowe	brak	brak	tylko międzynarodowa	brak oferty	opcjonalnie

Jeśli chodzi o uniwersytety 45 proc. studentów Uniwersytetu Kraju Basków uczy się języku baskijskim, zatem sytuacja na tym etapie jest znacznie lepsza w porównaniu z tą sprzed 30 lat. Na studiach magisterskich, a także na studiach dalszych, do programów nauczania stopniowo wprowadza się język angielski.

W nauczaniu zawodowym zaczynają się również pojawiać profile dwujęzyczne, ale w wolniejszym tempie. Dla przykładu, zaledwie 25 proc. studentów chce się uczyć w języku baskijskim.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubbing	dubbing	czasami	czasami

W Kraju Basków jest tylko jedna ogólnokrajowa gazeta i prawie 50 regionalnych lub lokalnych czasopism publikowanych w całości w języku baskijskim. Są także dwa kanały telewizji publicznej, które są nadawane wyłącznie w tym języku (podobnie jest w przypadku kilku innych lokalnych kanałów). Obecność innych języków, oprócz języków urzędowych, w publikacjach dostępnych dla obywateli baskijskich stale rośnie, ale sytuacja ta wciąż odzwierciedla przeciętne zainteresowanie uczeniem się języków obcych.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków w celu osiągnięcia założeń firmy	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4						
3-4	Vitoria-Gasteiz					
1-2	Donostia-San Sebastian	Donostia-San Sebastian	Donostia-San Sebastian	Donostia-San Sebastian	Donostia-San Sebastian	Donostia-San Sebastian
	Bilbao	Vitoria-Gasteiz	Vitoria-Gasteiz	Vitoria-Gasteiz	Vitoria-Gasteiz	Vitoria-Gasteiz
		Bilbao	Bilbao	Bilbao	Bilbao	Bilbao

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
Usługi prawnicze Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne Usługi turystyczne Usługi transportowe = edukacja = służby ratownicze = zdrowie = służby społeczne = debaty polityczne i procesy decyzyjne	Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne Usługi transportowe Usługi turystyczne Usługi edukacyjne Programy teatralne

Języki usług publicznych to głównie język hiszpański i baskijski, czyli dwa języki urzędowe Kraju Basków. W niektórych przypadkach (np. usługach tłumaczeniowych i urzędach obsługujących imigrantów, itd.) używa się innych języków: angielskiego, francuskiego, arabskiego, chińskiego, rosyjskiego, gruzińskiego lub Wolof.

8 Języki w biznesie (20 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	6	14	8	8	1	5	3	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/fozsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Oficjalny język państwowy	Praktykowany szeroko	1	0	2	3	20	19	19	20	19	18
Angielski Biznesowy	Szeroko praktykowany	3	1	10	5	5	8	9	4	8	11
Inny	Szeroko praktykowany	4	1	6	2	3	1	2	9	8	10

Firmy baskijskie próbują w codziennej pracy wdrażać praktyki dotyczące języków obcych. Ten aspekt strategii wychodzi daleko poza oficjalną dwujęzyczność, ponieważ inne języki, a głównie, ale nie wyłącznie, język angielski, są absolutnie niezbędne do podtrzymywania kontaktu z innymi firmami na całym świecie. Obszar, który mógłby ulec poprawie, to promocja konieczności rozwijania umiejętności językowych wśród pracowników firm w kraju.

Ogólne kluczowe wnioski

Wydaje się, że w Kraju Basków stosunkowo wysoki jest profil jednojęzyczności w szkołach podstawowych i średnich, jeśli chodzi o język hiszpański, baskijski i główne języki obce (gdzie najbardziej popularnym jest język angielski). Jednakże np. języki imigrantów są słabo lub nie są w ogóle reprezentowane w systemie edukacyjnym.

W edukacji na poziomie wyższym, mediach papierowych, usługach publicznych i firmach prywatnych profile jednojęzyczne pojawiają się w dość szybkim tempie. To powinno zostać ulepszone i skonsolidowane w przyszłości poprzez rozwój odpowiedniej bazy edukacyjnej zorientowanej na wielojęzyczność.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Wielojęzyczność jest wyzwaniem dla społeczeństwa, które nie jest w 100 proc. dwujęzyczne i długo nie będzie. To stopniowe przejście w kierunku społeczeństwa dwujęzycznego musi być zatem połączone z rosnącą potrzebą i zapotrzebowaniem na strategię dwujęzyczne. Jedną z tych strategii jest już obecnie wdrażana: przygotowano program pilotażowy, który wprowadzi trójjęzyczny system nauczania do szkół podstawowych i średnich. Ok. 120 szkół przyjęło ten nowy plan, który prawdopodobnie całkowicie rozszerzy cały system edukacji.

Na obszarze nowych technologii podejmuje się dużo starań w celu stworzenia systemu tłumaczeń maszynowych, za pomocą, których będzie można tłumaczyć teksty i strony internetowe z języka hiszpańskiego i angielskiego na baskijski i odwrotnie. To nowe narzędzie będzie opierało się na niezwykle efektywnym analizatorze gramatycznym i dużym repozytorium pamięci tłumaczeniowych będących w posiadaniu służb publicznych.

Te a także inne cele nie są łatwe do osiągnięcia, ale są one bardzo atrakcyjne: chodzi o stworzenie i wzmocnienie profili dwujęzycznych w społeczeństwie, które chce i próbuje używać języka baskijskiego, który jest ma najsłabszą pozycję społeczno-lingwistyczną.

Bibliografia

Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia/Plan general de Promoción del Uso del Euskera (EBPN), Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 1999.

Euskararen egoerari eta bilakaerari buruzko adierazleak/Indicadores de situación y evolución del euskera, Viceconsejería de Política Lingüística, 2011. [http://www.euskara.euskadi.net/r59-738/es/contenidos/informacion/argitalpenak/es_6092/adjuntos/ebpn_txostena/EBPN%20Txostena%20cast.pdf]

Fourth Sociolinguistic Survey (2006), Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 2008.

Itun berritu baterantz/Hacia un pacto renovado, Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 2009 [English version: http://www.euskara.euskadi.net/r59-738/es/contenidos/informacion/7041/es_2447/adjuntos/Maketa-Pacto_Baja-1eng%202.pdf]

17 SZWAJCARIA

Autorzy: Raphael Berthele, Bernhard Lindt-Bangerter, Susanne Obermayer

Informacje ogólne

Szwajcaria jest federacją parlamentarną, składającą się z 26 kantonów i liczącą według danych za rok 2010 7,9 miliona mieszkańców. Kantony wchodzące w skład Szwajcarii jako konfederacji państw posiadających swoje odrębne konstytucje cieszą się bardzo dużą autonomią. Mają one możliwość organizowania systemu edukacji wedle swojego uznania, co oznacza, że systemy kształcenia mogą się znacznie różnić w zależności od kantonu. Jednakże obecnie podejmuje się działania mające na celu ich ujednoczenie, co jest przewidziane zarówno w artykule wprowadzonym do Konstytucji w 2006 r., jak i porozumieniu mającym na celu zharmonizowanie standardów dotyczących nauki obowiązkowej (zob. poniżej).

W Szwajcarii mówi się tradycyjnie czterema językami: niemieckimi, francuskim, włoskim i retoromańskim na stosunkowo jednorodnych obszarach. Trzy pierwsze języki są językami urzędowymi od czasów utworzenia Federacji w 1848 r., a czwarty – od 1938 r. Znowelizowana ustawa o językach obowiązująca od 2010 r. określa użycie i promowanie języków, a także umacnia status języka retoromańskiego jako jednego z języków urzędowych. Status dialektów alemańskich, którymi posługuje się większość Szwajcarów traktujących je jako swój język rodzimy, nie został jeszcze dokładnie określony. Mimo że UNESCO umieściło dialekty szwajcarsko-niemieckie na liście języków zagrożonych wymarciem, instytucje edukacyjne zwykle nie rozpowszechniają ich użycia. Włoskie dialekty w kantonie Ticino coraz częściej zastępuje się standardowym językiem włoskim, a języki franko-prowansalskie, którymi mówi się w Szwajcarii Zachodniej, prawie wyginęły.

Każdy kanton jest zobligowany do ustalenia swojego języka urzędowego. Z 26 kantonów, 17 wyznaczyło do tego celu język niemiecki, 4 – francuski i 1 – włoski. Trzy kantony są oficjalnie dwujęzyczne (obowiązuje w nich francuski i niemiecki), a jeden – trójjęzyczny (obowiązuje w nim niemiecki, retoromański i włoski). Dodatkowo istnieje kilka oficjalnie dwujęzycznych gmin przy niemiecko-francuskiej granicy językowej. W trójjęzycznej Gryzonii istnieje dość niespotykana sytuacja językowa. Retoromański, język mniejszości, od setek lat traci na znaczeniu, a niemiecki, jako lingua franca, coraz częściej zagraża bogactwu i żywotności czwartego języka używanego w Szwajcarii. W celu umocnienia znaczenia języka retoromańskiego na tym terytorium, władze Gryzonii ustanowiły nowe przepisy prawne na poziomie kantonu. Obecnie gminę uważa się za jednojęzyczną, jeżeli 40 proc. jej populacji mówi językiem retoromańskim, a za, dwujęzyczną, jeżeli tym językiem posługuje się 20 proc. jej mieszkańców. Ponadto, na obszarach, gdzie mówi się tym językiem, odmiana ta jest jedynym językiem używanym w przedszkolach i w szkołach podstawowych w pierwszych jej latach.

Według spisu powszechnego z 2000 r., 63,7 proc. populacji posługiwało się językiem niemieckim jako językiem głównym, 20,4 proc. językiem francuskim, 6,5 proc. językiem włoskim, 0,5 proc. językiem retoromańskim i 9 proc. językiem nieurzędowym.

Ok. 30 proc. populacji pochodzi z rodzin imigranckich, co oznacza, że albo oni sami albo ich rodzice przybyli do Szwajcarii. Jedna trzecia z nich to naturalizowani obywatele szwajcarscy. Języki rodzime, którymi najczęściej się posługują, to, w kolejności częstotliwości ich używania: niemiecki, francuski, włoski, bośniacki-chorwacki-serbski, albański, portugalski, hiszpański, angielski, turecki i tamili (źródło: spis powszechny z 2000 r.). Integracja językowa imigrantów mówiących językiem to kwestia dominująca w bieżącej polityce federalnej, której zadaniem jest także organizacja kursów w zakresie języków regionalnych.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Wszystkie cztery języki narodowe (tj. francuski, niemiecki, włoski i retoromański), języki obce i języki imigrantów uregulowane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie języka narodowego dzieci i/lub dorosłych pochodzących ze Szwajcarii jest (współ-) finansowane 20 krajach w Europie i na świecie. Szwajcarski rząd podpisał, a parlament ratyfikował Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Następujące języki zostały uznane w Karcie: włoski i retoromański na szczeblu federalnym, francuski w kantonie Berno, niemiecki w Bosco-Gurin, Ederswiler oraz w kantonach Fryburg i Valais, jidysz, jenisz i walserski. Na poziomie edukacji krajowej i regionalnej istnieje również oficjalny przepis, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki retoromańskiego oraz włoskiego.

Od 2010 istnieją w Szwajcarii mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej. Są to głównie corocznie aktualizowane dane rejestrów (STATPOP). Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego, regionalnych/mniejszościowych i języków imigrantów, opierają się na trzech pytaniach dotyczących języka, tj.: (1) 'jaki jest Pana/Pani język główny, tj. język, w którym Pan/Pani myśli i zna najlepiej?', (2) 'Jakich języków używa Pan/Pani na co dzień w domu, w rodzinie?', oraz (3) 'Jakich języków używa Pan/Pani na co dzień w pracy/szkole?'.

Do roku 2000 Szwajcaria przeprowadzała spisy ludności w celu gromadzenia danych na temat wszystkich swoich obywateli. Od 2010 r. będzie się przeprowadzało jedynie wrywkowe badania, które nie będą ujmowały danych na temat liczebności poszczególnych gmin, co będzie stanowiło istotny problem, jeśli chodzi o ocenę żywotności języków retoromańskich. Dane na temat języków zbiera się na podstawie trzech następujących kryteriów: język główny oraz język(i) używany (używane) w domu, szkole i pracy.

2 Języki w edukacji przedszkolnej

Zurych (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych i obcych)

Genewa (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/mniejszościowych, obcych i języków imigrantów)

Ticino (nie jest zapewniona nauka żadnych języków)

		Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki imigrantów	Zurych	wyłącznie rodzimi użytkownicy języka	1 rok	brak	<0.5 dnia	ogólne	dotyczące przedmiotu	częściowe
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Zurych	tylko dzieci imigrantów	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu	brak	pełne
	Genewa	wszystkie	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełne

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki imigrantów	<p>W Zurychu: albański, angielski, arabski, bośniacki, chiński, chorwacki, fiński, francuski, grecki, węgierski, włoski, koreański, portugalski, portugalski (Brazylia), rosyjski, słoweński, hiszpański (Ameryka Łacińska), turecki</p> <p>W Genewie: albański, angielski, arabski, włoski, portugalski, hiszpański, turecki</p>
--------------------------	---

Jeśli chodzi o promowanie nauki umiejętności językowych na etapie edukacji przedszkolnej, władze wyraźnie skupiają się na języku urzędowym danego regionu. W ramach bieżącej polityki edukacyjnej dzieci zwykle uczęszczają do przedszkola przez dwa lata, a integracja językowa z reguły odbywa się poprzez immersję, czyli całkowite „zanurzenie się” w języku. Przedszkola, do których chodzi wysoki odsetek dzieci mówiących w języku obcym, oferują uczniom bloki lekcyjne w małych grupach lub zajęcia ze specjalnymi modułami językowymi.

W nadchodzących latach konkretne działania promujące integrację powinny w coraz większym stopniu wspierać projekty, które pozwalają dzieciom pochodzącym z rodzin imigranckich na naukę lokalnego języka już na etapie edukacji przedszkolnej.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

		Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Zurych	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	standaryzacja szkolna
	Genewa	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja narodowa
	Ticino	ogólny	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	tylko imigranci	brak

		Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne języki narodowe	Zurych	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od połowy	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	pełna
	Genewa	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy regionalne lub narodowe	pełna
	Ticino	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od połowy	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy szkolne	pełna
Języki obce	Zurych	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	związane z CEFR	pełna
	Genewa	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy szkolne lub narodowe	pełna
	Ticino	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od połowy	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy szkolne lub narodowe	pełna
Języki imigrantów	Zurych	tylko native speakerzy	ogólny	lokalnie	od 1 roku	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	nie określone	częściowa
	Genewa	Brak oferty								
	Ticino	Brak oferty								

Nauczanie

		Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Zurych	nauczyciele ogólni	przedmiotowe	brak	
	Genewa	nauczyciele języków	przedmiotowe	przedmiotowe	
	Ticino	nauczyciele ogólni	ogólne	brak	
Inne języki narodowe	Zurych	nauczyciele ogólni	ogólne	brak	nd.
	Genewa	nauczyciele ogólni	przedmiotowe	przedmiotowe	nd.
	Ticino	nauczyciele ogólni	ogólne	brak	nd.
Języki obce	Zurych	nauczyciele ogólni	przedmiotowe	brak	zawarte w szkoleniu
	Genewa	nauczyciele ogólni	przedmiotowe	przedmiotowe	zawarte w szkoleniu
	Ticino	nauczyciele ogólni	ogólne	brak	zawarte w szkoleniu
Języki imigrantów	Zurych	nauczyciele ogólni	ogólne	przedmiotowe	
	Genewa	Brak oferty			
	Ticino	Brak oferty			

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Inne języki narodowe	Niemiecki, francuski, włoski
Języki obce	W kantonie Zurychskim: angielski i francuski obowiązkowe W kantonie Genewskim: angielski i niemiecki obowiązkowe W Ticino: francuski obowiązkowy
Języki imigrantów	W Zurychu: albański, angielski, arabski, bośniacki, bułgarski, chiński, chorwacki, fiński, francuski, grecki, węgierski, włoski, koreański, kurdyjski, portugalski, rosyjski, serbski, słoweński, hiszpański, szwedzki, turecki W Genewie: albański, angielski, arabski, włoski, portugalski, hiszpański, turecki

W Szwajcarii obowiązkowa nauka trwa 9 lat. Po 7. roku większość kantonów proponuje 2 lub 3 ścieżki dalszego kształcenia oparte na umiejętnościach akademickich. Zwykle po 8. lub 9. klasie uczniowie idą wyżej, do gimnazjum.

Nauczanie drugiego języka narodowego jest tradycyjną częścią kształcenia obowiązkowego. Jednakże przez kilka ostatnich lat nauczanie języków obcych przeszło poważne zmiany: między większością kantonów podpisano porozumienie (HarmoS), które ma na celu standaryzację zarówno kolejności, w jakiej mają być uczone przedmioty, jak i cele edukacyjne. Zmiany dotyczące konkretnie nauczania języków są następujące: oprócz drugiego języka urzędowego, uczniowie mają obowiązek uczenia się języka angielskiego. Dodatkowo najpóźniej do klasy trzeciej należy wprowadzić naukę pierwszego języka obcego, a naukę drugiego takiego języka najpóźniej do klasy piątej. W przyszłości język niemiecki będzie nauczany jako pierwszy język obcy we francuskojęzycznych obszarach Szwajcarii oraz Gryzonii, gdzie retoromański i włoski są językami regionalnymi; francuski będzie nauczany jako pierwszy język obcy w Ticino, w którym mówi się po włosku, i w wielu kantonach Szwajcarii Zachodniej, w której mówi się po niemiecku. W niemieckojęzycznych obszarach Gryzonii, językiem obcym nauczonym jako pierwszy będzie włoski, natomiast większość niemieckojęzycznych kantonów w środkowej i wschodniej Szwajcarii wprowadzi język angielski jako pierwszy język obcy. To, że część niemieckojęzycznej Szwajcarii wybrała język angielski kosztem francuskiego, który jest językiem urzędowym, wzbudziło wiele krytyki.

Celem, który został określony dla HarmoS jest to, aby uczniowie zdobywali porównywalne umiejętności językowe w obu językach obcych w rezultacie kształcenia obowiązkowego. Obecnie przygotowuje się projekty standardów edukacyjnych dla wszystkich nauczanych języków.

Jako generalną zasadę przyjmuje się, że promowanie i kultywowanie ojczystego języka dzieci pochodzących z rodzin imigrantów leży w gestii krajów, w których przebywają, chociaż czasami są w to zaangażowane prywatne instytucje. Podczas konferencji Ministerstw Edukacji poszczególnych kantonów zalecono, aby kantony wspierały organizację kursów Języków Narodowych i Dziedzictwa Kulturowego (ang. *Heritage Language and Culture*). W większości kantonów dostępna jest odpowiednia infrastruktura szkolna (sale lekcyjne, itp.). W niektórych niemieckojęzycznych kantonach kursy są przez nie akredytowane, pod warunkiem, że trakcie ich trwania będą realizowane wcześniej ustalone treści programowe. W tych kantonach istnieją różne formy współpracy między nauczycielami zwykłymi, a tymi, którzy prowadzą kursy Języków Narodowych i Dziedzictwa Kulturowego, w tym ta polegająca na nauczaniu zintegrowanym.

4 Języki na poziomie szkoły średniej

Organizacja

		Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Zurych	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja szkolna
	Genewa	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja narodowa
	Ticino	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja szkolna

		Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne języki narodowe	Zurych	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	pełna
	Genewa	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	pełna
	Ticino	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	standardy szkolne	pełna
Języki obce	Zurych	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	Związane z CEFR	pełna
	Genewa	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	Związane z CEFR	pełna
	Ticino	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	standardy narodowe lub szkolne	pełna
Języki imigrantów	Zurych	tylko native speakerzy	ogólny	lokalnie	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	częściowa
	Genewa	tylko native speakerzy	szeroko rozpowszechniony	lokalnie	poza godzinami lekcyjnymi	brak	standaryzacja szkolna	brak standardów	częściowa
	Ticino	Brak oferty							

Nauczanie

		Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Inne języki narodowe	Zurych	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	nd.	nd.
	Genewa	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
	Ticino	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	nd.	nd.
Języki obce	Zurych	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	związane z CEFR	nieformalne wsparcie finansowe
	Genewa	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	nieformalne wsparcie finansowe
	Ticino	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	nieformalne wsparcie finansowe
Języki imigrantów	Zurych	nauczyciele ogólni	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	
	Genewa	nauczyciele języka	ogólne	ogólne	nd.	
	Ticino	Brak oferty				
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Zurych	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	związane z CEFR	
	Genewa	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	
	Ticino	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	związane z CEFR	

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Inne języki narodowe:	Niemiecki, francuski, włoski
Języki obce	Angielski, grecki, łaciński, hiszpański: 1-2 z tych języków jest/są obowiązkowe
Języki imigrantów	W Zurychu: albański, bośniacki, chiński, chorwacki, fiński, francuski, grecki, węgierski, włoski, koreański, kurdyjski, portugalski, rosyjski, serbski, słoweński, hiszpański, szwedzki, turecki W Genewie: albański, angielski, arabski, włoski, portugalski, hiszpański, turecki

Nauczanie języków krajowych i zagranicznych oraz promowanie różnojęzyczności w szkole średniej jest nadal jednym z głównych zadań władz kantonowych i federalnych. Z zasady, dwa języki obce (na ogół inny język narodowy i angielski) są obowiązkowe dla wszystkich uczniów do zakończenia nauki na poziomie wyższym. Pod koniec szkoły średniej, uczniowie mają osiągnąć poziom B2 według Poziomu Biegłości Językowej CEFR.

Wiele szkół wyższych oferuje dwujęzyczne programy nauczania. Dominującą ofertą jest połączeniem oficjalnego języka regionalnego z angielskim, zwłaszcza w Szwajcarii niemieckojęzycznej. Dla uczniów z pochodzenia imigrantów istnieje również możliwość pozaszkolnych kursów w językach imigrantów, organizowanych przez wspólnoty językowe, ale często wspierane przez lokalne władze szkolne.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja Dalsza (2 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Inne języki narodowe	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	pełna
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	pełna
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	częściowa
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, inny narodowy, obcy	narodowy, inny narodowy, obcy	wszystkie	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy, inny narodowy, obcy	narodowy, inny narodowy, obcy	wszystkie	brak	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy, inny narodowy, obcy	narodowy, inny narodowy, obcy	ograniczone	związany z CEFR	tylko międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie

W Szwajcarii stosunkowo niski odsetek uczniów zdobywa uprawnienie do uczenia na poziomie uniwersyteckim, ponieważ bardzo dużą wagę przywiązuje się do kształcenia zawodowego, które jest na bardzo wysokim poziomie. W ramach programów kształcenia zawodowego praktykanci pracują w firmie lub w zawodzie, a do szkoły uczęszczają przez 1–2 dni w tygodniu. Szkoły te mają bardzo zróżnicowane podejście, jeśli chodzi o nauczanie regionalnego języka urzędowego lub języków obcych. Na przykład programy zawodowe kształcące w dziedzinie handlu kładą duży nacisk na nauczanie języków (obowiązkowy jest drugi język urzędowy i język angielski), w przeciwieństwie do tych, które szkolą osoby pracujące głównie fizycznie (tu nauczanie języków, jeśli w ogóle jest w ofercie, traktowane jest powierzchownie). W związku z tym trudno jest ogólnie i jednoznacznie ocenić to, jak w szkoleniu zawodowym traktuje się nauczanie języków obcych.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
dubbing	z napisami	zawsze	regularnie

W całej Szwajcarii na skalę ogólnokrajową nadaje się programy radiowe i telewizyjne pochodzące z regionów, w których mówi się różnymi językami. Programy porównywalnej jakości nadawane są na tych samych warunkach w obrębie czterech regionów językowych. Przedsiębiorstwa regionów mniejszości językowych uzyskują znaczny dochód prowizyjny z licencji, którym wspierana i promowana jest różnorodność językowa i kulturowa.

Większość gospodarstw domowych ma telewizję kablową lub internetową, co oznacza, że mają dostęp do licznych programów krajowych i zagranicznych w różnych językach. Trzeba jednak zauważyć, że większość odbiorców radiowych i telewizyjnych woli programy nadawane w ich rodzimych językach.

Mimo dostępności mediów drukowanych w językach narodowych i w wielu językach obcych, są one przede wszystkim czytane przez poszczególne społeczności językowe.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Zurych Genewa	Zurych			
3-4	Genewa Lugano	Lugano	Lugano			
1-2	Zurych		Genewa	Zurych Genewa	Zurych	

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
Usługi edukacyjne Usługi związane ze służbą zdrowia Opieka społeczna Usługi prawnicze Usługi związane z imigracją i integracją	Usługi edukacyjne Usługi prawnicze Usługi związane z imigracją i integracją Usługi turystyczne Usługi transportowe

W administracji federalnej, odsetek pracowników pochodzących z jednej społeczności mówiącej danym językiem urzędowym jest proporcjonalny do całkowitej liczby ludności. Nie mniej jednak istnieją pewne dysproporcje w hierarchii, oznaczające, że wśród osób na stanowiskach wyższego szczebla jest mniej przedstawicieli mniejszości etnicznych. Ponadto, zaobserwowano pewne braki dotyczące rozwijania wielojęzyczności u poszczególnych pracowników administracji federalnej.

Tradycyjnie armia szwajcarska była ważnym skupiskiem gdzie istniały różne wspólnoty językowe, szczególnie te mniejsze. Niedawno jednak, rozmiar oddziałów armii szwajcarskiej został znacznie zmniejszony, co pociągnęło za sobą wzrost językowo mieszanych grup (armia była kiedyś, bowiem zorganizowana terytorialnie, w dużej mierze jednojęzyczne grupy, zgodnie z tradycyjną zasadą terytorialności). Brak spójnej polityki językowej w armii budzi obawy o germanizację grup mniejszościowych, ponieważ grupy mieszane mają tendencję do funkcjonowania w języku większości, niemieckim.

8 Języki w biznesie (32 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	8	23	4	5	0	3	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szansa awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowany szeroko	4	0	5	2	30	28	29	29	32	28
Angielski Biznesowy	Szeroko praktykowany	3	1	6	2	11	7	4	7	13	10
Inny	Szeroko praktykowany	3	0	3	1	7	3	7	5	11	13

To, czy firmy będą kładły duży nacisk na rozwój umiejętności językowych swoich pracowników, w bardzo dużym stopniu zależy od rodzaju branży, klientów docelowych oraz pozycji pracownika. Niniejsze opracowanie odzwierciedla to stwierdzenie w bardzo ograniczonym stopniu, ale jest ono potwierdzone w wynikach innych badań, które pokazują, że inne języki urzędowe ciągle zajmują znaczącą pozycję w świecie biznesowym. Badania te również pokazały, że nie można powiedzieć, że język angielski jest faworyzowany ogólnie w skali kraju, a raczej o tym, że stał się on ważny w poszczególnych regionach i sektorach kosztem języka regionalnego.

Ogólne kluczowe wnioski

W ramach edukacji obowiązkowej język angielski stał się konkurencją dla innych języków urzędowych, którymi nie mówi się w danym regionie, z powodu jego powszechności w świecie biznesu. Osłabia to pozycję mniejszych języków urzędowych, zwłaszcza włoskiego. Poza obszarami, na których występują retoromański i włoski, języki te są faktycznie rzadko nauczane w szkołach i niewiele osób posługuje się nimi w sytuacjach oficjalnych i urzędowych.

Proces integracji i podnoszenia znaczenia języków, którymi posługują się imigranci, nie przebiega zadowalająco dobrze ani w szkołach ani w społeczeństwie.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Program „Schweizer Institut für Kinder- und Jugendmedien” promuje naukę umiejętności czytania i pisania wśród rodzin. Ich projekt „Schenk mir eine Geschichte” (tłumaczone luźno jako „opowiedz mi historijkę”) jest adresowany zwłaszcza do rodzin imigrantów i zachęca ich do pielęgnowania znajomości swoich rodzimych języków (http://www.sikjm.ch/d/?/d/lesefoerderung/projekte/family_literacy.html)

„Ch Foundation” jest ważnym punktem kontaktowym dla programów wymian językowych w Szwajcarii i za granicą dla uczniów szkół, praktykantów i studentów. W większości jest finansowane przez rząd centralny i kantony (<http://www.chstiftung.ch/>)

Kanton Bazylea-Miasto zainicjował pomysł, który obejmuje wiele szkół, i który podkreśla wagę i znaczenie różnych języków: niemieckiego jako języka głównego, nauczanych języków obcych i języków ojczystych dzieci pochodzących z rodzin imigranckich (<http://sdu.edubs.ch/faecher/fremdsprachen/herkunftssprachen>)

„Forum du bilinguisme” w dwujęzycznym mieście Biel/Bienne wspiera projekty, które wspierają wielojęzyczność, np. przyznają „odznakę za promowane dwujęzyczności” firmom, które ją aktywnie wspierają (<http://www.bilinguisme.ch/>)

Kilka instytucji akademickich prowadzi badania z dziedziny wielojęzyczności, jak np. Osservatorio linguistico della Svizzera Italiana, czy Fachstelle für Mehrsprachigkeit na Uniwersytecie Nauczycielskim w Gryzonii. Instytucje te obserwują bieżącą sytuację dotyczącą polityki językowej na włosko- i retoromańskich obszarach Szwajcarii i przygotowują stosowne plany działań. Centrum Badań Nad Wielojęzycznością we Fribourgu, które jest finansowane przez rząd centralny, koordynuje badania prowadzone w instytucjach akademickich na temat wielojęzyczności w kontekście mieszkańców kraju oraz jego instytucji. (www4.ti.ch/index.php?id=38747; <http://www.phgr.ch/Mehrsprachigkeit.404.0.html?&L=0>; www.institute-multilingualism.ch/en).

Bibliografia

Schweizerisches Sprachengesetz: <http://www.admin.ch/ch/d/ff/2007/6951.pdf>

Sprachengesetz des Kantons Graubünden: <http://www.gr-lex.gr.ch/frontend/versions/238>

Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK), Teaching languages (in German and French): <http://www.edk.ch/dyn/11911.php> (accessed January 2012).

Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK), Teaching in immigrant languages (in German, French and Italian): <http://www.edk.ch/dyn/19191.php> (accessed January 2012).

Georges Lüdi; Iwar Werlen (2005) „Sprachenlandschaft in der Schweiz”, Neuchâtel, available at Swiss Federal Statistical Office.

18 UKRAINA

Autor: Dr. Lyubov Naydonova

Informacje ogólne

Według danych Urzędu Statystycznego z dnia 1 października 2011, liczba ludności na Ukrainie wynosi 45 700 000. Według spisu powszechnego z 2001, Ukrainę zamieszkiwali przedstawiciele ponad 130 narodowości i grup etnicznych, z czego Ukraińcy stanowili 77,8 procent populacji. Największą grupą mniejszościową byli Rosjanie, ok. 8,3 mln osób (17,3 procent populacji kraju). Liczbę pozostałych grup mniejszości etnicznych szacuje się na mniej niż 2,4 mln osób (4,9 procent populacji ukraińskiej). Każda z nich liczy mniej więcej 300 000 osób¹.

Zgodnie z ustawą o językach z 1989 roku i konstytucją z 1996 roku, językiem urzędowym jest ukraiński. Najbardziej rozpowszechnione języki na Ukrainie to ukraiński i rosyjski. Ukraina jest regionalnie podzielona na posługujący się głównie ukraińskim Zachód i posługujący się głównie rosyjskim Wschód, podczas gdy w regionach centralnych język rosyjski dominuje w dużych miastach, a ukraiński w małych miasteczkach i wsiach. Najbardziej zaludnione miasta znajdują się we wschodniej Ukrainie, więc w przypadku zachodniej części Ukrainy, do badań na poziomie trzech gmin, wybrano Lwów.

Językowy krajobraz Ukrainy determinuje fakt, że rosyjski, który nie jest językiem urzędowym, używany jest przez większość społeczeństwa, w tym ludzi należących do mniejszości. W 2001 roku, 67,5 procent mieszkańców Ukrainy uznało ukraiński za swój język ojczysty, podczas gdy 29,6 procent za swój język ojczysty uznało rosyjski. Według najnowszych danych socjologicznych², komunikacja w języku ukraińskim słabnie, natomiast komunikacja w języku rosyjskim umacnia się.

Kwestia języka w odniesieniu do równowagi między językiem ukraińskim, a rosyjskim jest w tej chwili w centrum debaty publicznej. Rozpowszechnienie korzystania z języka ukraińskiego oznacza nieuchronne ograniczenie tych dziedzin, w których używany jest rosyjski. Podyktowane jest to chęcią odwrócenia długotrwałego procesu wypierania języka ukraińskiego z użycia na rzecz rosyjskiego. Odnowienie statusu języka ukraińskiego jest oficjalnie wspierane, ale rzeczywista pozycja języka rosyjskiego w społeczeństwie nadal pozostaje silna. Osiągnięcie odpowiedniej równowagi między językiem ukraińskim i rosyjskim jest zadaniem kluczowym dla obecnych procesów społecznych i politycznych mających miejsce na Ukrainie.

Poziom imigracji na Ukrainie jest raczej wysoki. Każdego roku do kraju przybywa ok. 30 000 osób¹. Imigranci mieszkający na Ukrainie uznawani są za mniejszości ze względu na kwestie językowe. Najczęściej nowo przybyli imigranci muszą nauczyć się ukraińskiego (rzadziej) lub rosyjskiego (częściej) lub używać angielskiego.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Język narodowy, języki obce, regionalne/mniejszościowe i języki imigrantów używane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie hiszpańskiego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Ukrainy jest (współ-) finansowane w 15 krajach Europy i na świecie, w szczególności w Ameryce Łacińskiej. Hiszpania podpisała i ratyfikowała *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. Poniższe 13 języków regionalnych/mniejszościowych zostało uznanych w Karcie: białoruski, bułgarski, krymsko-tatarski, gagauski, niemiecki, grecki, węgierski, mołdawski, polski, rumuński, rosyjski, słowacki i jidysz. Istnieje również oficjalny przepis w edukacji, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki wszystkich powyższych języków.

Istniejące na Ukrainie mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych, miejskie dane dotyczące rejestrów oraz dane ankietowe. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego, języków regionalnych i mniejszościowych, opierają się na pytaniach dotyczących języka ojczystego.

W 1996 roku Ukraina podpisała Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2003. Głównym organem odpowiedzialnym za kwestie mniejszości jest Państwowy Komitet ds. Narodowości i Religii. Według informacji podanych przez rząd kwestia języka jest na Ukrainie oficjalnie monitorowana. Ukraina przedstawiła swój pierwszy raport okresowy z wdrażania Karty Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy w dniu 1 sierpnia 2007. Wnioski z raportu zostały przyjęte przez Komitet Ekspertów, w dniu 27 listopada 2008, a odpowiednie zalecenia zostały zatwierdzone w dniu 7 lipca 2010³.

Kwestie językowe są systematycznie badane przez instytucje naukowe, a wyniki badań społecznych i socjolingwistycznych publikowane są w formie drukowanej i elektronicznej w środkach masowego przekazu i są powszechnie dostępne.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego, języków obcych czy języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	brak wsparcia	≥2 lata	>10	>1 dzień	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	pełna
Języki obce	brak wsparcia	≥2 lata	>10	<0.5 dnia	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	pełna
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	>1 dzień	ogólne	ogólne	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	Krymsko-tatarski, niemiecki, węgierski, mołdawski, polski, rumuński, rosyjski
Języki obce	Angielski, francuski, niemiecki, hiszpański: jeden z tych języków jest obowiązkowy

Ukraiński system edukacyjny obejmuje około 15 000 obiektów przedszkolnych i 21 000 szkół, w których 84,6 procent dzieci uczy się w języku ukraińskim, a 14,8 procent w języku rosyjskim. Natomiast, na obszarach gęsto zamieszkałych przez ludność innych narodowości około 6 500 dzieci nauczanych jest w języku węgierskim, mołdawskim, rumuńskim, krymskotatarskim i innych językach. Edukacja przedszkolna w języku białoruskim, gagauskim i greckim nie jest świadczona. Władze muszą prowadzić więcej konsultacji z użytkownikami tych języków, aby w przyszłości lepiej ocenić zapotrzebowanie na nauczanie dzieci w języku ich mniejszości oraz zapewnić szkolenie kadry nauczycielskiej i dostępność materiałów edukacyjnych.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	brak	brak	standaryzacja szkolna

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy regionalne lub narodowe	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalny	od połowy	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy szkolne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele ogólni	ogólne	ogólne	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	ogólne	nd.
Języki obce	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/międzynarodowe	Białoruski, bułgarski, krymsko-tatarski, gagauski, niemiecki, grecki, hebrajski, węgierski, mołdawski, polski, rumuński, rosyjski, słowacki
Języki obce	Obowiązkowe: 1–2 do wyboru: angielski, francuski, niemiecki lub hiszpański; w zależności od szkoły Opcjonalnie: ormiański, czeski, koreański, turecki, wietnamski: jako język nadobowiązkowy

Dawniej, języków obcych nauczano od piątej klasy, ale od 2002 nauka języków obcych zaczynała się od drugiej klasy. Teraz postanowiono, że od roku 2012 jeden język obcy będzie obowiązkowy w szkole podstawowej od pierwszej klasy. Od 1996 do 2006 liczba nauczycieli języków obcych w szkołach podstawowych wzrosła prawie sześciokrotnie.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	brak	wszystkie	standaryzacja szkolna

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechnione	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	związany z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	normy szkolne lub narodowe	nd.
Języki Regionalne i Mniejszości	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe:	Rosyjski, węgierski, rumuński, mołdawski, krymsko-tatarski, polski, niemiecki, słowacki, białoruski, bułgarski, gagauski, grecki, żydowski
Języki obce	Angielski, niemiecki, francuski, hiszpański: w zależności od szkoły, jeden lub dwa z tych języków są obowiązkowe Koreański, turecki, ormiański, czeski, wietnamski: opcjonalnie, nadobowiązkowe

Liczba dzieci uczęszczających do szkoły średniej wynosi na Ukrainie 31 mln. Dostępnych jest 16 języków, jeden lub dwa z nich są przedmiotem obowiązkowej nauki. Ponad 90 procent szkół wybiera język angielski. W rezultacie, w ciągu ostatnich kilku lat liczba nauczycieli języka angielskiego wzrosła o ponad jedną trzecią (porównanie roku 2008 z 1996).

Język nauczania w szkołach średnich jest określany przez rodziców, i w większości przypadków mają oni wybór. Nauczanie w szkołach średnich z wykorzystaniem języków mniejszości jest na dobrym poziomie w porównaniu z innymi poziomami edukacji. Perspektywy dalszego rozwoju dają możliwość stworzenia warunków do nauczania dzieci w szkołach średnich z wykorzystaniem języka karaimskiego, krymczackiego i romskiego.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków regionalnych/mniejszościowych języków imigrantów)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	Instytucja A	ograniczony	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja B	ograniczony	ogólny	narodowy	pełna
	Instytucja C	ograniczony	spójny i jasno określony	brak	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	narodowy, obcy	narodowy, obcy, regionalne/mniejszościowe	wszystkie	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	narodowy, obcy, regionalne/mniejszościowe	narodowy, obcy	wszystkie	międzynarodowy lub określony przez instytucję	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia C	narodowy	narodowy, obcy	wszystkie	międzynarodowy lub określony przez instytucję	międzynarodowa	opcjonalnie	opcjonalnie

Kształcenie zawodowe na Ukrainie jest świadczone w 919 państwowych placówkach oświatowych, głównie w języku ukraińskim. 39 placówek oświatowych oferuje nauczanie w języku rosyjskim (w 123 placówkach przedmioty są częściowo prowadzone w języku rosyjskim), a tylko jedna placówka prowadzi nauczanie w języku węgierskim. Na uczelniach języki obce, a także języki mniejszości, są głównie nauczane jako odrębne przedmioty.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji	
czasami dubbing	dubbing	nigdy	czasami	Kijów
napisy	dubbing	regularnie	czasami	Charków
czasami dubbing	czasami dubbing	czasami	czasami	Lwów

Według administracji Ministerstwa Sprawiedliwości, w roku 2007 wśród krajowych publikacji w języku ukraińskim było 4 390 zarejestrowanych czasopism, 2 495 publikacji w języku rosyjskim i 35 publikacji w języku angielskim. Istniało również 4 389 zarejestrowanych form mieszanych: większość z nich w języku rosyjskim i innych, 13 w języku krymskotatarskim i innych, 8 w języku bułgarskim i innych, 10 w języku polskim i innych, 5 w języku rumuńskim i innych, 324 w języku angielskim i innych, 28 w języku niemieckim i innych, 8 w języku francuskim i innych, 2 w języku chińskim i innych, 4 w języku białoruskim i innych. Trzy miasta wybrane do badania nie wykazują się dużą liczbą publikacji w językach mniejszościowych, z wyjątkiem rosyjskiego, dlatego wskaźnik nie odzwierciedla w pełni obrazu różnorodności językowej na Ukrainie.

Sytuację językową w środkach masowego przekazu charakteryzują dwie właściwości. Pierwsza związana jest z korelacją w użytkowaniu języka ukraińskiego i rosyjskiego, która cechuje się znaczną dominacją rosyjskiego, zwłaszcza w odniesieniu do nakładu gazet i czasopism, języka programów telewizyjnych w czasie najwyższej oglądalności i playlist w rozgłośniach radiowych. Drugą cechą jest słabe zaspokajanie potrzeb językowych grup mniejszościowych. Tak więc, transmisje telewizyjne i radiowe w językach mniejszości (oprócz rosyjskiego) dostępne są tylko w pięciu z 26 obwodów Ukrainy. Wciąż istnieje szeroko rozpowszechniona opinia, sięgającą czasów sowieckich, że grupy mówiące innymi językami muszą spełniać swoje potrzeby poprzez dostęp do rosyjsko-języcznych środków masowego przekazu.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4						
3-4		Kijów Charków Lwów		Charków		Kijów
1-2			Charków Lwów	Lwów	Kijów Charków Lwów	Charków

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne Usługi transportowe Usługi turystyczne Usługi związane ze służbą zdrowia Programy teatralne	Usługi turystyczne Usługi dla imigrantów i usługi integracyjne Usługi związane ze służbą zdrowia Usługi związane z transportem = Edukacja = Służby ratownicze = Usługi społeczne = Usługi prawnicze = Programy teatralne

W dziedzinie prawa używany jest głównie język urzędowy. Z języków mniejszości używany jest głównie rosyjski, zwłaszcza we wschodniej Ukrainie. Niewiele jest informacji dotyczących stosowania tłumaczenia na inne języki, jeśli osoba nie potrafi mówić ani po ukraińsku ani po rosyjsku. Oficjalne dokumenty na szczeblu samorządowym publikowane są w języku ukraińskim i rosyjskim. Na poziomie rad wiejskich, w obszarach zamieszkałych przez mniejszości, dokumenty te przekazywane są w formie ustnej. Wykorzystanie języka narodowego przez przedstawicieli mniejszości etnicznych (oprócz rosyjskiego) w komunikacji z organami rządowymi jest w pełni przewidziane w tych obszarach, gdzie dana grupa etniczna reprezentuje większość lub znaczną część ludności i ma reprezentację w rządzie. W innych przypadkach takie wymagania językowe są rzadko, jeśli w ogóle, spełniane.

Przygotowania do Euro 2012 na Ukrainie promują wprowadzenie języka angielskiego w przestrzeni i usługach publicznych, co sprzyja rozwojowi agencji świadczących usług turystom mówiącym innymi językami.

8 Języki w biznesie (24 firmy)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	8	13	6	6	0	2	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używane w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowany szeroko	1	0	1	0	23	22	23	22	23	20
Angielski Biznesowy	Szeroko praktykowany	2	0	6	1	9	15	11	5	11	12
Inny	Szeroko praktykowany	0	1	0	1	10	12	6	7	11	15

Informacje o różnorodności językowej w świecie handlu są najmniej dostępne. Przepisy dotyczące przedsiębiorstw nie wykluczają ani nie ograniczają wykorzystania języków regionalnych lub języków mniejszościowych, przynajmniej wśród osób korzystających z tego samego języka.

Ogólne kluczowe wnioski

Korelacja językowa istniejąca obecnie na Ukrainie jest, z jednej strony, kontynuacją procesu całkowitej rusyfikacji, a z drugiej strony, odzwierciedleniem pragnienia osiągnięcia przez naród ukraiński krajowej i politycznej samoświadomości. Dlatego używanie języka ukraińskiego i rosyjskiego, które stało się przedmiotem gorącej debaty społecznej i politycznej, pozostaje kluczową kwestią dla rozwoju języka. Spór dotyczący konieczności ustanowienia statusu języka ukraińskiego oraz zachowania języka rosyjskiego, musi zostać strategicznie rozstrzygnięty i uregulowany prawnie⁴. Dotyczy to w szczególności takich dziedzin, jak środki masowego przekazu, edukacja i życie społeczne. Rozwój innych języków mniejszościowych (oprócz rosyjskiego) wymaga zarówno wsparcia ze strony państwa jak i zwiększenia świadomego dążenia grup etnicznych do zachowania i rozwoju ich języka narodowego, i, tym samym, przestrzegania ich praw w pełnym zakresie prawa ukraińskiego. Obecnie języki imigrantów są na Ukrainie najmniej chronione i wymagają wzmożonej uwagi ze strony władz państwowych i organizacji publicznych, a także zwiększania ich uznania w społeczeństwie.

Ważne inicjatywy w dziedzinie stosunków międzynarodowych i rozwoju kulturalnego ukraińskich mniejszości obejmują: wydarzenia kulturalne i edukacyjne mające na celu kształtowanie tolerancji, poszanowania kultury, historii, zwyczajów i tradycji przedstawicieli różnych narodowości; państwową pomoc finansową dla gazet publikowanych w językach mniejszości i udzielanie pomocy ośrodkom kultury; szlaki turystyczne na obszarach gęsto zamieszkałych przez mniejszości w celu poszerzenia świadomości tożsamości etnicznej, kulturowej i językowej.

Bibliografia

1. Publications of statistical reference books by the State Statistics Service of Ukraine [<http://www.ukrstat.gov.ua/>].
2. Language Policy and Language Situation in Ukraine: Analysis and Recommendations/Ed. J. Besters-Dilger. – 2nd Edition. – Publishing House “Kyiv-Mohyla Academy”, 2008. – page 363. – INTAS Project “Language Policy in Ukraine: Anthropological, Linguistic and Further Perspectives” (2006–2008).
3. Application of the Charter in Ukraine. First Stage of Monitoring: A Report by the Committee of Experts about the Charter Application by Ukraine. Recommendation by Committee of Ministers of Council of Europe as to the Application of the Charter by Ukraine./ECRML 2010 (6). – Strasbourg, July 7, 2010.
4. Personal and Interpersonal Backgrounds for Increasing Status Value of Communication in Ukrainian among Students (V.O. Vasiutynskyi, K.M. Kalachnikova, D.V. Pozniak, G.V. Tsyganenko, V.V. Chorny) – K., 2010.

19 ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO

19.1 Anglia

Autorzy: Teresa Tinsley & Philip Harding-Esch

Informacje ogólne

Anglię zamieszkuje 51,8 miliona osób, z czego 16 proc. należy do którejś z etnicznych grup mniejszościowych lub pochodzi z rasy mieszanej¹. Pod względem lingwistycznym jest to kraj uprzywilejowany nie tylko dlatego, że mówi się w nim jednym z najczęściej używanych języków na świecie – językiem angielskim, ale także, dlatego, że cieszy się on bardzo dużą różnorodnością językową. Wyniki ankiety, która została ostatnio przeprowadzona w Londynie, świadczą o istnieniu 233 różnych języków². Jeden uczeń szkoły podstawowej na sześciu (16,8 proc.) i jeden uczeń szkoły średniej na ośmiu (12,3 proc.) oprócz angielskiego posługuje się innym językiem – w całej Anglii liczba ta wynosi prawie jeden milion osób³.

W Anglii oficjalnie uznano tylko jeden regionalny język mniejszościowy – język kornwalijski, którym do pewnego stopnia posługuje się kilkaset osób (2008)⁴.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Angielski, języki obce, regionalne/mniejszościowe i języki imigrantów używane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie katalońskiego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Katalonii jest (współ-) finansowane w Belgii, Belize, Brunei, Kanadzie, na Cyprze, Falklandach, w Niemczech, na Gibraltarze, we Włoszech i Holandii. Wielka Brytania podpisała i ratyfikowała *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. Istnieje również oficjalny przepis w edukacji, wspierany przez *Kartę*, dotyczący nauki języka kornijskijskiego.

Istniejące w Wielkiej Brytanii mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych, miejskie dane dotyczące rejestrów oraz dane ankietowe. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego, języków regionalnych/mniejszościowych i języków imigrantów, opierają się na pytaniach dotyczących języka państwowego, języka podstawowego oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

W Anglii i ogólnie w całym Zjednoczonym Królestwie istnieje mało przepisów dotyczących języków z wyjątkiem tych odnoszących się do języków regionalnych i mniejszościowych. Kwestie dotyczące języka angielskiego, języków obcych, języków regionalnych, języków mniejszościowych oraz języka migowego zostały opisane w wielu dokumentach opisujących politykę dotyczącą języków. W Anglii w wyniku wyborów z 2010 r. wiele z tych dokumentów zostało uaktualnionych.

¹ Office for National Statistics/Krajowy Urząd Statystyczny, szacunki dotyczące populacji według grup etnicznych, 2009

² Language Capital: mapping the languages of London's schoolchildren, Eversley et al., CILT, 2011

³ Dane Wydziału Edukacji dotyczące uczniów, 2011

⁴ Raport dotyczący Ankiety na temat języka kornwalijskiego (Cornish Language Survey), Cornish Language Partnership, 2008

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie dla nauki języków obcych czy języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	≥2 lata	brak	<0.5 dnia	ogólne	ogólne	częściowe
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	<0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	pełna

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	Kornijski w Kornwalii
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Okazjonalnie francuski, niemiecki, włoski, hiszpański

Wszystkie dzieci od czwartego roku życia, które słabo posługują się językiem angielskim, mają zapewnione dodatkowe wsparcie ze strony odpowiednio wyszkolonych nauczycieli. Języków obcych na tym etapie uczy się czasami, ale nauczyciele nie są do tego specjalnie szkoleni. Języka kornwalijskiego uczy się w niewielu przedszkolach, ale liczba ta wzrasta.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	od 1 roku	poza godzinami lekcyjnymi	5–10	standaryzacja narodowa	normy regionalne lub narodowe	częściowa
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalne	od połowy	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy regionalne lub szkolne	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele ogólni	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele ogólni	brak	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele ogólni	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/międzynarodowe	Kornijski
Języki obce	Opcjonalne. Wszelkie żywe języki mogą znaleźć się w ofercie. W praktyce głównie francuski, hiszpański, niemiecki, chiński, włoski, urdu
Języki imigrantów	Na przykład urdu, chiński, turecki

W roku 2000 w wyniku szerokich konsultacji społecznych komisja Nuffield Languages Inquiry⁵ zaleciła wdrożenie szeregu działań dotyczących języków, włączając w to konieczność promowania nauki języków od wczesnych lat. Stało się to jedną z głównych przesłanek Krajowej strategii językowej dla Anglii zapoczątkowanej przez rząd laburzystów w 2002 r. Do 2010 r. w wyniku dalekosiężnego projektu rozbudowy programu nauczania 92 proc. szkół podstawowych miało w swojej ofercie język obcy. Mimo że głównie był to język francuski, bardzo stanowczo zachęcano do wdrażania podejścia całościowego, jeśli chodzi o rozwijanie kompetencji językowych. Szczególnie podkreślano rozwijanie umiejętności czytania i pisania w języku angielskim i innych językach znanych przez uczniów. Języków obcych zwykle uczy nauczyciele mający wiedzę ogólną, którzy wcześniej lub w trakcie swojej pracy zostali odpowiednio wyszkoleni, a wsparcia bardzo często udzielają im ich koledzy ze szkół średnich. Nauczanie języków w większości szkół zaczyna się w 1. klasie szkoły podstawowej, dla dzieci w wieku lat 7, zwykle trwa przez 30–40 minut tygodniowo⁶.

Mimo że po dojściu obecnego rządu do władzy zarzucono wdrażanie Krajowej strategii językowej, ciągle pozostają dostępne wskazówki nie wynikające z litery prawa – wiele szkół opiera się na dokumencie Key Stage 2 Framework for Languages (Ramy językowe dla Key Stage 2; Key Stage 2 to termin odnoszący się do czterech lat nauki (roku 3., 4., 5. i 6.), kiedy dzieci są w wieku od 7 do 11 lat – przypis tłumaczkii). Obecnie trwa proces konsultacji na temat krajowego programu nauczania. Wspomniana komisja zaleciła, aby od 2014 r. nauka języków obcych zaczynała się przynajmniej w wieku 9 lat, ale pracuje jeszcze nad ustaleniem, czy zalecić rozpoczęcie takiej nauki wcześniej (w wieku lat 7).

Szybko rozwijający się sektor „uzupełniający” stwarza szansę umożliwienia dzieciom uczenia się języków, którymi mówi się w ich społecznościach. Służy to zarówno dzieciom w szkołach podstawowych i średnich i dzieciom młodszym. Ankieta przeprowadzona w 2005 r.⁷ pokazała, że sektor ten jest w stanie zapewnić zajęcia pozalekcyjne i weekendowe w przypadku, co najmniej 61 języków. Innowacyjny program krajowy pt. „Our Languages” („Nasze języki”), który był przeprowadzany w latach 2008–2010, promował te akcje, umacniał ich znaczenie i działał na rzecz wprowadzenia ich do szkół głównego nurtu. Szkoły podstawowe mogą mieć w ofercie dowolny język, ale niektórych języków światowych uczy się zwykle na obszarach mających populacje mniejszościowe i/lub w ramach programów z zajęciami próbnymi lub zwiększającymi świadomość międzykulturową.

Jeśli chodzi o wsparcie językowe dla dzieci nowoprzybyłych do kraju i dzieci dwujęzycznych, było to finansowane poprzez „Ethnic Minority Achievement Grant” (EMAG), czyli dotację na rzecz osiągnięć członków mniejszości etnicznych. Wsparcie takie gwarantowane jest w trakcie lekcji odbywających się zarówno poza szkołą, jak i w ramach zajęć szkolnych, a rozwój umiejętności językowych wśród dzieci jest sprawdzany regularnie. Od 2011 r. dotacja EMAG stała się częścią finansowania ogólnego i są pewne wątpliwości, co do tego, co stanie się z nią w przyszłości.

W Kornwalii ok. 30 proc. szkół podstawowych ma w swojej ofercie język kornwalijski zwykle będący przedmiotem spoza programu nauczania na poziomie Key Stage 2. Na wsparcie nauczycieli jest niewiele funduszy, a spójny program nauczania tego języka ma system oceniania zgodny z Europejską skalą umiejętności językowych CEFR.

⁵Languages The next generation; The final report and recommendations of the Nuffield Languages Inquiry, London 2000.

⁶Language learning at key stage 2, a longitudinal study, DCSF Research report RR198, Department for Children, Schools and Families, 2010.

⁷Community Language Learning in England, Wales and Scotland, CLT, 2005.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języków regionalnych/ mniejszościowych)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	związany z CEFR	pełna
Języki imigrantów	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	brak norm	częściowa

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	normy narodowe lub szkolne	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	niewielkie wsparcie finansowe
Języki imigrantów	nauczyciele niewykwalifikowani	brak	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	nd.

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki obce:	Jeden język obowiązkowy do lat 14. Każdy żywy język, ale z zaleceniem odpowiedniej akredytacji. Główne języki w ofercie to francuski, niemiecki, hiszpański, ale również włoski, urdu, arabski, polski, chiński, rosyjski, portugalski, turecki i japoński
Języki imigrantów	Arabski, chiński, urdu, polski, portugalski, turecki, bengalski i pendżabski

TSytuacja dotycząca nauczania języków obcych w angielskich szkołach średnich jest od wielu lat przedmiotem zainteresowania. Nauka języków była obowiązkowa do ukończenia przez uczniów 16. roku życia do roku 2004, kiedy to ten wiek obniżono do lat 14. Liczba uczniów zdających egzaminy z języków drastycznie spadła: w 2001 r. 78 proc. uczniów w badanej kohorcie przystąpiło do egzaminów GCSE z języków obcych; w 2011 r. było to zaledwie 43 proc. Największe spadki dotyczyły liczby uczniów zdających egzaminy z języka francuskiego i niemieckiego, natomiast częściej obieranym przedmiotem był język hiszpański i rzadziej nauczane języki obce. Wśród uczniów w wieku 16–18 lat liczby te pozostały na bardziej niezmiennym poziomie. Ten stosunkowy sukces był głównie spowodowany utrzymaniem obowiązku nauczania języków obcych w szkołach niezależnych, w których kształci się ok. 7 proc. wszystkich uczniów w Anglii, ale które odpowiadają za ponad 40 proc. egzaminów zdawanych z języków na poziomie zaawansowanym (A-level). Odstąpienia to główny problem, z którym będzie trzeba się zmierzyć w przeszłości odnośnie do nauczania języków obcych, mianowicie problem nierówności społecznych.

Obecny rząd zachęca szkoły do nadania nauczaniu języków obcych priorytetu poprzez wprowadzanie „English Baccalaureate”, czyli dominującej formy certyfikacji uczniów, którzy zdobyli dobre oceny z pięciu głównych przedmiotów maturalnych, w tym z języka. Rządowy panel doradczy ds. krajowego programu nauczania zalecił, aby ponownie wprowadzić obowiązek uczenia się języków obcych dla wszystkich uczniów do 16. roku życia.

Języków uczy się jako przedmiotów szkolnych. Istnieją także pilotażowe i indywidualne programy w ramach Zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego (Content and Language Integrated Learning), które zakładają używanie języka obcego w nauce innych przedmiotów⁸. W tym celu stworzono jasny program nauczania, a postęp w nauce umiejętności językowych jest sprawdzany na poziomie krajowym. Opisy te, które dotyczą „osiągania celów” w ramach krajowego programu nauczania, oparte są na tzw. Languages Ladder, czyli poszczególnych szczeblach zdobywania umiejętności językowych (DCSF 2007), które są zgodne z Europejską skalą umiejętności językowych (CEFR).

Egzaminy państwowe można zdawać w 28 językach i wiele szkół średnich organizuje do nich dostęp uczniom, którzy osiągnęli pewny poziom kompetencji językowej, zwykle dzieje się tak w szkołach spoza głównego nurtu. Inicjatywa podjęta w ramach Krajowej strategii językowej, pt. „Asset Languages” („Języki to skarb”), skutecznie przyczyniła się do wprowadzania wcześniej niedostępnych egzaminów z języków takich jak kornwalijski, tamilski i joruba.

W Kornwalii mała, ale rosnąca liczba szkół średnich naucza języka kornwalijskiego w ramach przedmiotu pozaprogramowego, ale nie istnieją programy nauczania, które można by im zapewnić. W ośrodkach miejskich, takich jak Londyn, zdarzają się szkoły, w których uczy się języka walijskiego i irlandzkiego.

Standardowy program nauczania języka angielskiego jest używany zwykle przy nauce języka angielskiego jako języka drugiego (EAL)⁹. Przed rozpoczęciem nauki w szkole średniej uczniowie zdają test diagnostyczny określający poziom ich umiejętności językowych w zakresie języka angielskiego, a ich rozwój jest regularnie sprawdzany za pomocą odpowiednich instrumentów dopasowanych do wieku uczniów. Wsparcie językowe w szkołach średnich było również finansowane z „Ethnic Minority Achievement Grant” (EMAG), czyli dotacji na rzecz osiągnięć członków mniejszości etnicznych (patrz: Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej).

⁸ Towards an integrated curriculum. CLIL National Statement and Guidelines 2009.

⁹ Źródło: <http://www.naldic.org.uk/eal-teaching-and-learning/faqs>

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym

Edukacja Dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków regionalnych/mniejszościowych)

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	częściowa
	Instytucja B	brak specyfikacji	spójny i jasno określony	narodowy	częściowa
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	częściowa
Języki imigrantów	Instytucja A				
	Instytucja B				
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	tylko narodowy	tylko narodowy	wszystkie	narodowy, ustalony przez instytucję	międzynarodowa oraz imigranci	opcjonalnie	opcjonalnie
Uczelnia B	tylko narodowy	tylko narodowy	wszystkie	narodowy, ustalony przez instytucję	tylko międzynarodowa	obowiązkowe	opcjonalnie
Uczelnia C	tylko narodowy	tylko narodowy	wszystkie	narodowy, ustalony przez instytucję	międzynarodowa oraz imigranci	obowiązkowe	opcjonalnie

Mimo że trzy jednostki zajmujące się szkoleniem zawodowym, które wzięły udział w badaniu w ramach programu Europa Bogata Językami, zapewniają naukę języków, w samej Anglii jest niewiele takich szkół. Rezultaty ankiety z 2006 r. pokazały, że mniej niż 1 proc. wszystkich uczniów na kursach zawodowych uczyło się języka obcego. Ci, którzy to robili, uczyli się głównie hiszpańskiego w ramach kursów języka biznesowego lub języka angielskiego w turystyce. Przeprowadzona ponownie ankieta z 2011 pokazała, że sytuacja ta pogorszyła się jeszcze bardziej, i że w sektorze tym podejmuje się niewiele prób mających na celu nauczanie języków obcych, które przydałyby się studentom w ich przyszłej pracy¹⁰.

Angielskie uniwersytety mają do zaoferowania szeroki wybór języków, których można się uczyć w ramach studiów magisterskich, jak i w ramach modułów dodatkowych. W starszych uniwersytetach silną pozycję zawsze miały studia językowe i literackie, ale przez ostatnich kilkadziesiąt lat nastąpił spadek zainteresowania studiami językowymi. Od 2005 r. języki w nauczaniu na poziomie wyższym są uważane za „przedmioty strategicznie istotne, którym trzeba poświęcić więcej uwagi”. Oznacza to, że na tej podstawie uczelnie wyższe mogą się ubiegać o dodatkowe finansowanie z budżetu, aby zaradzić problemowi spadku liczby osób mówiących językami obcymi w Anglii. Nie istnieją studia magisterskie w przypadku czterech najczęściej używanych języków społeczności (w Zjednoczonym Królestwie jest to określenie języków imigranckich według terminologii stosowanej w projekcie Europa Bogata Językami), a mianowicie w przypadku języka urdu, kantońskiego, pendzabskiego i bengalskiego, a bariery ograniczające możliwość przeprowadzania profesjonalnych szkoleń w językach społeczności w zakresie nauczania tych języków, tłumaczeń ustnych i pisemnych określono jako problemy, które wymagają konkretnych rozwiązań¹¹. Dodatkowymi problemami, które napotyka się w tym sektorze, są: skoncentrowanie magisterskich studiów językowych w starszych uniwersytetach, słaba znajomość języków obcych wśród studentów studiów licencjackich i niewielka występowalność kursów, które łączą zajęcia z języków z zajęciami z przedmiotami naukowymi i technicznymi.

¹⁰ Vocationally related language learning in further education, CILT, 2006.

¹¹ Community Languages in Higher Education, McPake and Sachdev, Routes into Languages, 2008.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	czasami	regularnie

W audiowizualnych mediach głównego nurtu (takich jak radio i telewizja naziemna) nie przeważają języki inne niż angielski, chociaż jest kilka stosunkowo popularnych seriali detektywistycznych z napisami. W nowszych mediach: telewizji kablowej, satelitarnej i internetowej szeroko dostępne są kanały w językach europejskich i mniejszościowych. W angielskich miastach dostępne są także programy radiowe w językach danych społeczności, a także gazety w wielu innych językach obcych, zwłaszcza w dużych miastach. Filmy w językach obcych są niezmiennie nadawane w języku oryginalnym z napisami, zarówno w kinie jak i telewizji. Tłumaczenie na język migowy jest często zapewniane w czasie ważnych wydarzeń medialnych we wszystkich miastach, a nadawcy są prawnie zobowiązani do zaspokajania potrzeb w tym zakresie, jeśli chodzi o osoby upośledzone słuchowo.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4	Londyn Sheffield	Londyn Sheffield	Londyn	Londyn Sheffield		Londyn
3-4						
1-2						

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
<ul style="list-style-type: none"> = Debaty polityczne i procesy decyzyjne = Usługi edukacyjne = Usługi związane ze służbą zdrowia = Opieka społeczna = Usługi prawnicze = Usługi związane z imigracją i usługi integracyjne 	<ul style="list-style-type: none"> = Debaty polityczne i procesy decyzyjne = Usługi edukacyjne = Usługi związane ze służbą zdrowia = Opieka społeczna = Usługi prawnicze = Usługi związane z imigracją i usługi integracyjne = Usługi turystyczne

W miastach, w których przeprowadzono badania, w policji, służbie zdrowia, sądach i administracji lokalnej w bardzo dużej mierze korzysta się z usług tłumaczeniowych pisemnych i ustnych, a materiały publikowane w formie papierowej i w Internecie dostępne są w wielu językach. To, jaki to jest język, zależy od tego, jaka społeczność zamieszkuje w pobliżu.

8 Języki w biznesie (21 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/ możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	8	8	9	7	0	4	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe					Zewnętrzne strategie językowe				
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język Narodowy	Praktykowany szeroko	3	2	10	0	21	21	21	21	19	21
Inne języki	Szeroko praktykowany	4	3	8	0	8	7	8	9	12	12

Potrzeby językowe tak jak oceniają je brytyjscy pracodawcy zwykle nie wiążą się dużym popytem na naukę języków. Z jednej strony może tak być, ponieważ pracodawcy mówiący jednym językiem w ograniczony sposób postrzegają wagę uczenia się języków obcych i znaczenie, jakie mogłoby do mieć dla ich firm. Z drugiej strony, ci, którzy są świadomi znaczenia znajomości języków obcych, mogą przyjmować do pracy osoby spośród bardzo licznego grona wielojęzycznych pracowników zagranicznych.

Jednakże takie organizacje jak Konfederacja Przemysłu Brytyjskiego (CBI) regularnie podkreślają znaczenie posiadania przez pracowników kompetencji językowych w celu zwiększenia konkurencyjności firm w gospodarce globalnej, a ostatnio przeprowadzona ankieta pokazała, że zaledwie 25 proc. firm brytyjskich zadeklarowało całkowity brak potrzeby, jeśli chodzi o posiadanie umiejętności językowych wśród swoich pracowników¹². Ostatnie badania dotyczące małych i średnich przedsiębiorstw na temat ich podejścia do eksportu pokazały, że uważają oni barierę językową i różnice międzykulturowe jako jedno z najważniejszych przeszkód, jeśli chodzi o przeprowadzanie interesów zagranicą¹³.

¹² Building for Growth: business priorities for education and skills, CBI Education and Skills survey 2011.

¹³ The eXport factor, British SME's approach to doing business overseas, Barclays and Kingston University Small Business Research Centre, 2011.

Ogólne kluczowe wnioski

W ostatnich latach kwestia braku „znajomości języków obcych w kraju” była przedmiotem licznych dyskusji, zwłaszcza od czasów utworzenia komisji Nuffield Languages Inquiry w roku 2000. Na poziomie ustawodawczym i poziomie dyskursu publicznego języki uważa się za ważne, ale w praktyce jest wiele niedociągnięć, jeśli chodzi o faktyczne zapewnianie nauczania języków obcych. Niewątpliwie odzwierciedla to rosnące znaczenie języka angielskiego jako *lingua franca* i ciągłe przeświadczenie o tym, że „angielski wystarczy”, i że inne języki są „ważne, ale nie niezbędne”¹⁴. Pomimo tego nastąpił znaczny postęp w tym zakresie i wprowadzono wiele innowacyjnych rozwiązań takich jak wprowadzenie obowiązku uczenia się języka obcego we wczesnych latach i wspieranie języków społeczności, a także promowanie konieczności rozwijania kompetencji językowych wśród młodych ludzi. Częściowo z tego powodu języki pozostają w sferze zainteresowania polityków i sprawa ta nie jest zamknięta.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Sytuacja w Anglii jako kraju wielojęzycznym jest najlepszym dowodem na to, że potrzebna jest nauka języków obcych, a także opracowanie spójnych racjonalnych wskazówek dotyczących ich nauczania.

Krajowa strategia językowa (2002–2011) była odpowiedzialna za wiele kluczowych inicjatyw, zwłaszcza, jeśli wspomni się o utworzeniu ram nauczania języków obcych wśród dzieci w wieku 7–11 lat (Key Stage 2 framework for Languages) i nowych ram oceny The Languages Ladder/Asset languages) w oparciu o Europejską skalę umiejętności językowych (CEFR). Pomagała ona także we współpracy między szkołami głównego nurtu a szkołami dodatkowymi w ramach inicjatywy „Our Languages” („Nasze języki”).

Projekt Routes into Languages („Drogi do języków”) na Uniwersytecie Southampton był skierowany do uczniów szkół średnich i miał na celu podkreślanie konieczności uczenia się przez nich języków obcych przy bezpośrednim zaangażowaniu się uniwersytetów i ambasadorów studentów. To zbliżyło do siebie uniwersytety i szkoły i stał się wysoce skuteczną formą współpracy.

Raport z 2011 r. pt. „Labour Market Intelligence on Languages and Intercultural Skills in Higher Education” („Informacje zebrane na potrzeby rynku pracy dotyczące umiejętności językowych i interkulturowych na uczelniach wyższych”) przygotowany przez Krajowe Centrum Językowe (CILT) pokazał potrzebę nauczania większej liczby języków zarówno w całym sektorze publicznym jak i prywatnym w połączeniu z uczeniem innych umiejętności przydatnych w miejscu pracy.

W 2011 roku rozpoczęto nową kampanię mającą na celu promowanie nauki języków obcych pt. „Speak to the Future” („Mów w przyszłość”). Spotkała się ona z szerokim poparciem w odniesieniu do pięciu kluczowych kwestii dotyczących promowania nauki umiejętności językowych i konieczności zmiany przepisów prawnych, a także podejścia społecznego w tym zakresie.

¹⁴King et al Languages in Europe, Towards 2020. Analysis and Proposals from the LETPP Consultation and review. London 2011

19 ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO

19.2 Walia

Autor: Hywel Jones

Informacje ogólne

Populacja Walii liczy trzy miliony mieszkańców. Według spisu powszechnego, w 2001 roku 20,8 procent (582 000) z nich posługiwało się językiem walijskim.

Walia została zdobyta przez Anglię w 1282, a w 1563 dokument *Act of Union* zakazał osobom posługującym się językiem walijskim pełnienia funkcji publicznych. Większość ludności Walii nie przestała mówić po walijski do końca XIX wieku. Rozległa imigracja, głównie z Anglii i Irlandii spowodowana rewolucją przemysłową, w połączeniu z prawie całkowitym wyłączeniem języka walijskiego po wprowadzeniu obowiązkowej nauki szkolnej, doprowadziła do spadku liczby i udziału procentowego osób posługujących się językiem walijskim i kurczenia się przestrzeni, gdzie język walijski był powszechnie używany. W 2001 roku 75 000 osób posługujących się językiem walijskim zamieszkiwało trzy miasta objęte niniejszym badaniem, co stanowi 12 procent całkowitej populacji Walii.

Na początku XX wieku Cardiff było największym na świecie portem eksportującym węgiel, a marynarze z całego świata osiedlali się tu, jak również w Newport i Swansea. Ostatnio imigranci przybywają głównie z subkontynentu indyjskiego, a od czasu rozszerzenia Unii Europejskiej, z Europy Wschodniej. W 2001 25 procent populacji stanowili obywatele urodzeni poza Walią (20 procent w Anglii).

W 1999 roku powołane zostało do życia Walijskie Zgromadzenie Narodowe. Początkowo, jego ustawodawstwo ograniczało się do prawodawstwa wtórnego w zakresie kilku sfer, w tym edukacji. Na mocy nowego aktu z 2006 roku (*Government of Wales Act*) oraz referendum, które odbyło się w marcu 2011 roku, Zgromadzenie otrzymało podstawowe kompetencje prawodawcze dotyczące wielu obszarów polityki krajowej.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Angielski, walijski i języki obce używane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie walijskiego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Walii nie jest (współ-) finansowane za granicą. Wielka Brytania podpisała i ratyfikowała *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. Istnieje również oficjalny przepis w edukacji, wspierany przez *Kartę*, dotyczący nauki walijskiego w Walii.

Istniejące w Wielkiej Brytanii mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych, miejskie dane dotyczące rejestrów oraz dane ankietowe. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego, języków regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów, opierają się na pytaniach dotyczących języka ojczystego, języka podstawowego oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

Pierwszym współczesnym aktem prawnym dotyczącym statusu języka walijskiego był *Welsh Courts Act* z 1942 roku, który zezwalał na ograniczone posługiwanie się językiem walijskim w sądach. *The Welsh Language Act* z 1967 roku, gwarantował prawo do powszechnego korzystania z języka walijskiego w sądzie, a także stosowania go w administracji publicznej. *The Welsh Language Act* z 1993 roku, ustanowił zasadę, że w prowadzeniu działalności publicznej i w wymiarze sprawiedliwości w Walii, język angielski i walijski powinny być traktowane na równi. Na mocy tego aktu powołana została Rada Języka Walijskiego (*Welsh Language Board*), mająca na celu promowanie i ułatwianie korzystania z języka walijskiego oraz uzgadnianie i monitorowanie wdrażania przez walijskie instytucje publiczne programów językowych. Programy te miały określać środki, jakie muszą przedsięwziąć instytucje publiczne w celu wprowadzenia w życie zasady równości zawartej we wspomnianym akcie.

Uchwała *The Welsh Language Measure* z 2011 roku, zawiera deklarację, że "język walijski otrzymuje w Walii status języka urzędowego". Przewiduje również utworzenie stanowiska Walijskiego Komisarza ds. Języka i zlikwidowanie Rady Języka Walijskiego (patrz sekcja 'obiecujące inicjatywy').

Brytyjski język migowy został uznany za samodzielny język, ale nie ma bezpośrednio określających go przepisów. Nie istnieją również przepisy regulujące kwestie języków obcych i języków imigrantów, z wyjątkiem przepisów dotyczących edukacji. Jeśli wymienia się języki inne niż walijski w przepisach innych niż te związane z edukacją, to w dużej mierze odbywa się to w kontekście interpretacji lub tłumaczeń.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewniona nauka języków obcych czy języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki obce	wszystkie	≥2 lata	Brak	>1 dzień	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	całkowite
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	całkowite

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	Walijski
---	----------

Edukacja przedszkolna nie jest świadczona przez państwo, a przez wolontariat. W 1971 roku powstała organizacja, zwana dziś *Mudiad Meithrin*, mająca na celu zapewnienie walijsko-języcznych przedszkoli. Organizacja zrzesza ponad 550 grup przedszkolnych, zapewniających zajęcia dla około 17 procent dwulatków w Walii. Ponad dwie trzecie dzieci uczęszczających do tych grup pochodzi z domów, gdzie walijski nie jest głównym językiem. Udział w grupach przedszkolnych jest dla nich możliwością zapoznania się z językiem walijskim.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków obcych czy języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	wszyscy	standaryzacja szkolna

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	ogólny	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	normy regionalne lub narodowe	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele ogólni	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/międzynarodowe	Walijski
---	----------

Ponad 20 procent uczniów uczęszcza do walijsko-języcznych szkół podstawowych, a liczba ta od wielu lat stopniowo rośnie. Walijsko-języczna edukacja dostępna jest w całej Walii. Pozostali uczniowie uczą się Walijskiego jako drugiego języka. Edukacja z wykorzystaniem języka wspólnot mniejszościowych (preferowanym terminem w Wielkiej Brytanii określającym języki regionalne lub mniejszościowe jest 'język imigrantów') lub języków obcych nie jest dostępna. Języki obce nauczane są w niektórych szkołach, tak jak języki imigrantów, lecz w mniejszym stopniu. Świadczona jest również dodatkowa nauka języka angielskiego dla mniejszości etnicznych.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)**Organizacja**

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechnione	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	nieokreślone	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	nie określone	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nieokreślone	nd.
Języki Regionalne i Mniejszości	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	jako część szkolenia

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe:	Walijski
Języki obce	Francuski, niemiecki, hiszpański: jeden z tych języków jest obowiązkowy

Liczba uczniów uczęszczających do walijsko-języcznych szkół średnich również rośnie. Do listopada 2010 roku, już 16,7 procent uczniów uczyło się walijskiego jako pierwszego języka (prawie wszyscy w walijsko-języcznych szkołach). Pozostali uczniowie uczą się walijskiego jako drugiego języka, choć poziom osiągnięć jest tu dosyć niski. W pierwszych trzech latach szkoły średniej wszyscy uczniowie uczą się również, co najmniej jednego języka obcego. Odsetek piętnastolatków przystępujących do egzaminów w języku obcym od wielu lat spada: w 2010 roku do egzaminu gimnazjalnego GCSE w języku obcym podeszło tylko 28 procent uczniów, w porównaniu z 50 procentami w 1997 roku. Języki imigrantów nauczane są sporadycznie w niewielu szkołach średnich, w zależności od liczby chętnych uczniów, która ulega zmianom zależnie od tendencji imigracyjnych. Podobnie jak na poziomie szkół podstawowych, dostępna jest również dodatkowa nauka dla uczniów mniejszości etnicznych.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Edukacja dalsza (w trzech instytucjach)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne i mniejszościowe	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	częściowa
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	częściowa
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	częściowa
Języki imigrantów	Instytucja A				
	Instytucja B				
	Instytucja C	ograniczony	ogólny	nd.	pełna

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	jakikolwiek	narodowy, obcy, regionalny/ mniejszościowy	wszystkie	narodowy lub określony przez instytucję	tylko międzynarodowa	obowiązkowo	opcjonalnie
Uczelnia B	jakikolwiek	narodowy, obcy, regionalny/ mniejszościowy	ograniczone	narodowy lub określony przez instytucję	tylko międzynarodowa	obowiązkowo	opcjonalnie
Uczelnia C	jakikolwiek	narodowy, obcy, regionalny/ mniejszościowy	ograniczone	narodowy lub określony przez instytucję	tylko międzynarodowa	brak oferty	opcjonalnie

Zdecydowana większość społeczności imigrantów znajduje się w trzech miastach objętych niniejszym badaniem. Mimo to, popyt i oferta kształcenia w danym języku mniejszościowym jest nadal bardzo ograniczona. Również posługiwanie się językiem walijskim jako medium nauczania jest na tym poziomie znacznie bardziej ograniczone. W szkolnictwie wyższym, nauczanie języka walijskiego, choć nadal niezbyt powszechne, koncentruje się głównie wokół uniwersytetów nie objętych niniejszym badaniem, mianowicie w Bangor i Aberystwyth, a także na University of Wales Trinity St David, w Carmarthen.

W roku 2009/10 uczniowie pochodzący z krajów Unii Europejskiej stanowili 5 procent wszystkich zapisów w walijskich szkołach wyższych, a uczniowie spoza UE stanowili kolejne 13 procent. Istnieje też znaczna oferta w zakresie nauki języka angielskiego dla tych uczniów.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	zawsze	czasami

Korzystanie z języka walijskiego w mediach audiowizualnych ogranicza się do jedynego w języku walijskim kanału telewizyjnego S4C (powstałym w roku 1982), a także do walijsk-języcznej stacji radiowej BBC Radio Cymru (powstałej w roku 1977).

Inne języki nie są prawie w ogóle obecne w mediach mainstreamowych, poza sporadyczną transmisją filmów z walijskimi napisami.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Cardiff Swansea Newport				
3-4						
1-2	Cardiff Swansea		Cardiff Swansea Newport	Cardiff Swansea Newport	Cardiff Swansea Newport	Cardiff Swansea Newport

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
Opieka społeczna Usługi prawnicze Usługi związane z imigracją i integracją Usługi turystyczne Usługi związane ze służbą zdrowia	Opieka społeczna Usługi turystyczne = Usługi edukacyjne = Usługi związane ze służbą zdrowia = Usługi prawnicze = Usługi transportowe = Programy teatralne

W samorządach i agencjach na szczeblu lokalnym i centralnym, walijskie programy językowe, ustanowione przez *The Welsh Language Act* z 1993 roku, zapewniają dostępność wielu usług w języku walijskim i szerokie wykorzystanie języka walijskiego np. na znakach graficznych. Skupienie badań wokół trzech miast, gdzie odsetek osób posługujących się językiem walijskim jest stosunkowo niski w porównaniu do obszarów w północnej i zachodniej części Walii, oznacza, że odsetek zaobserwowanych przypadków korzystania z języka walijskiego w usługach publicznych jest również niski. Natomiast odsetek usług związanych z tłumaczeniem omawianych języków jest prawdopodobnie wyższy niż gdziekolwiek indziej w Walii, gdyż w miastach tych skoncentrowana jest największa liczba imigrantów.

8 Języki w biznesie (20 firm)

OGÓLNE STRATEGIE JĘZYKOWE								
	Dostępność strategii językowej	Nacisk na umiejętności językowe w procesie rekrutacji	Mobilność międzynarodowa	Korzystanie z usług tłumaczy zewnętrznych	Informacje na temat umiejętności językowych pracowników	Korzystanie z ofert szkoleń językowych	Korzystanie z programów unijnych/środków finansowych	Świadomość istnienia programów unijnych/możliwości finansowania
Praktykowany szeroko	1	2	2	3	1	0	0	0

		Wewnętrzne strategie językowe						Zewnętrzne strategie językowe			
		Partnerstwa z sektorem edukacyjnym	Nagrody/szanse awansu za umiejętności językowe	Zapewnione szkolenia językowe	Korzystanie z CEFR	Język używany w dokumentach w miejscu pracy/intranecie	Język używany w oprogramowaniu/programach stron internetowych	Język używany w raportach rocznych/biznesowych	Język używany w marketingu	Język używany w oznaczeniu marki/tożsamości firmy	Język używany na stronie internetowej
Język angielski	Praktykowany szeroko	0	1	1	0	20	20	20	20	20	20
Walijski	Szeroko praktykowany	0	0	0	0	1	0	0	2	3	2
Inny	Szeroko praktykowany	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3

Postępowanie się w biznesie krajowym językami innymi niż angielski jest raczej ograniczone. Jednak widoczne jest korzystanie z języka walijskiego w zakresie oznakowania i reklam.

Ogólne kluczowe wnioski

Walia dokłada wszelkich starań, aby zapewnić równe traktowanie języka walijskiego i angielskiego. Duży postęp poczyniono w edukacji szkolnej, ale wiele pozostaje jeszcze do zrobienia w innych obszarach. Języki obce i języki imigrantów są stosunkowo słabo obecne nawet w edukacji szkolnej.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

W 2011 roku powstał Coleg Cymraeg Cenedlaethol (Walijski Akademia Językowa). Nie jest to organ nadający stopnie naukowe, a działający w ramach wszystkich uczelni w Walii organ mający na celu zapewnienie lepszych możliwości dla studentów chętnych do nauki z wykorzystaniem języka walijskiego.

Na mocy uchwały *Welsh Language (Wales) Measure 2011*, w kwietniu 2012 powołany zostanie Walijski Komisarz Językowy. Jego rolą będzie promowanie i ułatwianie korzystania z języka walijskiego, a w konsekwencji działanie na rzecz zapewnienia równości języka walijskiego i angielskiego. Dodatkowo Komisarz będzie miał za zadanie badać stopień ingerencji w wolność korzystania z języka walijskiego i prowadzić badania w pokrewnych sprawach. Komisarz musi kierować się "zasadą, że obywatele Walii powinni mieć możliwość prowadzenia życia posługując się językiem walijskim, jeśli taka jest ich wola". Walijscy Ministrowie (Walijskiego Zgromadzenia Narodowego) muszą przyjąć strategię określającą, w jaki sposób zamierzają promować i ułatwiać korzystanie z języka walijskiego. To pozwoli

im także określić normy, których będą musiały przestrzegać organy publiczne. Normy te zastąpią obecny system walijskich programów językowych. Komisarz będzie natomiast nadzorować wdrażanie powyższych norm.

Oczekuje się, że Walijski Rząd opublikuje strategię dotyczącą języka walijskiego na początku 2012.

Bibliografia

Welsh-medium education strategy: information. Information document No: 083/2010, Cardiff, Welsh Government. <http://wales.gov.uk/docs/dcells/publications/100420welshmediumstrategyen.pdf>

Making languages count: Modern foreign languages in secondary schools and Learning Pathways 14–19 Information document No: 088/2010, Cardiff, Welsh Government. <http://wales.gov.uk/topics/educationandskills/publications/guidance/makinglanguagescount/?lang=en>

Welsh Language Act 1993 http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/38/pdfs/ukpga_19930038_en.pdf

Welsh Language (Wales) Measure 2011 http://www.legislation.gov.uk/mwa/2011/1/pdfs/mwa_20110001_en.pdf

A living language: a language for living, Cardiff, Welsh Government (2012). <http://wales.gov.uk/docs/dcells/publications/122902wls201217en.pdf>

19 ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO

19.3 Szkocja

Autorzy: Teresa Tinsley i Philip Harding-Esch

Informacje ogólne

Szkocję zamieszkuje 5,22 miliona ludzi, z czego 92 000, czyli niecałe 2 proc., w pewnym stopniu zna język gaelicki¹. Od 2002 r. Szkocja przyciąga migrantów²: według wyników spisu ludności z 2001 r. kraj ma 2 proc. niebiałą mniejszość etniczną, w której większość stanowią osoby pochodzenia pakistańskiego, ale ankieta przeprowadzona wśród uczniów³ w 2009 r. pokazała, że 4,3 proc. uczniów głównie używała w domu języka innego niż angielski. Razem w użyciu było 138 języków. Najczęściej używany był język polski (0,8 proc. uczniów), a następnie pendżabski, urdu, arabski, kantoński, francuski i gaelicki. 626 uczniów, czyli mniej niż jedna osoba na 1000, posługiwało się w domu głównie językiem gaelickim, ale trzeba zaznaczyć, że o wiele większa liczba uczniów uczy się innych przedmiotów w tym języku lub uczy się tego języka przy jego pomocy – w 2011 r. liczba ta wynosiła 4 064 osoby, czyli jeden uczeń na 180⁴.

Szkocja jest w drugim roku wdrażania nowego programu nauczania zwanego „Curriculum for Excellence”, które zaleca podejście holistyczne do uczenia, a nie koncentrowanie się na nauczaniu przedmiotów oddzielnie. Pojawiły się obawy, że może to pogorszyć sytuację języków obcych, ponieważ zarówno w szkołach jak i podstawowych największy nacisk kładzie się na rozwijanie wśród uczniów umiejętności liczenia, czytania i pisanie, promowanie zdrowego stylu życia oraz dobrego samopoczucia psychicznego i fizycznego. W wyniku tego, Główny Inspektorat Edukacyjny Szkocji (Scottish Schools Inspectorate) poczuł się w obowiązku wydać oświadczenie, w którym stanowczo podkreśla znaczenie języków obcych w programie nauczania⁵.

W szkockich szkołach zwykle nie uczy się języków imigrantów, ale bardzo duży nacisk kładzie się na to, aby ich dzieci uczyć języka angielskiego.

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Angielski, języki obce, języki regionalne/mniejszościowe i języki imigrantów używane są w szkockim prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie angielskiego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Wielkiej Brytanii jest (współ-) finansowane w Belgii, Belize, Brunei, Kanadzie, na Cyprze, Falklandach, w Niemczech, na Gibraltarze, we Włoszech i Holandii. Wielka Brytania podpisała i ratyfikowała *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. W Szkocji, następujące języki regionalne/mniejszościowe zostały uznane w Karcie: szkocki i szkocki gaelicki. Istnieje również oficjalny przepis w edukacji, wspierany przez Kartę, dotyczący nauki.

Istniejące w Szkocji mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych, miejskie dane dotyczące rejestrów oraz dane ankietowe. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego, języków regionalnych i mniejszościowych oraz języków imigrantów, opierają się na pytaniach dotyczących języka państwowego, języka podstawowego oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

W ustawie o języku gaelickim z 2005 r. (the Gaelic Language Act) zapisano obowiązek stworzenia Krajowego planu na rzecz języka gaelickiego (National Plan for Gaelic), na podstawie, którego rząd szkocki zobowiązany jest do umacniania statusu tego języka, promowania jego uczenia się, a także jego używania. Opublikował on ostatnio projekt takiego planu na lata 2012–2017⁶, który zakłada opracowanie programu nauczania w języku gaelickim. To stosunkowo uprzywilejowane podejście do tego języka zrodziło pytania o znaczenie języka scots, który wraz z językiem ulsterskim szkockim jest uznany oficjalnie na mocy Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych. Raport przygotowany przez ministerialną grupę roboczą ds. języka scots w listopadzie 2010⁷ wzywał rząd szkocki do opracowania polityki ds. języka scots (Scots Language Policy) i uznania Szkocji na arenie międzynarodowej jako kraju trójjęzycznego.

Polityka dotycząca nauczania angielskiego jako języka dodatkowego (English as an Additional Language/EAL), jej praktyka i kwestia wsparcia językowego dla osób nowoprzybyłych do kraju zostały

¹ Scotland's Census 2001: Gaelic Report 2005/Narodowy Spis Powszechny z 2001 r., General Register Office for Scotland.

² Scotland's Population 2010/Liczba ludności Szkocji w 2010 r., The Registrar General's Annual Review of Demographic Trends, August 2011.

³ Pupils in Scotland 2009, Scottish Government Publications.

⁴ Scottish Government, Pupil Census, Supplementary Data 2011.

⁵ TESS 4/6/2010.

⁶ <http://www.scottish.parliament.uk/parliamentarybusiness/CurrentCommittees/45383.aspx>

⁷ Report of the Ministerial Working Group on the Scots Language/raport Ministerialnej grupy roboczej ds. języka scots, listopad 2010 r.

zrewidowane w 2009 r.⁸ Dane na temat różnorodności językowej w Zjednoczonym Królestwie zbiera się oficjalnie w skali całego kraju

na podstawie uaktualnianych informacji dostarczanych przez administrację lokalną, wyników spisu powszechnego i ankiet.

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie w nauce języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	brak wsparcia	1 rok	brak	>1 dzień	dotyczące przedmiotu nauczania	brak	pełne
Języki obce	brak wsparcia	<1 rok	brak	<0.5 dnia	brak	brak	częściowo
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	1 rok	brak	<0.5 dnia	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	pełne

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe	Szkocki gaelicki
Języki obce	Chiński, francuski, niemiecki, włoski, hiszpański, ale często tylko w sektorze prywatnym

Niewielka, ale rosnąca liczba placówek przedszkolnych zapewnia wsparcie w zakresie języków obcych. Dzieje się tak zwłaszcza w sektorze prywatnym, ale niektóre władze lokalne zapewniają dzieciom naukę języków obcych od 3. roku życia. Wszystkie dzieci słabo znające język angielski otrzymują dodatkowe wsparcie ze strony zarówno nauczycieli uczących języka angielskiego jako języka dodatkowego (EAL), jak i innych nauczycieli. Języka gaelickiego uczy się w niewielu placówkach (dotyczy to ok. 2000 dzieci). Rzadko również uczy się języków imigrantów.

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	normy szkolne	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	tylko na końcu	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	związany z CEFR	pełna

⁸Count Us In report, 2009 http://www.ltscotland.org.uk/Images/cuimnns_tcm4-618947.pdf).

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele ogólni	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	Szkocki gaelicki
Języki obce	Francuski, niemiecki, hiszpański: opcjonalnie

W szkockich szkołach podstawowych wcześniej rozpoczęto naukę języków obcych (1992) i do 2005 r. praktycznie w każdej szkole uczyło się jakiegoś języka obcego. Dominującym językiem był i wciąż jest francuski (w porównaniu z hiszpańskim, niemieckim, włoskim i gaelickim). Wszystkim uczniom przysługuje prawo do uczenia się, co najmniej jednego języka obcego od wczesnych lat szkoły podstawowej, ale nie jest to obowiązkowe. Program „Curriculum for Excellence” zawiera jasne wskazówki dotyczące nauczania języka obcego (FL) i poziomu, jaki ma być osiągnięty na koniec szkoły podstawowej (jest to poziom A1 według klasyfikacji CEFR). W większości przypadków nauczanie języków obcych (FL) ogranicza się do dwóch ostatnich klas szkoły podstawowej, (kiedy uczniowie są w wieku od 10 do 12 lat) i nie poświęca się mu zbyt wiele czasu. Inne ostatnio pojawiające się kwestie to sprawa szkolenia nauczycieli i wsparcia ze strony władz lokalnych (z powodu cięć finansowych)⁹.

Kwestia uczenia się języka gaelickiego została potraktowana całkowicie inaczej, ponieważ w 1986 r. w całej Szkocji w szkołach podstawowych utworzono jednostki, w których uczyło się innych przedmiotów w tym języku, co na wielu jej obszarach uzupełniono nauką w tym języku również na etapie przedszkolnym. Najnowszy raport opracowany przez Główny Inspektor JW ds. Edukacji (HMIE)¹⁰ stwierdził, że 2 312 dzieci uczy się w szkole podstawowej w języku gaelickim, dla większości, których język ten nie jest językiem pierwszym. W wielu szkołach podstawowych język ten nauczany jest jako drugi.

Wszystkie nowoprzybyte dzieci uczące się w szkołach głównego nurtu otrzymują wsparcie w nauce języka angielskiego zarówno zanim zaczną chodzić do szkoły, jak i w trakcie nauki, a ich umiejętności są regularnie oceniane i monitorowane przez specjalistę ds. nauczania języka angielskiego jako dodatkowego (EAL). Rzadko w ofercie znajdują się języki imigrantów.

⁹‘Pupils risk being lost in translation’, Edinburgh Evening News 16/4/2010.

¹⁰HMIE, Gaelic Education: Building on the successes, addressing the barriers, 21 czerwca 2011 r.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	spójny i jasno określony	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	wszystkie	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	5–10	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym,	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	brak	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja szkolna	związane z CEFR	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym,	nd.
Języki Regionalne i Mniejszości	nauczyciele języka	ogólne	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym,	zawarte w szkoleniu

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	Szkocki gaelicki
Języki obce	Generalnie francuski, niemiecki lub hiszpański. Także włoski i chiński: jeden z tych języków jest obowiązkowy/ <i>opcjonalny</i>
Języki imigrantów	Chiński, rosyjski, urdu

Nauczanie języków nowożytnych jest nieodłączną częścią programu „Curriculum for Excellence” i wszystkim dzieciom przysługuje prawo uczenia się jednego z nich w ramach ogólnej szeroko pojętej edukacji (S1-S3). Pociąga to za sobą szansę osiągnięcia trzeciego poziomu w klasyfikacji CEFR (B1) i dla większości uczniów stanie się to na etapie ogólnej szeroko pojętej edukacji (S1-S3), a nie dopiero w późniejszych klasach (S4-S6). Rząd szkocki dąży do wdrożenia polityki, która zapewni każdemu dziecku naukę dwóch dodatkowych języków oprócz nauki języka ojczystego.

Jednak obecna sytuacja dotycząca języków obcych w szkołach średnich jest powodem do niepokoju. Tak jak w 2001 r. praktycznie wszyscy uczniowie uczyli się języka do 4. roku uczenia się w szkole średniej, tak do 2010 r. liczba ta spadała do 67 proc¹¹. 70 proc. wszystkich przystępujących do egzaminu z języka wybrało język francuski, ok. 16 proc. niemiecki i ok. 10 proc. hiszpański. Pomimo ogólnych spadków język hiszpański jest wybierany coraz chętniej¹². Na wyższych poziomach zaawansowania sytuacja ta jest bardziej ustabilizowana¹³.

W 2011 r. ponad połowa szkockich władz lokalnych przyznała, że na ich obszarach jest, co najmniej jedna szkoła średnia, w której języki nie są obowiązkowe. W takich szkołach tłumaczy się to tym, że prawo do uczenia się języków obcych zostało dla uczniów spełnione na poziomie szkoły podstawowej¹⁴. Ograniczanie wydatków publicznych wpłynęło na kwestię zatrudniania asystentów pomagających uczyć języków obcych (Foreign Language Assistants) (między 2005 rokiem a rokiem 2011 ich liczba spadła z 285 na 59), co wywołało reakcję zagranicznych konsuli generalnych i wzbudziło pewne obawy dotyczące przyszłej konkurencyjności szkockich firm¹⁵.

Zapewnienie dzieciom w szkole średniej ciągłości w nauce przedmiotów poprzez język gaelicki jest poważnym wyzwaniem. Obecnie taka nauka możliwa jest w 36 szkołach średnich, ale głównie ogranicza się to tylko do pierwszych dwóch klas.

Języka scots nie naucza się w ramach odrębnego przedmiotu, ale ze znajomością tego właśnie języka wiele dzieci przychodzi do szkoły. Dlatego zachęca się szkoły do tego, aby to wykorzystywały i oferowały swoim uczniom szansę uczenia się przedmiotów obowiązkowych przy użyciu tego języka.

Język angielski jest nauczany jako pierwszy i drugi język na podstawie jasno sformułowanego programu. Dzieciom nowoprzybyłym zapewnia się dodatkowe wsparcie w tym zakresie, ale stopień tej pomocy jest różny w zależności od regionu Szkocji. Na obszarach zamieszkałych przez dużą liczbę imigrantów można czasem uczyć się języków, jakimi się posługują, ale duży nacisk kładzie się na naukę języka angielskiego w celu promowania integracji z lokalnymi społecznościami.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Edukacja Dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków regionalnych/mniejszościowych oraz języków imigrantów)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	pełna
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	częściowa

¹¹ Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011.

¹² Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011.

¹³ Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011.

¹⁴ Ankiętę przeprowadziło TESS, przedstawiono ją jako: 'Poor language skills put Scots at disadvantage', TESS 25/3/2011.

¹⁵ 'Backlash from diplomats over language cuts', Scotland on Sunday, 4/12/11.

Edukacja na poziomie wyższym (w 3 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	tylko narodowy	tylko narodowy	wszystkie	narodowy/lub wyznaczony przez uczelnię	tylko międzynarodowa	obowiązkowa	opcjonalnie
Uczelnia B	tylko narodowy	tylko narodowy	ograniczone	narodowy/lub wyznaczony przez uczelnię	tylko międzynarodowa	obowiązkowa	opcjonalnie
Uczelnia C	tylko narodowy	tylko narodowy	wszystkie	związany z CEFR	międzynarodowa oraz imigranci	obowiązkowa	opcjonalnie

Szkockie uniwersytety odczuwają skutki cięć finansowych, co doprowadziło do pojawienia się obaw o przyszłość wydziałów językowych na niektórych z nich, a zwłaszcza o zasadność uczenia rzadszych języków. Pisano, zatem petycje do szkockiego parlamentu, aby ten zapewnił odpowiednie wsparcie, jeśli chodzi o nauczanie „strategicznie ważnych i do tej pory zaniedbywanych języków”, tak jak dzieje się to w Anglii.

Najświeższe dane pochodzące od Scottish Qualifications Authority (organizacji odpowiedzialnej za rozwój, akredytację, ocenę i potwierdzanie kwalifikacji takich jak National Qualifications, Higher National Certificates i Higher National Diplomas, Scottish Vocational Qualifications, Customised Awards oraz Professional Development Awards – dopisek tłumaczki) udowadniają, że zapewnienie nauki języków nowożytnych na etapie szkoły wyższej jest w Szkocji na granicy całkowitej klęski¹⁶. Analiza pokazała, że wszechobecne przekonanie panujące wśród pracodawców, że „język angielski wystarczy” ma ujemny wpływ na zapewnianie nauki języków obcych na etapie szkół wyższych i w szkoleniu zawodowym.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku nie będącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku nie będącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	regularnie	regularnie

Programy radiowe nadaje się głównie w języku angielskim, ale są także programy codzienne nadawane w języku gaelickim w radiu BBC Radio nan Gàidheal. Programy telewizyjne są głównie w języku angielskim i gaelickim, ale nadaje się audycje także w językach: senegalskim, hindi, duńskim i brytyjskim języku migowym. Od roku 2008 dostępny jest program BBC Alba w języku szkocko-gaelickim. Nadawany jest w telewizji cyfrowej, satelitarnej oraz online i co tydzień gromadzi ponad 500,000 widzów. Filmy obcojęzyczne pokazuje się w wersji oryginalnej z napisami zarówno w telewizji, jak i w kinach. Jednak programy telewizyjne i radiowe dostępne są w językach obcych, językach regionalnych i mniejszościowych w systemie Freeview, w Internecie i przez satelitę. Tłumaczenie na język migowy jest często zapewniane w czasie ważnych wydarzeń medialnych we wszystkich miastach. W większych miastach dostępny jest również duży wybór tytułów prasy obcojęzycznej.

¹⁶ *La Grande Illusion: Why Scottish further education has failed to grasp the potential of modern languages*, Scottish Languages Review, Issue 23, Spring 2011, Hannah Doughty, University of Strathclyde.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Glasgow Edynburg Aberdeen			Edynburg	
3-4						
1-2			Glasgow Edynburg Aberdeen	Glasgow	Glasgow	Glasgow Edynburg

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
<ul style="list-style-type: none"> = Usługi edukacyjne = Usługi związane z służbami ratowniczymi = Usługi związane ze służbą zdrowia = Opieka społeczna = Usługi prawnicze = Usługi związane z imigracją i usługi integracyjne 	<ul style="list-style-type: none"> Usługi związane z służbami ratowniczymi Usługi transportowe Usługi związane z imigracją i integracją = Usługi związane ze służbą zdrowia = Opieka społeczna = Usługi prawnicze

W miastach, w których przeprowadzono badania, w policji, służbie zdrowia, sądach i administracji lokalnej w bardzo dużej mierze korzysta się z usług tłumaczeniowych pisemnych i ustnych, a materiały publikowane w formie papierowej i w Internecie dostępne są w wielu językach. Informacje publikowane są zwykle w języku angielskim i gaelickim, ale są też dostępne w wielu innych językach. To, jaki to jest język, zależy od tego, jaka społeczność zamieszkuje w pobliżu. W miastach takich jak Edynburg i Glasgow planuje się działania mające na celu ulepszenie umiejętności posługiwania się w języku galickim, jeśli chodzi o pracowników służb publicznych.

8 Języki w biznesie

Według przeprowadzonych ankiet braki dotyczące umiejętności językowych wśród pracowników firm nie są problemem. Jednak dalsze badania wykazały, że szkoccy pracodawcy mają tendencję do omijania problemu, a nie rozwijania umiejętności językowych, kierując swój eksport do krajów, w których mówi się językiem angielskim, lub tam, gdzie można łatwo znaleźć osoby mówiące tym językiem¹⁷. Najczęstsze powody barier eksportowych mają jednak przyczyny językowe, a są nimi problemy ze znalezieniem wiarygodnych partnerów zagranicą.

¹⁷Patrz 11

Ogólne kluczowe wnioski

Jak potwierdzają badania przeprowadzone w ramach projektu „Europa Bogata Językami”, język gaelicki cieszy się wysokim poziomem poparcia wśród polityków i biorąc pod uwagę Krajowy plan na rzecz języka gaelickiego, a także rosnące poparcie dla nauczania w tym języku ze strony rodziców, można powiedzieć, że jego status jest bardzo różny od tego, który mają inne języki w Szkocji. Badanie dotyczące języków społeczności (czyli języków imigrantów według nazewnictwa projektu) opublikowane w 2006 r.¹⁸ pokazało, że w szkołach uczy się 21 takich języków w ramach zajęć dodatkowych, ale nie ma dostępnych zajęć, jeśli chodzi o inne języki, w tym język scots. Najwięcej takich zajęć dotyczyło nauki języka urdu (zidentyfikowano 42 takie zajęcia). W języku tym można się również uczyć w szkole podstawowej i średniej i jest on także osobnym przedmiotem w ramach nauki języka nowożytnego. Mimo że kwestie nauki języków obcych zaczynają się pojawiać w centrum zainteresowania polityków, trzeba wyraźnie i zdecydowanie podkreślać znaczenie ich nauki dla społecznego, kulturalnego, intelektualnego i gospodarczego rozwoju Szkocji, a także inwestować w szkolenia nauczycieli, które zapewnią wysoki poziom nauczania.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Rząd szkocki postawił sobie ostatnio za cel, aby każde dziecko w Szkocji uczyło się dwóch języków oprócz języka ojczystego (na mocy porozumienia Rady Europejskiej z Barcelony). Zamierza wprowadzać to przez okres dwóch kadencji parlamentu. Do tego celu stworzono grupę roboczą, która przedstawi ministrom swoje rekomendacje w kwietniu 2012¹⁹.

Grupa „Modern Languages Excellence Group” pod przewodnictwem Szkockiego Centrum Językowego (Scotland’s National Centre for Languages) opublikowała raport, który jasno określa, jak nauczanie nowożytnych języków obcych wpasowuje się w program „Curriculum for Excellence”, i co należy zrobić, aby zapewnić, promować i ulepszać nauczanie języków obcych w Szkocji²⁰. Pozytywną rzeczą jest to, że ustalono zgodnie z Poziomem biegłości językowej (CEFR) ustalono poziomy, które muszą osiągnąć dzieci na koniec szkoły podstawowej (A1) i przez pierwsze trzy lata szkoły średniej (A2).

Szkocka matura z języków obcych (Scottish Baccalaureate in Languages) to kolejna obiecująca inicjatywa, mająca na celu zmniejszenie przepaści w tym względzie między szkołami a uniwersytetami, a także rozwijanie umiejętności językowych, które przydadzą się uczniom w ich późniejszej nauce, w życiu i przyszłej pracy zawodowej.

¹⁸Provision for community language learning in Scotland, Scottish CILT/University of Stirling, 2006

¹⁹Zapis debaty w szkockim parlamencie w dniu 8 grudnia 2011 r., strona internetowa szkockiego parlamentu

²⁰Modern Languages Excellence Report, SCILT, March 2011

19 ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO

19.4 Irlandia Północna

Autorzy: Teresa Tinsley & Philip Harding-Esch

Informacje ogólne

Irlandia Północna liczy 1,8 miliona mieszkańców. Językiem narodowym jest język angielski, ale w narodowym spisie powszechnym w 2001 r. 10 proc. ludności zadeklarowało „pewną znajomość” języka irlandzkiego¹. Od momentu ustabilizowania się sytuacji politycznej pod koniec lat 90. do kraju przybywa coraz więcej migrantów. W spisie w 2001 r. ustalono, że spośród imigrantów najwięcej osób mówi językami: chińskim, arabskim i portugalskim, ale w wyniku kolejnej fali imigracji po wstąpieniu 8 nowych państw do Unii Europejskiej swoją znaczącą obecność zaznaczył język polski, a następnie litewski. Obecnie dla 3 proc. dzieci uczących się w szkole podstawowej językiem pierwszym nie jest język angielski, natomiast w Dungannon, najbardziej pod tym względem zróżnicowanym dystrykcie, liczba ta wynosi 11 proc.².

1 Języki w oficjalnych dokumentach i bazach danych

Angielski, języki obce i języki regionalne/mniejszościowe używane są w prawodawstwie oraz dokumentach dotyczących polityki językowej. Uczenie się i nauczanie angielskiego dzieci i/lub dorosłych pochodzących z Wielkiej Brytanii jest (współ-) finansowane w Belgii, Belize, Brunei, Kanadzie, na Cyprze, Falklandach, w Niemczech, na Gibraltarze, we Włoszech i Holandii. Wielka Brytania podpisała i ratyfikowała *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*. W Irlandii Północnej, następujące języki regionalne/mniejszościowe zostały uznane w Karcie: irlandzki i szkocki Ulster. Istnieje również regionalny przepis w edukacji, wspierany przez *Kartę*, dotyczący nauki irlandzkiego.

Istniejące w Irlandii Północnej regionalne mechanizmy zbierania danych na temat różnorodności językowej to głównie okresowo aktualizowane dane spisów powszechnych, miejskie dane dotyczące rejestrów i dane ankietowe. Mechanizmy zbierania danych na temat języka narodowego i języków regionalnych/mniejszościowych i języków imigrantów, opierają się na pytaniach dotyczących języka podstawowego oraz biegłości językowej, czyli tego jak dobrze użytkownicy posługują się danym językiem w piśmie/mowie/czytaniu.

Porozumienie Wielkopiątkowe z 1998 roku określa zasady dotyczące respektowania i tolerancji różnorodności językowej i wprost mówi o tym, że „język irlandzki, język ulsterski szkocki i języki różnych mniejszości etnicznych” przyczyniają się do budowania „bogactwa kulturowego” prowincji³. North/South Language Body, organ wykonawczy powołany 2 grudnia 1999 r. i zrzeszający dwie osobne do tej pory organizacje, Foras na Gaeilge (Irish Language Agency) i Boord o Ulstèr-Scotch (Ulster-Scots Agency), promuje język irlandzki i język ulsterski szkocki i wdraża politykę zatwierdzoną przez ministrów Ministerialnej Rady Północ-Południe (NSMC) w Irlandii Północnej i Republice Irlandii odnoszącą się do tych dwóch języków. W sierpniu 2000 r. Ministerstwo Oświaty Irlandii Północnej ustanowiło Comhairle na Gaelscolaíochta, ciało reprezentacyjne, które prowadzi działania mające na celu sprzyjanie i wspieranie strategicznego rozwoju edukacji w języku irlandzkim. Ma ono także służyć wsparciem i doradztwem w sektorach, których przedstawiciele posługują się tym językiem.

Jeśli chodzi o opublikowane wymogi prawne dotyczące nauczania języków obcych, dotyczą one wyłącznie gimnazjów (uczniów w wieku 11–14 lat)⁴. W 2006 r. Ministerstwo Edukacji zleciło opracowanie całościowej strategii językowej w Irlandii Północnej „uwzględniającej wszystkie aspekty języków: nauczanie ich na poziomie szkoły podstawowej, średniej i wyższej oraz na etapie doskonalenia zawodowego, nauczania języka angielskiego jako języka dodatkowego, uczenia języków obcych w biznesie, języków Irlandii Północnej, języków ojczystych imigrantów, języka migowego i języka dla potrzeb specjalnych”, ale na ten temat nie ma jeszcze raportu⁵. Kwestia wsparcia nauki języka angielskiego (w ramach wytycznych *EAL – English As An Additional Language* – angielskiego jako języka dodatkowego) została całkowicie uaktualniona w latach 2005–2009 poprzez wprowadzenie strategii „Every School a Good School – Supporting Newcomer Pupils” („Każda szkoła to dobra szkoła – wspieranie nowoprzybyłych dzieci w wieku szkolnym”) wprowadzonej z dniem 1 kwietnia 2009 r. Rząd brytyjski formalnie uznał język irlandzki i ulsterski szkocki na mocy Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych.

¹ Northern Ireland Statistics and Research Agency (NISRA)/Urząd Statystyczno-Badawczy Irlandii Północnej (2002) Narodowy spis powszechny w Irlandii Północnej z 2001 r.: Raport dotyczący statystyk kluczowych. Belfast: HMSO.

² Coroczny raport Registrar General Northern Ireland/Urzędu Stanu Cywilnego z 2010, Northern Ireland Statistics and Research Agency/Urząd Statystyczno-Badawczy Irlandii Północnej, 2011. Dane dotyczące uczniów na podstawie spisu przeprowadzonego w szkołach, październik 2010.

³ Porozumienie zawarte w wyniku Negocjacji Wielostronnych (Porozumienia Wielkopiątkowego/Good Friday Agreement) (1998) między rządem Zjednoczonego Królestwa i Republiką Irlandii.

⁴ http://www.nicurriculum.org.uk/key_stage_3/areas_of_learning/modern_languages/

⁵ <http://www.arts.ulster.ac.uk/nils/index.php>

2 Języki w edukacji na poziomie przedszkolnym (nie jest zapewnione dodatkowe wsparcie nauczycieli języków obcych czy języków imigrantów)

	Grupy docelowe	Czas trwania	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupie	Liczba dni w tygodniu	Szkolenie nauczycieli przed podjęciem pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Dostępność środków z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	≥2 lata	>10	>1 dzień	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełne
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	wszystkie	≥2 lata	brak	0.5–1 dzień	dotyczące przedmiotu	dotyczące przedmiotu	pełne

Języki oferowane w edukacji na poziomie przedszkolnym:

Języki regionalne/mniejszościowe
Irlandzki

Dzieci, które słabo znają angielski często otrzymują dodatkowe wsparcie w tym zakresie, a nauczyciele za to odpowiedzialni przechodzą odpowiednie szkolenie i doskonalenie zawodowe. Na tym etapie zwykle nie uczy się języków obcych, ale istnieją 44 przedszkola, w którym głównym językiem jest irlandzki i co najmniej jedno przedszkole dwujęzyczne, gdzie używa się francuskiego i angielskiego.⁶

3 Języki w edukacji na poziomie szkoły podstawowej (nie jest zapewniona nauka języków imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	przed podjęciem edukacji ogólnokształcącej	wszyscy	standaryzacja narodowa

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL – zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Początek edukacji językowej	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczby osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne lub mniejszościowe	wszystkie	spójny i jasno określony	szeroko rozpowszechniony	od 1 roku	w trakcie godzin lekcyjnych	>10	normy szkolne	nie określony	pełna
Języki obce	wszystkie	spójny i jasno określony	lokalnie	od 1 roku	częściowo w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	nie określony	pełna

⁶Raport dotyczący edukacji w języku irlandzkim, Ministerstwo Edukacji Irlandii Północnej, niedatowany.

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenie nauczycieli w trakcie pracy	Mobilność
Wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki regionalne lub mniejszościowe	nauczyciele języków	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.
Języki obce	nauczyciele ogólni	brak	dotyczące przedmiotu nauczania	brak

Języki oferowane do nauki w szkole podstawowej:

Języki regionalne/mniejszościowe	Irlandzki
Języki obce	Francuski, hiszpański - opcjonalnie

Nauczanie w języku irlandzkim (ang. *Irish medium education, IME*) zyskuje na popularności odkąd rodzice sami otworzyli pierwszą taką szkołę poza głównym nurtem edukacji w 1971 r. 1,65% wszystkich uczniów szkół podstawowych chodzi do szkół, w których językiem nauczania jest język irlandzki, lub do osobnych klas w angielskich szkołach podstawowych, które uczą się w języku, o którym mowa, a liczba ta rośnie z roku na rok. Nauczanie w języku irlandzkim, zwane IME, jest wspierane przez politykę rządu.

Języki nowożytnie nie znalazły się w programie nauczania w szkołach podstawowych, który został uaktualniony w 2007 r., pomimo pozytywnej oceny, jaką otrzymały programy pilotażowe, które odbyły się w latach 2005–2007, i w których uczestniczyło 21 szkół, uczących głównie języka francuskiego i czasem hiszpańskiego. Badanie przeprowadzone w 2007 r. pokazało, że pomimo braku tego wymogu w programie nauczania, 57 proc. szkół podstawowych, które wzięły udział w ankiecie, zadeklarowało, że w pewnym stopniu zapewnią nauczanie języka obcego, chociaż w ponad połowie klas ma to formę zajęć ponadprogramowych.

Nowy program nauczania zachęca do nauczania języków nowożytnych w ramach kształcenia multidyscyplinarnego, a w celu rozwijania i wcielania go w życie opublikowano wskazówki, które mają stanowić pomoc dla nauczycieli, i które zawierają materiały w formie elektronicznej do nauki francuskiego, niemieckiego, irlandzkiego i hiszpańskiego. Od 2008 r. Ministerstwo Edukacji Irlandii Północnej finansowało projekt pt. „Primary Languages Programme”, w ramach którego nauczyciele uczący w języku hiszpańskim lub irlandzkim, zatrudnieni w dwu lub więcej szkołach i podróżujący między nimi, mogli pracować z obecnymi nauczycielami w szkołach podstawowych uczącymi dzieci na etapie tzw. *Key Stage 1* (3. i 4. klasy szkoły podstawowej w Irlandii Północnej) (język polski został włączony do projektu w 2009 r.). Program ten krytykowano za wykluczenie francuskiego, który jest najbardziej rozpowszechnionym językiem obcym uczonym w szkole średniej. Do 2009 r. 247 szkół umożliwiło to nauczycielom hiszpańskiego, a 76 – nauczycielom języka irlandzkiego.⁷

Dzieciom nowoprzybyłym zapewnia się intensywne wsparcie w nauce języka angielskiego zarówno przed rozpoczęciem szkoły, jak i w jej trakcie, a w ostatnich latach podejmowane są skoordynowane działania, które mają na celu zapewnienie wsparcia nauki języka angielskiego (EAL) wśród dzieci imigrantów, których liczba się zwiększa. W szkołach nie uczy się języków imigrantów z wyjątkiem języka polskiego w paru przypadkach.

4 Języki na poziomie szkoły średniej (nie jest zapewniona nauka języka imigrantów)

Organizacja

	Program nauczania	Dodatkowe wsparcie dla osób nowoprzybyłych	Testy diagnostyczne przed rozpoczęciem nauki	Monitorowanie umiejętności językowych
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	ogólny	przed rozpoczęciem edukacji ogólnokształcącej	brak	standaryzacja narodowa

⁷Primary languages in Northern Ireland: too little, too late? Purdy et al, Language Learning Journal vol 38, 2, 2010

	Grupy docelowe	Program nauczania	Języki używane jako język lekcji i wykładów (CLIL - zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe)	Harmonogram	Wymogi dotyczące minimalnej liczbie osób w grupach	Monitorowanie umiejętności językowych	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki regionalne/mniejszościowe	wszystkie	ogólny	lokalnie	w trakcie godzin lekcyjnych	>10	standaryzacja narodowa	standardy na poziomie narodowym lub regionalny,	pełna
Języki obce	wszystkie	ogólny	brak	w trakcie godzin lekcyjnych	brak	standaryzacja narodowa	nie określone	pełna

Nauczanie

	Kwalifikacje nauczycieli	Szkolenia nauczycieli przed podjęciem przez nich pracy	Szkolenia nauczycieli w trakcie pracy	Wymagany poziom języka	Mobilność
Dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nie określone	nd.
Języki Regionalne i Mniejszości	nauczyciele języka	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	nd.	nd.
Języki obce	nauczyciele ogólni	dotyczące przedmiotu nauczania	dotyczące przedmiotu nauczania	standardy na poziomie narodowym lub regionalnym	nieformalne wsparcie finansowe

Języki oferowane w edukacji na poziomie szkoły średniej:

Języki regionalne/mniejszościowe	Irlandzki
Języki obce	Obowiązkowe do wyboru: francuski, niemiecki, hiszpański

Sytuacja dotycząca języków nowożytnych w szkołach średnich szybko się pogorszyła, odkąd w ramach reformy programu nauczania z 2007 ich uczenie stało się opcjonalne po trzech pierwszych latach edukacji w szkole średniej. Przez 3 lata doprowadziło to do 19 proc. spadku liczby uczniów zdających egzamin *GCSE (General Certificate of Secondary Education)* z języka obcego, na czym najbardziej ucierpiał język francuski nauczany jako pierwszy język obcy. Obecnie język hiszpański jest drugim najczęściej uczonym językiem, co do którego stosowne statystyki pozostają na tym samym poziomie, natomiast, jeśli chodzi o język niemiecki, liczba uczniów wybierająca go jako przedmiot na egzaminie spadła. W gimnazjach jednakże wiele szkół wymaga, aby ich uczniowie uczyli się dwóch języków.

Do czasu wprowadzenia Programu Nauczania Irlandii Północnej w 1989 r. język irlandzki był drugim, po francuskim, najczęściej używanym językiem, mimo że uczono go w szkołach katolickich (tak zwany *Catholic-Maintained Sector*), i utrzymał tę pozycję, jeśli chodzi o jego wybieralność na egzaminie *GCSE*, do roku 2002. Język ten był wykluczony jako język obowiązkowy, który mógłby być zaofiarowany przez szkoły, na podstawie Programu Nauczania Irlandii Północnej⁸, ale został do niego przywrócony w 2006 r. Jako przedmiot na egzaminie *GCSE* język irlandzki (*Gaeilge*) został wprowadzony w 1993 r., aby wyjść naprzeciw potrzebom stosunkowo małej liczby absolwentów szkół podstawowych, w którym obowiązywał język irlandzki.

Z nauczanie w języku irlandzkim (ang. *Irish medium education, IME*) w szkole średniej jest więcej trudności niż w szkole podstawowej, ponieważ brakuje nauczycieli, którzy mogliby na tym poziomie uczyć innych przedmiotów za pomocą języka irlandzkiego, co przekłada się na niecałe 0,5 proc. wszystkich uczniów szkół średnich mogących korzystać z takiej nauki.

Liczby dotyczące uczniów w wieku 16-18 lat pozostały na bardziej niezmiennym poziomie, ale spadły jako odsetek kohorty statystycznej, która zgrupowała osoby rozpoczynające w określonym roku edukację szkolną. Tendencje wyglądają tak, że liczba osób uczących się francuskiego znacznie spada, ale w mniejszym stopniu dotyczy to języka niemieckiego. Liczba osób uczący się hiszpańskiego wzrasta, natomiast liczba osób uczących się irlandzkiego pozostaje na tym samym poziomie.

Dzieci nowoprzybyłe otrzymują dodatkowe wsparcie w nauce języka angielskiego zarówno przed rozpoczęciem nauki w szkole, jak i w jej trakcie. Nie robi się analizy potrzeb dotyczących znajomości języka angielskiego wśród uczniów zanim rozpoczną naukę w szkole średniej, ale w trakcie nauki poziom umiejętności językowych jest regularnie sprawdzany za pomocą narzędzi dostosowanych do wieku ucznia. Tak jak w przypadku kształcenia na etapie szkoły podstawowej, i tu w ostatnich latach podejmuje się skoordynowane działania mające na celu zapewnienie wsparcia w nauce języka angielskiego (*EAL*), ale nie naucza się języków imigrantów.

5 Języki w edukacji na poziomie dalszym i wyższym**Edukacja dalsza (3 instytucje) (nie jest zapewniana nauka języków imigrantów)**

		Wybór programów językowych	Program nauczania	Poziom, jaki ma być osiągnięty	Dostępność finansowania z budżetu państwa
Języki mniejszościowe/regionalne	Instytucja A	ograniczony	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	nd.	częściowa
	Instytucja C	ograniczony	spójny i jasno określony	nd.	brak
Języki obce	Instytucja A	duży wybór	spójny i jasno określony	związany z CEFR	częściowa
	Instytucja B	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	częściowa
	Instytucja C	duży wybór	spójny i jasno określony	narodowy	częściowa

⁸McKendry, E. (2007) Minority-language Education in a Situation of Conflict: Irish in English-medium Schools in Northern Ireland. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. Vol. 10, No. 4, 2007, 394-409.

Edukacja na poziomie wyższym (w 2 uczelniach)

	Język(i) wykładowy(-e)	Języki na stronach internetowych	Grupy docelowe, do których kieruje się dodatkowe wsparcie w nauce języka narodowego	Poziom, jaki ma być osiągnięty w nauce języka wykładowego	Rekrutacja studentów-obcokrajowców	Mobilność studentów językowych	Mobilność dla studentów niejęzykowych
Uczelnia A	tylko narodowy	tylko narodowy	wszystkie	narodowy/lub wyznaczony przez uczelnię	tylko międzynarodowy	obowiązkowy	opcjonalnie
Uczelnia B	tylko narodowy	tylko narodowy	wszystkie	narodowy/lub wyznaczony przez uczelnię	tylko międzynarodowy	obowiązkowy	opcjonalnie

Podobnie jak w innych częściach Zjednoczonego Królestwa, podczas kursów szkolenia zawodowego prawie w ogóle nie oferuje się nauczania języków, chociaż dwa uniwersytety w Irlandii Północnej

(Queen's University Belfast i Uniwersytet Ulsterski) mają w swoich ofertach naukę języków w połączeniu z innymi specjalizacjami, a także studia magisterskie w zakresie języków obcych, których uczy się w szkołach. Jednakże Queen's University Belfast zamknął wydział germanistyki w 2009 r., co odzwierciedla ogólną tendencję zmniejszania liczby godzin języków obcych odczuwaną w całym Zjednoczonym Królestwie. Upłynie jeszcze bardzo dużo czasu, zanim Irlandia Północna stanie się samowystarczalna, jeśli chodzi o kształcenie lingwistów w zakresie języków, które będą prawdopodobnie najbardziej potrzebne tamtejszym firmom, np. w zakresie języków azjatyckich czy języków europejskich w większej mierze niż teraz.

6 Języki w mediach audiowizualnych i prasie

Realizacja programów telewizyjnych w języku niebędącym językiem narodowym	Filmy kinowe emitowane w języku niebędącym językiem narodowym	Programy w językach regionalnych i mniejszościowych poza danym regionem	Dostępność języka migowego w telewizji
z napisami	z napisami	regularnie	regularnie

Programy radiowe oferowane są głównie w języku angielskim, ale przez kilka godzin w tygodniu są nadawane w języku irlandzkim i przez kilka minut – w kantońskim. Programy telewizyjne są głównie po angielsku, ale są także audycje w języku irlandzkim, gaelickim szkockim, francuskim i ulsterskim szkockim. Obcojęzyczne filmy w Irlandii Północnej zwykle mają dubbing. Jednak „kanały naziemne” w erze cyfrowej stają się przeżytkiem, a ogólnie dostępne stają się kanały radiowe i telewizyjne nadające programy w językach obcych w Internecie i przez satelitę oraz przez firmę Preview (która umożliwia odbiór bezpłatnego cyfrowego sygnału za pomocą przystosowanych do tego telewizorów – przypis tłumaczki). Język migowy jest regularnie używany podczas ważnych imprez medialnych. Zagraniczne gazety i czasopisma nie są zwykle dostępne w formie papierowej, ale są szeroko dostępne w formie cyfrowej.

7 Język usług publicznych i przestrzeni publicznej

Zinstytucjonalizowane strategie językowe na poziomie miast

Liczba używanych języków	Istnienie stron internetowych	Zatrudnianie tłumaczy	Znajomość języka, który nie jest językiem narodowym wymagana w opisach stanowisk lub od pracowników	Zatrudnianie użytkowników języków	Oferta szkoleń językowych dla pracowników	Regularnie aktualizowane informacje na temat umiejętności językowych pracowników
>4		Belfast			Belfast	
3-4						
1-2				Belfast		

Usługi w komunikacji

Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji ustnej	Pięć najlepszych ułatwień w komunikacji pisemnej
<ul style="list-style-type: none"> = Debaty polityczne i procesy decyzyjne = Usługi związane z służbami ratowniczymi = Usługi związane ze służbą zdrowia = Opieka społeczna = Usługi prawnicze = Usługi związane z imigracją i integracją = Usługi turystyczne 	<ul style="list-style-type: none"> Usługi związane z służbami ratowniczymi Usługi związane ze służbą zdrowia Opieka społeczna Usługi związane z imigracją i integracją = Usługi transportowe = Usługi turystyczne

Wydaje się, że zapisy Porozumienia Wielkopiątkowego dotyczące języków, a także częste ostatnio zjawisko imigracji podniosły świadomość kwestii językowych w przestrzeni publicznej i potrzeby zaoferowania usługi tłumaczeniowej, zarówno w zakresie tłumaczeń pisemnych, jak i ustnych. Wiele instytucji publicznych w Belfaście podaje informacje nie tylko w języku irlandzkim i w mniejszym stopniu ulsterskim szkockim, ale także w językach takich jak polski, litewski, kantoński i arabski, czyli w językach społeczności, którym ma to służyć.

8 Języki w biznesie

Podobnie jak w innych częściach Zjednoczonego Królestwa, pracodawcy w Irlandii Północnej nie są zbyt świadomi potrzeby uczenia się języków, chociaż trzeba zaznaczyć, że doskonalenie umiejętności językowych wśród pracowników firm umocniłoby gospodarkę prowincji i pomogłoby w zwiększeniu eksportu, promowaniu turystyki i inwestycji zagranicznych.

Ogólne kluczowe wnioski

Przez ostatnich kilkanaście lat w Irlandii Północnej nastąpiły wielkie zmiany. Z kraju, który dotknęła emigracja, i który był areną konfliktu pod koniec XX wieku, stał się krajem, w którym panuje pokój, i który w coraz większym stopniu kojarzy się ze zwiększającą się liczbą odwiedzających go turystów skuszonych niedrogimi cenami lotów oraz chętniej osiedlającymi się tutaj imigrantami. Mimo że prowincja pod względem językowym jest najmniej różnorodnym regionem Zjednoczonego Królestwa, to jego historia uwrażliwia ludzi tam mieszkających na kwestie języka i kultury, a działania podejmowane do tej pory miały na celu zwiększenie inkluzji społecznej.

Jednak jak pokazują badania w ramach projektu Europa Bogata Językami, w Irlandii Północnej nauczanie języków obcych nie odgrywa znaczącej roli, a to oznacza, że kwestia ta musi się znaleźć wysoko na liście priorytetów na wszystkich poziomach systemu edukacyjnego.

Obiecujące inicjatywy i programy pilotażowe

Proponowana strategia językowa dla Irlandii Północnej, która jest rezultatem ponad 5 lat konsultacji i dyskusji z decydentami, ma na celu zapewnienie możliwości oceny potrzeb uczących się i opracowanie planu działań, który odnosiłby się do całego spektrum języków w edukacji, biznesie i życiu publicznym, i który proponowałby szansę rozwoju w konkretnym kierunku.

Jeśli chodzi o kształcenie nauczycieli w zakresie nauczania języków obcych, można podać kilka obiecujących przykładów. Sukcesem okazała się inicjatywa uczelni Stranmillis University College dotycząca wprowadzenia nieobowiązkowego modułu z języków głównych, który na stałe został włączony do programu studiów licencjackich w zakresie metodyki (ang. *Bachelor of Education*)⁹. W odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie na nauczycieli konkretnych przedmiotów, którzy mogliby uczyć ich w szkołach średnich w języku irlandzkim, uczelnie St. Mary's University College, Queen's University Belfast i Uniwersytet Ulsterski wspólnie zaczęły oferować jednoroczny kurs, po którym można uzyskać dyplom magisterskich studiów pedagogicznych (ang. *Postgraduate Certificate in Education, PGCE*), tym studentom, którzy chcieliby zostać takimi nauczycielami, a w obu uniwersytetach utworzono dodatkowe miejsca specjalnie dla nich. Po ukończeniu takiego kursu, absolwenci oprócz certyfikatu *PGCE* otrzymają świadectwo edukacji dwujęzycznej (ang. *Certificate in Bilingual Education*) St. Mary's University College.

⁹Zob. 7

Projekt Europa Bogata Językami jest realizowany przez konsorcjum ponad 30 partnerów

Sponsorowany przez:

www.language-rich.eu

© British Council 2012 Brand and Design/C001
 British Council realizuje swoją misję umożliwiając nawiązywanie międzynarodowych kontaktów oraz budując zaufanie między Zjednoczonym Królestwem i innymi krajami.
 A registered charity: 209131 (England and Wales) SC037733 (Scotland).

Wydawnictwo

ISBN 978-1-107-61915-9

